

David Ballester

Els anys de la guerra

La UGT de Catalunya (1936-1939)

COLUMNA

FUNDACIÓ JOSEP COMAPOSADA

CARDIFF
UNIVERSITY

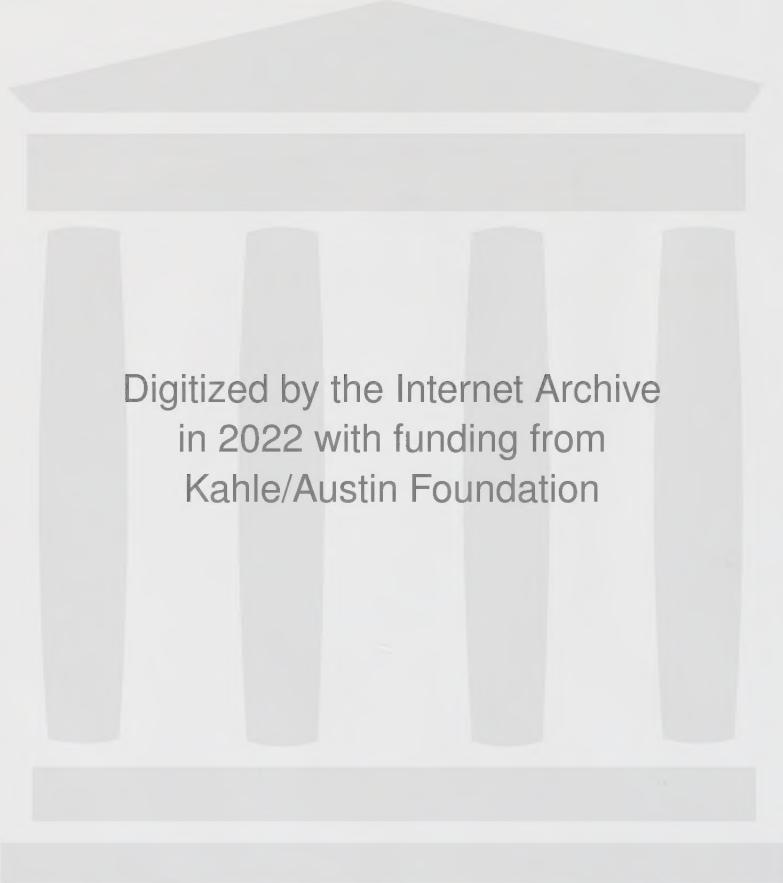
PRIFYSGOL
CAERDYDD

**Information
Services**

**Gwasanaethau
Gwybodaeth**

**Arts & Social
Studies**

**Y Celfyddydau ac
Astudiaethau
Cymdeithasol**

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

David Ballester

**Els anys
de la guerra**

La UGT de Catalunya (1936-1939)

COLUMNA

FUNDACIÓ JOSEP COMAPOSADA

HD
6765
· C2
· B2

Primera edició: novembre de 1998

© David Ballester

© de les característiques d'aquesta edició:

Columna Edicions, S.L.

Carrer de Viladomat, 135 - 08015 Barcelona

Fundació Josep Comaposada

Carrer de Josep Anselm Clavé, 25 - 08002 Barcelona

Disseny de la coberta: Columna Comunicació, S.A.

Imatge de la coberta: cartell de Carles Fontserè i Carrió

Fotografies: Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona - Arxiu fotogràfic

Cartells editats per la UGT extrets del llibre

Imágenes de U.G.T. (1888-1988), Fundación Largo Caballero, Madrid, 1988

ISBN: 84-8300-658-8

Dipòsit legal: B-46.702-1998

Imprès a Hurope, S.L.

Carrer de Lima, 3 bis - 08030 Barcelona

Cap part d'aquesta publicació,
incloent-hi el disseny de la coberta, no pot ésser
reproduïda, enmagatzemada o transmesa de cap manera
ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic,
òptic, de gravació o bé de fotocòpia, sense la prèvia
autorització de la marca editorial

Per a la Maria

ÍNDIX

PRÒLEG _____	11
PREFACI _____	13
INTRODUCCIÓ _____	15

I. CREIXEMENT I ORGANITZACIÓ

1) EL CREIXEMENT DE LA UGT DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA CIVIL _____	31
<i>Etales i característiques del creixement</i> _____	32
<i>Un sindicat de burgesos?</i> _____	41
<i>Les xifres</i> _____	44
L'extensió territorial _____	48
Els sectors productius _____	53
<i>La Federació Catalana de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi</i> _____	59
L'ingrés dels bancaris catalans a la UGT _____	59
Els bancaris i la Guerra Civil _____	64
<i>La Federació Catalana de Treballadors de la Terra (FCTT)</i> _____	68
Creació i organització de la FCTT _____	70
Col·lectivització i petita propietat _____	74
La UGT i la Unió de Rabassaires _____	76
<i>L'organització de la UGT de Catalunya durant la Guerra Civil</i> _____	79
L'organització vertical: El Comitè de Catalunya i el Secretariat _____	81
L'organització horitzontal: les federacions comarcals i locals _____	88

2)	ELS HOMES DE LA UGT (1936-1939) _____	91
	<i>Els comunistes a la direcció de la UGT. El primer Secretariat ampliat (VII-1936/XI-1937) _____</i>	92
	<i>Els homes del III Congrés (XI-1937/I-1939) _____</i>	104
	<i>Els homes del Comitè de Catalunya i les federacions d'indústria durant la Guerra Civil _____</i>	106
	<i>Les relacions amb el PSUC _____</i>	115
3)	LA PREMSA UGETISTA DURANT LA GUERRA CIVIL _____	127
	<i>Els precedents _____</i>	128
	<i>Esperances i frustracions (1928-1936) _____</i>	130
	<i>La Guerra Civil _____</i>	134
	<i>Las Noticias _____</i>	134
	<i>Una premsa «cara a la guerra»? _____</i>	137
	<i>Sobre l'edició i el caràcter d'una premsa de guerra _____</i>	140
II. UNA CENTRAL SINDICAL CATALANA. LA UGT I EL CONTEXT POLÍTIC I SINDICAL EN LA GUERRA CIVIL		
4)	LA UGT DE CATALUNYA, UGT D'ESPANYA? LES RELACIONS ENTRE EL SECRETARIAT DE CATALUNYA I L'EXECUTIVA NACIONAL _____	151
	<i>El trencament (VII/XII-1936) _____</i>	153
	<i>Les relacions: desconfiança i problemes (XII-1936/VIII-1937) _____</i>	155
	<i>Radicalització de la crisi i «entente cordiale» (VIII-1937/I-1939) _____</i>	167
	<i>El III Congrés del Secretariat Regional _____</i>	173
5)	ELS NACIONALISTES I LA UGT: EL CADCI I LA FNEC. LA UGT, «CENTRAL SINDICAL CATALANA»? _____	181
	<i>El plet del CADCI. Cap a una tercera central sindical? _____</i>	183
	<i>L'ingrés del CADCI a la UGT: una convivència conflictiva _____</i>	185
	<i>El difícil estiu del 1937: l'escomesa dels sectors nacionalistes i la resolució del plet _____</i>	188
	<i>Paisatge després del combat _____</i>	193
	<i>La Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC) dins de la UGT _____</i>	195
	<i>Els estudiants esdevenen «futurs productors». La FNEC i la UGT (VIII-1936/VI-1937) _____</i>	197
	<i>El final del camí: la sortida de la UGT _____</i>	200
6)	EL GEPCI (GREMIS I ENTITATS DE PETITS COMERCIANTS I INDUS- TRIALS): LA UGT DE CATALUNYA I LA PETITA BURGESIA _____	205

7)	LA FEDERACIÓ OBRERA D'UNITAT SINDICAL (FOUS) I LA UGT.	
	ELS POUIMISTES DEL SECRETARIAT _____	219
	<i>Els orígens de la FOUS</i> _____	220
	<i>Una alternativa inviable: Guerra Civil i bipolarització sindical.</i>	
	<i>L'ingrés a la UGT</i> _____	222
	L'accentuació de la tensió. El conflicte del ram de la fusta i altres _____	229
	La darrera jugada: victòria i derrota a la UGT _____	234
8)	LA BIPOLARITZACIÓ SINDICAL. LES RELACIONS UGT-CNT _____	241
	<i>Els primers pactes vers la unitat: de l'inici de la Guerra Civil al</i>	
	<i>Fets de Maig</i> _____	243
	Del pacte a la quotidianitat. Els primers conflictes _____	244
	La UGT davant la bipolarització sindical: el temps a favor.	
	El Pacte de la Monumental _____	248
	El fracàs del Pacte de la Monumental. Cap a	
	l'enfrontament _____	253
	«La gran por»: <i>La UGT en els Fets de Maig</i> _____	258
	<i>De les conseqüències dels Fets de Maig al Comitè Permanent</i>	
	<i>d'Enllaç. La unitat impossible</i> _____	261
	La realitat catalana davant el Comitè Nacional d'Enllaç _____	267
	Darrer acte, darrer fracàs. El Comitè Permanent d'Enllaç _____	271
III. SINDICATS I GUERRA		
9)	LA NOVA FUNCIÓ DELS SINDICATS. UN SINDICAT «CARA A LA GUERRA»	279
	<i>De força sindical a aparell d'Estat</i> _____	279
	Un sindicat «cara a la guerra» _____	286
	El fracàs de la sindicació obligatòria. Afiliació <i>versus</i>	
	militància _____	288
	<i>Front i rereguarda</i> _____	298
	Emboscats, desertors i imprescindibles _____	305
	Formació i depuració _____	310
	CONCLUSIONS _____	317
	ANNEXOS _____	325
	ABREVIATURES _____	357
	FONTS I BIBLIOGRAFIA _____	359

PRÒLEG

«Som davant un llibre important». Amb aquestes paraules el professor Pere Gabriel iniciava el seu pròleg al primer volum d'aquesta obra de David Ballester. Un primer volum que abasta la història de la UGT de Catalunya des de la seva fundació, precisament a Catalunya l'any 1888, fins a l'inici de la Guerra Civil, el juliol de 1936. Les mateixes paraules puc utilitzar en començar a redactar el meu pròleg a aquest segon volum de l'obra. Perquè aquest nou volum manté l'interès i les qualitats del primer, que comenta Pere Gabriel, però, a més, pel període històric a què es refereix —el de la Guerra Civil del 1936 al 1939—, les acreix.

El primer volum d'aquesta obra era dedicat a la història de la UGT, corresponent a un temps en què aquesta sindical era, a Catalunya, minoritària i tenia poca incidència social. ¿Per què aquella sindical que naixia a Catalunya l'any 1888, quan, si bé existien importants sindicals al Principat, en canvi, no existia cap organització important que les federés i coordinés, no va arribar a ser la principal sindical de Catalunya? L'obra de Ballester ens ajuda a respondre aquesta pregunta. És, per tant, d'obligada lectura.

Ara, en aquest nou volum de l'obra, se'ns apareix una UGT que, durant la guerra, arribarà a convertir-se en una sindical molt important —àdhuc en certs aspectes, en la més important de Catalunya—. Més encara, arribarà a ser un dels principals protagonistes en la situació política i revolucionària que provocà el pronunciament dels militars que s'avançaven contra el govern legal de la República i el de la Catalunya autònoma.

Hem remarcat moltes vegades que, si bé és cert que sobre la Guerra Civil espanyola s'han publicat milers de llibres, també ho és que, malgrat haver transcorregut gairebé seixanta anys del seu acabament, encara existeixen importants temes d'aquesta guerra sobre els quals manquen estudis monogràfics aprofundits i rigorosos, que són historiogràficament inèdits o gairebé. Precisament aquesta mancança provoca que encara avui, sovint, la

simplificació i la superficialitat predominin en molts textos que es publiquen sobre la guerra d'Espanya. Per exemple, en molts es parla de la «revolució» en la rereguarda republicana catalana durant els primers mesos de la guerra, sense concretar a quina mena de revolució es refereixen d'entre les diverses que coexistien en la situació caòtica que provocà l'alçament militar. I, tanmateix, aquesta coexistència de maneres diverses —i àdhuc contradictòries— d'entendre la «revolució» provocarà gravíssimes tensions i enfrontaments en aquella rereguarda, entre organitzacions sindicals i entre partits polítics. Talment, que s'arribarà a produir la paradoxa que s'hagi de suspendre la celebració de la Festa del Treball del 1r de Maig de 1937, precisament en un país —Catalunya— que era l'únic al món on existia un govern amb una total majoria de consellers representants d'organitzacions sindicals obreres (4 CNT, 3 UGT i 1 Unió de Rabassaires) al costat només de 3 representants d'un partit polític, Esquerra Republicana de Catalunya. És en aquest clima que s'arribaren a produir els anomenats Fets de Maig de 1937. Una guerra civil dins una guerra civil en què les mateixes organitzacions sindicals obreres es van veure enfrontades.

Aquest segon volum de l'obra de David Ballester —com es constata llegint el seu interessantíssim índex— ens presenta un estudi aprofundit dels temes —positius i negatius— del món del treball català en aquells anys trenta, crucials i apassionants. Sobre tots aquests temes, Ballester ens facilita una abundosa informació que ens permetrà d'analitzar molt més encertadament un passat irrepètible, certament, però del qual en podem extreure encara bones lliçons.

No vull estendre més aquest escrit meu perquè els comentaris que em correspondria de fer ara a l'obra de David Ballester, el lector els haurà pogut llegir en l'excel·lent pròleg de Pere Gabriel al primer volum de l'obra. Només, abans d'acabar, vull insistir a dir que la lectura d'aquest segon volum de l'obra de Ballester ens confirma que aquest seu llibre és una contribució important al millor coneixement de la història de la Guerra Civil i la revolució a Catalunya. I, per tant, que la seva consulta serà necessària, d'ara endavant, per a tota persona que s'interessi per conèixer, amb tota la seva complexitat, aquells esdeveniments històrics. Jo confesso que m'ha interessat molt, com a historiador, certament, però també com a persona que, per la seva edat, va viure directament a la rereguarda i al front aquells esdeveniments.

Per tot això felicito ben sincerament David Ballester —un dels historiadors de les noves generacions que encara no havien nascut quan la guerra s'acabava— per aquest segon volum que ens ofereix de la seva obra, fruit d'una llarga i difícil tasca d'investigador.

JOSEP BENET

PREFACI

Aquest llibre és el resum i adaptació de la segona part de la tesi doctoral que amb el nom de *Marginalitats i hegemònies: la Unió General de Treballadors de Catalunya, 1922-1939* va ser defensada al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona el juny del 1995. La primera part, fins l'any 1936, va ser publicada en aquesta mateixa col·lecció al final del 1996. D'aquell tribunal, en formaven part els professors José Luis Martín Ramos, Isidre Molas, Francesc Bonamusa, Santiago Castillo i Manuel Redero Sanromán. A tots els agraïco els seus judicis que, sens dubte, han servit per millorar les pàgines següents. Espai a part ha de tenir el que va ser el director de la tesi, Pere Gabriel, que paral·lelament a l'encertada gestió del projecte em donà durant tots aquests anys repetides mostres de suport i afecte.

Igualment ha d'haver-hi lloc per agrair la col·laboració de tot el personal d'arxius i fundacions que durant anys varen ser un inestimable ajut perquè el projecte tirés endavant. Especialment l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, la Fundación Pablo Iglesias de Madrid i l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca.

Objecte d'agraïment també han de ser tots aquells testimonis orals que m'han prestat el seu temps, memòria i amabilitat: Agustí Arcas, Joan Grijalbo, Gregorio López Raimundo, Josep Muni, Josep Pérez Molinos i Joan Vilar Vitoria. Aquest treball és també una mica el seu. Igualment també s'ha de fer esment d'aquelles persones que amb infinita gentilesa m'han fet arribar originals de diversos treballs no publicats i que han estat de força utilitat: Jordi Montañés, Ventura Sella, Miquel Siguan i Elena Lorente.

Tanmateix, cal no oblidar tots aquells amics i amigues que també tenen la seva part de responsabilitat perquè aquest projecte hagi arribat a bon port, des del suport informàtic al moral passant per les enriquidores converses al voltant de la investigació que es portava a terme. Així doncs, cal donar les

gràcies a Manuel Vicente, Lluís Vargas, Javier Tébar, Glòria Martí, Félix Elorza, Reyes Caparrós i Jordi Ibarz. També cal fer esment i agrair l'hospitalitat que sempre em brindaren durant les meves estades a Madrid Lluís Dosda i Milagros Lasheras.

En darrer terme, cal fer esment de l'inestimable ajut que en tot moment em va oferir el Centre d'Història Contemporània, sota la direcció de Josep Benet, per realitzar aquest projecte d'investigació, com també de l'interès i el suport de la Fundació Josep Comaposada en la seva publicació.

INTRODUCCIÓ

És evident que fins al 1936 tots els intents que havia fet la UGT per arrelar a Catalunya no havien donat el resultat esperat. El sindicalisme representat per aquestes sigles mai no va trobar el marc idoni per desenvolupar-se. Així, la seva evolució en terres catalanes estigué caracteritzada per una situació de marginalitat en el teixit social del país, que cedia tota iniciativa als anarcosindicalistes, que s'hegemonitzaren a nivell sindical. Fins i tot durant la II República, i malgrat intentar rendibilitzar durant el primer Bienni la tasca portada a terme per Largo Caballero des del Ministeri de Treball, els ugetistes catalans no aconseguiren ni tan sols esdevenir la força sindical d'inspiració marxista més important.

A la vegada, aquesta «excepcionalitat catalana» de la qual ens parla Pierre Vilar —el fet de ser Catalunya l'única zona industrial d'Europa on el sindicalisme socialista no és majoritari— ha estat un tema sovint obviat per la recerca historiogràfica. En conseqüència es compta amb ben pocs treballs sobre l'evolució de l'ugetisme a Catalunya, tant pel que fa als anys de «vida lànguida» del període 1888-1936, com fins i tot quan esdevé una força sindical de primer ordre, capaç de qüestionar la tradicional hegemonia anarcosindicalista, durant la Guerra Civil. Aquest llibre, en la mesura de les seves possibilitats, vol aportar la informació i l'anàlisi suficients, a partir de l'estudi de fonts primàries, per valorar en què es va convertir la UGT catalana en un període excepcional com fou el de l'esmentat conflicte bèl·lic.

Malgrat que va ser creada a Barcelona l'agost del 1888 i que inicialment tres quartes parts de la seva afiliació foren treballadors catalans (3.846 sobre 5.154), ben aviat es van posar de manifest les dificultats que tenia la UGT per penetrar en el teixit social català. El model de sindicalisme a partir del

qual volgueren arrelar a Catalunya fou ben poc engrescador per a uns treballadors catalans que tenien una tradició i uns trets propis que no els permetien d'encaixar en una proposta tan poc flexible com la representada per la UGT. Una UGT que, tal com ha demostrat en els seus treballs Pere Gabriel, no tenia en compte ni la tradició federal que des de feia dècennis tenia l'esquerra catalana, ni la natura de la lluita de classes al país, ni l'estructura econòmica que feia molt més pràctica l'actuació local que la feta a partir de grans federacions d'indústria. Aquestes limitacions no van fer atractiva la proposta sindical ugetista per a la majoria del proletariat català, que no creia que la moderació del sindicat i la seva fe en la «base múltiple» i en un cert reformisme estatal solucionés els seus problemes. El centralisme dels comitès dirigents, aviat instal·lats a Madrid, i el burocratisme creixent de l'organització tampoc no varen representar cap ajut en aquest sentit. Igualment l'estret lligam de la UGT amb un partit polític, el PSOE, no va ser en cap moment un factor a tenir en compte a l'hora d'atraure unes masses catalanes que ben aviat en varen decantar majoritàriament cap a un projecte d'arrel antiestatista, com el representat pels anarcosindicalistes.

Un altre aspecte que no s'ha de menystenir en l'evolució del sindicat a terres catalanes, és el que podem qualificar com les dificultats inicials que la UGT tingué en el seu intent d'arrelar a Barcelona. Una UGT que per fer present la seva alternativa sindical entre el proletariat català va néixer «tard», ja que l'espai que la seva proposta volia ocupar feia anys que es disputaven un anarcocol·lectivisme força moderat i el reformisme que representaven les Tres Classes del Vapor. Aquesta hipoteca que significà el fet de no trobar un espai inicial propi a partir del qual actuar pesaria, i no poc, en el devenir de la Unió a Catalunya. En conseqüència, ben aviat els diversos comitès nacionals de l'organització haurien de començar a creure en l'axioma de García Quejido, en el sentit que «*del Ebro para allá, para ellos* [referint-se als anarcosindicalistes]». La qual cosa implicava un cert fatalisme que esdevindria endèmic sobre les possibilitats d'aconseguir un important arrelament a la zona industrial més avançada de l'Estat, una manca de fe que durant la llarga travessa del desert dels primers dècennis de segle no faria res més que accentuar-se. A final de segle, el pes dels afiliats catalans a la UGT d'Espanya ja era inferior a una desena part. No ha d'estranyar, doncs, que la direcció es traslladés el 1899 a Madrid, quan un dels seus membres reflectia la situació en afirmar, no sense una certa exageració, que en el cas de seguir a Barcelona no es comptaria amb prou gent ni per formar el Comitè Nacional.

Així, en un context de repressió i de desorientació pels efectes dels processos de Montjuïc sobre el proletariat català, la UGT no aconseguiria tampoc arrelar. L'actitud contrària que prengueren davant la vaga del 1902 no va

fer res més que accentuar el seu descrèdit entre el proletariat, i malgrat la repressió que va caure sobre el moviment societari anarquista després del conflicte, no serien els ugetistes els qui ocuparien el lloc que aquells forçosament deixaven, ja que havia arribat l'hora del lerrouxisme. En conseqüència, a Catalunya passarien de llarg tant l'«enlairament» socialista com l'«ascensió» ugetista experimentada a principi de segle, tot emprant els qualificatius que dóna Santiago Castillo. El socialisme en general i l'ugetisme en particular entraven de ple en uns anys de «vida lànguida», en estar limitats a portar una vida veritablement marginal a Catalunya, amb unes xifres d'afiliació molt magres a la vegada que amb una incidència social quasi nul·la. Aquest procés de desertització ugetista el corroborren les xifres: a final de la primera dècada de segle el nombre d'afiliats al sindicat sempre serà inferior al miler, a la vegada que la seva presència queda reduïda a Barcelona, en haver desaparegut les seccions tarragonines i gironines.

En els anys de la Solidaritat Obrera es podrà parlar d'un cert ressorgiment del moviment societari socialista, que no equivaldrà —un cop més— a un redreçament ugetista. Les reticències de la direcció central respecte al moviment solidari i els errors d'anàlisi sobre el seu paper per part dels ugetistes catalans deixaren ja el 1910 el moviment en mans dels anarcosindicalistes, els quals aviat van crear la CNT a partir d'aquesta plataforma. Tanmateix, i pel que fa als anys posteriors a la fracassada incidència de la UGT a la Solidaritat Obrera, s'haurien de tenir en consideració les peculiars relacions que s'establiren entre el republicanisme català i una majoritària CNT fins ben entrats els anys trenta, aspecte aquest que obstaculitzà i condicionà tot sovint l'actuació de l'ugetisme a Catalunya. Així doncs, no ha d'estranyar que els efectes beneficiosos que va tenir la formació de la conjunció republicano-socialista (1909) a la resta de l'Estat, també passessin de llarg de Catalunya.

Igualment s'ha de tenir present en quina mesura l'actitud que adoptaren els socialistes de la UGT i el PSOE davant del fet nacional català condicionà les seves possibilitats d'arrelament polític i sindical. Bé és cert que actituds d'indiferència al respecte no foren obstacle perquè altres opcions s'hegemonitzessin sindicalment, però també cal tenir present sobre quina franja del proletariat català es volia incidir i quina havia de ser la seva sensibilitat al respecte, ja que des dels rengles socialistes no només s'atacà durant anys el catalanisme, sinó també aspectes de la catalanitat mateixa. Segons el meu parer hi ha hagut tot sovint una voluntat d'obviar aquesta innegable realitat, que cal considerar que també ha de tenir la seva incidència al respecte.

Si els mateixos dirigents de la UGT parlen sense embuts de les pugnes entre «catalans i no catalans» i d'agressions en les assemblees ugetistes quan

algú gosava parlar en català, per què ha de ser un factor a no tenir en compte? Malgrat el reduccionisme dels exemples citats, és un aspecte a valorar a l'hora d'entendre la manca d'atractiu de la proposta ugetista a Catalunya, ja que el seu internacionalisme —que només justificava el centralisme dels comitès madrilenys— anava acompanyat d'un discurs agressiu vers el fet nacional català. En quina premsa publicada a Catalunya es poden trobar atacs més durs, a la vegada que grotescos, a aquest nivell? Per a un sector dels possibles afiliats a la UGT, aquest havia de ser un factor a tenir en compte, no tant per sumar sinó per no restar; molt especialment —cal insistir— per una franja de treballadors als quals la seva situació socioeconòmica podia fer que l'oferta sindical de la UGT fos més atractiva.

Altres aspectes a tenir en consideració serien els derivats de la manca de quadres catalans que des de ben aviat va existir en els comitès de la UGT d'Espanya. És cert que des de final del segle XIX el percentatge d'afiliats de Catalunya sobre el total estatal davalla espectacularment, però també és cert que durant força anys l'absència és quasi total i quan apareix per exemple un Fabra i Ribas, tindrà una activitat més a nivell d'UGT d'Espanya —en aquest cas encarregant-se de les relacions internacionals del sindicat a l'OIT— que com a dirigent d'àmbit català. Un altre aspecte a afegir en aquesta línia seria la manca de quadres capacitats per tirar endavant l'organització a Catalunya durant aquest període. Normalment ens trobarem amb dirigents de personalitat grisa i no excessiva capacitat ni intel·lectual ni com a propagandistes, homes fidels als comitès madrilenys que feien d'aquesta fidelitat a ultrança la seva millor garantia per perpetuar-se en els càrrecs burocràtics que exercien. Així doncs, no ens haurà d'estranyar que des dels mateixos rengles de la UGT i PSOE catalans es qualifiqués la presència del socialisme a Catalunya com d'una «planta exòtica», tal com deia Recasens i Mercadé.

Fou precisament a partir de l'actuació d'aquest dirigent i de la publicació de *Justícia Social* a Reus que es volgué fer donar un gir a la trajectòria seguida pel socialisme a Catalunya fins aquell moment (1916). Es tractava de fer «cabre» el nacionalisme dins del socialisme, amb l'impuls que donaven homes com Serra i Moret, Campalans, Andreu Nin i l'esmentat Recasens. Però aquesta iniciativa, que en els seus primers passos va comptar amb el suport de la direcció central, es podia ja donar per fracassada al principi de la tercera dècada del segle. El fracàs d'aquest «gir autonomista» del socialisme català implicava perpetuar la condemna a la marginalitat, sense que aquesta situació fes sortir els socialistes dels estrets esquemes que els impedié tota comprensió de la realitat catalana.

L'intent d'aprofitar les esclatxes legals que la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) permetia tampoc no va donar els resultats esperats. Des

de Catalunya, la col·laboració amb el règim no va ser mai discutida. Els homes forts del moment a nivell de sindicat i de partit, Joan Duran Ferret de Sitges i l'obrer de les arts gràfiques Joaquim Escofet, en varen ser fermes valedors. Creien que la il·legalització d'una CNT dessagnada després dels anys de la «guerra social» i el fet de poder portar una vida pública que fes recaure sobre ells les avantatges de l'actuació dels comitès paritaris patrocinats per la Dictadura i que els socialistes defensaven, havia de conduir a fer que Catalunya esdevingués, per fi, un «baluard del socialisme», tal com es deia llavors. Però aquesta actuació moderada i possibilista tampoc no va donar els rèdits esperats, a la vegada que provocà una escletxa en els rengles del socialisme d'àmbit català amb el naixement de la USC. Una nova formació que sempre va ser crítica respecte a la posició de la UGT i el PSOE davant del règim, a la vegada que no veien cap contradicció en l'intent de conciliar socialisme i catalanisme. Així, el lloc que l'uetisme esperà ocupar passà a mans dels sindicats «groc» del Lliure.

Si bé el 1928, quan es tenia un òrgan de premsa propi —*Justícia*—, es van celebrar a Barcelona els congressos nacionals dels ferroviaris i d'una recent creada Federació Nacional Fabril i Tèxtil, amb un innegable pes inicial de les seccions catalanes, la realitat era, amb les xifres d'afiliació a la mà, que els resultats obtinguts durant aquests anys no podien menys que ser qualificats de decebedors. I a la vegada que no s'aconseguia l'anhelat creixement, la col·laboració amb la Dictadura havia representat per a la UGT i el PSOE a Catalunya un «descrèdit força perjudicial», tal com afirmava l'esmentat Recasens i Mercadé. A aquest respecte, el fet que la UGT catalana funcionés a partir del 1922 mitjançant una Federació Regional no va tenir cap tipus d'incidència.

Igualment, en el balanç d'aquests anys, cal afegir el descabdallament a partir del 1926-1928 d'una greu problemàtica interna en els rengles del sindicat. A partir d'ara els enfrontaments s'enquistaran en l'organització i emmetzinaran la seva vida orgànica. Tot sovint no tant per qüestions d'arrel ideològica com per aspectes de caire personal que no s'han d'obviar, encara que el rerefons de la conflictivitat que acompanyarà la regional catalana durant força anys serà la pugna per la seva direcció entre dos grups que representen interessos i opcions ben diferenciats. D'una banda la «vella guàrdia», que sempre comptarà amb el suport de l'Executiva Nacional, defensora a ultrança de la situació existent; i de l'altra un seguit de joves dirigents més partidaris d'una UGT «de Catalunya» davant la UGT «a Catalunya» com postulen els esmentats amb anterioritat. El tumultuós i a estones virulent Congrés del cinema Walkyria, l'any 1934, només serà el colofó d'aquest llarg procés de tensions internes. L'escissió que en el seu decurs es

va produir, amb el naixement dels sindicats de la UGSOC lligats a la USC, ja feia anys que es vivia en el dia a dia de l'uetisme a Catalunya: ara, senzillament, se li donava una expressió orgànica. Així no haurà d'estranyar durant aquests anys, en un context de debilitat manifesta, l'existència de dues seus ugetistes a Barcelona (a la rambla de Santa Mònica, els uns, al carrer Nou de Sant Francesc, els altres).

L'escassa activitat dels ugetistes catalans en les conspiracions que precediren l'adveniment de la II República l'abril del 1931, només ha de ser interpretat en aquesta clau. Malgrat que les eleccions del 12 d'abril permetessin al secretari general regional Jové Surroca accedir com a regidor a l'Ajuntament de Barcelona i a Salvador Vidal Rossell esdevenir conseller en el Govern de la Generalitat, tampoc la situació no experimentà un capgirament, ja que és precisament en aquest 1931 quan l'esmentada conflictivitat interna assolí unes cotes més altes, amb una agrupació barcelonina del sindicat i del partit enfrontada a les respectives direccions regionals.

A final d'any se celebrà el que havia de ser un congrés de reconciliació i síntesi, però no va ser així. Els largocaballeristes Vila Cuenca i Antoni Olarte accediren a la direcció regional, però les ferides restaren obertes. I malgrat èxits puntuals com el del port de Barcelona i la constitució d'una federació bancària, els anys republicans tampoc no aportaren a la UGT catalana el creixement desitjat. A la vegada, es radicalitzà la tensió amb la Generalitat i ERC pel suport que aquests donaren als cenetistes en el dur conflicte del port barceloní. Si durant la Dictadura el mecanisme per guanyar adeptes havien de ser els comitès paritaris, ara amb la democràcia republicana es confiarà en els comitès mixtos impulsats per Largo Caballero des del Ministeri de Treball. Però a Catalunya l'obstruccionalisme de la majoritària CNT va anorrear tota possibilitat de creixement a partir de l'actuació d'aquests organismes. Uns anarcosindicalistes que en caure la seva direcció en mans dels sectors més radicals protagonitzaren tota una sèrie d'insurreccions que no van fer res més que desgastar l'organització, a la vegada que provocaren tot un seguit d'expulsions, de les quals la UGT catalana no se'n beneficià. Durant aquests anys i malgrat l'enorme creixement de la UGT d'Espanya arreu de l'Estat, els rengles del sindicat a Catalunya continuaren tenint una molt escassa afiliació. Ni tan sols no s'aconseguí, tot aprofitant el degoteig d'expulsats i desencisats del cenetisme, esdevenir la força sindical marxista majoritària en recaure aquesta condició en els sindicats lligats al BOC.

El 1933 un Secretariat Regional va substituir la Federació Regional, però el manteniment al seu capdavant de Vila Cuenca i Olarte va impedir que es produís el més mínim canvi. Aquest fet no s'ha d'interpretar com un canvi qualitatiu de la percepció que es tenia des de la direcció central de la realitat

catalana. Aquest nou organisme emanat del congrés de la UGT d'Espanya celebrat l'any anterior, malgrat versions distorsionades al respecte que es donaran amb posterioritat, no era cap tipus de reconeixement a unes peculiaritats sinó una opció oberta a qualsevol província i regió espanyola que s'hi volgués acollir. Així doncs, aquesta transformació no va tenir cap incidència, a la vegada que en reduir l'antiga direcció de la regional a dues secretaries remunerades encara s'accentuà més el poder dels dos secretaris.

El 1933 va ser l'any de la fracassada unitat entre la FC PSOE i la USC. Un fracàs que va tenir com a màxim responsable la plana major del socialisme espanyol, recelós d'una nova força política i sindical que havia de tenir grans dosis d'autonomia en la seva gestió. Aquest llarg procés accentuà encara més les discrepàncies i els enfrontaments existents. Malgrat l'optimista balanç que Vila Cuenca presentà a l'esmentat Congrés del Walkyria, en parlar d'una organització més disciplinada i que enquadrava uns 40.000 treballadors, la tensió emmagatzemada durant anys esclatà i donà peu a la citada escissió. Aquesta va afeblir els rengles de l'organització en un cinquanta per cent, a la vegada que un ampli ventall de quadres també abandonaven els seus rengles.

Aquesta feble UGT de l'estiu del 1934 es va veure afectada per la repressió que afectà els rengles obreristes i d'esquerres després dels Fets d'Octubre. Es va haver d'esperar que la repressió s'apaivagués per poder portar una activitat política i sindical a la llum del dia, és a dir, cap al final del 1935. Però ara la situació era força diferent, ja que les tendències unitàries tant en l'àmbit polític com sindical estaven en ple procés d'accentuació i la UGT estava esdevenint el pal de paller on convergia el dispers sindicalisme d'inspiració marxista català. Aquest fet coincidí amb l'esclat en el si del sindicat de l'anomenat «Afer Vila Cuenca». És a dir, el descobriment d'una àmplia gamma d'irregularitats econòmiques portades a terme pel secretari general amb una certa complicitat del secretari administratiu Antoni Olarte. L'escàndol acabà provocant la defenestració d'ambdós al principi del 1936. A partir d'aquest moment, la UGT catalana caurà en la crisi de direcció més important de la seva història, amb la successió de tres febles direccions en el decurs dels mesos següents.

Així doncs, ens trobem en un moment prou contradictori, en què coincideix aquesta crisi de direcció amb unes xifres d'afiliació que com a resultat de les esmentades tendències unitàries no fan res més que reflectir un creixement constant, especialment sensible a partir de la primavera del 1936. Un procés, sens dubte el més important viscut per l'uguetisme a Catalunya, que es produïa en una organització que patia una extraordinària feblesa orgànica acompanyada de la ja esmentada crisi de direcció. El fet és, però, que les

sigles de la UGT, en bona part per la força i el prestigi que tenia l'organització en l'àmbit estatal, esdevenien focus d'atracció per als sindicats de la UGSOC, els de la indústria gastronòmica de la FOSIG, força sindicats autònoms i fins i tot sindicats d'origen cenetista com els anomenats Sindicats d'Oposició.

Aquest procés, que es va ampliar en les setmanes prèvies a l'esclat de la Guerra Civil, va coincidir amb l'accés al capdavant del Secretariat de l'equip encapçalant per Josep del Barrio i Antoni Sesé. Darrera seu hi havia un seguit de dirigents comunistes i de joves socialistes partidaris de la unitat en el camp marxista que haurien de ser els «homes de la UGT» durant el període bèl·lic que s'apropava. L'inici de la guerra va ratificar de fet un equip dirigent que s'havia apropiat de la direcció al marge dels estatuts del Secretariat, així com a l'esquena de la voluntat de l'Executiva Nacional del sindicat. És clar doncs que, per als anys 1936-1939, es prefigura una UGT ben diferent de la que havia estat en els anys anteriors. Si a aquests canvis a nivell quantitatiu i de quadres, s'hi afegeixen totes les transformacions que la societat experimentà a partir del 19 de juliol, és evident que caldrà parlar a partir d'ara d'una «nova» UGT catalana, amb ben pocs punts de contacte amb la que havia estat la seva realitat en els anys precedents.

L'estudi d'aquesta UGT refundada que va actuar durant la Guerra Civil és l'objectiu d'aquesta obra. Per primer cop una UGT nascuda vora mig segle abans esdevindria una organització de masses a Catalunya, en condicions de qüestionar la tradicional hegemonia anarcosindicalista. En una societat on la sindicació era obligatòria, s'assoliren unes xifres d'afiliació impensables molt poc temps abans. En aquest sentit hem calculat un sostre d'afiliació per a l'uguetisme català durant el període bèl·lic de 486.000 afiliats. A la vegada, el sindicat va assolir una extensió territorial molt superior a la de qualsevol altre moment de la seva història, en tenir representació per primer cop a totes les comarques catalanes mitjançant la seva presència a vora un miler de municipis i poblacions del país. Igualment va disposar de l'hegemonia a força sectors industrials, en superar l'estret marge en què es movia en l'etapa republicana, quan només tenia una presència decisiva en el sector bancari i al port de Barcelona. A més, el nou marc polític, econòmic i social que la guerra generà, el portà a exercir àmplies responsabilitats en àmbits ben diferents dels que havien estat fins llavors els de tradicional actuació de l'uguetisme en particular i de qualsevol sindicat en general. Així, la UGT disposarà de consellers en el govern de la Generalitat, serà present en els consells

municipals, gestionarà àmplies parcel·les de la vida econòmica i fins i tot prendrà atribucions de caire militar amb l'enviament de columnes de milicians al front. De bona part d'aquests aspectes, se'n fan càrrec les pàgines que segueixen.

Una primera part ha estat centrada en els aspectes organitzatius i quantitius. En aquest nivell ha estat necessari realitzar un minuciós i detingut treball, dada per dada i xifra per xifra, per aconseguir finalment una llista amb fitxes al més completes possible de tots i cadascun dels sindicats que tingué en els seus rengles el Secretariat. Un cop aconseguida aquesta finalitat s'ha pogut passar a detallar altres aspectes, des de les federacions d'indústria a l'extensió territorial aconseguida, passant per comparacions puntuals amb els rivals cenetistes. Tot això amb la intenció de donar llum a una hipòtesi d'importància remarcable: esbrinar si la UGT, des d'aquest punt de vista, aconseguí posar punt final a la tradicional supremacia confederal.

Igualment s'ha entrat en discussió amb una de les asseveracions més repetides en referència a la UGT catalana durant la Guerra Civil, el seu pretès caire burgès. S'ha intentat demostrar, amb xifres a la mà, com és de discutible una afirmació com aquesta, a la vegada que s'intentava posar de manifest la coherència —sempre des del punt de vista de la UGT— entre l'actitud adoptada davant la petita burgesia (mitjançant la creació del GEPCI) i el discurs que el sindicat feia en aquells anys de guerra. És aquesta presa de posició una de les raons que més problemes generà en el si de la UGT amb aquells ugetistes que militaven al POUM i no al PSUC, els quals havien ingressat al sindicat mitjançant els antics sindicats de la FOUS. Aquest és un aspecte —el de l'existència d'ugetistes amb carnet del POUM— negligit en la història dels moviments socials d'aquell moment i és que no s'ha d'oblidar que en els Fets de Maig hi hagué una UGT majoritària vencedora, però també hi hagué ugetistes vençuts. El capítol finalitza amb dues perspectives sobre federacions d'indústria prou rellevants i diferenciades. En primer lloc la Federació Catalana de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi, un sector de colls blancs fortament centralitzat a Barcelona on la UGT aconseguí ja abans de l'inici de la guerra la majoria; i, tot seguit, i contràriament als bancaris, la Federació Catalana de Treballadors de la Terra, la que donà al Secretariat un abast territorial que mai no havia tingut el sindicat a Catalunya i també un dels sectors on a la UGT catalana li costà més implantar-se, en clar contrast amb la seva homònima espanyola. Tot seguit s'ha explicat quina fou la resposta a nivell organitzatiu, tant verticalment com horitzontalment, que el sindicat donà a aquesta nova situació en què evidentment les dues secretaries i l'inactiu Comitè de Catalunya del període anterior quedaren àmpliament desbordats.

En el capítol següent, a partir d'una lenta tasca de recapte de dades des de les fonts més diverses, s'ha tipificat quins eren els «homes de la UGT». És a dir, s'ha reconstruït quins homes foren capdavanters en la direcció del sindicat. Entenem que en aquest nivell es va produir un brusc tall en el que havia estat la trajectòria anterior, que cal explicitar. Un altre aspecte imprescindible que acompanya aquest capítol és l'anàlisi de les relacions del sindicat amb el PSUC. Aquest era el «partit germà», amb el qual hi hagué una sintonia gairebé perfecta en tots els àmbits, com es demostra a partir de la comparació de les seves estructures dirigents i d'alguna actuació concreta —iconografia inclosa—. Així, a partir de l'exposició i l'anàlisi d'actituds i trajectòries personals ben diverses, s'han tingut a la mà uns primers criteris d'interpretació de l'actuació de l'uguetisme català que cal valorar com a imprescindibles per a la comprensió de tota l'obra.

Finalment, pel que fa a aquest primer bloc, s'ha volgut completar la perspectiva organitzativa amb un altre aspecte en què les xifres també es multipliquen: el de la premsa de la UGT durant la Guerra Civil. Cal pensar que si el Secretariat tenia abans del 19 de juliol sota la seva jurisdicció un òrgan de premsa, durant el conflicte arribarà a tenir-ne un centenar. Cal un testimoni més eloqüent del canvi que es va experimentar en aquells moments? En aquest aspecte, doncs, també es posà punt final a la tradicional hegemonia anarcosindicalista pel que feia a aquest àmbit d'actuació sindical.

Un segon bloc s'ha centrat en els aspectes més polítics d'una central sindical que, entre 1936 i 1939, lluità per esdevenir «la central sindical catalana». Des d'aquest punt de partença s'ha intentat emmarcar la política portada a terme per la UGT catalana a partir de l'anàlisi de quines foren les seves relacions amb la UGT d'Espanya, les forces de caire nacionalista (CADCI i FNEC) i marxista (FOUS) que hi ingressaren l'estiu del 1936, la seva actitud davant la petita burgesia (GEPCI) i com es plantejà la lluita per l'hegemonia sindical amb la CNT. Ha calgut endinsar-se en totes aquestes sigles, fins i tot abans que tinguessin relació amb la UGT, per oferir una anàlisi completa d'aspectes fonamentals en l'evolució de la central sindical objecte d'estudi.

Pel que fa a la UGT d'Espanya, s'ha intentat demostrar que des del mateix juny-juliol del 1936 hi hagué un tall radical en les relacions entre ambdues organitzacions. Encara que aquesta situació va canviar a l'inici del 1937, mai va haver-hi una veritable soldadura entre la UGT catalana i l'espanyola pel fet que la primera havia esdevingut «abans d'hora» allò en què la seva homònima espanyola va trigar força mesos a convertir-se, concretament fins al final del 1937 quan una direcció filocomunista o socialista-negrinista, amb molta més sintonia amb la que era la direcció catalana des del juny del 1936,

va substituir l'Executiva que encapçalava Largo Caballero. Evidentment, aquesta dicotomia de plantejaments va proporcionar disset mesos de constants conflictes entre el Secretariat i la direcció central.

Un altre tema al qual s'ha volgut donar resposta ha estat el que fa referència a la qüestió de la «tercera central sindical catalana», aspecte gairebé sempre present en l'evolució dels moviments socials catalans de preguerra. S'ha analitzat el procés que conduí força sindicats de caire nacionalista als rengles de la UGT, malgrat l'evident contradicció que aquest fet implicava respecte a la trajectòria històrica ugetista. S'ha posat un especial èmfasi en l'actuació al seu si del CADCI i de la FNEC, organitzacions que per elles mateixes havien de jugar un paper axial en la pretesa tercera central, lloc aquest que des de l'arribada el juny del 1936 d'un nou equip dirigent volia ser ocupat decididament —rectificant la història anterior— pel «refundat» Secretariat Regional.

El GEPCI, o la GEPCI com se li deia llavors, és un dels aspectes fonamentals per entendre l'actuació de la UGT entre 1936 i 1939. Aquest organisme representa la voluntat del sindicat, i també del PSUC, d'afegir a la causa republicana la petita burgesia com a mesura imprescindible per sumar en lloc de restar forces, ni que fos conjunturalment, per aconseguir l'objectiu suprem de la victòria. Aquesta política fou font constant de conflictes —tal com també s'analitza en els dos capítols que segueixen— amb aquells que des de la CNT i el POUM tenien una perspectiva diferent del moment històric en què es produïa la Guerra Civil. I no s'ha d'oblidar que molts d'aquells darrers —els homes del POUM— defensaven els seus plantejaments des de dins la mateixa UGT.

D'aquesta convivència en els rengles de la UGT dels poumistes que ingressaren mitjançant la FOUS l'estiu del 1936, se n'ha fet especial èmfasi, intentant veure tant l'origen d'aquesta opció sindical, nascuda deu setmanes abans de l'esclat bèl·lic, com quina fou la seva estratègia respecte de la UGT i el fracàs d'aquesta. Aquest fracàs va tenir com a colofó els Fets de Maig, encara que ja feia força mesos que el Secretariat s'esmerçava per reduir al no-res el marge de maniobra d'uns homes que, pel seu esperit crític a la línia seguida per la direcció, aviat esdevingueren incòmodes. Ells foren els ugetistes derrotats el maig del 1937.

Respecte al tractament de les relacions amb la CNT, s'ha de tenir present que sempre s'ha volgut enfocar-les des d'una òptica ugetista, conscients que no era la funció d'aquest treball fer una monografia sobre la bipolarització sindical a Catalunya. Cal plantejar en aquest punt el tema dels límits sobre l'abast del treball, en referència a la temptació d'anar més lluny d'on perto-

cava en l'estudi de la CNT (aspecte aquest que ha sorgit força vegades en aquesta obra, com per exemple quant al CADCI, la FNEC, la FOUS, etc.). En aquest capítol, a part —hi insisteixo— de voler analitzar la qüestió des d'una òptica merament ugetista, s'ha intentat posar l'èmfasi sobretot en la idea de subsidiarietat que, segons el meu criteri, tingueren les relacions entre ambdues sindicals, xifres d'afiliació al marge. Si bé és veritat que quantitativament la Guerra Civil posà punt final a la coneguda hegemonia confederal, també crec que s'ha de considerar que la UGT sempre tingué una actitud defensiva davant la seva rival, en alguns moments fins i tot amb evident temor de ser desbancada del procés en marxa, tant pel que fa a l'actuació quotidiana a nivell d'empresa i de comitè com també als més alts nivells de direcció. Aquest fet crec que cal considerar que es reflectia tant en la pràctica de les relacions entre ambdues sindicals, com en el que es podria anomenar l'«actitud mental», de caire preventiu, que els homes de la UGT van adoptar tot sovint respecte als anarcosindicalistes.

Tanmateix, i amb una clara voluntat de contraposició amb el que s'ha qualificat de perspectiva històrica de les unanimitats, s'ha dedicat un capítol —ja en el tercer i darrer bloc— a esbrinar el canvi radical que experimentà el marc d'actuació dels sindicats a partir del juliol del 1936, amb tota una nova i àmplia tasca a realitzar. Tot seguit s'ha intentat contraposar aquestes noves responsabilitats amb l'actuació —reeixida o no— de la UGT catalana. És aquest, sens dubte, l'apartat que més aspectes sorprenents ha comportat, en apreciar-se amb tota claredat la gran contradicció que existeix entre afiliació i militància, amb el sorgiment de tot un seguit d'aspectes sovint negligits i que cal considerar que no es podien menystenir si es volia tenir una perspectiva coherent del que havia estat la UGT catalana durant la Guerra Civil. Així s'ha de parlar del que S. Seidman anomena «resistència al treball», a la vegada que es fa esment d'actituds que qüestionen el paper homogeni de la rereguarda catalana en temps de guerra, en parlar de l'emboscament, les desercions i del paper que jugaren els anomenats llavors «imprescindibles a la producció». Tot plegat fa arribar a la conclusió que el lema impulsat pel Secretariat, «Sindicats cara a la guerra», va ser una fita prou difícil d'assolir.

En darrer lloc s'aporten tota una sèrie de materials originals, en forma d'annexos, que donen suport i expliciten aspectes que s'han tractat al llarg de l'obra. És evident que, malgrat la seva amplitud, força aspectes de l'actuació de la UGT durant la Guerra Civil no s'han tractat en les pàgines següents. En aquesta línia tindriem l'apartat militar, la intervenció en la vida econòmica o bé el paper de la dona. Qualsevol d'aquests apartats per ell mateix mereixeria una monografia, com gairebé la major part dels capítols del llibre. De tota

manera, voldria des d'aquestes pàgines contribuir a l'estudi dels moviments socials a Catalunya en un període de gran transcendència com va ser la Guerra Civil. Evidentment, de totes les limitacions que les pàgines següents reflecteixen, en sóc l'únic responsable.

I

CREIXEMENT I ORGANITZACIÓ

EL CREIXEMENT DE LA UGT DE CATALUNYA
DURANT LA GUERRA CIVIL

Un dels fenòmens que, des d'un punt de vista quantitatiu, pot ser qualificat d' excepcional en la història del sindicalisme català és la conversió de la tradicionalment feble UGT catalana en una organització de masses durant la Guerra Civil. En aquest període en què va enquadrar centenars de milers d'afiliats va esdevenir, després d'haver passat «*muchos años de vida lánguida, de insignificante o casi nula influencia en la vida sindical y política de Cataluña*»,¹ el «*baluarte más firme de la UGT*», segons Amaro del Rosal.²

Les xifres que s'empraran en les pàgines següents intentaràn ser al màxim d'aclaridores al respecte. A una UGT que tot just agrupava uns 200 sindicats abans de l'esclat bèl·lic —la majoria d'ingrés molt recent—, li hem comptabilitzat un total de 2.611 sindicats entre l'estiu del 1936 i el final de la guerra. A nivell d'afiliació, els resultats no són menys espectaculars. El Secretariat reclamava més de 435.000 afiliats l'octubre del 1936; 600.000 durant la celebració del III Congrés, i uns quants milers més al llarg del 1938. Entenent tota xifra com a eina de propaganda, s'ha intentat matisar-les al màxim possible. Els càlculs detallats que hem realitzat arribaran a acceptar un sostre d'afiliació per a la UGT catalana de 486.000 afiliats, xifra que, si bé rebaixa notablement la donada per la direcció catalana, no és gens menys-preable, si tenim en compte la població laboral catalana, en aquells anys.

Aquest creixement proporcionarà al sindicat una extensió territorial que mai no havia assolit a Catalunya. Ara serà una força present a totes les comarques del país, mentre que el 1933 només ho era en 17. Els 79 municipis amb sindicat ugetista d'abans del Congrés del Walkyria el 1934 ara esde-

1. *Las Noticias*, 7-IX-1937. Declaracions de Fulgenci Hernández, vicesecretari del Sindicat Metal·lúrgic de Barcelona.

2. *Las Noticias*, 14-IX-1937.

vindran 858, als quals caldria afegir 113 poblacions més sense aquella categoria. És a dir, prop d'un miler (971) de localitats catalanes tenen, entre 1936 i 1939, un sindicat de la UGT —gràcies sobretot als sindicats d'oficis diversos i de la FCTT, que representen un 44% del total—. Aquestes xifres permeten assegurar una extensió territorial fins i tot més gran que l'assolida en aquells moments per la CNT. Tota aquesta sèrie de transformacions permetran que la UGT catalana penetri en àmbits territorials i d'indústria en què fins llavors la seva presència havia estat mínima, fins i tot en alguns casos de manera hegemònica. En conseqüència, és evident que la UGT de després del 19 de juliol tenia ben poc a veure amb la dels decennis d'esterilitat sindical anteriors a la Guerra Civil.

Com a resultat d'aquest fenomen —i per primer cop— la UGT esdevé alternativa sindical a la fins llavors hegemònica CNT. L'estudi sobre la fàbrica Rivièrè S.A.,³ del ram metal·lúrgic, ens aporta una bona mostra de la que podia haver estat la pauta dominant fins aquell moment: «La sindicació majoritària a les fàbriques era la cenetista. Malgrat tot, es trobaven nuclis de treballadors mercantils del despatx afiliats al CADCI i escassíssims a la UGT».⁴ Fins i tot algun testimoni recorda que «hi havia molta malícia cap a la UGT (...) i els que s'apuntaven a la UGT de vegades eren amenaçats».⁵ Malgrat que actituds com aquestes persistirien, el fet és que per primera vegada en la seva història a Catalunya, on precisament havia nascut, la UGT podia ser considerada una organització capdavantera en el moviment sindical del país. L'objectiu d'aquest capítol és precisament donar arguments que permetin valorar aquest procés de creixement, quantificar-lo i donar contingut als seus aspectes més fonamentals.

ETAPES I CARACTERÍSTIQUES DEL CREIXEMENT

Per a una millor periodificació d'aquest procés podem establir quatre etapes ben diferenciades. Una primera, que podria ser considerada prèvia, s'hauria de centrar en la primavera del 1936, just fins a l'inici de la guerra, quan es produeix en els rengles de la UGT catalana —i en tot el moviment sindical— un notable creixement. Pel que fa a l'ugetisme, aquest creixement es deu en bona part al fet que tota una sèrie d'organitzacions sindicals —bona

3. Monjo, Anna / Vega, Carme: *Història d'una indústria catalana col·lectivitzada. Els treballadors i la Guerra Civil*. Barcelona, 1986.

4. *Op. cit.* Pàg. 13.

5. *Op. cit.* Pàg. 24.

part d'aquestes amb una llarga tradició organitzativa i de lluita sindical encara que d'adscripció neutra—ingressen al Secretariat. És el moment d'accentuació de les tendències unitàries que, també en l'àmbit sindical, afectaven la societat catalana i que havien convertit la UGT en l'eix on convergien una gran diversitat de forces sindicals d'inspiració marxista. Tot això malgrat la greu crisi interna que patia el sindicat des de començament d'any. Per exemple, el cas del Sindicat Tèxtil de Barcelona (UGT), el qual després de força anys de portar una vida organitzativa bastant marginal, malgrat la importància del sector econòmic que representava, experimentà en aquests mesos un molt considerable increment d'afiliació. Passà dels 420 afiliats el desembre del 1935 (72 en tenia sis mesos abans) a 960 el mes de febrer del 1936, 3.994 el de març i 7.390 pel maig.⁶

Aquest increment es basà en el retorn als rengles del Secretariat de molts sindicats que ja havien pertangut a la UGT. S'ha de tenir present que des d'octubre del 1934 fins al triomf electoral del Front Popular l'activitat sindical de la UGT, entre d'altres organitzacions, fou gairebé nul·la. Així es pot considerar que en aquest moment es tornava a partir de zero, ja que les migra-grades forces ugetistes de l'any 1934 havien d'haver afrontat, a part de l'esmentat forçat parèntesi, la prèvia i important davallada d'efectius que representà l'escissió que portà al naixement de la UGSOC. Si a aquests aspectes afegim la crisi que patia el sindicat i el tradicional desgavell organitzatiu, es pot dir que veritablement la UGT catalana s'estava refundant en un context ben difícil a nivell intern.

Aquesta primera etapa comença amb l'ingrés dels sindicats comunistes de la CGTU, molt febles a Catalunya, i s'acaba amb l'ingrés de la FOSIG, que encara que cronològicament correspongui a l'etapa següent, s'emmarca en la línia dels processos citats anteriorment. La guerra només havia «precipitat l'entrada ja preconitzada a la UGT»,⁷ per esdevenir la Federació Gastronòmica del Secretariat, que agrupà uns 8.000 afiliats.

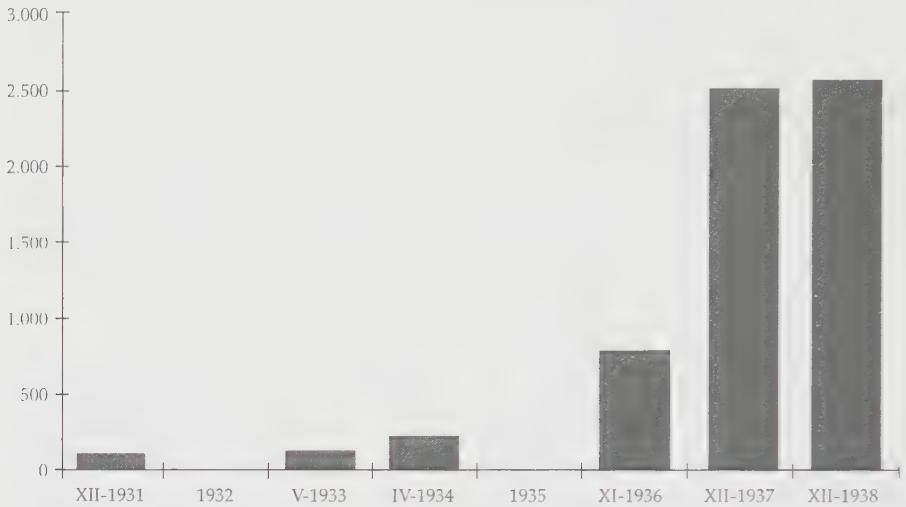
El retorn dels sindicats de la UGSOC també s'entén en aquesta línia. Malgrat el fracàs d'un pacte que permetés un ingrés col·lectiu per l'oposició de l'executiva largocaballerista, es produí el retorn als rengles ugetistes de manera individualitzada —sindicat per sindicat—, en declarar la seva direcció que «tenint en compte la marxa dels esdeveniments, s'imposa la immediata unificació del proletariat».⁸ El mes de maig el Sindicat de Paletes i

6. *Llibre de Registre de Socis del Sindicat d'Indústria Fabril, Tèxtil i Annexos de Barcelona*. AHN-SGC/S PS Barcelona 895.

7. *Ressorgir* s/n (darrera pàg. *Alliberament* núm. 29. 1936).

8. *Treball*, 21-VII-1936.

NOMBRE DE SINDICATS DE LA UGT DE CATALUNYA (1933-1938)

Font: Elaboració pròpia.

Manobres de la UGSOC ja havia formalitzat el seu reingrés, com a significació inequívoca que s'acceptava la UGT com a eix on havien de convergir les forces sindicals marxistes, sense qüestionar programa ni estatuts, tal com s'havia fet en el decurs dels mesos anteriors. A la vegada, la UGT acceptava «canviar-los el carnet de franc».⁹ Aquest procés s'accentuà el mes següent, amb la fusió dels sindicats metal·lúrgics d'ambdues organitzacions. L'existència de nombrosos comitès d'enllaç abans de l'esclat bèl·lic del 19 de juliol posa en relleu que aquest procés ja estava engegat i que, lògicament, l'inici de la guerra va provocar que en pocs dies la resta de sindicats de la UGSOC formalitzessin la seva entrada a la UGT.

En una segona etapa, del 19 de juliol fins a l'octubre del 1936, es produirà una veritable allau de nous afiliats, tant de caire individual com col·lectiu (es parlarà de 400.000 nous carnets fets en aquest període).¹⁰ els primers emesos pel Decret de Sindicació Obligatòria promulgat per la Generalitat l'agost del mateix any i els segons —sindicats autònoms sobretot—, forçats per les

9. *Claridad*, 26-V-1936.

10. *Acta del Ple de Delegats de la Federació Local de Barcelona*, V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 391.

circumstàncies a prendre la decisió d'ingressar en una de les dues centrals que llavors bipolaritzaven el panorama sindical. Respecte a la importància de l'esmentat decret, que només feia que reflectir la situació del país, veiem la progressió paral·lela d'afiliats durant aquells mesos del Sindicat Obrer de Sant Feliu i del Sindicat de Dibuixants Professionals de Barcelona a partir del seu llibre de registre de socis:¹¹

NOMBRE D'AFILIATS L'ANY 1936		
Mes	<i>Sindicat Obrer de Sant Feliu</i>	<i>Sindicat de Dibuixants Professionals</i>
Abril	65	170
Juny	399	342
Agost	540	750
Setembre	1.533	884
Desembre	—	1.081

A partir d'un mostreig que hem realitzat sobre 335 sindicats que ja existien abans de l'inici de la Guerra Civil, la major part com a sindicats autònoms, es produeix una multiplicació per 2,3 de la seva afiliació, en passar concretament els esmentats sindicats de comptabilitzar 56.915 afiliats abans del 19 de juliol a un total de 130.927 pocs mesos després. Altres fonts no farien res més que confirmar aquests plantejaments: dels 42 afiliats del Sindicat de l'Ensenyament i Professions Liberals de Figueres dels quals disposem, a partir de les fitxes personals, de la data d'ingrés a la UGT, 23 ho van fer en aquestes primeres setmanes (55%); només 1 hi estava afiliat des d'abans de l'inici de la guerra; 13 hi ingressaren el primer trimestre del 1937 i la resta durant els mesos següents del mateix any.¹²

Si fem un esforç de quantificació per a tot el Secretariat, corroborarem tot l'exposat. S'ha localitzat la data d'afiliació de 1.874 sindicats, un 72% del total,¹³ i en aquesta etapa n'ingressen 1.055, bastant més de la meitat, concretament un 56%. Sobretot sindicats autònoms, sobre els quals ja feia mesos que es feia pressió mitjançant una forta campanya per aconseguir la seva

11. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287/68 resp.

12. *Relació d'afiliats de l'Ensenyament i Professions Liberals de Figueres.* 1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.323.

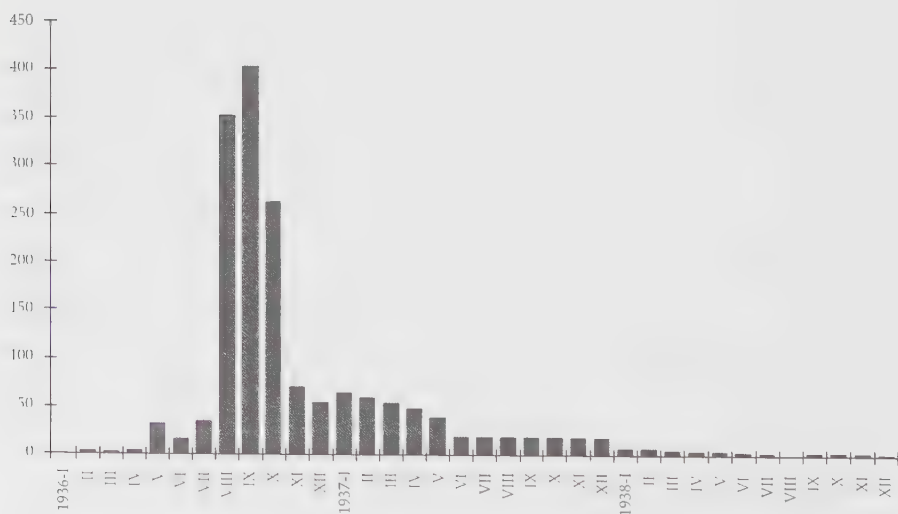
13. Vegeu l'Annex II.6.

adhesió a la CNT o a la UGT: «Continuem la croada, no ha de quedar rastre dels sindicats autònoms», ja es llegia a *Treball* en l'exemplar del darrer dia d'agost del 1936.

Un altre aspecte, en el qual s'insistirà més endavant que la nova situació que es vivia provocà, va ser la manca d'ideologització en la decisió que van haver de prendre milers de no afiliats i també sindicats cap a una central o una altra. A l'esmentat òrgan del PSUC, llavors també en funcions de portaveu ugetista, del 29 d'agost, es podia llegir: «Ni un sol obrer sense sindicar», i es proclamava tot seguit la «lluita contra tot individu inorganitzat». Igualment també es produí l'ingrés de nombrosos sindicats de recent creació i de nombroses associacions, agrupacions i col·legis professionals, que s'aixoplugaren sota les sigles de la UGT davant del procés de transformació de la societat que s'iniciava llavors. Aquesta autèntica riuada la podem donar per acabada a final d'octubre, quan la major part de la població laboral ja ha estat sindicada.

El tercer període comprèn des del novembre/desembre del 1936 fins al primer trimestre del 1937. Si es compara el volum d'ingressos dels dos darrers mesos del 1936 amb els dos anteriors, s'aprecia que la davallada és ben clara: 667 ingressos entre setembre i octubre per només 126 entre novembre

EVOLUCIÓ DEL RITME D'INGRESSOS DE SINDICATS AL SECRETARIAT REGIONAL DE LA UGT (1933-1938)

Font: Elaboració pròpia.

i desembre, senyal inequívoc que la «febre sindicatòria», com es deia llavors, ja havia cobert la major part del camí a recórrer. D'altra banda, els ingressos del període gener-març del 1937 eren sobretot desdoblaments de sindicats d'oficis diversos. No es tractava, doncs, exactament de nous ingressos —encara que a nivell estadístic així s'hagi de reflectir—. Eren desdoblaments especialment deguts a la formació de desenes de sindicats de treballadors de la terra a partir de la presència majoritària de camperols en els sindicats d'oficis diversos que, en l'àmbit rural, s'havien constituït per tot Catalunya.

Finalment s'hauria de fer esment d'una darrera i quarta etapa que, amb ingressos molt més puntuals i sobretot molt menys quantiosos, es mantindrà, encara que de manera decreixent, fins als primers mesos del 1938. Si el Secretariat havia informat de 5.265 nous afiliats pel primer trimestre del 1937, pel segon només informarà de 926. Les darreres notificacions al respecte es troben a *Las Noticias* del 17 de novembre del 1937 i el primer dia de l'any 1938. Són les dues darreres referències de què es disposa al respecte, si bé les actes de la Comissió Executiva Nacional continuaran donant d'alta sindicats durant tot el 1938 i fins i tot en els primers dies del 1939. Es tracta de seccions que ja feia temps que hi havien ingressat i que encara havien de regularitzar la seva situació amb els màxims organismes de la UGT d'Espanya.

Resumint en xifres aquesta distribució en etapes, tindriem el resultat del quadre següent, a partir del coneixement de la data d'ingrés de la ja esmentada xifra d'un 72% dels 2.611 sindicats que agrupà el Secretariat durant la Guerra Civil, és a dir, 1.874 sindicats. S'ha de tenir en compte que molts sindicats que consten en la primera columna com a ingressats abans del 19 de juliol no s'haurien de considerar en la seva totalitat sota aquest concepte, ja que molts d'ells eren sindicats que havien pertangut a la UGT en períodes anteriors i que feien constar aquella data i no la del reingrés, que es produí amb tota seguretat durant les setmanes posteriors a l'inici de la guerra. De tota manera, el resultat no deixa de ser clarificador:

SINDICATS INGRESSATS				
	<i>Abans 19 juliol 1936</i>	<i>Juliol-octubre 1936</i>	<i>Novembre 1936/ març 1937</i>	<i>Abril 1937/1938</i>
Sindicats	223	1.054	326	270
%	12	56	18	14

Pel que fa referència als mecanismes i les condicions en què es produeix l'ingrés als rengles del Secretariat, trobem molts matisos i diferències. Sobretot quan la força sindical a ingressar té un pes específic important per la seva història o força numèrica. Habitualment, la votació en assemblea extraordinària serà el mecanisme mitjançant el qual els afiliats d'un sindicat o els membres d'una associació professional decidiran la seva adhesió a una central o a l'altra. Normalment, l'ingrés no tenia res d'acte de fe per una ideologia o sigles determinades. Es tractava senzillament d'una mesura conjuntural davant la nova situació del país. Per exemple, el barceloní Sindicat Obrer de Joieria i Argenteria davant «*la conveniencia de ingresar en una organización obrera importante*» liquida en una acta de set línies la seva decisió d'ingressar a la UGT «*por aclamación y por una gran mayoría*», i féu constar com argument que «*es la (...) que ofrece la máxima garantía*».¹⁴ Gens ideològica no serà tampoc l'acta de la Unió d'Obrers del Camp, Arts i Oficis de Vilaseca, que recull la decisió d'ingressar a la UGT:

*«En reunión general extraordinaria celebrada el 3 de agosto, para tratar de ingresar a una de las dos sindicales UGT y CNT propone el presidente pasar a la votación, echa (sic) la votación se pasa a ingresar a la UGT por tener mayoría de votos, el presidente dice que si están conformes en la elección y todos dicen que sí, y sin nada mas (sic) que tratar se levanta la reunión a las 11 de la noche».*¹⁵

Podem tornar a l'exemple de les fàbriques Rivièrre S.A., que aporta el testimoni d'un treballador que va viure aquest procés: «Al 90% dels empleats tant se'ls donava pel CADCI, com la CNT com la UGT».¹⁶ El cas dels contractistes de la indústria tèxtil, agrupats en un sindicat autònom professional, El Radium, és prou significatiu. Durant l'etapa republicana havien estat desqualificats, tant per ugetistes com per confederals, en ser considerats una «aristocràcia obrera» que adoptava actituds «grogues»; ara, ambdues centrals intentaven incloure'ls en els seus rengles. Així, l'estiu del 1936, sense gaire entusiasme —segons explica un antic afiliat—, perdia el seu caire autònom i ingressava majoritàriament a la CNT (menys la secció de Terrassa, que ho va fer a la UGT). L'anàlisi és prou clarificadora, i es pot extrapolar a altres sindicats de la mateixa condició:

14. 25-VII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

15. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.435.

16. Monjo, A./Vega, C.: *Op. cit.* Pàg. 65.

«Dies després d'haver esclatat la rebel·lió militar, les organitzacions sindicals UGT i CNT varen prendre l'acord, conjuntament, d'obligar tots els sindicats independents (...), a integrar-se a qualsevol de les dues organitzacions d'acord amb la lliure decisió dels seus afiliats. Es preferí acceptar la integració de El Radium a la CNT, malgrat que la majoria dels afiliats no compartien ni els seus ideals ni els seus procediments.»¹⁷

Un cas d'especial importància és el que va afectar la nombrosa i important Federació Local de Sabadell, caracteritzada per una gran «coherència i disciplina»¹⁸ i per una taxa d'afiliació altíssima en relació amb la població activa de la ciutat, al voltant del 70%.¹⁹ Aquesta federació editava el setmanari *Vertical*, amb una tirada de 3.500 exemplars. Per tal de decidir quina havia de ser la seva opció sindical, la federació sabadellenca féu un plebiscit el 22 d'agost del 1936, que requeri la instal·lació de vuit meses de votació per tota la població i que donà com a resultat una àmplia majoria de vots favorables a ingressar a la UGT: 10.839 vots davant els 956 favorables a fer-ho a la CNT.²⁰ En altres processos, la majoria va ser més ajustada, com en el cas de l'Associació de Funcionaris Municipals de Barcelona: 992 vots per a la UGT i 772 per a la CNT, i tot sovint es parlarà de decisions preses per unanimitat o bé per majoria. També era habitual que l'ingrés es produís paral·lelament a la constitució del sindicat. Per exemple, l'Associació de Treballadors de la Universitat fou creada el 12 d'agost del 1936 i ingressà a la UGT en el decurs del mateix acte.

El cas del Bages és representatiu al respecte. A la ciutat de Manresa la CNT era gairebé hegemònica durant la II República, amb un total de 6.254 afiliats pels 466 que tenia la UGT. En formar-se els Sindicats d'Oposició, l'estiu del 1933, els sindicats del Bages els faran costat d'una manera majoritària, i a partir d'aquest moment no deixaran de créixer fins a l'any 1936. Paral·lelament, la CNT anava perdent força. Entre l'agost i el setembre del 1936 aquests Sindicats d'Oposició decidiren ingressar a la UGT, amb 3.165

17. Mercader, J.: *Història de l'organització sindical tèxtil El Radium*. Barcelona, 1989. Pàg. 176.

18. Benaul, Josep: *La República i la Guerra Civil a Sabadell, 1931-36*. Sabadell, 1986. Pàg. 34.

19. Per a una població d'uns 47.000 habitants durant la II República i una població activa d'uns 20.000 treballadors, la FLS n'agrupava 14.052 el 1933, 10.140 d'aquests en el tèxtil. La UGT en el mateix període no superava el centenar d'afiliats i la CNT no arribava al miler.

20. AHN-SGC/S PS Barcelona 617. *Treball* publicà la notícia el 27-VIII-1936.

MUNICIPIS AMB SINDICATS DEPENDENTS
DEL SECRETARIAT REGIONAL DE LA UGT (1938)*

MUNICIPIS AMB SINDICATS
DEPENDENTS DEL SECRETARIAT
DE CATALUNYA DE LA UGT (1934)*

* En negre.
Font: Elaboració pròpia.

vots favorables pels 449 partidaris de reingressar a la CNT,²¹ i transformaren la petita UGT del període anterior en la primera força sindical de la ciutat i de la comarca²² amb, només a Manresa, 27 sindicats i prop de 13.000 afiliats i una nova seu a l'antic convent de Sant Francesc.

Un cop es decidia l'entrada a la UGT, les juntes dels sindicats ingressats havien d'enviar al Secretariat dues còpies de l'acta de la reunió en què s'acordava l'ingrés; dues còpies dels estatuts i una petició d'ingrés adreçada a la direcció ugetista. Tot seguit, en principi, s'havien de formar juntes mixtes que tenien com a missió adaptar a la nova situació els reglaments interns dels recentment ingressats. S'ha de matisar que aquest ordenament, a l'hora de la veritat, fou força flexible i, tant en la UGT com en la CNT, nombrosos sindicats, malgrat el seu ingrés formal, van mantenir una vida autònoma i la seva dependència orgànica es reduí a la «capçalera i al segell», com per exemple el cas d'El Radium en el si de la CNT o bé del CADCI i altres en la UGT. El mateix Joan Fronjosà aconsellà als sindicats ja constituïts que desitjaven ingressar a la UGT que de moment es limitessin a «no rectificar res»²³ i a afegir el timbre de la UGT als seus impressos, mentre feien arribar a la direcció ugetista la documentació necessària. És a dir, fins i tot era possible un «ingrés per correu» sense gaires implicacions al respecte.

UN SINDICAT DE BURGESOS?

Una pregunta cabdal per a entendre aquest procés és intentar analitzar qui forma part d'aquesta allau de nous afiliats. Per què escullen la UGT? La visió tradicional respon a aquestes dues preguntes amb l'afirmació que la majoria de nouvinguts al sindicat són «burgesos, políticament hostils» o bé «empleats administratius i moderats» (Semprún-Maura) o «*atemorizadas personas de clase media que buscaban la afiliación sindical con el fin de salvarse del terror rojo*» (Payne).²⁴ Pi Sunyer afegeix que la majoria dels nouvinguts procedien del descontent que provocava la CNT amb els seus «abu-

21. Serra, J.: *El moviment obrer al Bages i al Berguedà durant la Segona República*. Manresa, 1988. Pàgs. 126-127. El baix nombre de votants és perquè es tractava d'afiliats amb les cotitzacions al dia.

22. Federació Local de Sindicats de Manresa: *Memòria i balanç de caixa*. Gràfica UGT. Manresa, 1937.

23. *Llibre d'actes de la Federació Local de Barcelona, 13-VIII-1936*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.341.

24. Semprún-Maura, J.: *Revolució i contrarevolució a Catalunya, 1936-1939*. Barcelona, 1975, (pàgs. 56-57) i Payne, S.: *La Revolución Española*. Barcelona, 1977, (pàg. 232).

sos, *arbitrariedades y atropellos*». ²⁵ O sigui, segons aquestes interpretacions, gairebé només «colls blancs» i «burgesos atemorits».

Sense negar completament aquesta tesi (ja s'ha assenyalat que l'elecció d'una determinada opció sindical l'estiu del 1936 no era majoritàriament conseqüència d'una determinada adscripció ideològica), s'han de tenir en compte altres factors per entendre com la UGT arribà a enquadrar gairebé mig milió de treballadors catalans. És inqüestionable que la política d'ordre i compliment de les directrius governamentals i la defensa dels interessos de la petita burgesia urbana i rural portada a terme tant per la UGT com pel PSUC va atraure un ampli ventall de professionals, funcionaris, tècnics, etc., als seus rengles; molts d'ells espantats pels excessos revolucionaris dels anarcosindicalistes. També és cert que la tàctica portada a terme per la CNT durant l'etapa republicana havia desencisat i, en conseqüència, alliberat una part considerable de la classe obrera catalana que, o bé estava sense afiliar o ho estava dins del poderós sindicalisme autònom del moment. I, en bona part, seran aquests treballadors els que nodriran d'efectius l'espectacular creixement ugetista del moment.

Si a aquests contingents afegim la quota del sindicalisme d'oposició i dels sindicats escindits de la CNT durant els anys anteriors, tindrem un volum considerable dels nous afiliats, bona part dels quals no donen el primer pas dins del moviment obrer organitzat. Altres testimonis, com el del militant nacionalista Manuel Cruells, ens parlaran de la convergència en la UGT de «molts catalanistes o simplement catalans» que reaccionaven davant el caire anticatalà que, afirma, tenia el procés revolucionari encetat l'estiu del 1936, sobretot en els seus inicis; ²⁶ caire que ell atribueix al fet de ser la CNT la força hegemònica, encara que es tractava d'una evident contradicció en militar en una organització que «(...) al cap i a la fi, depèn d'una central madrilenya que no es caracteritzava precisament per la comprensió dels problemes catalans». ²⁷ En aquesta línia hauriem d'entendre l'ingrés a la UGT de la FNEC, el CADCI i l'Associació de Funcionaris de la Generalitat.

S'ha d'afirmar que la sindicació de la societat portà als rengles de la UGT homes i dones de tota mena, d'origen politicosocial ben divers, i que optaren per aquest sindicat per diferents condicionants, entre els quals —s'ha d'insistir— la ideologia no era sempre el factor determinant. S'ha d'afirmar també que desenes de milers d'aquests nous afiliats no feien els primers passos sin-

25. Pi Sunyer, C.: *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*. Mèxic, 1975. Pàgs. 416 i 433.

26. Cruells, M.: *La societat catalana durant la Guerra Civil*. Barcelona, 1978. Pàg. 60.

27. Cruells, M.: *Op. cit.* Pàg. 91.

dicalment parlant, encara que força d'ells procedien de tradicions sindicals diferents de la ugetista. Sense oblidar que la UGT també esdevindria l'organització on convergirien els sindicats que havien depès del BOC, amb tradició i implantació a moltes zones del país. Són tots aquests nous afiliats ugetistes burgesos i classes mitjanes atemorides per la revolució?

Cal pensar que, encara que sigui difícil fer un acurat estudi quantitatiu al respecte, no menys de 150.000 nous afiliats a la UGT provenen d'aquestes tres procedències, diverses però que impliquen un grau d'activitat sindical previ que tot sovint s'ha negat a la UGT. Per exemple, els 8.000 afiliats a la FOSIG, els 40.000 afiliats de la FOUS, els 12.000 de la Federació Local de Sindicats de Sabadell, els 20.000 del CADCI en esclatar la guerra, o els diversos Sindicats d'Oposició no retornats a la CNT en el Congrés de Saragossa de maig del 1936. La importància d'aquestes aportacions es reflecteix en el moment de traspasar en un mapa les xifres d'afiliació de la UGT, un cop relacionades amb el total de la població comarcal. El resultat és prou clarificador: on el Secretariat assoleix percentatges més alts és precisament on s'ha rebut en massa l'ingrés dels esmentats sindicats. Tant al Vallès Occidental com al Bages s'assolirà un 26% de població comarcal afiliada a la UGT, i al Segrià (on radicava bona part de la força de la FOUS), un 22%. Si a aquestes comarques hi afegim aquelles en què la UGT sempre havia tingut una sòlida base, com el Baix Camp (21%) i el Baix Ebre (19%), i dues on es concentra una part important de la indústria catalana, com el Barcelonès (18%) i el Baix Llobregat (19%), tindrem el mapa de les zones de major implantació ugetista entre 1936 i 1939. Sens dubte, no és la causalitat sinó les raons esmentades el que determina un mapa d'aquestes característiques. El quadre següent sobre l'origen polític i sindical d'unes desenes d'afiliats al Secretariat de tres poblacions ben disperses en el mapa català, realitzat a partir d'informació força variada,²⁸ posa de manifest la diversitat de l'origen de l'afiliació ugetista del període:

28. A partir de 43 fitxes d'afiliats al Sindicat d'Ensenyament i Professions Liberals de Figueres (AHN-SGC/S PS Barcelona 1.323), 95 fitxes d'afiliats a la FL d'Igualada (AHN-SGC/S PS Barcelona 1.456) i 65 fitxes del Grup Sindical Sanitari del PSUC de Tarragona (AHN-SGC/S PS Barcelona 183). Com es pot apreciar, en tots tres casos una bona part dels afiliats del moment restaven al marge de qualsevol organització política i, especialment, sindical abans del juliol de 1936.

AFILIACIÓ POLÍTICA I SINDICAL ABANS DE JULIOL DEL 1936			
<i>Partits polítics i sindicats</i>	<i>FETE Professions liberals Figueres</i>	<i>Federació Local UGT Igualada</i>	<i>Grup sindical sanitari PSUC Tarragona</i>
ERC	1	24	19
Nacionalisme radical	—	8	—
Nacionalistes	—	11	1
PCC	1	—	7
PCP	—	—	1
PSOE	—	1	4
USC	—	1	6
POUM	4	2	1
Ateneu classe obrera	—	23	—
CNT	3	41	2
Sindicats autònoms	—	27	4
UGT	1	—	19

LES XIFRES

En traduir aquest creixement en xifres ens trobem amb dues limitacions. La primera prové de la manca d'un cens detallat, cosa que el Secretariat fou incapaç de realitzar durant tota la Guerra Civil. I, la segona, del fet que les xifres d'afiliació foren emprades durant aquest període com a arma de propaganda per donar suport i justificar parcel·les de poder i anhels d'hegemonia. *Falç i Martell* s'hi referí el primer de maig del 1937 en afirmar que «*seguimos discutiendo para ver y justificar que central sindical (...) tiene mayor cifra de afiliados para hacer prevalecer el número como arma de ataque*». Així, les xifres oficials d'afiliació que segueixen, proporcionades pel sindicat mateix en els seus òrgans de premsa, han de ser tractades amb tota precaució:

1936	Juliol	80.000
	Octubre	436.299
	Desembre	450.000
1937	Gener	475.000
	Juliol	500.000
	Octubre	540.000
	Novembre	594.466
1938	Gener	600.000
	Octubre	+600.000

La xifra final de més de 600.000 afiliats és especialment difícil d'acceptar, sobretot si es considera que la població activa de Catalunya en aquell moment era de poc més d'un milió de treballadors. Aquesta relació permet apreciar, si més no, el ritme de creixement de l'organització plantejat en aquest mateix capítol. La mateixa xifra d'afiliats de la UGT a l'inici del conflicte és objecte de controvèrsia. Oscil·la entre els escassos 26.000 afiliats que declarava Rafael Vidiella a *Claridad*²⁹ i els inflats 120.000 a què feien referència tant el dirigent manresà Marcel·lí Font com Antoni Sesé.³⁰ Fins i tot s'emprà la completament irreal de 150.000 que Del Barrio diu utilitzar davant García Oliver en la reunió que ugetistes i confederals tingueren el 20 de juliol.³¹ I és que durant tots aquests anys hi hagué una autèntica lluita per part de la direcció de la UGT catalana per intentar demostrar que les seves xifres d'afiliació no eren només conseqüència de la sindicació obligatòria, sinó que el sindicat ja era una organització de masses abans del 19 de juliol. El secretari de la Federació Local de Barcelona, Francisco Jiménez, afirmarà davant d'un Ple de Sindicats que cal «lluitar» contra tots aquells que neguin els 100.000 afiliats que es pretenia que la UGT tingués abans de l'inici de la guerra.³² En realitat la UGT de Catalunya tenia poc més de 40.000 afiliats la primavera del 1936, ja que, malgrat el creixement experimentat des del final de l'any anterior, el punt de partença era veritablement molt baix.

29. 17-VIII-1937.

30. *Las Noticias*, 7-X-1937 i 1-XII-1937.

31. Del Barrio, J.: *Del 20 al 23 de julio del 1936. Puntualizaciones*. CEHI.

32. *Acta del Pleno de Delegados de la Federación Local de Sindicatos de Barcelona de la UGT celebrado el día 16 de mayo del 1937*. AHN-SGC/S PS Barcelona 391.

Si enfoquem aquestes dades des d'un altre punt de vista, el del nombre de sindicats afectes al Secretariat, el resultat no deixa de ser igualment espectacular. Dels poc més de 200 sindicats que tenia la UGT catalana el 1934 —similar, d'altra banda, als que podia tenir el juny/juliol del 1936— es passà a una xifra màxima de 2.611 el 1938. És a dir, la quantitat s'havia multiplicat per més de deu. D'aquest total, s'han de destacar els sindicats de treballadors de la terra (707) i els d'oficis diversos (432), els quals conjuntament agrupen el 43% del total; i són seguits a força distància pels fabrils i tèxtils amb 204, l'edificació amb 170 i el transport terrestre amb 105. Cal tenir en compte que una relació d'aquest tipus menysté els sindicats fortament centralitzats, com el bancari, el mercantil o el ferroviari.

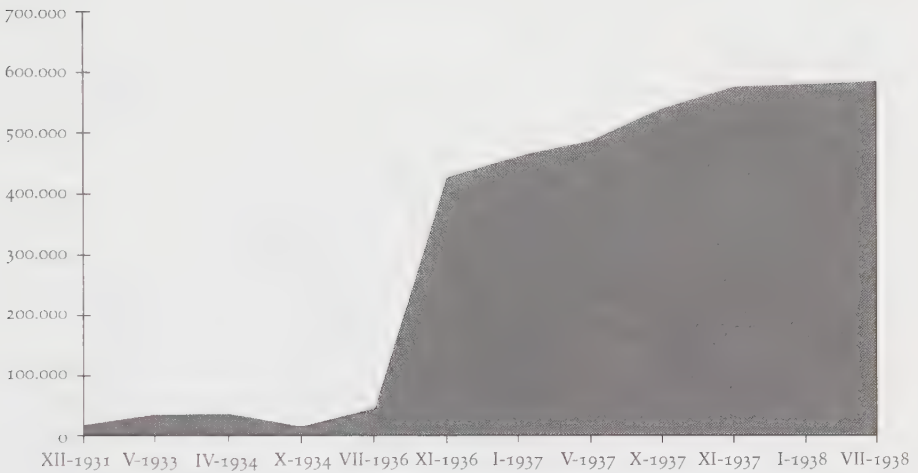
Davant la impossibilitat d'acceptar les xifres oficials d'afiliació exposades, s'ha hagut d'estudiar aquest aspecte de l'evolució del sindicat de la manera més detallada possible; aquest estudi ens ha portat a reduir en una cinquena part les estimacions del Secretariat. La xifra més optimista a acceptar seria sempre inferior al mig milió d'afiliats. Concretament, hem calculat 486.000 ugetistes, malgrat que la comptabilització de les xifres oficials dels 2.237 sindicats de què disposem dades d'afiliació (un 86% del total de sindicats) ja ens donava una suma superior, en concret de 488.652 afiliats. De tota manera, la xifra que dono com a total després del detallat estudi realitzat sindicat a sindicat, crec que és prou significativa per demostrar a bastament la força assolida per la UGT catalana durant la Guerra Civil.

La CNT, que a Catalunya sempre havia superat àmpliament la UGT, veié seriosament amenaçada la seva situació de privilegi. Amb l'esclat de la guerra, les xifres es converteixen, més que mai, tal com hem vist, en una eina de propaganda per demostrar la superioritat sobre la central rival i fan difícil una comparació amb fonament de la força d'un sindicat i l'altre. La *Solidaridad Obrera* del 10 d'octubre del 1936 dona la xifra de 360.977 afiliats confederals en un moment en què la UGT ja en reclama més de 400.000. En el Congrés Regional de la CNT, celebrat el març del 1937, s'arribarà al paroxisme a l'hora de parlar de xifres d'afiliació; fins i tot afirmen que tenen més afiliats que la suma de tots els sectors productius de l'economia catalana. *La Noche* parlarà d'1.200.000 afiliats i la *Soli* de 954.547.³³ Una informació més fiable que aquestes és un document intern de la CNT: l'escrutini que es va fer en el Ple de Sindicats i Federacions per escollir secretari interí del seu Comitè Regional, del juny del 1937, i que dona un total de 533.686 vots emesos pels seus afiliats.³⁴

33. 30/31-III-1937, respectivament.

34. Acta de les votacions, 19-VI-1937. AHN-SGC/S PS Lleida 63.

AFILIACIÓ A LA UGT DE CATALUNYA
(SEGONS XIFRES DEL SINDICAT)

Font: Elaboració pròpia.

Precisament quan es fan públiques les xifres en el Congrés Regional confederal, la UGT reclama per primer cop la supremacia entre el moviment obrer català. Josep del Barrio, en la Primera Conferència Nacional del PSUC el juliol del 1937, rubrica aquesta afirmació i proclama el mig milió d'afiliats per a la UGT i accepta que «*lo restante del proletariado está en la CNT*». ³⁵ És a dir, accepta també —aproximadament— les xifres que la CNT reconeixia l'estiu del 1937, ja que, si hi afegim l'afiliació de la Unió de Rabassaires, ens aproparem al total de la població activa catalana del moment. Malgrat que la quantificació exacta del volum de les dues afiliacions no sigui possible, s'ha d'acceptar la declaració de Joan Comorera en el sentit que «s'havia acabat l'hegemonia anarquista a Catalunya». ³⁶ Una situació d'equilibri seria la més ajustada a la realitat, amb repartiment dels sectors productius del país, tal com es veurà més endavant.

35. *Las Noticias*, 27-VII-1937. En aquesta afirmació, Del Barrio no té en compte la majoritària, en l'àmbit agrícola, Unió de Rabassaires, malgrat el procés de bipolarització produït.

36. *Las Noticias*, 10-VIII-1937.

L'extensió territorial

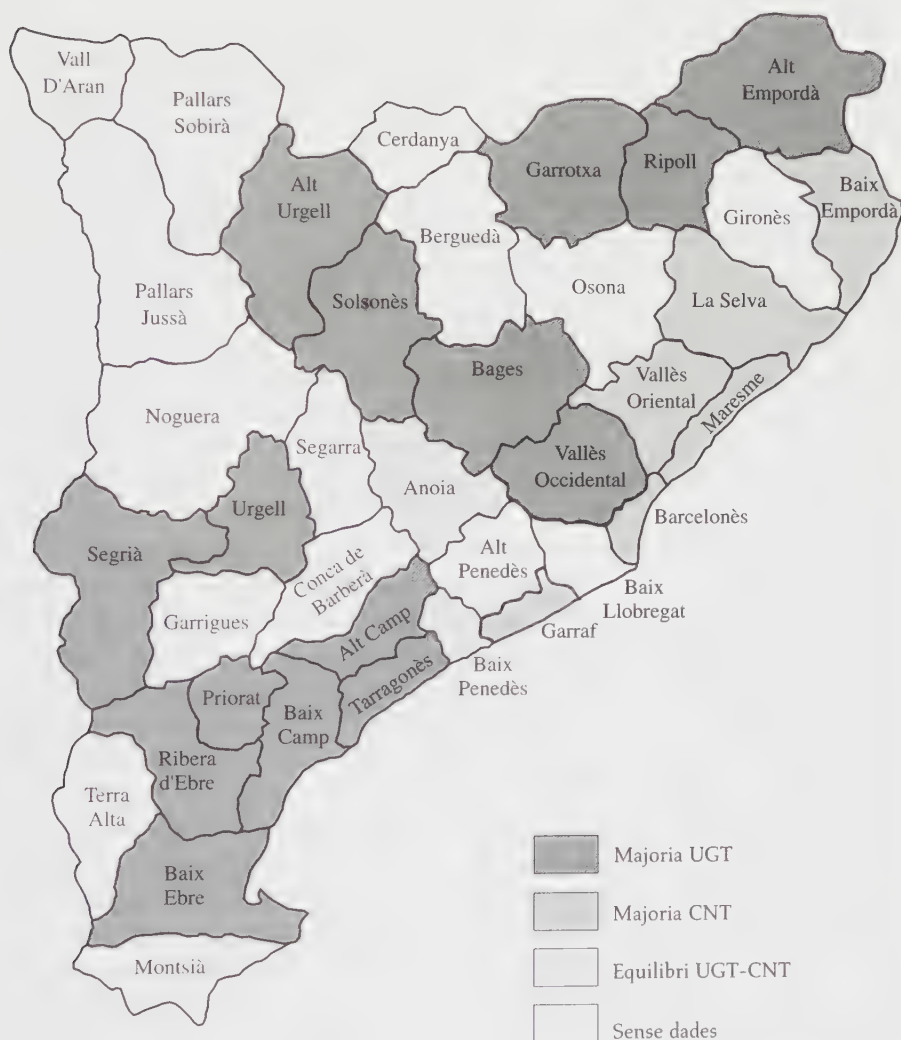
Una important conseqüència d'aquesta allau de nous afiliats és que va permetre a la UGT assolir una extensió territorial que no havia tingut mai abans a terres catalanes. Tant les poques dades del període anterior a la guerra que es coneixen de la UGT com els estudis d'història local, que ens han aportat informació sobre municipis i poblacions concretes, ens permeten corroborar la tesi que havia arribat el moment de l'extensió de la UGT en comarques i localitats autènticament verges pel que fa a implantació sindical ugetista. El treball sobre el Penedès ens diu que «la UGT devia tenir anteriorment al 18 de juliol molt poca implantació», i acabà tenint 24 sindicats i 4.000 afiliats. De la Bisbal d'Empordà, sabem que «va restar sense força fins a la sindicació obligatòria»; a Terrassa, tenia una «existència nominal»; a Figueres, era «minoritària» i de Valls, on arribà a tenir òrgan de premsa propi, sabem que «en esclatar la Guerra Civil (...), era pràcticament estranya (...) i la seva influència gairebé imperceptible». Altres exemples no fan res més que confirmar aquesta afirmació (Granollers, l'Hospitalet de Llobregat...).³⁷ A partir d'aquestes bases gairebé inexistent, als nuclis rurals es formarien desenes de sindicats d'oficis diversos, ja que no es podien formar sindicats de ram per haver-hi pocs afiliats. Als municipis de més habitants, sobretot a les capitals de comarca, es formaran àmplies federacions locals on tindran cabuda totes les seccions d'indústria necessàries.

En conseqüència, la UGT té presència ja l'estiu del 1936 en les 38 comarques del país, mentre que el 1933 només era present en 17 i un any després, en el II Congrés del Secretariat, s'havia ampliat a 28.³⁸ Així es va arribar a tenir representació al 80% dels municipis de Catalunya; és a dir, a 858 sobre un total de 1.070 existents llavors, xifra a la qual caldria afegir-hi 113 poblacions més que no tenien categoria de municipi. En total, doncs, 971 localitats catalanes on la UGT tenia, com a mínim, un sindicat. Si ho comparem amb els 30 municipis en què estava representada el 1933, i els 79 on era present el 1934, apreciarem encara millor aquest enorme salt quantitatiu.

37. Vegeu, a l'apartat bibliogràfic, les referències a les següents obres d'història local citades: Ramon Soler per Vilafranca del Penedès, Josep Mates per la Bisbal (pàg. 60), Josep Benaül per Terrassa (pàg. 395), Josep M. Barnils per Figueres (pàg. 16), Ferran Casas per Valls (pàg. 101), Joan Garriga i altres per Granollers (pàg. 184) i Joan Camós per l'Hospitalet de Llobregat (pàgs. 75, 85 i 96).

38. No tenia cap sindicat a l'Alt Urgell, el Baix Empordà, les Garrigues, el Pallars Jussà, el Priorat, el Pallars Sobirà, la Ribera d'Ebre, la Segarra, la Terra Alta i l'Urgell.

PREDOMINI SINDICAL PER COMARQUES
DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

Font: Elaboració pròpia.

El Secretariat va haver de fer l'estiu del 1936 una àmplia campanya de propaganda i extensió territorial, a un ritme vertiginós. A les comarques gironines, per exemple, en què d'ençà del naixement de la UGT fins a vigílies

de la Guerra Civil només s'havien creat sindicats a 36 localitats,³⁹ s'assolirà presència en 194 municipis i poblacions, amb un total de més de 400 sindicats. En el cas de la ciutat i província de Lleida, el mateix Benavides accepta la xifra de 18.000 nous ugetistes procedents de la capital del Segrià.⁴⁰ Cal tenir en compte que, abans d'esclatar el conflicte, l'afiliació ugetista a la capital del Segre superava escassament els 1.500 afiliats, mentre que, en l'àmbit provincial, la FOUS aportà una notable quantitat de sindicats agraris enquadrats en la Unió Provincial Agrària que, segons el Cens Electoral Social de l'any 1936, incloïa seccions a 31 localitats, amb més de dos milers d'afiliats.

L'extensió territorial de la UGT no serà uniforme, ja que hi haurà comarques que fins al 1937 no presentaran un grau de presència ugetista notable.⁴¹ El retard vindrà donat per la impossibilitat de les febles estructures organitzatives del sindicat de respondre a totes les sol·licituds d'afiliació. La seva burocràcia era incapaç d'arribar a totes les comarques amb el seu aparell de propaganda i captació. El volum de mítings que fa l'organització en els primers moments de la guerra és excepcional. Aquests actes serveixen de plataforma per estendre la UGT i captar afiliats i per formar paral·lelament sindicats que hi ingressen automàticament. Així, en pocs dies tota una comarca podia «entrar» a la UGT.

Si considerem les federacions locals que la UGT constituí durant la guerra, o sigui, aquelles poblacions en què hi havia dos o més sindicats, podem concloure que l'extensió territorial que ens ocupa es deu sobretot als sindicats d'oficis diversos i als de treballadors de la terra. Així, dels 2.611 sindicats que per al període 1936-39 hem pogut comptabilitzar, 707 són de treballadors de la terra i 432 d'oficis diversos, un 27% i un 17% respectivament, o sigui, gairebé la meitat dels sindicats dependents del Secretariat si es comptabilitzen conjuntament. La resta correspondrien majoritàriament a la poderosa Federació Local de Barcelona, més d'un centenar, i a altres potents federacions, quasi sempre pertanyents a caps de comarca. Les excepcions les trobem al Vallès Occidental amb moltes federacions locals, bastant àmplies, o a poblacions com Sitges, Mollerussa, Banyoles, Badalona, l'Hospitalet, Sant Feliu de Guíxols o Sallent que, sense ser cap de comarca, tenen una activitat econòmica prou important com per tenir diversos sindicats. Poques poblacions que no siguin les ciutats tindran prou força per constituir una fede-

39. Cornellà, P.: «La Unió General de Treballadors a les comarques gironines durant la Guerra Civil». Separata de la *Revista de Girona* núm. 109. Girona, 1984. Pàg. 260.

40. Benavides, M.: *Guerra y revolución en Cataluña*. México, 1978. Pàg. 351.

41. Sobretot l'Alt Urgell, el Baix Ebre, el Baix Penedès, la Segarra, el Solsonès, les Garrigues, la Cerdanya, l'Urgell, el Ripollès, el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà.

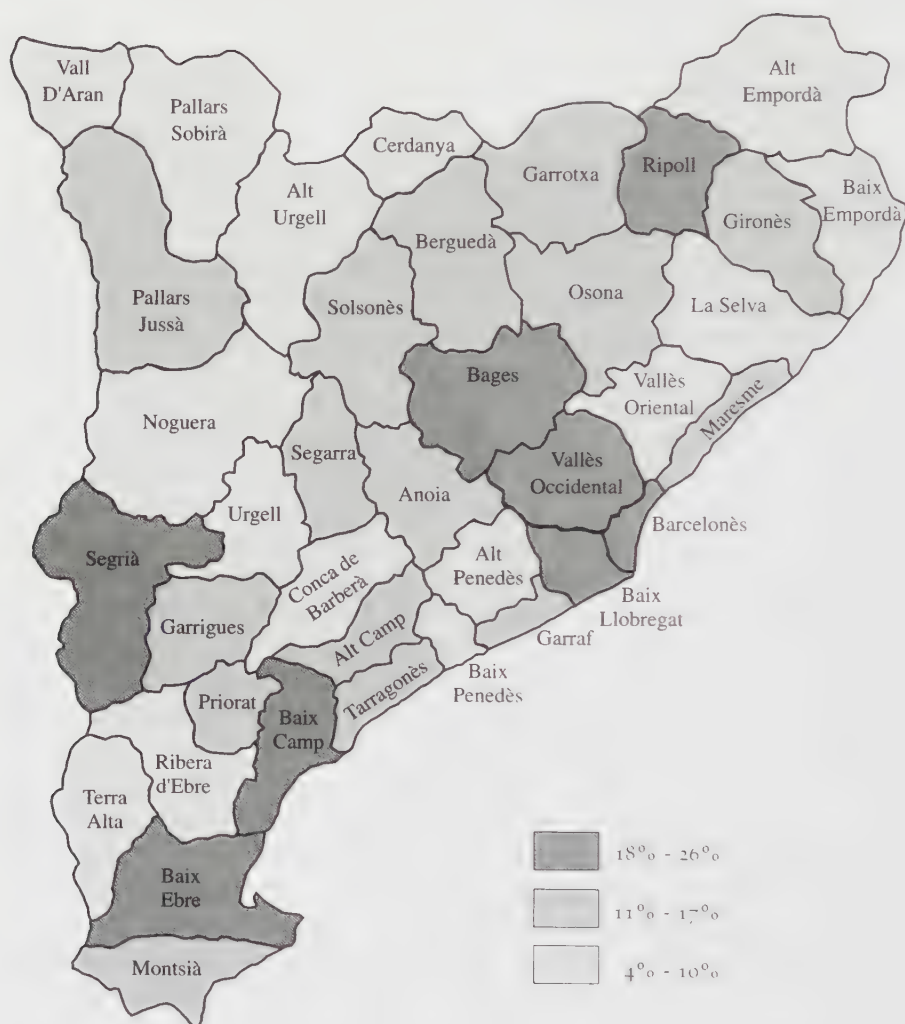
ració local. En aquests casos, es tracta de poblacions en les quals ressaltava una indústria o ofici en concret, que acompanyava l'habitual sindicat agrícola o d'oficis diversos: així, per exemple, el sindicat surotaper de Darnius, el duaner de la Jonquera, o bé els metal·lúrgics de Manlleu i Roda. En algunes comarques, gairebé tota la presència de la UGT es limitava al binomi sindicat d'oficis diversos-treballadors de la terra, com el Priorat (95%), la Terra Alta (94%), les Garrigues (92%), el Pallars Sobirà (90%), la Vall d'Aran (88%), la Ribera d'Ebre i Cerdanya (79%), i el Pallars Jussà (78%); i, en 12 altres comarques, representava més de la meitat del total de sindicats.⁴²

Si intentem fer una valoració comparada de la implantació assolida en el període estudiat per ugetistes i cenetistes, malgrat la manca de dades en diversos apartats, tindrem una visió més àmplia de quina fou la situació de Catalunya, sindicalment parlant, en aquells moments. A partir de l'anàlisi de les xifres a l'abast, es pot afirmar que la UGT va basar la seva força sobretot en l'extraordinària extensió dels seus sindicats per totes les comarques catalanes, la qual cosa li va donar la primacia a les comarques gironines, tarragonines i lleitadanes. En aquest darrer cas, pel pes que els antics sindicats del BOC/FOUS tingueren en ingressar al Secretariat. En canvi, a Barcelona i a les comarques barcelonines, la CNT va mantenir la seva tradicional supremacia, amb l'excepció dels casos en què l'ingrés dels antics sindicats cenetistes, en aquell moment Sindicats d'Oposició, va desequilibrar la balança.

En les comarques no barcelonines de què disposem dades, la UGT fou clarament majoritària: Alt Camp, Alt Empordà, Alt Urgell, Garrotxa, Gironès, Priorat, Ribera d'Ebre, Ripollès, Solsonès i Tarragonès. La política anticol·lectivitzadora que defensaren els ugetistes durant la Guerra Civil els havia de donar una àmplia base a les comarques agrícoles de Catalunya a la vegada que s'aprofitava la tradicional manca de presència cenetista en aquelles contrades. En canvi, a les comarques barcelonines només es pot parlar de predomini ugetista al Vallès Occidental i al Bages per l'enorme pes que tingué per al Secretariat l'ingrés en els seus rengles de la Federació Local de Sabadell i els Sindicats d'Oposició de Manresa. En canvi, van romandre sota hegemonia confederal Barcelona i el Barcelonès, el Garraf, el Maresme, la Selva i el Vallès Oriental, i es pot parlar de situació d'equilibri a l'Anoia i el Baix Penedès. En definitiva, un mapa bastant conseqüent amb la tradició sindical catalana dels darrers decennis.

42. Alt Camp (50%), Alt Empordà (70%), Alt Penedès (59%), Alt Urgell (73%), Anoia (58%), Baix Empordà (59%), Conca de Barberà (68%), Noguera (68%), Segarra (72%), la Selva (54%), Solsonès (62%) i Urgell (61%).

PERCENTATGE DE POBLACIÓ AFILIADA A LA UGT
PER COMARQUES (1936-1939)

Font: Elaboració pròpia.

L'explicitada facilitat de la UGT per estendre's per les zones rurals va fer que fos molt més àmplia la seva presència a les poblacions de les comarques catalanes que la dels seus rivals confederals. El mostreig que hem fet sobre 23 comarques dona un nombre més alt de pobles amb sindicat ugetista en 17

d'aquestes, amb situació d'equilibri al Maresme, i només amb cinc en les quals la CNT assoleix una implantació més gran (Anoia, Garraf, Garrotxa, Gironès i la Selva). En total la UGT supera la CNT, en l'esmentat mostreig, en 129 localitats amb sindicat, ja que davant els 601 municipis i poblacions amb sindicat ugetista, els confederals només en tenen 472, cosa, aquesta, que només fa que refermar la idea exposada amb anterioritat.

Els sectors productius

Pel que fa a la distribució d'aquesta afiliació per sectors productius no es té, com no es té en cap altre àmbit, cap recompte seriós fet en aquells moments per la mateixa organització. Les xifres a l'abast, tant les proporcionades pel Secretariat a partir dels seus òrgans de premsa i comunicacions internes com les que he ponderat a partir de diverses fonts, són les següents:

FEDERACIÓ D'INDÚSTRIA		
	<i>Xifres Secretariat</i>	<i>Xifra ponderada</i>
Aigua, Gas i Electricitat	4.850	4.000
Assegurances	1.953 / 2.142	2.000
Banca, Borsa i Estalvi	5.500 / 7.500	5.500
Barbers	1.514	1.500
Boters	200	200
Correus	2.071	2.000
Edificació	7.000 / 11.882	10.000
Espectacles Públics	8.164	8.000
Fabril i Tèxtil	55.000 / 133.413	55.000
FETE	6.378 / 10.000	6.000
FOSIG	8.000 / 10.000	9.000
Funcionaris de la Generalitat	5.800	5.000
Fusta	6.000 / 14.000	6.000
FTT	32.000 / 81.500	65.000
Mercantils	71.000 / 90.000	65.000
Metall	40.000 / 80.000	25.000
Pell	4.214	4.000

	<i>Xifres Secretariat</i>	<i>Xifra ponderada</i>
Pesca i Transport Marítim	18.000	14.000
Sanitaris	+2.000	2.000
Sindicat Nacional Ferroviari	5.222 / 8.000	7.500
Transport Terrestre	2.500 / 5.000	4.000
Treballadors Municipals	3.359 / 5.426	5.000
Vestit i Ajençament	22.000	16.000
Oficis diversos	95.000	75.000
GEPCI	20.000	18.000

La xifra total ponderada a partir d'aquesta llista ens dóna més de 414.000 treballadors afiliats, amb sis federacions d'indústria de les quals no es disposa d'informació (indústries gràfiques, paper, indústries químiques, petrolis, telèfons i arts blanques), que no són les que quantitativament poden ser més decisives al respecte. Així, si a la xifra que s'ha esmentat hi afegim els afiliats que havien d'aportar aquestes federacions de les quals no tenim cap referència, ens aniríem a una xifra propera als 486.000 que havíem comptabilitzat a l'inici d'aquest capítol. Aquesta xifra, si bé no es pot considerar definitiva, crec que sí que cal valorar-la com a força aproximada —a la llum de la informació de què disposem— de quina devia de ser l'afiliació real de la UGT catalana entre el 1936 i el 1939.

Un aspecte fonamental en el moment de quantificar la força de la UGT catalana durant la Guerra Civil és valorar el pes de la poderosa Federació Local de Barcelona. El Secretariat utilitzarà sempre una xifra al voltant del quart de milió d'afiliats per a aquesta federació, xifra del tot exagerada i que cal reduir com a mínim d'un 20%. Però en tot cas, els 204.000 treballadors afiliats van significar un increment molt notable davant els menys de 40.000 ugetistes existents a Barcelona abans del 19 de juliol (ja amb la UGSOC reingressada). A més, aquesta xifra representa gairebé una tercera part de l'afiliació ugetista per a tot el país.

La UGT, durant aquests anys, va continuar controlant, amb clara majoria, els sectors que li eren tradicionalment fidels —si exceptuem el port de Barcelona— a la vegada que es féu hegemònica en sectors de colls blancs com a resultat de l'ingrés als seus rengles de les associacions professionals d'aquests sectors. Igualment va adquirir una presència notable en sectors tradicionalment poc proclius a les seves sigles i en els quals ara s'estendrà sig-

nificativament, per assolir en alguns casos xifres suficientment notables com per posar en qüestió el predomini cenetista.

Interpretacions com aquesta no són obstacle perquè es pugui afirmar que en bona part dels àmbits en què els ugetistes van tenir una clara majoria respecte dels rivals confederals, fou sens dubte entre els treballadors tècnics, els mercantils i els administratius de les empreses. És a dir, tots aquells que no eren treballadors manuals pròpiament dits. Per corroborar aquest plantejament s'ha analitzat material corresponent a un total de 175 empreses (98 metal·lúrgiques i 77 químiques), que afecten un total de 7.297 treballadors. El resultat no fa més que reforçar el que s'acaba d'exposar, en aportar uns percentatges que cal considerar que, amb les oportunes correccions, serien força extrapolables a altres àmbits:⁴³

AFILIATS								
Treballadors	Empreses							
	UGT				CNT			
	Química	Metal·lúrgica	TOTAL	%	Química	Metal·lúrgica	TOTAL	%
Tècnics	82	104	186	76	22	37	59	24
Manuais	798	654	1.452	34	1.217	1.649	2.866	66
Mercantils								
adminis.	619	164	783	87	76	45	121	13
Diversos ⁴⁴	75	547	622	34	59	1.149	1.208	66
TOTAL	1.574	1.469	3.043	42	1.375	2.880	4.254	58

A partir d'aquestes premisses, aportarem diverses dades sobre algunes federacions d'indústria de manera més puntualitzada. La federació metal·lúrgica, que va proporcionar força quadres al Secretariat (Del Barrio, Emili García, «Matas», Alcubierre), va celebrar el seu I Congrés el setembre del 1938. En el seu decurs es donaren les xifres de 94 sindicats (n'hem localitzat 75) i 40.000 treballadors representats. Aquestes xifres representen un notable

43. *Cens per empreses de la indústria química, VIII-1937* (AHN-SGC/S PS Barcelona 1.426); *dossiers d'empreses metal·lúrgiques amb fitxa d'Estadística de personal* (AHN-SGC/S PS Barcelona 1.176 i 1.177) i *Llista de Tallers Col·lectius de la Indústria de Construccions Metal·lúrgiques* (AHN-SGC/S PS Barcelona 1.193).

44. Més del 90% dels afiliats inclosos en aquesta categoria corresponen a la *Llista de tallers...* (*Op. cit.*), ja que aquesta no proporciona la divisió emprada en el quadre.

increment si considerem que la UGT només tenia, segons les seves pròpies fonts, 15 sindicats en aquest sector abans del juliol del 1936 i que al final del mateix any afirmava tenir una afiliació d'uns 20.000 treballadors. Si les dades de la Conselleria d'Economia donaven 73.000 treballadors d'aquesta indústria a tot Catalunya, és del tot impossible la verosimilitud de les dades màximes emprades tant pel Secretariat com per la regional respecte d'aquesta federació (65.000, 80.000 l'any 1937)⁴⁵ i fins i tot les mínimes, 40.000, ja que representarien un 60% de la indústria, tot i que la majoria de la CNT en aquest ram és clara. Cal recordar que, en el quadre anterior, el mostreig, fet sobre gairebé un centenar d'empreses metal·lúrgiques, donava als confederals uns 2/3 de l'afiliació. Considerant tots aquests factors, i xifres oficials de banda, no es pot acceptar una afiliació ugetista en aquest ram superior als 25.000 treballadors. És a dir, gairebé la meitat de la xifra mínima i una tercera part de la màxima proporcionada pel Secretariat.

Fent un repàs de les federacions d'indústria més significatives de les 29 que arribà a tenir el Secretariat durant la Guerra Civil (abans del seu esclat només en tenia cinc), ens trobem amb el sector de l'ensenyament, on la feble FETE del període anterior va afirmar que havia arribat a afiliar el 80% dels mestres i professors del país. Va passar de 642 cotitzants el tercer trimestre del 1936 a 4.730 el quart del mateix any. Per arribar al màxim el segon trimestre del 1937 amb 6.378.⁴⁶ Igualment, creixements percentualment molt notables els trobem en la 9a Zona del Sindicat Nacional Ferroviari i el sector bancari, ambdós feus tradicionals de la UGT a Catalunya, amb duplicació d'efectius. En el cas bancari difícilment es pot acceptar la xifra feta pública pel Secretariat, que apunta una triplicació d'afiliació, ja que les relacions mensuals de què tenim coneixement no permeten parlar de més de 5.500 afiliats, malgrat que *Las Noticias* va elevar la xifra a 7.500.⁴⁷ L'Associació de Funcionaris de la Generalitat va ingressar-hi un cop esclatat el conflicte, malgrat l'existència d'un comitè d'enllaç anterior, i duplicà també la seva afiliació: de 2.500 membres el 1935 a 5.800 el desembre del 1936.

Assegurances i mercantils seran igualment sectors de majoria ugetista en el període 1936-1939. En les assegurances, l'increment serà menys notable en tractar-se d'un sector de tradicional alt grau d'afiliació gremial. Així de 1.742 associats el gener del 1936, es passarà a 1.953 el setembre del mateix

45. *Las Noticias*, 9-IV-1937. Pocs dies després, en canvi, es parlarà de controlar uns 45.000 treballadors (*Las Noticias*, 23-IV-1937).

46. *Balance de cotizaciones de la FETE con la UGT correspondientes al 3º y 4º Trim. 1936 y 1º y 2º 1937* (30-VIII-1937). FPI-AH.

47. Per comparar, vegeu *Federació Catalana de Banca, Borsa i Estalvi, Memòria 1936, Memòria 1937* (AMHB) i *Las Noticias*, 7-I-1937.

any. L'abril de l'any següent arribaran al màxim amb 2.142 afiliats: en total, un 23% d'increment. Un altre sector de clara majoria ugetista serà el mercantil, en agrupar-se, després d'un llarg i conflictiu procés, en aquesta central la Federació de Cooperatives de Catalunya, el CADCI i els sindicats mercantils de l'antiga FOUS. El CADCI per si sol arribà a lliurar als seus afiliats més de 50.000 carnets. Ara eren molt lluny aquells 1.386 afiliats que tenia la Unió General de Dependents de Barcelona-UGT l'any 1934.

Les expectatives ugetistes en el tèxtil presenten un altre caire. L'organització intentà en tot moment manifestar la seva superioritat davant la CNT, conscient de la importància d'aquesta indústria en l'economia catalana. En aquest ram hem pogut fer un estudi més detallat dels sindicats que configuren la federació fabril i tèxtil, el qual ens ha servit per dimensionar amb més criteri aquesta important federació a la vegada que serveix per demostrar l'ús que es fa de les xifres com a arma de propaganda. Fou precisament en aquest ram on la UGT creà la primera federació regional, encara que sense assolir mai unes altes xifres d'afiliació: 1.500 afiliats en el moment de la seva constitució el 1933 i 6.000 l'octubre del 1934. Aquesta xifra davalla fins als 2.500 afiliats a la darrera del 1935. L'activa primavera sindical del 1936 va fer créixer notablement la federació, que va arribar a tenir vora 20.000 afiliats el juliol del 1936. A partir d'aquí les xifres es desapareixen. El Secretariat sempre va afirmar que havia triplicat la seva afiliació, i emprà xifres que oscil·len entre els 100.000 afiliats declarats el mateix 1936 i els 133.413 de final del 1937. És a dir, el 60% dels treballadors del ram amb el 100% dels tècnics en els seus rengles. En tot cas, seguint les seves pròpies xifres, es va agrupar més de la meitat del sector fabril i tèxtil de Catalunya. La realitat fou ben diferent.

S'han pogut localitzar no tan sols els sindicats que hi ingressaren l'any 1936, sinó que la llista abasta fins a les darreres incorporacions de principi del 1938. En total 155 sindicats, dels quals disposem xifres d'afiliació de 146, que inclouen els sindicats més importants. En restaven al marge només nou de bastant petits. D'alguns d'aquests sindicats es troben diverses xifres d'afiliació, algunes força diverses malgrat el breu espai de temps que les separa. S'ha comptabilitzat una xifra mínima i un altra màxima, amb un resultat de 57.451 i 65.606 afiliats respectivament. Tal com es pot apreciar, la diferència és molt important, ja que aquestes són xifres que inclouen els ingressos de l'any 1937 i l'inici del 1938 davant les donades pel sindicat, que només feien referència al primer mig any de guerra. Dubtem que en aquell moment la xifra de sindicats ingressats fos la que es dona. Aquesta valoració tampoc no vol dir que ens trobem davant xifres reals, encara que sí d'una aproximació molt més vàlida, ja que en la relació que s'ha confeccionat i utilitzat hi ha

evidents exageracions, com per exemple en el cas dels sindicats d'Alfarràs i Sant Joan de Vilatorrada, als quals s'atribueix la xifra d'un miler d'afiliats, del tot improbable si considerem que en el darrer cens de població (1930) aquestes localitats tenien 1.541 i 1.595 habitants respectivament.

En conseqüència, es pot acceptar la penetració de la UGT en aquest sector sempre refractari als ugetistes, però no la seva hegemonia, que continua a les mans de la CNT. Aquesta diferència mínima d'un 40% entre les xifres calculades i les donades per l'organització demostren, un cop més, la utilització que es feia de les xifres per part de les direccions dels sindicats.

Igualment feble és la presència a dos sectors controlats tradicionalment pels anarcosindicalistes com la fusta i l'edificació, els quals comptabilitzen conjuntament en aquest àmbit 86.291 afiliats,⁴⁸ davant els quals la UGT declararà agrupar només 6.000 fusters en 36 sindicats i un màxim d'uns 11.000 manobres i paletes en 170 sindicats, 6.000 d'ells a Barcelona. Resumint tot l'exposat, fent una distribució quantitativa d'efectius per sectors productius entre les dues grans centrals sindicals del moment, veurem que la UGT s'imposava a la seva rival en el sector bancari, ferroviaris, assegurances, ensenyament, vestit i agençament, agricultors, funcionaris de la Generalitat i municipals, boters, sanitaris, mercantils, pesca i transport marítim, correus, espectacles públics i indústria gastronòmica. En canvi, la CNT continuava sent majoritària a l'edificació i la fusta, el transport terrestre, el sector metal·lúrgic, químic, mineria, port de Barcelona, indústria energètica i pell. I es pot parlar d'una situació d'equilibri entre ambdues en el fabril i el tèxtil, on la major implantació cenetista entre els treballadors manuals era equilibrada pel total predomini de la UGT entre els nombrosos tècnics empleats en aquest sector.

En definitiva, mig segle després de la fundació, la UGT va assolir el que havia estat un dels seus plantejaments inicials: agrupar gairebé tot el sindicalisme moderat el qual, malgrat sempre haver tingut un pes específic important dins el moviment obrer català, mai no havia estat proper a la UGT. No es pot afirmar que es tracta només d'un sindicat de «colls blancs», ja que l'ingrés de treballadors procedents d'àmbits industrials ben diferenciats n'equilibra el pes, malgrat les deficiències de la implantació ugetista en l'edificació i el metall. Un cop vista aquesta panoràmica general, passem a veure més concretament el funcionament de dues federacions regionals d'indústria: la bancària i la de treballadors de la terra.

48. *Memoria del Primer Congreso Regional de Sindicatos de la Industria de la Edificación, Madera y decoración de Cataluña celebrado en Barcelona los días 26, 27 y 28 de junio de 1937*. CNT-AIT. Barcelona, 1937.

LA FEDERACIÓ CATALANA DE TREBALLADORS DE BANCA, BORSA I ESTALVI

Sense cap mena de dubte, la Federació de Banca i Borsa és un dels col·lectius més significatius dins la UGT catalana. Fou la segona federació regional d'indústria organitzada a Catalunya, després de la tèxtil, i l'únic sector —conjuntament amb els portuaris de Barcelona— en què la UGT catalana tingué majoria abans del juliol del 1936, amb un pes quantitatiu innegable dins les migrades forces del Secretariat Regional del moment. A la vegada, la federació bancària fou també l'única federació d'indústria que va tenir òrgan de premsa propi abans de l'esclat de la Guerra Civil.

Finalment, cal afegir que ens trobem davant un col·lectiu de «colls blancs», els obrers de «*sombrero y corbata*» com es deia llavors, respecte als quals *Justicia* ja reclamava l'any 1928 la superació dels recels existents vers ells⁴⁹ pel fet de ser considerats tradicionalment com a «classes mitjanes poc conscienciades» sindicalment. Classes mitjanes de les quals ja es troba una presència significativa dins la UGT d'Espanya a partir del primer bienni republicà: «*La UGT llegaba a ser una central sindical de toda suerte de asalariados y trabajadoras*» matisarà Tuñón de Lara. Amaro del Rosal afegirà que vora la meitat de les federacions d'indústria de la UGT d'Espanya d'aquell moment pertanyien a professions liberals.⁵⁰

L'ingrés dels bancaris catalans a la UGT

És precisament en els primers anys republicans quan es produeix un primer apropament entre l'autònoma Federació Catalana d'Empleats de Banca i Borsa (encara no s'hi havia incorporat la paraula *estalvi*) creada el juny del 1931 i la Federació Nacional de Banca de la UGT d'Espanya.

L'origen de la relació d'aquest organisme amb els bancaris catalans, que tenien en el seu haver l'aprovació de les primeres bases de treball de tot l'Estat en els anys vint, cal cercar-lo al final del 1931, quan el president de la Federació Catalana, Eduard Ruiz Gaja, participà en un míting a Madrid, acte aquest que fou correspost el febrer següent amb la presència d'Amaro del Rosal en un altre acte que va tenir lloc a l'Iris Park barceloní. Quasi paral·lelament a aquest darrer acte, se celebrà el III Congrés dels bancaris espanyols, a partir del qual la federació ugetista accentuà la seva voluntat d'aproximació a la Federació Catalana, fent una crida a la «*hermandad, soli-*

49. *Justicia*, 28-VI-1928.

50. Tuñón de Lara, M.: *El movimiento obrero en la Historia de España*. Madrid, 1985. Pàg. 311. Del Rosal, A.: *Historia de la UGT*. Barcelona, 1977. Pàg. 355.

daridad de clase» tot reconeixent «*la tradición social más elevada»* dels companys catalans.⁵¹

El juny del 1932, en l'anomenat Pacte de Saragossa, emanà un primer document conjunt. Malgrat que l'òrgan dels bancaris de la UGT d'Espanya no s'estava de qualificar els bancaris catalans com una organització «*más o menos organizada pero sin abandonar el marco profesionalista»*,⁵² no deixaven de valorar el significat de l'esmentat pacte com un «*paso decisivo para la unificación de fuerzas»*.⁵³ Aquest plantejament no deixava de provocar suspicàcies entre les bases de la Federació Catalana, amb importants sectors convençuts que calia continuar en la línia professionalista i apolítica portada fins al moment. D'aquesta conjuntura emanarien els constants al·legats de la federació ugetista en el sentit de respectar l'autonomia de l'organització catalana, un cop aquesta decidís incorporar-se. El pas següent en aquest procés d'apropament havia de ser la realització pels bancaris de dos mítings a Barcelona, actes que es van fer el 3 de juliol i el 2 de setembre del 1932. Tal com resava *Bancario*, «*nada queda pues que pueda ser laguna ni barrera que impida nuestra unión, nuestros compañeros catalanes tienen la palabra»*.⁵⁴

La direcció de la Federació Catalana no deixava d'insistir des de les pàgines del seu òrgan *Esforç* —que declarava un tiratge de 15.000 exemplars— els avantatges que la unió havia de produir, a la vegada que es posava especial èmfasi en el respecte que s'havia de tenir a les «peculiaritats catalanes». Una organització sòlida com era la seva, amb vora 4.000 afiliats, era prou atractiva per prometre una autonomia orgànica que a altres nivells la central socialista negava. Valgui d'exemple aquest al·legat del setembre del 1933:

«No desconocemos la característica regional ni el carácter de excepción que tiene Cataluña en su aspecto económico (...), y esto determina que para la Federación Catalana habrían de imponerse las excepciones que su característica impone bajo todos los aspectos (...), no se trata de hipotecar ninguna libertad, de violentar ningún ingreso

51. Alonso, L. E./Castillo, S.: *Proletarios de cuello blanco. La Federación Española de Trabajadores del Crédito y las Finanzas (1930-1936)*. Madrid, 1994. Pàg. 32.

52. *Bancario* núm. 29. VII/VIII-1933.

53. *Federación Española de Banca y Bolsa: Memoria que presenta el Comité Nacional de este organismo al examen y discusión del IV Congreso a celebrar en Madrid los días 3 y siguientes de septiembre de 1934*. Madrid, 1934.

54. *Bancario* núm. 29, VII/VIII-1933.

*de la Federación Catalana por ningún interés, pues su ingreso sería condicionado por las circunstancias regionales».*⁵⁵

Cal una mostra més evident de l'interès de la Federació Nacional ugetista d'incloure en els seus rengles els bancaris catalans? En aquest punt s'ha de fer esment del rellevant i positiu paper que per aconseguir l'ingrés van fer Amaro del Rosal i Luis Pérez García-Lago, president i secretari general de la Federació Nacional, sempre comprensius davant les reivindicacions catalanes tal com s'han encarregat de manifestar tots els bancaris del període que he pogut entrevistar,⁵⁶ i com, d'altra banda, els esdeveniments posteriors es van encarregar de demostrar.⁵⁷

Mentrestant, continuava la insistència ugetista davant la propera celebració d'un congrés dels bancaris catalans a Terrassa el 4 i 5 de novembre del 1933. Abans d'aquest decisiu congrés, la direcció catalana havia impulsat les seves seccions a fer plebiscits durant el mes de setembre respecte de la proposta d'unificació. La seva realització posà en relleu les discrepàncies que el projecte provocava entre les bases de la Federació Catalana. De «reacció professionalista» ho qualifica l'obra de S. Castillo i L.E. Alonso.⁵⁸ Al congrés s'arribà amb 8 seccions en contra (entre aquestes Barcelona),⁵⁹ 7 a favor, 1 decidida a sumar-se a la majoria i una altra que esperava a decidir-se segons es desenvolupessin les sessions del congrés. La reacció de la Federació Nacional davant d'aquests resultats fou de lògica decepció: «¿Como pueden nuestros hermanos de Cataluña justificar su aislamiento del conjunto de la gran masa bancaria? ¿Por qué el menosprecio tácito del principio esencial de la unión y de la solidaridad colectiva?».⁶⁰

No seria sinó gràcies a la rectificació del vot emès inicialment per Terrassa que la unificació fou possible. Així, a partir de l'acte de Terrassa va sorgir un comitè d'enllaç encarregat de culminar el procés, el qual —malgrat que *Bancario* el mes de març del 1934 parlava d'«intel·ligència absoluta»—, no va

55. *Bancario* núm. 30, VIII/IX-1933.

56. Josep Muni Sala, Joan Vilar Vitoria i Joan Grijalbo Serres.

57. Amaro del Rosal fou sempre la veu del CN de la UGT que es distingí per tenir una actitud més comprensiva, a partir d'un millor coneixement de la realitat, davant les reivindicacions de la UGT catalana tant abans com durant la Guerra Civil. García Lago actuaria durant tota la guerra en l'òrbita del PSUC, es casà amb una lleidatana metgessa i afiliada a la FETE (Aurèlia Pijoan) i fou durant el conflicte delegat del PSUC en aquella ciutat i representant dels sindicats d'oficis diversos al Comitè de Catalunya de la UGT.

58. *Op. cit.* Pàg. 49.

59. El resultat havia estat 281 vots per la unificació, 885 en contra i 2 en blanc.

60. *Bancario* núm. 31, X-1933.

deixar de trobar algun obstacle en determinades seccions catalanes com la de Tortosa (que va abandonar la Federació) o la de Reus, reticent a cotitzar per mesos anticipats com era costum a la Federació Nacional. En total, vora un miler d'afiliats, sobretot barcelonins, abandonaren l'organització com a conseqüència del seu ingrés a la UGT.

Si bé el Comitè Nacional ugetista acceptà l'ingrés el 14 de gener del 1934, caldria esperar fins al mes de març perquè el Comitè d'Enllaç culminés positivament la seva tasca. Només mancava per a la ratificació definitiva de l'acord assolit la ratificació per part d'un nou congrés català, el qual fou convocat per la direcció de la Federació Catalana per a final d'agost del 1934. Aquesta llarga durada del procés d'ingrés a la Federació Nacional bancària no pot ser interpretada d'altra manera que com l'evidència que es tractà d'un procés conflictiu, en el decurs del qual no sempre la direcció comptà amb el ple suport de l'afiliació. Cal pensar que el ple suport donat des dels rengles de la Federació Nacional a les llistes del PSOE en les darreres legislatives, així com manifestos com el de «*con nuestro voto primero y con el fusil después*»,⁶¹ havien servit per allunyar una part significativa de l'afiliació catalana partidària de seguir una línia professionalista i apolítica.

Malgrat la importància que havia de tenir per als bancaris catalans el proper i definitiu congrés, pel que fa a la unificació, les circulars que el Comitè Regional feia arribar a les seves seccions no fan més que constatar la indiferència amb què bona part dels bancaris catalans responien als preparatius del que havia de ser el IV Congrés Regional. La direcció catalana parla de sentir «*amargura y desesperación*» davant la «*indiferencia social y sindical*» dels afiliats, quan no es troben amb el més «*extraordinario silencio*» de les seccions. La seu de la Federació Catalana, carrer Bergara número 12, fou on va tenir lloc finalment l'acte els dies 25 i 26 d'agost. S'escollí el representant dels bancaris en el Secretariat Regional ugetista, els delegats al proper congrés de la Federació Nacional (setembre) i es féu la indispensable modificació dels estatuts que van permetre l'ingrés definitiu a la UGT d'Espanya. Això sí, amb la substitució prèvia de la paraula «empleats» per la de «treballadors» en la denominació.

En aquest congrés és més que probable que les forces dels bancaris catalans ja s'haguessin vist afectades per l'escissió que va patir el Secretariat arran del II Congrés celebrat l'abril del 1934, ja que una part del sector bancari s'integrà en els rengles de la recent nascuda UGSOC. Una de les raons argumentades pels que abandonaren la UGT catalana fou l'oposició a l'actuació d'un Secretariat (Vila Cuenca i Antoni Olarte) al qual qualificaven de

61. *Bancario* núm. 31, XI-1933.

«capelleta remunerada» d'un sindicat, que malgrat les reformes organitzatives no havia adequat encara la seva estructura centralista a la realitat catalana. Aquest fet, interpretat pels bancaris com «un factor que s'oposa a l'arrelament [de la UGT] (...) a Catalunya», els feia creure en la necessitat, d'una vegada per totes, de catalanitzar-la «si es vol que la UGT arribi a ocupar a Catalunya el lloc que històricament li correspon». ⁶²

El IV Congrés de la Federació Nacional, celebrat a Madrid a principi de setembre del 1934, i al qual assistí una nombrosa delegació catalana, s'encarregà de ratificar definitivament l'ingrés de la Federació Catalana. En aquest congrés, tant la iconografia (Lenin ja acompanyava Marx i Pablo Iglesias a la presidència de l'acte) com els discursos («dentro de un mes o antes seremos vencedores o vencidos»), ⁶³ posaven en relleu el clímax revolucionari que es vivia en el decurs d'un congrés en el qual la Federació Nacional bancària passà a anomenar-se Federació Espanyola dels Treballadors del Crèdit i les Finances.

L'articulació decidida plantejava una federació catalana amb força autonomia respecte als bancaris espanyols i molt especialment respecte del Secretariat Regional, del qual no hi havia intenció de tenir una excessiva dependència orgànica ja que les cotitzacions anaven directament a Madrid. Fins les pàgines de *Bancario* l'agost del 1934 reflectien clarament quin tipus d'acord s'havia assolit en parlar d'una «integración más nominal que real». De tota manera, naixia amb caire de federació d'indústria la Federació Catalana de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi, amb *Esforç* com a òrgan. Comptava amb afiliats a Figueres, Girona, Igualada, Tarragona, Lleida, Manresa, Mataró, Montblanc, Reus, Sabadell, Vic, Terrassa, Olot, Tortosa i Barcelona, on es concentrava lògicament la major part de l'afiliació, concretament un 80%. ⁶⁴ Aquestes 15 seccions catalanes i els seus quatre milers d'afiliats representaven un notable reforç per a una UGT d'Espanya que s'havia anat expandint de manera significativa en aquest sector des de l'inici de l'etapa republicana. L'aportació catalana representava un 22% de les seccions i un 31% de l'afiliació total.

La repressió que es produí després dels Fets d'Octubre no va tenir una gran repercussió en els rengles bancaris, senyal inequívoc de l'escassa impli-

62. *Memoria que el Comité Regional presenta al V Congrés*. Federació Catalana de Treballadors de Banca i Borsa. 1936.

63. Castillo, S. / Alonso, L. E.: *Op. cit.* Pàg. 117.

64. L'afiliació declarada el juny del 1934 era la següent: Barcelona, 3.494 afiliats; Figueres, 38; Girona, 91; Igualada, 36; Lleida, 163; Sabadell, 70; Manresa, 61; Mataró, 49; Montblanc, 25; Reus, 45; Tarragona, 67; Terrassa, 53; Olot, 115; Tortosa, 35 i Vic, 32. *Memòria que el Comité Regional presenta al V Congrés*, 4-IV-1936; i *Memoria que presenta el Comité Nacional de este organismo*.

ció en els esdeveniments. El 8 de gener ja s'informava que tots els escassos detinguts havien estat alliberats. *Esforç* pogué ser publicat abans que *Bancario*, cosa que motivà la conversió de l'òrgan català en portaveu de tots els bancaris espanyols fins que la prohibició sobre l'òrgan de la Federació Nacional fou aixecada.

Igual que per a la resta de les organitzacions sindicals, l'any 1935 fou, des del punt de vista d'actuació pública, un any perdut en què només a les acaballes es tornà a reprendre la tasca d'extensió del sindicat, ara amb noves seccions a Valls, Granollers i Badalona. Després de les eleccions que donaren el triomf al Front Popular, el febrer del 1936, s'accentuaren les tendències unitàries tant en l'àmbit polític com sindical, a la vegada que els bancaris catalans, tot intentant superar les causes i els efectes del Congrés del Walkyria, procuraven adequar la seva relació amb la Federació Nacional ugetista a partir del respecte del que anomenaven «peculiaritats catalanes». Es parlava i es confiava en un «viratge» de la UGT d'Espanya que l'havia de portar a desprendre's del seu «centralisme espanyol», cosa que havia de permetre, en un temps breu, assolir la desitjada «autonomia sindical».⁶⁵

Aquesta voluntat es va posar de manifest en el decurs del V Congrés de la Federació Catalana celebrat el mes de març, ara ja sota la presidència d'Antoni López Raimundo, en el qual ja es va parlar clarament del «dret del poble català a la seva llibertat», a la vegada que també es posaren de manifest la radicalització i les tendències unitàries que operaven en el terreny sindical. La Federació Catalana, finalment, havia d'esdevenir una organització «de classe».

Els bancaris i la Guerra Civil

La guerra i la sindicació obligatòria havien de representar un increment notable de l'afiliació a la Federació, gairebé el cent per cent.⁶⁶ El quadre adjunt és prou significatiu.⁶⁷

65. *Esforç* núm. 41, III-1936.

66. La recaptació de quotes passarà d'una mitjana de 5.663 PTA/ mes durant els primers vuit mesos del 1936, a una mitjana de 12.879 PTA/mes durant l'any 1937 (càlcul a partir de les *Memòries* presentades al V i VI Congrés).

67. Dades obtingudes de *Sindicat de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi. Memòria exercici 1936* i *Sindicat de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi. Memòria exercici 1937*.

		NÚMERO DE SOCIS	REBUTS (PTA)			TOTAL (PTA)
			1.25	2	3	
1936	Gener	2.527	346	1.701	480	5.274,50
	Juliol	2.995	481	1.952	562	6.191,25
	Setembre	5.258	774	2.790	1.684	11.599,50
1937	Gener	5.455	481	2.121	2.853	13.402,25
	Desembre	5.492	481	1.899	3.132	13.770,25

El fet que hi hagi tres tipus de quotes sindicals, en relació amb els salaris percebuts, permet apreciar la peculiaritat d'aquest increment. Si entre el juliol i el setembre la quota més baixa experimenta un increment d'afiliació d'un 61% i la mitjana és d'un 43%, la quota superior, la que van cotitzar els bancaris que tenien un salari més alt, ho va fer en un 200% el mes de setembre i en un 402% el mes següent. És a dir, es multipliquen per sis els afiliats que van passar a cotitzar en aquesta franja. Aquestes xifres demostren que són els sectors assalariats més privilegiats els qui nodreixen en una part fonamental l'increment d'afiliació de la federació bancària l'estiu del 1936; sectors tradicionalment poc proclius a la pràctica sindical, com reflecteix la seva baixa afiliació de preguerra, i que ara seran impulsats a fer-ho pels efectes de la sindicació obligatòria, sense que això hagi d'implicar —com en tants altres casos— cap presa de consciència sindical. Ben aviat aquest col·lectiu seria criticat des dels mateixos rengles en mantenir-se, amb el carnet a la butxaca, majoritàriament al marge de qualsevol subscripció o recapte malgrat «que no són, precisament, els que tenen salaris més petits».⁶⁸

En aquest creixement també s'ha d'incloure de manera significativa l'afiliació femenina i els treballadors procedents de la banca oficial i les caixes d'estalvi, els quals també van afiliar-se a la UGT, la qual cosa farà que la Federació Catalana de Treballadors de Banca i Borsa controli el 90% del sector al llarg de tota la guerra, i assoleixi una afiliació màxima de poc més de 5.500 bancaris.

Entre el 20 i el 23 de març del 1937 es va celebrar el VI Congrés de la Federació, en el qual es va posar en relleu el pobre grau d'actitud militant entre l'afiliació bancària. La mateixa manca d'assistència al Congrés en serà una bona mostra, i provocarà una crítica molt dura del president de la

68. *Unió* núm. 5, VII-1937.

Federació Espanyola, Amaro del Rosal, a tots aquells «*compañeros que no han estado, que no han cumplido su deber (...) compañeros que duermen*». ⁶⁹ El mateix secretari de la catalana manifestarà amb posterioritat que l'actitud de Del Rosal l'havia fet «enrogir», però que tenia raó. ⁷⁰ Aquesta manca d'assistència contrasta amb l'actitud del sector quan a principi del 1936 es produïren mobilitzacions importants per raons salarials, i es pogué veure «*locales enormes, completamente llenos de bancarios, cuando se trataba de discutir sueldos mejores*». ⁷¹ En el mateix article es manifesta que dels milers d'afiliats de la UGT a la banca només un centenar participen en les tasques del sindicat. Els òrgans ugetistes no estalviaran duresa per referir-se a aquesta situació:

«(...) hemos tenido que ver que después de ocho meses de guerra, a pesar de haber sufrido varios atentados la población civil de Cataluña, tanto por aire como por mar, la clase trabajadora bancaria no tan sólo no se considera movilizada y en pie de guerra para la defensa de sus intereses, sino que parece indiferente a las tareas del Congreso». ⁷²

Aquest serà un dels col·lectius en què es posarà més de manifest el fet que la sindicació obligatòria no responia, com és obvi, a un acte col·lectiu de conscienciació davant una conjuntura excepcional. Tot i així, Banca i Borsa serà la federació que més òrgans de premsa aportarà a la UGT de Catalunya durant el conflicte. *Esforç* com a portaveu regional, *Actuem*, a nivell barceloní, i els òrgans d'empresa següents: *Orientació* (Banc Angloamericà), *Nou Horitzó* (Banc de Bilbao), *Reflexos* (Banc de Biscaia), *Relieues* (Banc Espanyol de Crèdit) i *Unió* (Banc Alemany Transatlàntic), a la vegada que el Secretariat Cultural dels bancaris impulsava la publicació de *TIR* (Teatre Revolucionari). Però a conseqüència d'aquesta manca d'esperit revolucionari, tots els òrgans tindran els mateixos problemes: escassa participació dels afiliats en l'elaboració dels seus exemplars, els quals esdevenen aviat obra d'uns pocs bancaris conscienciats. Aquesta desídia serà tan gran que ben aviat els òrgans esdevindran, gairebé de forma exclusiva, un vehicle de conscienciació dels militants poc actius i de crítica a una rereguarda «egoista i incomprendiva»:

69. *Tasques realitzades amb motiu del VI Congrès*. Federació Catalana de Banca, Borsa i Estalvi. Barcelona, 20-22/III/1937.

70. *Memòria que el Comitè Regional presenta al VI Congrès*, Sindicat de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi, 1937.

71. *Brújula* núm. 1, X-1937.

72. «Un Congreso más». *Nou Horitzó* núm. 5, III-1937.

«(...) cuando regreso del frente, me encuentro con que mis camaradas bancarios, en su mayoría, gozan de una paz, de una tranquilidad, de una laxitud, que asombrado me pregunto: ¿No se habrán enterado estos de la consigna lanzada por el Gobierno, la prensa, los partidos, el sentido común y la dignidad del hombre? (...). Fijaos que de 5.000 bancarios que existen en Barcelona, su mayoría no hace absolutamente nada por la causa antifascista. Acuden a la oficina por la mañana y por la tarde al café, al teatro o al dancing».⁷³

Curiosa i àmplia és la llista de qualificatius que es dóna a la premsa bancària a tots aquests afiliats: «voltors de rereguarda», «que se les ve el plumero», «horas libres», «estiralevitas y sobones», «paràsits cigroners», «arribistes amb carnet», «medradores», «xarlatans i macarrons» o bé «hienas dañinas, canallas y chupópteros de la nueva era». No sembla, però, que aquestes campanyes servissin per esperonar el col·lectiu. Fins i tot l'octubre del 1937 el portaveu de la Federació Catalana, *Esforz*, ja denuncia que a part de la manca de conscienciació també s'ha produït un decreixement del rendiment en el lloc de treball en comparació amb la situació de preguerra.

En conseqüència, no ha d'estranyar una notable davallada de la recaptació voluntària: s'havia passat d'una recaptació de 784.981 pessetes l'any 1936 a 465.821 l'any següent. Aquesta davallada fou producte tant de l'increment del cost de la vida com de la fi de l'etapa entusiàstica dels primers mesos de guerra, i també d'una menor pressió ambiental per demostrar en públic l'esperit revolucionari. Així, per subsistir a les necessitats de guerra, a partir del gener del 1938 s'adoptà una quota fixa obligatòria i es descomptà directament del sou l'equivalent al 2%. Un altre aspecte que corrobora tot l'exposat és el fracàs del treball voluntari entre els bancaris, malgrat que disposaven de les tardes lliures. En aquest sentit, tot sovint a la premsa apareixien articles que sol·licitaven el tancament dels espectacles públics com a mesura per impulsar més col·laboració.

Ideològicament, la minoria dirigent de la Federació es va esforçar a complir i fer complir les directrius emanades de la direcció. Intentà demostrar «l'equivocat concepte que dels bancaris tenen els treballadors». Així es defensaran les màximes favorables a l'Exèrcit Popular, una economia dirigida, la defensa del petit comerç..., però és evident que aquesta preocupació pel devenir de la guerra i la revolució era molt lluny de la massa d'afiliats. Ni les inflamades consignes, «Inútils totals, únicament els morts!»⁷⁴ ni

73. *Brújula* núm. 1, X-1937.

74. *Unió* núm. 2, III-1937.

l'impuls de la direcció no aconseguiran en cap moment mobilitzar aquest sector, el qual mantindrà el posicionament marginal fins al final del conflicte, donant bona part de raó a l'editorial d'*Orientació* d'abril del 1937, que afirmava que «els bancaris en major part, no som revolucionaris, som una part egoista, que tot el que no sigui reivindicacions econòmiques directes no ens interessa».

LA FEDERACIÓ CATALANA DE TREBALLADORS DE LA TERRA (FCTT)

Un dels trets fonamentals de la UGT d'Espanya, a partir de l'inici dels anys trenta, havia de ser la seva extensió i implantació entre els treballadors agrícoles del camp espanyol al voltant d'una poderosa Federació de Treballadors de la Terra (FETT). Aquesta va arribar a enquadrar la meitat del proletariat agrícola hispà. A Catalunya, en canvi, l'extensió de la UGT entre els treballadors d'aquest àmbit fou molt feble fins a l'esclat de la Guerra Civil. Aquesta manca d'implantació contrasta vivament amb les expectatives que el representant català davant el Comitè Nacional manifestà el juliol del 1933, quan tot reconeixent la migradesa de forces en aquell moment, afirmava que «*nosotros tenemos un elemento muy interesante en los trabajadores de la tierra (...), con gran afinidad respecto a nosotros*» i en no poder ser els seus interessos representats per la Unió de Rabassaires (UR) «*han de venir a nuestra organización*».75 Malgrat la campanya de propaganda promesa després de la collita d'aquell any, la influència de la UGT catalana havia de continuar sent insignificant entre el camperolat català fins al cap de tres anys.

Un cop iniciada la guerra, de la mateixa manera que la UGT va créixer en tots els àmbits, també va aconseguir una implantació notable entre els treballadors agrícoles del país. Aquest fet va contribuir a donar al sindicat durant aquells anys una implantació territorial que cap altra força sindical no havia tingut fins llavors. En conseqüència, es va constituir la Federació Catalana de Treballadors de la Terra. Mitjançant aquest instrument, els ugetistes també havien d'intentar esdevenir en aquest àmbit la força majoritària en un sector que agrupava, segons el darrer cens fet per la Generalitat, vora 400.000 treballadors.

En aquesta voluntat d'implantació i extensió en el camp català, la FCTT trobà un obstacle important, com qualsevol altra força sindical que ho intentés, representat per l'existència des del 1922 a Catalunya d'un sindicat agrari

75. *Boletín de la Unión General de Trabajadores de España* núm. 56-57, VIII/IX-1933. Pàg. 351.

com era la Unió de Rabassaires i Altres Cultivadors del Camp de Catalunya. Aquest sindicat aconseguí una notable importància durant l'etapa republicana i arribà a assolir el 1933 la xifra d'uns 25.000 afiliats, mentre que la FTT en aquell moment no havia superat a Catalunya el miler. Aquesta xifra, com a mínim, equiparava la UR del moment amb el total d'afiliats a la UGT catalana del període. Els rabassaires patiren àmpliament la repressió dels Fets d'Octubre, que tingueren precisament un dels seus detonants en l'aprovació pel Parlament de Catalunya de la Llei de Contractes de Conreu impulsada per la UR. Aquest sindicat es radicalitzà notablement en l'etapa posterior i arribà a formar part del Front d'Esquerres el febrer del 1936. Un cop iniciada la guerra, mantingué la seva posició capdavantera i arribà a agrupar ben aviat unes 600 seccions i 80.000 afiliats. És a dir, tot un obstacle tant per a ugetistes com cenetistes a l'hora d'intentar, també en el terreny agrícola, assolir l'hegemonia sindical.

I fou aquesta presència de la UR al camp català un dels factors que determinaren l'actuació de la UGT catalana en aquest àmbit entre el 1936 i el 1939. Coneixedors, com eren els homes del Secretariat, del paper preponderant que tenia la UR, una de les seves estratègies més preclares fou aconseguir posar-la en l'òrbita del Secretariat i el PSUC. Però si bé és prou conegut l'apropament entre els rabassaires i aquest partit durant la Guerra Civil, en coincidir ambdues forces en el model socioeconòmic a defensar al camp català, no és menys cert que la UR sempre fou gelosa defensora de la seva independència, que a més podia ser exercida des d'una posició de privilegi quantitatiu i d'extensió territorial. No s'ha d'oblidar que la Conselleria d'Agricultura estigué ja des del primer govern del període de guerra a les mans d'un home de la UR —el president Josep Calvet i Móra—, que també presidia la Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya (FESAC). Així, des d'aquest posicionament, no és estrany que la UR girés l'esquena a tots els «cants de sirena» que en forma de proposta d'integració i després —un cop fracassada la primera opció— en forma de comitè d'enllaç li vingueren oferts per la UGT. Ni tan sols al llarg del 1938 accedí a formar part d'un Comitè d'Enllaç Agrícola de Catalunya, del qual havien de formar part també els sindicats agrícoles de la CNT.

Aquesta persistent i fracassada voluntat d'entesa amb la UR, com a vehicle per assolir l'hegemonia al camp català, va ser sens dubte un dels trets fonamentals de l'actuació de la FCTT en aquests anys. Pel que fa a l'actuació política, el tret més característic fou la defensa de la petita propietat i l'oposició a les col·lectivitzacions, en aplicar de manera decidida la política del PSUC en aquest àmbit. En un tercer lloc, es pot fer esment de les dificultats organitzatives que va arrossegar al llarg de tot el període pels paral·lelismes que

els sindicats d'agricultors tingueren amb els d'oficis diversos, cosa aquesta que havia de dificultar notablement la seva actuació com una federació plenament cohesionada davant tota la problemàtica que en aquest àmbit la guerra i la revolució generaren. Tot seguit, començarem a tractar l'actuació de la UGT al camp pel que fa a l'aspecte organitzatiu.

Creació i organització de la FCTT

Des de l'òptica dels partits marxistes, sempre es reconegué que la UR havia estat l'única força organitzada en el camp català abans del 19 de juliol. Fins i tot quan es feien ja fermes passes per a la unificació política marxista, no es dubtà de qualificar el sindicat rabassaire com l'opció sindical que en el terreny agrícola defensaven els partits que acabarien formant molt poc després el PSUC.⁷⁶ Durant la Guerra Civil tampoc se li negà mai la primacia des dels mateixos rengles del Secretariat i del PSUC.

La FCTT no es constituí fins al Ple de Sindicats que se celebrà el 9 i 10 de setembre del 1936. Llavors només declarà 7.000 afiliats distribuïts en 27 seccions. Fou escollit com a secretari general el mataroní Pere Calvet,⁷⁷ vell militant que ja havia acompanyat Joan Duran a Madrid durant la Dictadura de Primo de Rivera per lliurar a les autoritats el «Programa agrícola» redactat en aquell moment. Entre el 23 i el 27 de gener del 1937 celebrà el seu I Congrés i declarà agrupar 73.000 afiliats en 543 localitats diferents. Es modificà també la composició de l'Executiva, i l'alteració més remarcable fou el nomenament de Miquel Curcó com a secretari de Col·lectivitats. Pere Calvet seguí a la secretaria general, amb un sou de 500 pessetes mensuals.⁷⁸ Cal dir que al Congrés de Camperols celebrat per la CNT el mes de setembre del 1936, hi foren presents representants de 29 comarques catalanes amb un

76. *Justícia Social - Octubre* núm. 2, 17-VII-1936.

77. La resta de la direcció estava formada per Josep Alcocer (secretari administratiu, de Cornellà), Luis Flores (Propaganda, de l'Hospitalet), Pere Figueres (vocal 1r, del Papiol), Manuel Carcereny (vocal 2n, de Sant Feliu de Llobregat), Octavi Pasqual (vocal 3r, de Sant Martí de Provençals) i Pere Rampérez (vocal 4t, de Sant Adrià). Carta a la Comissió Executiva de la FETT en què es comunicava la creació de la FCTT, 10-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.412. La seu de la FCTT estigué primer al carrer Diputació núm. 277 (principal) i després passà al passeig Pi i Margall (de Gràcia), núm. 3.

78. La resta de la direcció estava formada per Josep Alcocer (secretari d'Organització), Pere Figueres (sec. de Compra-venda), Manuel Carcereny (sec. administratiu), Pere Rampérez (sec. d'Agitació i Propaganda), Pau Gil (sec. de la Caixa Rural de Crèdit) i Artur Pascual (sec. de Mutualitats). *Acta de la reunió de la Comissió Executiva de la FCTT*, 26-I-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287.

total de 168 poblacions.⁷⁹ Aquestes xifres permeten considerar un notable avantatge dels ugetistes en aquest terreny davant els cenetistes, més si tenim en compte que, segons càlculs propis, la FCTT arribarà a enquadrar un total de 707 sindicats distribuïts per totes les comarques del país.

Immediatament inicià una àmplia campanya de propaganda que havia d'anar acompanyada per l'aparició de l'òrgan de la Federació, *El Camp*. Igualment es tractava de segregat de les desenes de sindicats d'oficis diversos els camperols que en formaven part —sempre que aquests fossin més de deu— i constituir així seccions de la Federació arreu del país. En aquell moment ja s'afirmava que la política de la Federació, basada en el respecte a la petita propietat i en el fre a les col·lectivitzacions, havia trobat resposta entre el camperolat català i havia «superat tots els càlculs d'afiliació».⁸⁰

L'estructuració de la FCTT fou una tasca llarga i complexa, tant perquè fou la federació d'indústria més dispersa per tot el territori i perquè requeria en conseqüència una gestió ben diferent, per exemple amb més despesa econòmica,⁸¹ de la que precisaven les altres federacions en un moment en què els problemes de transport i els organitzatius de la UGT, poc acostumada a treballar a partir d'organismes comarcals, havien de plantejar dificultats de tota mena. Així, el juliol del 1937, en resposta a la Federació Local de Terrassa, el secretari d'organització de la FCTT encara respon que no li podia fer arribar els estatuts de la Federació perquè no estava «encara a disposició dels sindicats».⁸² Uns mesos més tard, a final de novembre, la comarcal del Maresme prevenia la regional agrària de l'estat d'abandó en què afirma que es trobaven els pobles de la comarca i afegia «no sabem si és que dormen o estan atontats»,⁸³ amb referència a la manca de capacitat d'organització i mobilització. El febrer del 1938 són els sindicats de Flix els que es van queixar a la FCTT de no tenir a les seves mans la legislació agrària a aplicar, cosa que implicava que els camperols que s'hi adreçaven en sol·licitud d'informació «*han de marchar en ayunas (...), y los campesinos que con tan poca cosa se contentan [si se'ls pogués donar informació] se marcharían satisfechos y la comarcal demostraría que está para hacer algo positivo*».⁸⁴

79. *Congreso Regional de campesinos de Cataluña-CNT*. Barcelona, 1936. AHN-SGC/S PS Madrid 523.

80. *Butlletí Interior* núm. 2, I-1937.

81. L'abril del 1937 s'afirmà que s'havien gastat 1.300 PTA per organitzar 28 pobles, despesa que fou qualificada de «mitjana impossible» per la direcció de la FCTT. *Llibre d'Actes de la FCTT*, 20-IV-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287.

82. 14-VII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.325.

83. 23-XI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.435.

84. 19-II-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.089.

A la vegada, el desitjat desglossament dels sindicats d'oficis diversos sempre fou problemàtic i s'hi hagué d'accentuar la pressió perquè complissin la normativa emanada del I Congrés. Durant 1937 i 1938 no es van aconseguir els objectius prefixats. Es parlava de comarques on «*es imposible hacer una labor práctica*» pel desordre i la confusió existents. Paral·lelament, la FCTT va trobar també dificultats per regularitzar la seva situació en la FETT, ara amb seu a València, com a conseqüència de la situació de tensió, cada cop més accentuada, entre el Secretariat i l'Executiva Nacional.

Tot sovint, l'aplicació de les directrius de la Federació va crear problemes d'aplicació, com a Premià de Mar, on en el moment de segregat els 21 camperols afiliats a oficis diversos es trobaren que tots eren arrendataris o petits propietaris (i també afiliats a la UR). Per això, amb els estatuts a la mà, no podien accedir a la formació d'una junta de sindicat i proposaren a la federació local de la vila del Maresme que esdevingués una secció agrícola del GEPCI local.⁸⁵ No tenim cap notícia que aquesta excepció s'arribés a produir. Cal afirmar que la tasca de destriar entre els sindicats d'oficis diversos i els de treballadors de la terra fou sempre ben difícil, en no aconseguir la FCTT que les seves directrius es fessin complir de manera efectiva. Així, en una reunió amb el PSUC, la direcció de la Federació hagué d'acceptar una situació gens afalagadora:

«(...) no pudo presentar datos concretos de la fuerza sindical de que consta nuestra Federación, (...) ni podemos presentar la lista de los sindicatos que hoy estan constituidos por pertenecer muchos de ellos a officios varios y otros adheridos a la FTT completamente abandonados por el estado lamentable en que viven las comarcas».⁸⁶

I a aquesta situació, que va perdurar durant tota la guerra, s'hi han d'afegir les dificultats que van patir moltes seccions, geogràficament llunyanes de la capital comarcal o amb males comunicacions. Això les deixava, tot sovint, a la mercè de grups més ben estructurats o bé més radicalitzats que en l'àmbit local podien imposar els seus criteris col·lectivitzadors, sense que els homes de la FCTT tinguessin el suport necessari per donar la resposta adequada. Un bon exemple del que es planteja ens el proporcionen els camperols d'Ullà afiliats a la FCTT. En una carta a la seva Federació es queixen que des

85. Carta de la FL de Premià de Mar a la Secretaria d'Organització de la FCTT, 28-I-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.325. Sobre el GEPCI, vegeu el capítol 6.

86. 23-VI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287.

del moment de donar-se d'alta no havien vist encara un carnet de la UGT, tot i que l'alta es produí el novembre del 1936 i la carta era del gener del 1938!⁸⁷

Paral·lelament a l'esmentat desgavell organitzatiu que acompanyà la FCTT, la vida de l'òrgan de premsa *El Camp* no va deixar de ser també força irregular en trobar-se davant un gairebé irresoluble problema de distribució als centenars de seccions que tenia escampades per Catalunya, tal com es posa en relleu en el capítol dedicat a la premsa. Malgrat que l'òrgan havia de sortir el mateix febrer del 1937, després del primer congrés, no ho va fer fins a mitjan abril i va desaparèixer a final d'any a conseqüència dels dos problemes més habituals entre els òrgans de premsa ugetistes del període: la manca de paper i de col·laboradors. Així, si bé en un principi la publicació havia de ser substituïda per una pàgina setmanal d'informació agrària a *Las Noticias*, aquesta no es va arribar a publicar mai, ja que —des de bon principi de la guerra— totes les qüestions que feien referència a l'abundant conflictitat del camp català eren censurades sistemàticament.

Malgrat l'àmplia problemàtica exposada, no s'ha de menystenir la força que la FCTT assolí a Catalunya a partir de la segona meitat del 1936. Més encara si ho comparem amb quina havia estat la seva situació en terres catalanes els anys anteriors. Malgrat que les dades poden ser enganyoses, ja que la qüestió del desdoblament dels sindicats d'oficis diversos dificulta el càlcul, es pot afirmar que la FCTT, que devia tenir uns 30.000 afiliats en el moment de celebrar-se el seu I Congrés el gener del 1937, duplicà aquesta xifra a la darrerria d'any. El màxim nombre d'afiliats —més que per nous ingressos per l'acció de desdoblament dels esmentats sindicats d'oficis diversos— fou a principi del 1938, amb un total molt a la vora dels 80.000 afiliats distribuïts en 707 sindicats. Una xifra sensiblement superior a la que va tenir la CNT al camp —menys de 50.000 afiliats—,⁸⁸ a la vegada que inferior a la de la UR, que va superar els 100.000. En tot cas, tenint en compte que al camp la sindicació obligatòria no va arribar mai a representar un cent per cent d'afiliació —sovint era suficient pertànyer a la FESAC—, podríem afirmar que la UGT arribà a enquadrar en el camp català una cinquena part de la població del país dedicada a tasques agrícoles i una tercera part del total dels afiliats a una de les tres opcions sindicals del moment.

87. 21-I-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.325.

88. La xifra més concreta que s'ha localitzat parla de 51.392 afiliats i 426 sindicats. *Campo-CNT. Órgano de la FR de Campesinos de Cataluña* AIT. 31-VI-1937.

Col·lectivització i petita propietat

La defensa de la petita propietat agrària fou, sens dubte, l'eix fonamental de la política ugetista en el camp català durant la Guerra Civil. Aquesta política era entesa com la millor manera d'incorporar els treballadors del camp a l'esforç bèl·lic. «El camperol l'incorporarem totalment a la causa antifeixista si li donem la impressió que el front de combat és al seu propi tros de terra», és a dir, tal com resaven els eslògans del moment: «Respectem el camp», «No toqueu el camp!». Es tractava d'evitar la desconfiança de la pagesia cap al nou règim, mitjançant el manteniment del «ritme i forma amb què el camperol treballa la terra».⁸⁹

Ja en el ple del setembre del 1936, quan encara la FCTT no estava constituïda, es prengué tot un seguit de resolucions inequívokes al respecte.⁹⁰ El punt tercer parlava de respectar «les terres dels petits propietaris procurant atraure's la seva col·laboració», només es parlava d'incautar (punt quart) els camperols mitjans que disposessin de més terres de les que en realitat podien treballar. Aviat l'objectiu primordial de la FCTT fou interpretar restrictivament el Decret de Col·lectivitzacions. La premsa en publicà el contingut amb instruccions precises de com s'havia d'aplicar, juntament amb crides al fre d'aquesta política, que en determinades zones es portava a terme. Paral·lelament es van fer en força indrets mítings de marcat caire anticollectivista. El I Congrés de la Federació no féu més que ratificar aquests plantejaments i provocà el lògic comentari en la central rival en el sentit d'haver «defraudado nuestras esperanzas»,⁹¹ en esperar uns resultats més favorables als seus plantejaments col·lectivitzadors.

Així, la presència de la UGT en les col·lectivitzacions que es varen fer en el camp català fou mínima. A partir de les dades que emanen del *Butlletí del Departament d'Agricultura*⁹² podem constatar aquest fet a través d'una enquesta de la Conselleria sobre l'abast d'aquest fenomen:

89. *Falç i martell* núm. 1 (6-III-1937) i núm. 7 (17-IV-1937).

90. *Treball*, 11-IX-1936.

91. *Solidaridad Obrera*, 26-I-1939.

92. *Butlletí del Departament d'Agricultura*, núm. 3 (XII-1936) i 4 (I-1937).

	<i>Nombre</i>	<i>%</i>
Pobles que responen l'enquesta	350	—
Sense col·lectivitzacions	284	81%
Amb col·lectivitzacions	66	19%
Col·lectivitzacions amb presència UGT	13	—
Pobles	—	3.7%
Col·lectivitzacions	—	19.6%

Aquest posicionament per part del Secretariat i la FCTT fou ben aviat font inesgotable de conflictes, sobretot amb els que des dels rengles de la CNT impulsaven el procés col·lectivitzador. La situació de nombroses seccions de camperols ugetistes fou ben difícil si ens atenem als informes que trameteren al Secretariat. Aquests sovint anaven acompanyats de queixes per la indefensió en què es trobaven i l'oblit de què —segons el seu criteri— eren objecte per part de la direcció. Exemples prou evidents del que no devien ser excepcions són les cartes que envien les seccions de Vimbodí i de Pau a la seva Regional i al conseller de Seguretat Interior, respectivament, en les quals es posa en relleu com era de difícil la vida per als ugetistes a determinats indrets de la Catalunya rural. Vimbodí denuncia com fets a l'ordre del dia els assassinats, les coaccions i les incautacions il·legals. Aquest darrer aspecte es refereix precisament a la missiva de Pau, en haver-se apoderat la CNT local de tot el raïm dipositat a les caves de la població, sense abonar-lo ni tenir intenció de reintegrar-lo, a la vegada que els afiliats a la FCTT denunciaven les coaccions que pateixen en el sentit d'accedir a canviar de central sindical.⁹³

Una tasca decidida de la UGT catalana en general i la FCTT en particular va ser la de les terres d'Aragó sota el control d'unitats catalanes. Ja abans de la formació de la FCTT, el Secretariat féu arribar carnets a aquesta zona en un intent de frenar les activitats de les columnes confederals de clar contingut col·lectivista; activitats acompanyades tot sovint d'un notable exercici de violència que s'exercia sobre els mateixos ugetistes. En una reunió tingué a Sarinyena en què hi havia Durruti, Díaz Sandino, Villalba, García Oliver, Ortiz i Rovira, Del Barrio denuncià nombrosos afusellaments d'ugetistes en els pobles on les columnes confederals proclamaven el comunisme llibertari.⁹⁴ De fet, la FCTT tingué sota la seva dependència diversos sindicats

93. 8-VII-1937 i s/d, respectivament. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.325.

94. *Acta de la reunió celebrada en Sariñena el dia 13-X-1936*. Fons Del Barrio. CEHI.

agrícoles geogràficament aragonesos. N'hem localitzat un mínim de quatre: Castellenroi, Chalamera, Mirasot de Cinca i Torrent de Cinca.

És a dir, l'actuació de la UGT al camp català mitjançant la FCTT fou sempre limitada i condicionada per tres factors. En primer lloc, els nombrosos problemes organitzatius que arrossegà durant tot el període; en segon lloc, la dificultat de mantenir en nombrosos indrets de Catalunya la defensa de la petita propietat i actuar en conseqüència com a fre de les col·lectivitzacions, i en tercer lloc, i que tractarem tot seguit, la situació d'hegemonia que al camp català mantingué durant tota la Guerra Civil la UR.

La UGT i la Unió de Rabassaires

Ja abans de l'inici de la Guerra Civil s'havia prestat atenció a l'organització rabassaire des dels rengles de l'uetisme, en considerar-la una força que havia abandonat els seus posicionaments burgesos, a la vegada que era qualificada sense embuts com la força política més ben organitzada de Catalunya.⁹⁵ No és estrany, doncs, que un cop iniciada la guerra es fes per part del Secretariat tota una política d'atracció vers la UR, la qual, malgrat tots els esforços esmerçats des dels rengles ugetistes, no va acabar de donar els resultats esperats.

El primer pas es va fer l'octubre del 1936, quatre dies després d'haver-se dut a terme un primer ple de la FCTT. El Secretariat Regional va fer arribar a la UR una proposta formal perquè ingressés en bloc a la UGT, malgrat l'enorme distància quantitativa que hi havia —a favor de la UR— entre ambdues forces. En aquell moment els rabassaires declaraven agrupar 50.000 afiliats i 500 sindicats, mentre que la UGT no devia arribar ni a la meitat d'aquestes xifres. Per la direcció ugetista era el moment de passar de «la gran cordialitat» a l'ingrés efectiu a partir d'una evidència: ambdues formacions estaven per la defensa de la petita propietat agrària. En aquesta línia, *Las Noticias* arribà a publicar comunicats de la UR també contraris a les col·lectivitzacions. El camí a seguir era la formació d'un comitè mixt format per dos representants del Secretariat i dos del Consell Directiu de la UR, a partir del qual s'anirien estructurant comitès locals d'integració arreu de Catalunya.⁹⁶

Tan confiats devien estar els homes del Secretariat de la seva gestió davant la UR, que fins i tot van informar la Comissió Executiva de la FETT de la seguretat d'un proper ingrés. A més, se l'advertia que caldria modificar

95. *Claridad*, 8/15-V-1936.

96. Carta de data 14-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

els estatuts de la Federació Nacional per permetre un ingrés d'aquest abast, és de suposar que col·lectiu i amb un cert grau de manteniment de la personalitat pròpia de la UR. La resposta que va rebre el Secretariat de la Nacional parlava de donar les màximes facilitats perquè l'ingrés es fes.⁹⁷ A la vegada que es portaven a terme aquestes gestions amb Madrid, Miquel Curcó, per l'Executiva de la FCTT, informava la UR que ja tenien enllestida la composició del Comitè d'Enllaç i proposaven per al dia 25 d'octubre una primera reunió d'aquest organisme a la seu central de la UGT.

Ens manca documentació per conèixer quin fou l'abast de les converses mantingudes entre ambdues organitzacions a final del 1936. El que sí que és prou evident és que no van arribar a bon port, tal com era d'esperar. Una forta UR, majoritària i amb el ressort de la FESAC a les seves mans, no havia d'estar gens engrescada per integrar-se en una organització més feble que ella i que a la vegada podia ser gairebé considerada acabada de néixer en el terreny del sindicalisme agrari català, malgrat que coincidís totalment amb la UGT-PSUC respecte de l'actuació a portar a terme al camp català. Un senyal inequívoc que les relacions es van refredar és la desaparició del to elogiós que presidia fins aleshores a la premsa ugetista qualsevol comentari que fes referència a la UR. El febrer del 1937 ja es recollien crítiques des de les pàgines de *Las Noticias* per haver acollit en el seu si «*todos los isidros*» (una referència a la patronal agrària),⁹⁸ i apropar-se en aquest sentit a la crítica habitual que feien els cenetistes sobre la UR, sempre qualificada d'estar «*llena de propietarios reaccionarios*».⁹⁹

Després dels Fets de Maig hi hagué un segon intent de portar la UR als rengles de la UGT. Es tractava d'aconseguir que la bipolarització sindical que havia experimentat Catalunya també es reflectís al camp català i deixés, en conseqüència, la UR sense espai on actuar. Aquest fet ens explica els nombrosos casos de doble afiliació UGT-UR que s'han pogut localitzar, ja que hi hagué un moment en què —com sempre amb força condicionants locals— el carnet d'un altre sindicat esdevingué imprescindible per als rabassaires. Lògicament serà l'opció de la UGT la més emprada pels homes de la UR. Llavors els rabassaires estaven a punt de fer el II Congrés, moment que el secretari general del Secretariat, Josep del Barrio, considerava adequat per intentar aconseguir el desitjat ingrés; i argumentava les seves impressions favorables —de nou en un informe a l'Executiva Nacional—¹⁰⁰ tant pel fet

97. Carta de la FNTT al SR, 17-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.327.

98. *Las Noticias*, 11-II-1937.

99. *Solidaridad Obrera*, 4-IV-1937.

100. 16-V-1937. FPI AH 43-24.

d'«estar treballant» a la vora d'alguns directius rabassaires com pel suport constant rebut des de la Conselleria d'Agricultura pel cap de la UR, Josep Calvet.

Però ni tan sols després de l'empenta que per a la UGT i el PSUC van significar els successos del mes de maig, la UR accedí a cedir en la seva voluntat d'independència: «Ara més que mai és necessària la UR», va afirmar el seu òrgan *Terra Lliure* el juliol del 1937, a la vegada que afirmava que encara estaven en procés de creixement, en haver incorporat en les darreres dates 52 seccions i vora 6.000 afiliats.

És en el decurs del III Congrés ugetista, novembre del 1937, que trobem tota una declaració de principis força favorable al manteniment de la situació d'hegemonia innegable que mantenia la UR al camp català. Es posà l'èmfasi en el ple acatament de les directrius emanades de la FESAC, controlada per la UR, on els camperols ugetistes eren obligats tant a pertànyer com a lliurar tots els seus productes per a una posterior venda centralitzada. S'arribà a afirmar, com a mostra inequívoca que ja s'havia abandonat la voluntat de desbancar els rabassaires com a força majoritària al camp català, que «al camp el proselitisme és cosa secundària».¹⁰¹

Abandonada la voluntat d'aconseguir l'ingrés de la UR a la UGT, encara trobem un tercer moment de pressió sobre els rabassaires amb la voluntat d'aconseguir la formació d'un comitè d'enllaç entre les tres organitzacions sindicals camperoles, a partir del fet que ugetistes i cenetistes l'havien constituït el març del 1938. Aquesta intenció ja havia estat expressada unilateralment per la UGT mitjançant la cinquena resolució del seu Comitè de Catalunya del desembre del 1937,¹⁰² però mai no havia tingut cap consideració per part de la UR. Llavors, en els informes interns de la FCTT ja es qualificava la UR de «*enemiga acérrima de la UGT y del PSU*».¹⁰³ Malgrat que la voluntat dels rabassaires semblava prou clara el gener del 1938, els ugetistes afirmaven que encara farien un darrer esforç.¹⁰⁴ Però aquest esforç no va arribar mai a concretar-se.

Encara el maig del 1938 el Comitè d'Enllaç UGT-CNT¹⁰⁵ decidí enviar un comunicat a la UR per aconseguir l'esmentat fi. La resposta dels rabassaires trigà a arribar, senyal inequívoc que no estaven gaire interessats en la proposta que se'ls havia fet. Això fou motiu de fortes crítiques des de les pàgi-

101. *Acords del III Congrés*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

102. *Butlletí Interior* núm. 23-24, XII-1937.

103. 13-XII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287.

104. 18-I-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.287.

105. *Acta del Comitè d'Enllaç UGT-CNT del 29-V-1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

nes de *Las Noticias*. Una primera resposta dilatòria del 30 de juliol sembla que no arribà a les mans del Comitè d'Enllaç. Calgué esperar fins a principi de setembre (més de tres mesos!) per tenir coneixement de la negativa rabassaire de formar part del Comitè, tot al·legant que ja formaven part dels comitès del Front Popular a les localitats on aquest era constituït.¹⁰⁶ Ni tan sols la situació difícil en què es trobava el camp a conseqüència de l'allargament de la guerra, amb denúncies constants de l'activitat arreu de grups armats que robaven i perjudicaven les collites, va fer anar els homes de la UR cap al Comitè d'Enllaç.

El Comitè de Catalunya de la UGT, en el ple del 8 i 9 d'octubre del 1938 celebrat a Tàrraga, va fer pública la negativa de la UR de constituir un comitè d'enllaç. En els acords del ple es pot trobar la resolució que el Secretariat intensifiqués els treballs per acabar convencent els rabassaires de la necessitat de la seva constitució davant la «indispensable acció conjunta de les organitzacions del camp».¹⁰⁷ Davant la ferma actitud dels rabassaires, el Secretariat —ja el desembre del 1938— decidí anar a la consolidació del comitè d'enllaç agrari només amb els anarcosindicalistes. Però es trobà amb la sorpresa que després de força literatura al respecte tampoc la CNT acceptava la formació definitiva de l'organisme.¹⁰⁸

Pocs dies després del que havia de ser el darrer intent ugetista d'apropament a la UR, començava la que seria la definitiva ofensiva de les tropes rebels a Catalunya, amb resultats prou coneguts. En conseqüència, l'activitat sindical es va paralitzar i els fracassats anhels de la UGT d'integrar la UR en els seus rengles durant la Guerra Civil van passar a ser part de la història.

L'ORGANITZACIÓ DE LA UGT DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA CIVIL

Si en una perspectiva global de l'actuació de la UGT catalana entre el 1936 i el 1939 hi haguéssim de trobar un «taló d'Aquil·les», és a dir, un factor que a partir del mal i debilitat funcionament condicionés tota l'actuació del Secretariat Regional, aquest lloc seria ocupat sens dubte per la parcel·la organitzativa. Davant aquesta problemàtica els homes del Secretariat, amb l'es-

106. *Acta del Comitè d'Enllaç UGT-CNT, 7-IX-1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

107. *Acta del Comitè de Catalunya ordinari celebrat a Tàrraga els dies 8 i 9 d'octubre de 1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.256.

108. *Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya celebrada a Barcelona, els dies 10 i 11 de desembre de 1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

forçat i treballador secretari d'Organització Tomás Molinero al capdavant, no van arribar mai a aconseguir un sindicat amb una organització prou acurada que els permetés afrontar els nombrosos àmbits d'actuació en què el sindicat tenia responsabilitats. De tota manera, a part de poder considerar-lo com un problema endèmic en la UGT catalana, cal preguntar-se si l'allau d'afiliacions que es va produir l'estiu del 1936 tenia possibilitats de ser canalitzada adequadament per qualsevol organització.

Des del punt de vista organitzatiu, l'estructura que tenia la UGT catalana en iniciar-se la Guerra Civil emanava del congrés de la UGT d'Espanya del 1932 i de la seva aplicació a Catalunya a partir de l'any següent. De tota manera, i considerant la situació del sindicat en els mesos anteriors a l'inici de la guerra, es pot afirmar que es tornava a començar de zero. La feblesa tradicional del sindicat s'havia accentuat evidentment per l'escissió dels sindicats afectes a la USC l'estiu del 1934, i cal afegir a aquesta situació la repressió que caigué sobre la UGT després de la fracassada Revolució d'Octubre. Així, no es podrà parlar d'una certa revitalització del sindicat fins després de la victòria electoral del Front Popular. Les nombroses direccions que es van fer càrrec de la direcció del Secretariat en aquests mesos de patent crisi ugetista van tenir totes el mateix problema: un desconeixement absolut de quins eren realment els seus efectius per la manca d'unes estructures organitzatives amb un mínim de funcionament. Com a resultat d'aquesta situació, ben poques seccions devien estar en aquell moment al corrent de pagament i correctament inserides en l'organització.

D'aquest desgavell organitzatiu va emanar la necessitat de convocar un III Congrés del Secretariat que servís igualment per cloure la crisi que a nivell de direcció es vivia a la UGT catalana des del final del 1935. A aquest intent de reorganització s'afegiren força problemes que impediren que fos portat a terme amb efectivitat. Des de la crisi de direcció, que determina el constant retard de la convocatòria del congrés (fins a ser ajornat *sine die* per l'esclat de la guerra), fins al constant degoteig de nous sindicats i afiliats que convergeixen en aquesta desorganitzada UGT —sobretot a partir del maig del 1936—, en haver-se convertit en l'eix on coincideixen les tendències unitàries, en l'àmbit sindical, pel que fa a les forces d'inspiració marxista.

Així, quan es produeix l'inici de la Guerra Civil, el Secretariat de Catalunya de la UGT, ara encapçalat per una nova direcció que hi ha accedit per un camí completament al marge dels estatuts de l'organització, no es trobarà ni de bon tros en una situació idònia per respondre a les necessitats organitzatives que la nova situació immediatament va plantejar. En conseqüència, d'ençà de l'estiu del 1936 la UGT haurà d'estar fortament condicionada per dos aspectes fonamentals. L'un —utilitzant les paraules de Rafael Vidiella—,

«el fantàstic creixement» que experimentarà, i l'altre, el context mateix d'aquests anys marcats per la guerra i la revolució. L'allau de nous afiliats posà ben aviat de manifest, fins i tot abans de l'inici del conflicte, que calia anar ràpidament a una readequació de les estructures organitzatives. Aquesta reestructuració ja va ser iniciada per Antoni Sesé i el seu equip d'ençà del moment en què accediren al Secretariat, encara que la Guerra Civil va determinar tant l'acceleració del procés com, ben segur, l'ampliació del seu abast en començar per als sindicats una etapa en què les seves atribucions habituals foren ben aviat desbordades.

Immediatament es modificà l'estret organigrama emanat del XVIII Congrés Nacional de la UGT d'Espanya, que es limitava a dues secretaries remunerades: la General i l'Organitzativa, amb un paral·lel Comitè de Catalunya que des de la posada en marxa havia tingut un paper completament nul en el funcionament del sindicat. Tot el nou entramat organitzatiu que es va posar en marxa no va adquirir la seva dimensió definitiva fins al III Congrés del Secretariat, el novembre del 1937, encara que les circumstàncies i la manca de temps varen fer que força disposicions a aquest respecte no arribessin mai a ser posades en pràctica.

L'organització vertical: el Comitè de Catalunya i el Secretariat

Els dos pilars de l'organització de la UGT de Catalunya són el Comitè de Catalunya i el Secretariat, els quals tindran el paper de Comitè Central i Comitè Executiu, respectivament.

El Comitè de Catalunya, també conegut amb el nom de Consell Regional, assumeix la representativitat de l'organització i el formen els membres del Secretariat, els secretaris generals de les federacions d'indústria i un representant dels sindicats d'oficis diversos, als quals s'havien d'afegir des del ple del novembre del 1936 els nou caps de vegueria o de regió, que normalment foren els secretaris generals dels comitès comarcals que eren cap de vegueria. A partir del III Congrés s'amplià el Comitè de manera excepcional en ser-hi present, amb veu però sense vot, el Secretari de la FLB.

De les seves reunions, quinzenals primer i setmanals a partir de l'esmentat Consell, sortiren teòricament totes les designacions, tant dels membres del Secretariat com de tots aquells representants de la UGT als organismes econòmics, militars i polítics. També n'emanaren les consignes i directrius que havien de marcar el camí a seguir en la guerra i en la revolució. A més, tenia altres atribucions, com la creació i el funcionament de comissions depuradores i el manteniment de relacions «fraternals» amb el PSUC. A mitjan 1938 instaurà les delegacions sindicals als centres de treball, darrera instàn-

cia creada pel sindicat —més sobre el paper que en realitat— per aconseguir un increment de la producció i la productivitat a les indústries. Fou també funció seva nomenar un membre del Secretariat, com a delegat permanent, al GEPCI amb la missió de vetllar pel compliment de les consignes del sindicat en l'organització de petits burgesos afiliats a la UGT.

Malgrat tot el que en funció dels estatuts s'acaba d'exposar, cal considerar el Comitè de Catalunya —que durant la guerra es reuní amb una certa regularitat, cosa que no va fer en el període anterior— només com un apèndix de l'organisme que veritablement conduïa el sindicat: el Secretariat Regional.

Aquest organisme experimentà uns grans canvis durant l'estiu de 1936, en passar de ser una estructura bicèfala a un autèntic comitè executiu format per set membres, als quals a partir del III Congrés s'afegiria una presidència i una vicepresidència, amb atribucions més formals que reals. Les secretaries eren, a part de la general, les d'ajut, premsa i propaganda, organització, economia i, en darrer lloc, treball i relacions.¹⁰⁹

Indubtablement, el secretari general és la màxima autoritat executiva del sindicat, i s'encarrega de la direcció de la seva actuació i de representar i relacionar la UGT de Catalunya amb la UGT d'Espanya, amb la seva presència, amb veu però sense vot, al Comitè Nacional. Per una evident manca de sintonia amb la UGT d'Espanya encapçalada per Largo Caballero durant la primera meitat de la guerra, aquesta potestat fou emprada en ben poques ocasions. Durant la Guerra Civil, el càrrec fou ocupat per tres homes diferents: Josep del Barrio, Antoni Sesé i Miquel Ferrer. Del Barrio abandonà la secretaria general pràcticament hores després del 19 de juliol, en sortir al capdavant de la Carles Marx cap al front d'Aragó. Sesé el substituï immediatament en el càrrec fins que fou assassinat en els Fets de Maig; aquesta circumstància portà novament Del Barrio a la seu del Secretariat del Passeig de Gràcia barceloní. Durant uns mesos combinà la secretaria general amb el front, on ja exercia de cap de divisió. Poc abans del III Congrés el substituï provisionalment Miquel Ferrer, qui fou ratificat en el càrrec en el decurs de l'esmentat acte, i exercí la màxima responsabilitat del sindicat fins al final de la Guerra Civil.

Al costat del secretari general, l'home sobre el qual requeia una major responsabilitat en el funcionament del sindicat era el secretari d'Organització. Aquest càrrec fou exercit durant tota la guerra per Tomás Molinero. Formalment s'havia d'encarregar de l'enquadrament dels sindicats a les respectives federacions d'indústria. També havia de controlar les actes, els fitxers i

109. A partir del III Congrés, les secretaries de Treball i Economia es desdoblen i les de Relacions i Ajut es fusionen en una de nova anomenada de Serveis Socials.

el personal del sindicat, i, sobretot en els primers moments del conflicte, vetllar per adequar els estatuts dels sindicats nouvinguts als de la Unió. També era missió seva l'actuació ugetista en els comitès de control a les empreses —aquests comitès van ser creats d'acord amb el Decret de col·lectivitzacions i control obrer, promulgat per la Generalitat l'octubre del 1936. Aquest àmbit d'actuació no va ser sempre una realitat efectiva, ja que l'allau d'afiliacions que caigué sobre la UGT catalana l'estiu del 1936 va desbordar la capacitat de treball d'aquesta secretaria, la qual sempre va tenir problemes per controlar tots els sindicats que en depenien. El millor exemple d'aquesta situació és que va ser incapaç durant tot aquest període de publicar una memòria en què es quantifiquessin detalladament els sindicats que estaven sota la seva coordinació i tutela.

Malgrat la celebració del III Congrés, tampoc no podem afirmar que l'acte servís de punt de referència per a la regularització de la vida organitzativa dels sindicats ugetistes, ja que es perpetuaren les mancances del període anterior. No ens ha d'estranyar que, en una data tan tardana com el novembre del 1938, Molinero fes davant el Comitè de Catalunya una autèntica declaració d'impotència en reconèixer que des del punt de vista organitzatiu el funcionament dels sindicats ugetistes era força defectuós: «No s'han acostumat a cotitzar [els sindicats]», s'afirmà al respecte en el decurs de la reunió del Comitè de Catalunya que va tenir lloc el 9 de novembre.

De tot aquest desgavell, també se'n ressentí la Secretaria d'Administració. La seva missió de controlar les finances no estigué exempta de problemes. Joan Vilar, que es féu càrrec d'aquesta secretaria quan Antoni López Raimundo fou assassinat en les primeres hores de la Guerra Civil, recollí una tradició ben negativa, ja que les finances sempre havien estat un aspecte difícil i que tradicionalment havia causat molts maldecaps als dirigents ugetistes. Amb la sindicació obligatòria van desaparèixer momentàniament aquests problemes, en convertir-se el carnet en una eina indispensable per sortir al carrer, a la vegada que les organitzacions sindicals rebien suport econòmic de la Generalitat, però a mesura que avançava el conflicte es constata una relaxació en aquest punt, que va fer aparèixer a la premsa ugetista nombroses notes que recordaven la necessitat de retirar els carnets o bé de tenir les quotes al corrent; és a dir, reaparegueren les dificultats econòmiques en els sindicats, les federacions («no hay un céntimo en caja» dirà la del transport)¹¹⁰ i el mateix Secretariat, que haurà d'engegar una campanya de reducció de despeses al principi del 1938. Tot i això, malgrat que la Comissió

¹¹⁰. *Acta de la Comissió Executiva de la Federació Regional del Transport*, 14-XI-1936. ASHN-SGC/S PS Barcelona 617.

Revisora de Comptes creada davant el III Congrés havia dictaminat que la situació econòmica del Secretariat presentava un «sanejat balanç» en gaudir d'una «situació econòmica floreixent».¹¹¹ De fet, aviat es van fer segells que els afiliats havien de comprar per donar suport al deficitari òrgan *Las Noticias* i poc temps després també van aparèixer segells Prodèficit del Secretariat.

Una altra secretaria que hem de destacar per la seva importància fou l'anomenada fins al III Congrés d'Economia i Treball, la qual es va desglossar a partir d'aquest moment. Miquel Ferrer la va dirigir en una primera etapa, abans d'accedir a la Secretaria General a partir de l'esmentat congrés. Llavors Joan Fronjosà es va fer càrrec de la d'Economia i Manuel Alloza de la de Treball. La Secretaria d'Economia tenia dues missions fonamentals. D'una banda, vetllar per la idoneïtat de les condicions laborals dels treballadors i, de l'altra, assessorar i orientar les federacions d'indústria i els membres del sindicat (sobretot els que exercien un càrrec) sobre el compliment, la interpretació i l'aplicació de tota la legislació econòmica que s'havia instaurat a partir de l'inici de la guerra a Catalunya. És a dir, una tasca fonamental a l'hora de portar a terme amb efectivitat les àmplies i importants responsabilitats que els sindicats havien assolit en l'àmbit econòmic.

Les altres tres secretaries de les quals encara no s'ha fet esment (Premsa i Propaganda, Relacions i Ajut) van ser, sens dubte, les que van tenir un menor pes específic en el Secretariat. La de Premsa i Propaganda, amb Duran Rossell al capdavant fins al III Congrés i amb Agustí Cid amb posterioritat, té sota la seva responsabilitat reflectir la línia d'actuació marcada pels òrgans dirigents del sindicat en la seva actuació propagandística i en les publicacions que impulsa. Paral·lelament haurà d'exercir el control ideològic d'aquests òrgans i posarà en coneixement del Secretariat qualsevol desviació, encara que en aquest cas la seva actuació fos ben limitada, ja que els crítics amb la direcció del sindicat s'emparaven en portaveus que mai no tingueren intenció de posar sota el control d'aquesta secretaria (*Escola Socialista, Portaveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers...*). Les represàlies van ser més contra les persones que contra els òrgans que van utilitzar per exposar els seus criteris.

Els mitings organitzats per aquesta secretaria proliferaran sobretot al principi de la guerra, i s'arribarà en determinats moments a mitjanes de quinze/vint per setmana. Aquesta dinàmica respon a la necessitat de portar el sindicat arreu i aprofitar l'avantatge que significava la sindicació obligatòria, fins i tot en zones on la UGT catalana no havia tingut mai cap presència.

¹¹¹. Acta de la Comissió Revisora de Comptes, 15-XI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 903.

Així, els actes acabaran sovint amb la formació del sindicat local de la UGT i amb la captació de nous afiliats —conscienciats o no—. Més que mai el míting esdevingué l'estiu-tardor del 1936 un instrument de propaganda i de captació. Només veurem proliferar novament aquests actes quan el sindicat impulsí alguna campanya concreta o bé quan la situació militar esdevinguí particularment difícil i es vulguí intentar aixecar la moral de la població. També estarà sota responsabilitat d'aquesta secretaria l'organització de conferències que sovint foren publicades com a opuscles per les Edicions UGT. Com a darrera tasca fonamental a realitzar, trobem l'impuls de campanyes específiques, tant amb finalitats militars («Per Madrid»), polítiques («Per un Exèrcit Popular»), d'aplicació de consignes politicosindicals («Sindicats cara a la guerra») o bé de caire econòmic («Campionats de treball per intensificar la producció»).

Pel que fa a la Secretaria de Relacions, aquesta tindrà com a primer objectiu, com indica el seu nom, la relació i col·laboració amb totes les organitzacions antifeixistes, si exceptuem les que poden ser qualificades d'enemics «tant interns com externs».¹¹² A més de la Secretaria de Relacions també en funcionà una anomenada d'ajut, fins al III Congrés. Tenia com a secretari Modest Martínez, el dirigent ugetista del període del qual es disposa de menys informació. La seva missió cabdal és l'ajut i el suport als milers de refugiats que van arribar a Catalunya durant la Guerra Civil. La seva tasca s'amplià també amb l'ajut als soldats, llurs famílies i els infants. Les activitats conjuntes amb el Socors Roig Internacional també eren una de les seves atribucions. Tal com s'ha esmentat anteriorment, a partir del III Congrés aquesta secretaria es fusionà amb la de Relacions i nasqué la de Serveis Socials, la qual va intentar primordialment, a partir del novembre del 1937, millorar les condicions de vida i la capacitació cultural i tècnica dels afiliats.

Un altre àmbit fonamental en l'estructuració del sindicat varen ser les federacions d'indústria. La UGT d'Espanya inicià al final dels anys vint una sèrie de canvis organitzatius que van culminar, en el congrés celebrat el 1932, amb l'adopció d'una estructura basada en federacions d'indústria com a agrupació de tots els treballadors d'un mateix ram i ofici. A Catalunya aquest model organitzatiu trigà força a aplicar-se i no s'impulsà de manera decidida la creació de federacions regionals d'indústria fins a l'octubre del 1936. Des del punt de vista estatutari, depenen de les federacions nacionals per a qüestions organitzatives, tècniques i professionals, i del Comitè de

112. Aquesta adjectivació, en terminologia del III Congrés i de la premsa ugetista, va dirigida als «trotskistes», tant per la seva actuació política com a partit, mitjançant el POUM («externs»), com per a aquells que mitjançant la FOUS van entrar a la UGT («interns»).

Catalunya per a qüestions territorials catalanes. La guerra va provocar que bona part de les federacions d'indústria catalanes tinguessin un alt grau d'autonomia, en trobar-se des del seu mateix naixement completament deslligades de les respectives nacionals.

Al marge d'aquest organigrama hi havia els sindicats d'oficis diversos, els quals, tal com demostren les llistes que s'adjunten, tenien un pes quantitatiu molt gran dins el sindicat. En no estar integrats en cap federació d'indústria, tenien una dependència directa del Comitè de Catalunya i cotitzaven directament al Secretariat. La majoria d'aquests sindicats es van crear en el marc rural i van agrupar tots els treballadors d'un municipi, que, com és lògic, eren majoritàriament agricultors. Així, el febrer del 1937 el Secretariat va donar instruccions en el sentit de separar de tots els sindicats d'oficis diversos els pagesos, sempre que fossin més de deu, i agrupar-los en sindicats dependents de la FCTT.

El procés de constitució de les federacions d'indústria fou molt lent. Abans de l'inici de la Guerra Civil només hi havia cinc federacions catalanes. La primera a crear-se fou la de la Indústria Fabril, Tèxtil i Annexos, nascuda el maig del 1933. L'any següent s'hi va incorporar la de Treballadors de Banca i Borsa. També existia una molt poc nombrosa FETE-FCTE (Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament),¹¹³ que va caldre reconstituir el 19 d'agost del 1936 després del llarg parèntesi iniciat l'octubre del 1934, i una de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat (també reconstituïda el desembre del 1936). La cinquena i darrera federació fou la del Sindicat Nacional Ferroviari (9a Zona), que si bé ja era estructurada en l'àmbit català des del 1928 no va adquirir forma de federació regional fins aquells moments. Sense la condició de federació d'indústria hi havia l'Organització Telefònica Obrera de Catalunya, el Sindicat de Correus i la Federació Catalana d'Obrers Boters. El mateix juliol del 1936 va ingressar-hi la FOSIG, que ja estava en negociacions amb el Secretariat amb anterioritat al juliol del 1936, i va esdevenir la seva federació gastronòmica.

Si tenim en compte que al III Congrés del novembre del 1937 hi eren presents 26 federacions, i 3 més estaven en procés de constitució, tindrem un indicador fidel de quin fou el grau de creixement de la UGT a Catalunya els primers catorze mesos de la Guerra Civil, amb la proliferació d'assemblees constitutives de federacions d'indústria i celebracions de primers congressos. L'any 1938, la UGT catalana tenia un total de 29 federacions d'indústria.

113. La FETE s'havia constituït a la província de Barcelona l'estiu del 1932, amb només 18 afiliats, dels quals 11 formaven la junta directiva. AGC/B expedient núm. 15.962.

Abans d'acabar-se l'any 1936 ja s'havien constituït —i afegit a la llista iniciada abans— les federacions del Transport Terrestre, Metall, Treballadors de la Terra, Indústries Gràfiques, Fusta, Edificació, Sanitaris i Vestit i Agençament. En total, 14 federacions. Poc després es constituïren la d'Obrers Paperers (gener del 1937), la d'Obrers Boters, la de la Pell, d'Indústries Químiques (març) i Funcionaris Municipals. Des d'aquest primer trimestre arribaren ja formades al III Congrés les del Transport, Pesca i Indústries Marítimes, Petrolis, Barbers i Perruquers, Telèfons, Correus, Funcionaris de la Generalitat i només un mes abans es constituí la d'Arts Blanques i Alimentàries. Hi havia en tràmit de constitució la d'Assegurances i Previsió, d'Espectacles Públics (juliol del 1938), i en darrer lloc la de Treballadors Mercantils (incloent-hi el CADCI i la Federació de Cooperatives de Catalunya) l'agost del 1938.

Aquesta classificació no era sempre clara, perquè algunes federacions foren creades i van desaparèixer (com la de Viatjants, Corredors i Representants), altres es van fusionar i altres van tornar a reaparèixer reconstruïdes mesos després. Lògicament, el primer pas a fer per aquestes federacions un cop constituïdes era celebrar un congrés. A continuació, oferim la relació dels congressos realitzats per les federacions regionals d'indústria del Secretariat:¹¹⁴

Data		Congrés / Federació regional
1936	Novembre	I Congrés Fusta
	Desembre	I Congrés Aigua, Gas i Electricitat Congrés extraordinari Fabril, Tèxtil i Annexos
1937	Gener	Congrés extraordinari Banca, Borsa i Estalvi I Congrés Treballadors de la Terra I Congrés Paper i Derivats
	Març	VI Congrés Banca, Borsa i Estalvi I Congrés Transport Terrestre
	Setembre	I Congrés Pell
	Octubre	Congrés Extraordinari Fabril, Tèxtil i Annexos I Congrés Sanitaris

¹¹⁴. Relació confeccionada a partir d'informació força diversa, com les actes d'alguns d'aquests congressos, el *Butlletí Interior del Secretariat* i els òrgans de premsa de les mateixes federacions regionals d'indústria.

<i>Data</i>		<i>Congrés / Federació regional</i>
1938	Gener	I Congrés de la FCTE
	Març	I Congrés FOSIG
	Juliol	I Congrés Espectacles Públics
	Agost	I Congrés Mercantil
	Setembre	I Congrés Metal·lúrgic
	Novembre	I Congrés Funcionaris de la Generalitat II Congrés Aigua, Gas i Electricitat

L'organització horitzontal: les federacions comarcals i locals

Aquestes dues instàncies representaran l'organització territorial i horitzontal de la UGT catalana. De manera dispersa i poc organitzada, ja existien durant els primers mesos del conflicte a partir d'uns estatuts provisionals aprovats pel Comit  de Catalunya el 18 de novembre del 1936.

Les 38 federacions comarcals tenien com a objectiu fonamental la direcció i l'orientació dels sindicats del seu àmbit d'actuació i agrupar-los en plens, en els quals eren presents delegats de tots els sindicats de ram i d'indústria. Amb la missió de portar a terme les decisions dels plens, la Federació Comarcal comptava com a organisme dirigent amb un Comit  Comarcal, format per cinc secretaris, dos vocals i un delegat per cada un dels sindicats agrupats a la Comarcal.

Aquesta disposició organitzativa a partir d'un entramat de federacions comarcals i locals fou tot sovint una ficció que només va existir en els organigrames del Secretariat, ja que sens dubte un dels punts més febles organitzativament parlant de la UGT catalana en aquest període fou la tasca assignada i no portada a terme per les comarcals. En nombroses comarques influí decisivament la tradició de manca d'organització sindical abans del 1936 i la inexistència de prou quadres per tirar endavant la vida del sindicat a comarques. Aquest fet motivà el que s'anomenà el «caciquisme comarcal», per la proliferació de casos en què la gestió i el poder conseguint es van concentrar en molt poques mans. Un informe del dirigent del tèxtil Jordi Benejam davant el Comit  de Catalunya l'octubre del 1936 ja qualificava la situació de comarques de plena desorganització i proposava que comissions del Secretariat les visitessin per revitalitzar-les.¹¹⁵ Aix , seran nombroses les queixes

¹¹⁵. *Acta del Comit  de Catalunya*, 27-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

al Secretariat de seccions geogràficament ben disperses respecte al que sempre és qualificat com una situació d'abandó pels organismes superiors. Només un exemple d'entre les desenes que s'han localitzat: la secció de Salas de Pallàs, que afirma encara no haver-se constituït ni en oficis diversos ni en treballadors de la terra per «circumstàncies diguem-ne econòmiques i de coneixements tècnics sindicals», sol·licitarà suport el febrer del 1937, ja que malgrat estar afiliats des de feia força mesos «per ací no hem vist des de la fundació del sindicat cap persona que hagi vetllat per la bona marxa de l'organització i ensems ens trobem en el mateix cas que la majoria dels sindicats de la UGT d'aquestes comarques. Negligència?, manca d'organització?, vosaltres teniu la paraula».¹¹⁶

Les federacions locals s'havien de constituir en els municipis on hi hagués dos o més sindicats ugetistes, menys en les capitals de comarca, on el comitè comarcal assumiria aquestes funcions. En total se'n crearen unes 150 a tot Catalunya. Comptaven també amb cinc secretaries sota la direcció d'un secretari general escollit en el ple de juntes de sindicats locals, al qual assistien els presidents de les juntes de cada sindicat de la població.

Aquesta fou l'estructura organitzativa de la qual es va dotar la UGT per afrontar els amplis camps d'actuació en què havia d'intervenir entre el 1936 i el 1939. Cal precisar que aquesta estructura no es pot considerar que es posés en marxa totalment per les dificultats òbvies inherents a intentar edificar un entramat organitzatiu d'aquest abast en un context de guerra civil. No s'han de menystenir altres aspectes fonamentals a aquest respecte com, per exemple, la manca de quadres amb prou quantitat i qualitat per donar contingut a l'organització de la qual es volia dotar el Secretariat en aquells moments.

Resumint tot l'exposat, cal valorar aquesta voluntat d'organitzar la UGT a Catalunya com el primer intent seriós de donar resposta a una necessitat peremptòria que es manifestava des de feia força temps. En aquest cas, van ser les circumstàncies —i no una decisió raonada i basada en una modificació dels estatuts— les que obriren les portes d'una nova UGT catalana. Així, les característiques excepcionals del moment fan impossible valorar si l'organització que adoptà la UGT catalana durant la Guerra Civil era la més idònia o no. La necessària centralització en un Secretariat reduït i en unes estretes cúpules dirigents a les federacions d'indústria, sempre colpejades per la constant mobilització dels seus quadres, no va permetre res més que «viure al dia» i afrontar les enormes responsabilitats del moment. Pel que fa a l'organització horitzontal del sindicat, les dificultats en les comunicacions provocades per la guerra fan també difícil fer una valoració al respecte.

116. 12-II-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.435.

El que sí que és cert és que ens trobem davant un model organitzatiu no dependent dels organismes de direcció estatals del sindicat, fortament centralitzat en una cúpula dirigent que actua tant en el si del sindicat com en els organismes en què aquest té representació (de caire polític, militar i econòmic). La cúpula dirigent no devia estar formada per més de tres centenars de militants que tenien en les seves mans la responsabilitat de gestionar àmplies atribucions a les quals el sindicat havia tingut accés des de l'inici de la guerra i que havien d'intentar que els centenars de milers d'afiliats que el sindicat agrupava tinguessin una actuació que anés més enllà de la simple afiliació i adoptessin una actitud militant en el seguiment de les directrius del Secretariat. Aquesta darrera era, sens dubte, la batalla més difícil que els homes de la UGT van haver de lliurar a la rereguarda catalana durant la Guerra Civil.

ELS HOMES DE LA UGT (1936-1939)

Si en un moment donat haguéssim de triar una característica fonamental de la UGT catalana durant els anys 1936-1939, podríem parlar del seu impressionant creixement quantitatiu i de les dimensions que assolí la seva premsa; però igualment seria un tret ben distintiu parlar del radical i brusc canvi que hi hagué en els seus dirigents a partir del juny del 1936. Aquest fet va representar que els homes que dirigiren el sindicat durant la Guerra Civil tinguessin ben poc a veure amb els que havien estat els quadres en l'etapa republicana.

Aquesta presa del poder per part de l'equip encapçalat per Josep del Barrio i Antoni Sesé s'ha d'emmarcar en la greu crisi de direcció que feia temps que patia el màxim organisme de la UGT catalana: dos secretaris generals i quatre secretaris administratius en només cinc mesos.¹ Quan al principi del 1936 va ser defenestrada la direcció largocaballerista que havia dirigit el sindicat durant l'etapa republicana, el Secretariat Regional es va veure immersit en la crisi de direcció més important de la seva història. El descobriment de tota una sèrie de foscos afers de caire econòmic que implicaven els dos secretaris, Josep Vila Cuenca i Antoni Olarte, obrí les portes a tot un seguit de febles direccions que se succeïren fins a poques setmanes abans de l'inici de la Guerra Civil. El metal·lúrgic Emili García es va fer càrrec de la Secretaria General després de la resolució del que va ser conegut com «Afer Vila Cuenca», i va ser acompanyat en la direcció durant aquest breu període per tres secretaris administratius. Pere Mendoza Tirado de gener a març, Miralles de març a maig, i d'aquesta darrera etapa fins al juny per Manuel Davó Aniorde. Si exceptuem Emili García, que durant la guerra va ser secretari de la seva federació d'indústria, cap d'ells no va tenir gaire protagonisme a partir d'aquest moment.

1. Per a aquest període de crisi, vegeu Ballester, D.: *Marginalitats i hegemònies: l'UGT de Catalunya (1888-1936)*. Barcelona, 1996. Pàgs. 194-199 i 227-234.

No tenim prou informació per donar la data exacta en què es constituí el nou Secretariat. Quan en el decurs d'un ple regional celebrat al començament de juny del 1936 es produí la dimissió dels secretaris Emili García i Angel Davó, es formà immediatament una Comissió Provisional, de caire interí, que ja encapçalada per Josep del Barrio i Antoni Sesé s'havia de fer càrrec de la direcció del sindicat fins a la realització d'un altre ple el 2 d'agost (ja que el III Congrés previst per al 25-26 de juliol s'havia tornat a ajornar). En el seu decurs s'havia d'escollir una nova direcció, però evidentment l'esclat de la guerra va avortar aquesta possibilitat. Llavors, per la força dels fets aquesta direcció provisional esdevingué la direcció efectiva del sindicat, ja per a tot el període bèl·lic.

Ni els ortodoxos de la «vella guàrdia» representada pels germans Escofet i Rafael Comeron, ni els largocaballeristes que havien estat al capdavant de l'organització durant l'etapa republicana, ni els homes de la UGSOC que ara retornaven al sindicat ugetista, pogueren fer-se amb el control del Secretariat. En conseqüència, es produí un canvi brusc a nivell de direcció. Una transformació que cal analitzar en tota la seva magnitud per poder arribar a comprendre millor quin fou el caràcter de la UGT catalana en els decisius anys de la Guerra Civil. Les pàgines que segueixen intentaran esbrinar quins foren «Els homes de la UGT»,² tot emprant el títol d'una col·lecció que sobre els dirigents del sindicat començà a publicar la Secretaria de Premsa i Propaganda del Secretariat el 1937.³

ELS COMUNISTES A LA DIRECCIÓ DE LA UGT. EL PRIMER SECRETARIAT AMPLIAT (VI-1936/XI-1937)

Així, arribats a la data clau de juny del 1936, ens trobem amb l'arribada d'un nou equip al capdavant del Secretariat al voltant de l'eix Josep Del Barrio-Antoni Sesé-Tomás Molinero-Miquel Ferrer. Homes, comunistes, que accedeixen al Secretariat decididament i ràpidament, a l'esquena dels estatuts de l'organització i de l'Executiva Nacional del sindicat. A part de l'esmentada crisi de direcció, també s'ha de fer constar que una organització amb unes estructures més sòlides no hauria permès una presa de posicions d'aquest abast, ni tan sols amb aquella velocitat.

2. Per a una perspectiva dels dirigents ugetistes del període anterior, vegeu Ballester, D. *Op. cit.* Pàgs. 211-235.

3. El primer volum, que fou dedicat al recentment assassinat Antoni Sesé, va ser publicat l'estiu de 1937 per les Edicions UGT.

Un cop matisat que el procés de transformació de la UGT no fou homogeni, cal constatar que la nova direcció transformà ben aviat el reduït Secretariat del període republicà en un nou organisme, que hem qualificat d'«ampliat» per l'evident comparació de les seves set secretaries amb les dues dels anys anteriors. Cap dels testimonis entrevistats, ni cap memòria d'un dirigent del període no ens aporta la més mínima clarificació respecte als mecanismes d'accés d'aquest nou equip.⁴ I quan durant la guerra es parli d'aquest fet, tot sovint esaltarà a la veritat en un intent de legitimar un accés al Secretariat de dubtosa legalitat estatutària. Fins i tot es va arribar a escriure que els homes de Sesé i Del Barrio arribaren a la direcció del sindicat gràcies a la celebració d'un imaginari congrés en la primavera del 1936.

En conseqüència, Josep del Barrio va esdevenir secretari general i Antoni Sesé, secretari d'organització. Del Barrio⁵ havia nascut a Valladolid el 1909. De jove va viure llargues temporades a casa d'uns familiars a Barcelona. Als quinze anys ja estava afiliat a la CNT i al PCE i als dinou va esdevenir secretari d'organització del Comitè Regional de la FCCB i secretari de les seves joventuts. Al final del 1927 va passar a exercir idèntic càrrec en la Unió de Joventuts Comunistes d'Espanya en haver estat detingut l'anterior secretari. Aquest nou càrrec va motivar el seu trasllat a Bilbao durant uns mesos i accedí en conseqüència al Comitè Central del PCE i, com a suplent, al seu Buró Polític. El 1928 va ser l'únic representant del PCE al Vè Congrés de la Internacional Juvenil Comunista i al VIè de la III Internacional celebrat a Moscou, ja que José Bullejos es trobava pres i «*éramos contados los militantes del PCE en Barcelona*».

Als anys trenta, mentre treballava, al costat d'altres comunistes com Miquel Alcubierre i Felip García «Matas», a la fàbrica filial de la Philips Lámparas Z al carrer de Les Corts de Barcelona, ja el trobem al costat d'Antoni Sesé reagrupant les escasses forces que havien restat al PCE a Catalunya després del trencament de la FCCB. L'estiu del 1932 formaren tots dos part de la primera executiva del recent nascut PCC.⁶ Del Barrio, en concret, es va dedicar a la tasca sindical i s'encarregà de la publicació de *Frente Único i Unidad Sindical*. L'any següent, el 1933, va ser expulsat de la CNT en pre-

4. Com, per exemple, les de Martínez Cuenca i Miquel Ferrer, o bé els escrits autobiogràfics de Josep del Barrio.

5. Bona part dels trets biogràfics següents estan extrets del document escrit pel mateix Del Barrio *Al Comité del PSUC de Cataluña en Santiago de Chile*, 30-III-1942. Fons Del Barrio. CEHI.

6. Una mostra del feble PCC del moment, amb seu al carrer d'Avinyó, la trobem en el fet que fou la Generalitat qui va haver d'afrontar les despeses d'enterrament del secretari del partit, Casanellas, quan aquest morí a conseqüència d'un accident d'automòbil el 1933. Entrevista a Agustí Arcas (14-IV-1994).

sentar-se a les eleccions en les llistes del PCC. Va ser llavors quan va decidir ingressar a la UGT. Amb posterioritat i en els seus escrits sempre es posicionarà críticament respecte de la plataforma sindical impulsada pel PCE llavors, la CGTU, a la vegada que es declarà ferm partidari de la unificació sindical. Després dels Fets d'Octubre s'accentuaren les seves diferències amb el secretari del partit, Pere Ardiaca, però en tenir el suport de la Internacional i del PCE sortí enfortit de la pugna encara que, segons els seus escrits, no volgué fer-se càrrec de la secretaria general del PCC, que va passar a ser ocupada pel tarragoní Miquel Valdés.

Poc després, l'abril del 1935, les «relacions fredes» que Del Barrio afirmava tenir amb la direcció del seu partit acabaren determinant la seva expulsió, conjuntament amb la de Sesé. Del Barrio assegura que la raó d'aquesta va ser l'intent que el PCC esdevingués respecte del PCE, més que un partit «adherit», un partit «únic, català, nacional i independent», que tingués lloc per a tots els grups marxistes de Catalunya.⁷ Discrepava igualment de la tàctica sindical a seguir, en impulsar ell i Sesé la dissolució de la CGTU per considerar-la un obstacle per a la desitjada unitat sindical. Llavors, mancat de militància política, Del Barrio es va centrar en la direcció, com a secretari general, del Sindicat Metal·lúrgic de la UGT. El juny del 1936, poc abans de fer-se càrrec del Secretariat, va protagonitzar la fusió amb els metal·lúrgics de la UGSOC.

Pocs dies després del 19 de juliol va abandonar la Secretaria General ugetista per traslladar-se al front d'Aragó al capdavant de la columna de milicians que havien organitzat la UGT i el PSUC, la Carles Marx, també coneguda com la «Del Barrio-Trueba». Així, durant el conflicte, malgrat un breu retorn a la Secretaria General després de l'assassinat de Sesé, la seva activitat es va centrar en el terreny militar, tot i que des de la I Conferència Nacional del PSUC, el juliol del 1937, formava part dels seus comitès Executiu i Central. Com a tinent coronel de milícies va comandar la divisió en què es va transformar l'antiga Carles Marx, la 27, i després el XVIII Cos d'Exèrcit. Malgrat que en els seus escrits manifesta la voluntat de presentar-se al III Congrés a l'elecció de secretari general, no es va decidir a fer-ho, segons el seu criteri, a conseqüència de l'enfrontament que ja en aquells moments mantenia amb el PCE.

Aquest provenia, segons el seu criteri, de l'enfrontament que havia mantingut amb «El Campesino», el comisari militar del partit Antón i «La Pasionaria» arran de la batalla de Lleida. Fins i tot afirma que el PCE el va voler expulsar dels seus rengles, però va comptar amb el suport de Como-

7. Fons Del Barrio, 3.2. CEHI.

raera. Aquesta tensió seria la raó per la qual la seva unitat no va participar a la Batalla de l'Ebre, si exceptuem una brigada que va ser incorporada a la divisió de Líster, cap comunista que Del Barrio no dubta a qualificar com un «*ser abyecto*». Quan es va produir la definitiva ofensiva rebel sobre Catalunya, les tropes de Del Barrio tingueren un paper destacat en la formació de successives línies defensives que permetessin guanyar temps per a la retirada republicana. Un cop a l'exili, el 1943 va ser expulsat del PSUC per mantenir durant força anys una activitat gens ortodoxa en el moviment comunista internacional.⁸

En aquest juny del 1936, al costat de Del Barrio trobem Antoni Sesé Artaso com a secretari d'organització del nou Secretariat. Havia nascut a la vall de Broto (Osca) al final del segle passat (1895 o 1897), encara que ben aviat va viure a Barcelona. Treballà en un banc i en el ram mercantil, va fer el servei militar en el cos de cavalleria a l'Àfrica i s'afilià al Sindicat Únic de l'Alimentació. Segons Del Barrio, milità «*en las filas más extremistas del anarquismo*» i Vinyes el qualifica d'home de «*vida brava*» en el llinar entre el «*lumpen i la vida política*». Va ser empresonat força vegades durant la Dictadura de Primo de Rivera i cap al final dels anys vint s'exilià a França. Tornà a Barcelona amb la «Dictablanda» del general Berenguer l'estiu del 1930, per passar a militar en la FCCB. Poc després va ser un dels fundadors del BOC i va treballar com a administrador del seu òrgan de difusió *La Batalla*. Com a candidat d'aquest partit va participar en les eleccions del 12 d'abril del 1931 que portaren a la proclamació de la II República. Es presentà pel districte Xè de Barcelona i obtingué 50 vots.

El seu posicionament favorable al PCE i a la III Internacional va determinar la seva expulsió del BOC l'octubre del 1931, i participà l'any següent en la fundació del PCC conjuntament amb Casanellas i els germans Del Barrio, ocupant la secretaria sindical. Ell i Josep del Barrio varen ser candidats d'aquest nou partit a les eleccions al Parlament de Catalunya que se celebraren al final d'aquell any. Secretari general provisional del PCC després de la mort de Casanellas, va tenir diverses responsabilitats en els òrgans que el partit publicà durant aquells anys republicans i compartí amb Del Barrio els esmentats problemes amb la seva direcció.

Tal com s'ha esmentat, un cop esclatà la Guerra Civil i es traslladà Del Barrio al front, va deixar la Secretaria d'Organització per substituir-lo en la

8. Del Barrio va morir a París al final del 1989. De manera conscient s'ha deixat de banda l'evolució dels quadres ugetistes del període de Guerra Civil durant el llarg exili, tant per qüestions de limitació cronològica de l'obra com per ser objecte d'estudi en un proper treball sobre l'ugetisme durant la dictadura franquista.

Secretaria General fins a la seva mort en el decurs dels Fets de Maig, quan es dirigia al Palau de la Generalitat a prendre possessió del càrrec de conseller sense cartera en representació de la UGT. En aquells moments també formava part del Comitè Central del PSUC.

Aviat al voltant d'aquest dos homes, Del Barrio i Sesé, es va anar formant el nucli dirigent de la «nova» UGT que s'estava configurant. Eren dirigents que procedien tant del PCC com de la FC PSOE, però en aquest cas es tractava de membres de les JJSS, radicalitzats i en una clara línia tercerista que els feia fermos defensors de la unitat política i sindical de tot l'espectre marxista. El creixement experimentat des de l'inici del 1936 i molt especialment durant la primavera, ja havia posat en relleu la necessitat d'una ampliació del Secretariat bicèfal que emanava de les reformes aplicades des del 1933. Les enormes tasques que a partir de l'inici de la guerra hagué de fer front el sindicat no varen fer res més que accentuar i ampliar aquesta necessitat, encara que tenim coneixement que algunes secretaries ja havien estat creades en les escasses setmanes que van des de l'accés de la nova direcció fins al 19 de juliol.

Un altre aspecte a tenir en compte en aquest moment de refundació de la UGT catalana i d'esclat de la Guerra Civil és el naixement del PSUC com a partit que liquida en part —s'ha de tenir present el POUM— la dispersió existent fins llavors entre les forces marxistes catalanes en l'àmbit polític. Si considerem que els sindicats lligats a les forces polítiques que s'integren al nou partit formen part de la UGT o hi tenen una clara convergència (CGTU/PCC, UGSOC/USC, FOSIG/PCP), haurem de convenir que la imbricació entre PSUC i UGT fou clara des del primer moment, en esdevenir tant el sindicat com el partit l'eix en què es polaritzaven les forces marxistes un cop concretats els processos unitaris que s'arrossegaven des de feia força temps. Explicitar aquesta relació entre sindicat i partit serà precisament l'objectiu del darrer apartat d'aquest capítol.

La primera secretaria que es va crear al costat de la General i la d'Organització va ser la de Legislació i Propaganda, de la qual s'havia de fer càrrec el secretari de la regional Fabril i Tèxtil, Francesc Duran Rossell. Aviat s'hi incorporaren quatre vocals en les persones de Modest Martínez, pel ram de l'Alimentació, Antoni López Raimundo, per al sindicat de Banca i Borsa, Salvador González Albaladejo, per al sindicat de l'Edificació, i l'home de la UGT a la Federació d'Entitats Obreres del Port de Barcelona, Desideri Trilles. A dos d'ells, López Raimundo i Trilles,⁹ els quedaven pocs dies de vida ja que

9. Sobre D. Trilles, vegeu Ballester, D.: *Op. cit.* Pàgs. 224-225.

ben aviat foren víctimes dels «incontrolats», el primer en un poble de l'Aragó i el segon a la Rambla de Barcelona.¹⁰

De totes maneres, aquesta tampoc no havia de ser l'estructura definitiva del Secretariat del primer període de Guerra Civil, malgrat tenir constància que, abans de l'esclat, Modest Martínez ja signava com a secretari d'Ajut i Antoni López Raimundo havia esdevingut secretari administratiu. Per la seva banda, González, que s'encarregarà de la regional de l'Edificació, i Trilles, aquest per raons òbvies, ben aviat havien de deixar de tenir protagonisme en la direcció regional.

El més probable és que el procés de transformació vers el primer Secretariat «ampliat» coincidís amb el juliol del 1936, ja que algun dels nous secretaris ja havia ocupat el càrrec abans de produir-se la rebel·lió militar. En els seus escrits no publicats, Del Barrio ens parla d'una reunió del Secretariat portada a terme el 20 de juliol,¹¹ en què cita com a membres d'aquest organisme homes que no tenim constància que en formessin part en aquell moment ni que n'acabessin formant, com per exemple Ginestà, Alcubierre, Benejam i Curcó, malgrat que sí que tingueren un protagonisme en les respectives federacions d'indústria. Al costat d'aquests trobem els ja coneguts Del Barrio, Sesé, Molinero, López Raimundo i Duran Rossell.

Un cop configurada el juliol del 1936, la nova direcció va estar formada pels homes i secretaries següents: Josep Del Barrio, secretari general; Antoni Sesé d'Organització; Antoni López Raimundo, d'Administració; Miquel Ferrer, d'Economia i Treball; Francesc Duran Rossell, de Premsa i Propaganda; Emili Vilaseca, de Relacions, i, finalment, Modest Martínez, d'Ajut.

D'aquest darrer secretari tenim incògnites importants respecte a la seva actuació en la direcció del sindicat. Procedia del ram de l'alimentació i ja hem vist que hi ha constància que en formava part abans de l'esclat de la Guerra Civil en haver localitzat una carta adreçada a Víctor Colomer amb la seva signatura com a secretari d'Ajut.¹² Trobem també el seu nom en diverses notes fetes públiques pel Secretariat al llarg del 1936 però la seva presència

10. És evident que Trilles fou víctima de tota la problemàtica que es generà en el port de Barcelona durant l'etapa republicana, en què havia estat l'home clau per garantir el predomini de la UGT en aquest important àmbit. Des del bàndol oposat, Peirats afirma que havia estat «*el cacique de la contrata de mano de obra portuaria, animador de favoritismos y disidencias, de despidos y del "acto de hambre" impuesto a muchas familias*». Peirats, J.: *La CNT en la Revolución Española*. Tolosa, 1971. Vol. I. Pàg. 176.

11. *Acontecimientos vividos durante la Guerra Civil*. CEHI.

12. Carta del 26-VI-1936 en què recomana, per substituir una professora que es jubila, la mestra «*de mi compañera y de mi hija mayor*». AHN-SGC/S PS Barcelona 1.095.

en qualsevol òrgan de premsa és nul·la des de l'inici del 1937. De totes maneres, un membre del Secretariat del moment com Joan Vilar —ni cap dels altres dirigents de l'època als quals he pogut entrevistar— no recorda la seva participació en les reunions del màxim organisme ugetista i redueixen el seu nombre de set a sis; aquesta apreciació coincideix amb el fet que Vilaseca és tot sovint considerat secretari de Relacions i Ajut (encara que d'una manera estatutària ambdues secretaries no es fusionaren fins al III Congrés). Crec que la hipòtesi més versemblant respecte a Modest Martínez és considerar-lo un dels homes que van passar a formar part de la direcció del sindicat a conseqüència dels nombrosos processos d'ingrés que es produïen, però que per la seva escassa rellevància o per dedicar-se des de l'esclat bèl·lic a una altra tasca (en tot cas de segona línia, ja que si hagués representat el sindicat en algun organisme important l'hauríem localitzat), el cert és que no exercí en el marc del Secretariat la tasca que inicialment tenia assignada. El darrer que es pot afirmar és que el gener del 1937 fou expulsat del sindicat per manca de pagament, encara que en aquell moment, si més no formalment, encara consta que formava part del Secretariat.¹³

Ja hem vist quin era l'origen de Josep del Barrio i Antoni Sesé, ara cal veure qui eren els altres nous secretaris. Antoni López Raimundo era un aragonès que ja treballava al Banco Zaragozano en la seva vila nadiua de Tauste i després a Saragossa, ciutat des de la qual es traslladà al principi de l'etapa republicana a Barcelona. Aviat s'afilià a les JJSS, de les quals arribà a ser-ne secretari general i màxim impulsor de l'òrgan semioficial *Iskra*, que es va publicar a Barcelona des del final del 1935 fins a la primavera del 1936. Igualment esdevingué un destacat dirigent de la federació més important del Secretariat: la bancària —fou delegat al IV Congrés Nacional celebrat el setembre de 1934—, i també president d'aquesta en el moment d'esclatar la Guerra Civil.

Formà part d'un actiu nucli de joves socialistes que a partir del local de la federació bancària al carrer Bergara portaren a terme una tasca important, tant com a revitalitzadors de l'esmoreïda activitat dels socialistes a la Barcelona del moment com d'impulsors del projecte unitari que tant en l'àmbit sindical com polític estava en marxa. Precisament per donar força a les negociacions que amb participació dels socialistes es produïen, tots ells (López Raimundo, Joan Vilar, Manuel Culebra Andújar, Lluís Salvadores¹⁴ —aquests

13. Carta del Sindicat de l'Alimentació al SR (24-III-1937). AHN-SGC/S PS Barcelona 892.

14. Tant Culebra com Salvadores van tenir posteriorment càrrecs en el Comitè Central del PSUC. Culebra, quan es creà el juliol del 1936, i Salvadores des del febrer al juliol del 1937.

dos darrers treballadors d'Hisenda—) igual que la majoria d'integrants de les JJSS es van afiliar en la primavera del 1936 a la FC del PSOE.

En les jornades de juliol prèvies a l'esclat de la guerra, López Raimundo centrava la seva activitat tant en la preparació de l'Olimpíada Popular com en el Secretariat Regional ugetista del qual ja formava part. Un cop esclatat el conflicte es convertí en representant de la UGT en el Comitè de Milícies Antifeixistes fins a la seva mort pocs dies després. Aquesta s'havia de produir a l'Aragó, on s'havia traslladat voluntàriament per desenvolupar una «missió d'especial i greu perill» que li costà la vida en mans del «feixisme criminal», segons la gens explícita nota publicada a *Treball* el 24 de juliol. De fet, López Raimundo, com a membre del Comitè de Milícies, es traslladà a Lleida en companyia d'Àngel Estivill per intentar avortar la insurrecció en aquesta ciutat, encara que quan hi arribaren la situació ja estava sota control. Es decidí prosseguir viatge cap a Osca, on la situació continuava sent d'incertesa. El membre del Secretariat ugetista mai no va arribar a la capital aragonesa en ser interceptat el seu vehicle en un control de carretera per forces confederals. Morí a conseqüència d'un tret disparat a boca de canó, tenia 25 anys.¹⁵

De la important Secretaria d'Economia i Treball es féu càrrec Miquel Ferrer Sanxís, conegut en el món polític com «Ramon Fuster», natural de Castelldefels on va néixer el 1899. Comptable i perit mercantil, havia treballat de bibliotecari al Col·legi d'Advocats. «Es notava que tenia estudis», segons un home del Secretariat d'aquell moment.¹⁶ Era considerat per Víctor Alba un «bon organitzador, tenaç, pacient».¹⁷ Procedent del BOC, on ingressà el 1930, va ingressar en el PCC per ser membre del seu Comitè Central fins a l'any 1934. Durant l'etapa republicana també va tenir un paper actiu en l'Ateneu Popular de Gràcia, a la vegada que exercia com a bibliotecari a l'Associació d'Amics de la URSS.¹⁸ També el 1934 es va fer càrrec de la convocatòria de la Conferència sobre l'Atur Forçós. Ferrer, que coneixia Sesé dels temps de la Dictadura primoriverista quan compartiren presó a Alacant i també quan milità al BOC, va ser captat pel secretari administratiu del Secretariat per formar-hi part després d'haver començat la guerra, «sense

15. Benavides, M.: *La guerra y la revolución en Cataluña*. Mèxic, 1978. Pàgs. 189-192, situa l'acció al poble de Zaidín, i atribueix l'agressió a un grup d'*escopeteros* que no sabien llegir les credencials dels membres de l'expedició i que s'alarmaren per la camisa blava —i també corbata vermella— de les JJSS que portava López Raimundo.

16. Entrevista amb Joan Vilar Vitoria. Barcelona, 29-VIII-1994.

17. Alba, V.: *El marxisme català. 1919-1939*. Vol. I. Barcelona, 1974. Pàg. 159.

18. Fou escollit el març de 1933. L'associació tenia la seva seu al carrer del Carme núm. 30. AGC/B exp. núm. 16.256.

tràmits burocràtics ni democràtics» com Ferrer precisa als seus escrits. La missió que se li encarregava era prou clara: catalanitzar la UGT.

En aquest darrer sentit, Sesé sabia a qui li ho encarregava, ja que Ferrer era sobretot un nacionalista amb preocupacions socials. Procedia de les joventuts d'Acció Catalana, de l'Associació de Protecció a l'Ensenyança Catalana, d'Estat Català i del SEM (Servei d'Estudis Militars). Havia estat present al complot del Garraf i era conegut al BOC pel seu nacionalisme —d'especial admiració pel model irlandès—, que havia afirmat respecte de la qüestió nacional que «hem de defensar el dret a la separació i dirigir la lluita de cada nacionalitat tot pensant en una futura Unió de Repúbliques Socialistes». ¹⁹ Precisament quan el BOC manifestà la seva voluntat, en fusionar-se amb Esquerra Comunista, de crear un nou partit —el POUM— d'àmbit espanyol, va abandonar la seva militància bloquista conjuntament amb un bon nombre de quadres. Si bé la majoria d'ells van ingressar a la FC PSOE, Ferrer optà pel PCC; encara que bona part d'ells s'acabaren retrobant en els rengles del PSUC des del juliol del 1936.

Durant la guerra, a part de les responsabilitats que exercí en la UGT, també formà part del Comitè Central del PSUC, encara que des de la I Conferència Nacional en condició de suplent. També va exercir de vocal d'Organització del Treball en el Consell d'Economia de la Generalitat, en substitució de Ruiz Ponseti. Poc abans del III Congrés accedí a la Secretaria General interina, càrrec que li fou ratificat en l'esmentat acte i que exercí fins als primers moments de l'exili, quan va ser expulsat del PSUC i de la UGT.

Un sisè home en aquest primitiu Secretariat fou Emili Vilaseca Juvé, responsable de la Secretaria de Relacions. Militant del PCP i dirigent de la FOSIG quan aquest sindicat autònom ingressà a la UGT el 29 de juliol del 1936, hagué de passar a formar part de la direcció ugetista com a part de l'acord assolit entre ambdues direccions. El gener del 1936 havia estat escollit vocal de l'esmentada federació gastronòmica per esdevenir secretari del Sindicat de Cambrers el maig del mateix any. Durant l'exercici del seu càrrec fou víctima d'un bombardeig a Lleida a conseqüència del qual li hagueren d'amputar una cama. ²⁰ Al final de 1937, quan ja no formava part del Secretariat, es féu càrrec de la presidència de la FOSIG quan Antoni Bertrán i Súrria s'incorporà al front.

Finalment, com a secretari de Premsa i Propaganda, trobem Francesc Duran Rossell, natural de la Vall d'Aran, on va néixer el 1910 malgrat que

19. *L'Hora*, 20-IX-1935.

20. *Treball*, 6-V-1937.

tenia les arrels familiars a Camprodon (Ripollès). Era un antic militant tant de la UGT com del PSOE, malgrat la seva joventut. Estava afiliat al sindicat d'ençà del 1928. El 1930 era el comptador de l'ASB i dos anys després exercia com a vocal del Grup Socialista de la Casa del Poble. El 1933 fou membre de la Comissió Reorganitzadora de la FLB i al principi de 1934 esdevingué vicepresident de la important secció Barcelona-Centre de la USC, a conseqüència dels acords que s'havien pres l'any anterior entre aquest partit i la FC PSOE, en què ell militava. També exercí càrrecs de responsabilitat en la Federació Fabril i Tèxtil abans de l'inici de la Guerra Civil. Un cop iniciada, formà part del Comitè de Milícies Antifeixistes, en substitució de l'assassinat López Raimundo, i del primer Comitè d'Enllaç UGT-PSUC-CNT-FAI, en representació del sindicat. Paral·lelament al seu accés a la direcció de la UGT va ser nomenat pel conseller de Defensa, a final d'agost del 1936, per fer una inspecció, en companyia de Vicenç Guarner, a les tropes catalanes que havien desembarcat a Mallorca. En aquesta missió es caracteritzà, segons totes les fonts que hi fan referència, per la seva radical crítica a la manera en què Bayo dirigia les operacions.²¹

Poc després Duran Rossell va ser mobilitzat i s'incorporà com a comissari de la Comandància de Catalunya a Barcelona al costat del general Riquelme. Exercia una certa tasca de vigilància, ja que el general era considerat dubtós després de les accions militars fracassades que dirigí a Oropesa i Talavera, fins que un consell de guerra l'exculpà. Exercí també com a president del Consell de Sanitat de Guerra, i el maig del 1938 fou destinat com a comissari polític a la 31 Divisió que cobria el front aragonès sota el comandament de Manuel Trueba. Aquesta divisió va ser una de les darreres a creuar la frontera, ja que va encarregar-se de cobrir la retirada republicana.

Aquests set homes configuraven inicialment el primer Secretariat ampliat de la UGT. Però ben aviat s'havien de produir dues notables transformacions en l'estructura a conseqüència de l'esclat de la Guerra Civil. En primer lloc, per la mort del secretari administratiu Antoni López Raimundo. El seu lloc fou ocupat per un altre jove socialista: Joan Vilar Vitoria, amic personal de López Raimundo i també treballador bancari. Natural de Sagunt, on va néixer el 1910, tres anys més tard es traslladà a Barcelona on entrà a treballar al Banc Urquijo Català, als setze anys. Al costat d'altres joves socialistes prengué contacte amb el món polític i sindical. En el moment de l'esclat de la guerra i d'accedir al Secretariat era vicepresident de la Federació Catalana de

21. L'informe que presentà conjuntament amb V. Guarner al Comitè de Milícies Antifeixistes és reproduït per J. Massot: *Desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre del 1936*. Barcelona, 1987.

Banca i Borsa. Poc després fou mobilitzat i s'incorporà al front com a comissari de la 31 Divisió, on va coincidir amb un altre membre del Secretariat i amic personal com Duran Rossell.

La segona modificació va ser provocada per la marxa immediata al front aragonès al capdavant de la columna Carles Marx del secretari general ugetista Josep del Barrio, qui s'emportà com a segon el secretari general de la FOSIG, Manuel Trueba, malgrat les males relacions personals.²² Així, en marxar Del Barrio al front, Antoni Sesé el substituï en la Secretaria General i aquest fou substituït en la Secretaria d'Organització per un vell company de militància en el PCC com era Tomás Molinero Andaluz, «el tío». Molinero havia nascut fora de Catalunya i exercí de taxista a Buenos Aires, però ja feia anys que vivia a Barcelona i s'havia afiliat al partit. Havia estat candidat pel PCC en les eleccions al Parlament el 1932 i en les legislatives d'octubre del 1933. Un cop al màxim organisme de la UGT catalana, esdevingué immediatament un home clau per al Secretariat des d'una secretaria decisiva com era la d'Organització, càrrec que ja havia exercit en el Comitè de Barcelona del PCC anys abans. Es convertí en el complement adequat per a un secretari general vitalista i entusiasta, però també desorganitzat, com era Sesé. Molinero va aportar a la direcció ugetista un treball metòdic i constant, que va ser fonamental perquè la UGT catalana superés el caòtic període de la «marejada ascensional», com es deia llavors.

S'ha d'afirmar que, malgrat la notable ampliació de la cúpula dirigent del sindicat, aquesta continuava essent massa estreta si es té en compte el grau de desenvolupament de la UGT en aquells moments i les àmplies responsabilitats que havia d'afrontar a tots nivells. Molinero, des de la seva parcel·la, fou qui més patí aquesta estreta base en la direcció. Tota la documentació consultada permet afirmar que, sens dubte, Molinero esdevingué «l'home del sindicat», qui centralitzà la majoria de la correspondència, qui s'encarregà de les relacions amb l'Executiva Nacional i amb les seccions i federacions del Secretariat arreu de Catalunya, i qui intentà dotar el sindicat d'una sòlida estructura. Però també era l'home a qui buscar quan sorgien conflictes, quan calia un aval, un passaport o un permís d'arma. En definitiva, una tasca impressionant a realitzar per a la qual es comptava amb pocs recursos materials i humans. És significativa l'excusa donada per ell mateix a l'Executiva Nacional quan li sol·licità unes dades —al principi del 1937— que ja havien d'haver estat enviades: Molinero respongué que en marxar «un»

22. Les diferències de Trueba amb Del Barrio, i també amb Sesé, tenen l'origen en un afer personal que s'esdevingué quan el primer coincidí a l'Escola de Quadres del PCUS a Moscou amb Lina Odena, l'any 1934. Testimoni d'Agustí Arcas. Joan Vilar defineix Trueba com un home «abocat a la causa però també aventurer».

company del Secretariat a fer tasques de propaganda a comarques s'havia quedat sol i no havia pogut donar la resposta en el termini acordat.²³ Reforça aquesta idea el fet que al final del 1936 el Secretariat restés escapçat en ser mobilitzats i no substituïts dos dels seus secretaris: Vilar i Duran Rossell, que malgrat el càrrec que ocupaven decidiren donar exemple i incorporar-se, tal com s'ha vist, a l'Exèrcit Popular. Dues baixes en un organisme format per set membres, a les quals s'hauria d'afegir la d'Antoni Sesé a partir del maig del 1937, a part de la ja comentada manca d'activitat de Modest Martínez.

En aquest punt s'ha de remarcar la incidència notable que l'acció dels «incontrolats» havia tingut entre juliol del 1936 i maig del 1937 entre els membres de la direcció de la UGT. Dels 11 ugetistes que havien format part del Secretariat Regional en el seu nou període d'estructuració, des de les setmanes prèvies a l'inici de la Guerra Civil fins als Fets de Maig, tres havien estat assassinats (López Raimundo, Trilles i Sesé). És a dir, un gens menyspreable 27%. A aquesta relació s'hauria d'afegir el membre del Comitè de Catalunya Roldán Cortada i secretaris locals del sindicat com Josep Manero, de Torre de l'Espanyol o del regidor de Cervià per la UGT, Josep Tost. Igualment —ja el 1938— es poden esmentar les morts de dos presidents locals de la UGT, Antoni Escoda, del Perelló, i Lluís Sans, d'Alfés.²⁴ En conjunt, la factura que es va haver de pagar per l'exercici de la llibertat de sindicació fou prou alta.

La mobilització de Vilar i Duran Rossell va deixar el Secretariat amb dos homes menys. Aquestes baixes no foren cobertes específicament per ningú, mentre que la de Sesé motivà el retorn de Del Barrio del front, ara ja com a major de milícies. Es reintegrà a la Secretaria General que havia deixat deu mesos abans, si bé en aquest segon període en la secretaria compartí l'exercici del càrrec amb el comandament de l'antiga Carles Marx, ara esdevinguda 27 Divisió, que cobria el front aragonès a l'alçada de Fraga. Aquesta situació es mantingué fins que a la primeria de setembre del 1937 Miquel Ferrer es va fer càrrec de la Secretaria General de manera accidental, en preparació dels canvis a més gran escala que s'havien de produir en el congrés a celebrar el mes de novembre.

23. FPL. AH 31-2. El braç dret de Molinero durant tota la guerra fou la seva secretària, una jove mallorquina de nom Llibertat que havia anat a Barcelona per participar en l'Olimpiada Popular i que ja no pogué tornar a les Illes. Poc després es casà amb Molinero.

ELS HOMES DEL III CONGRÉS (XI-1937/I-1939)

Fou precisament en el decurs d'aquest III Congrés que es constituí el que podem anomenar segon Secretariat ampliat, el ja definitiu pels vora de setze mesos de guerra que quedaven. Abans que es constituís es produí una modificació estatutària que representava tant la creació de dos nous càrrecs com la modificació dels existents. Es creà una presidència i una vicepresidència i es desdoblejà la Secretaria d'Economia i Treball en dues d'independents; alhora, se'n creava una de nova a partir de les competències de la de Relacions i Ajut, que passava a anomenar-se de Qüestions Socials.

Per als dos nous càrrecs creats, de caire més representatiu que executiu, es van escollir dos homes d'un ampli passat anarcosindicalista que fins aquell moment no havien tingut cap relació orgànica amb la UGT: Rafael Vidiella i Josep Moix.

El primer president de la UGT catalana fou Rafael Vidiella Franch, natural de Tortosa, on va néixer el 1890. De llarg i antic historial en la lluita sindical en els rengles de la CNT (ram d'arts gràfiques), organització a la qual representà l'any 1926 a París en el comitè revolucionari format per Macià. Ingressà el 1932 al PSOE i la UGT cansat de les «bestieses»²⁵ insurreccionals anarquistes. El 1933 fou escollit president de la FC PSOE a la qual, malgrat el fracàs de la fusió amb la USC aquell mateix any, portà als rengles del PSUC el juliol del 1936. Formava part del Comitè Central del PSUC i de l'E-xecutiva des de la I Conferència. Durant la guerra va ser conseller en cinc ocasions, tant en representació del partit com del sindicat. En aquell moment, novembre del 1937, era conseller de Treball i Obres Públiques.

Per a la vicepresidència l'home escollit fou Josep Moix Regàs, sabadellenc nascut el 1898, també de llarga tradició en la lluita sindical (ram tèxtil) en els rengles de la CNT. Dirigí la poderosa Federació Local de sindicats de la CNT de la seva ciutat, a la qual portà —un cop expulsada— a adoptar posicions

24. Un total d'11 ugetistes consten amb aquestes sigles a la relació de víctimes de la repressió a rereguarda feta per Solé Sabaté i J. Villarroya (*La repressió a la rereguarda de Catalunya [1930-1939]*. Barcelona, 1989. Vol. II). Caldria afegir, a més, les dels dos escortes de Trilles a les víctimes del ram del transport. També van ser assassinats pels incontrolats els pares de dos dirigents del sindicat. Joan Muni Parals (17-XI-1936), a Calonge, en una saca feta després d'un atac naval sobre Palamós i Tomàs Grijalbo Guia, militant de la UGT de Súria i membre del Cos d'Intendència de la columna Carles Marx, en morir en un control quan es dirigia al front d'Aragó amb les pagues dels milicians (Entrevista a J. Grijalbo Serres, 4-X-1994).

25. Roig, M.: *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*. Barcelona, 1976. Pàg. 118.

clarament marxistes que culminaren amb l'ingrés de la Federació a la UGT el 1936. Fou alcalde de Sabadell durant la Guerra Civil i no ingressà al PSUC fins al 1937. L'agost de l'any següent, mentre exercia el càrrec de vice-president del Secretariat, fou nomenat ministre de Treball pel president del Govern de la República, el doctor Negrín.

En la Secretaria General es va confirmar el càrrec que provisionalment exercia Miquel Ferrer des del mes anterior, elecció feta sense oposició. Ferrer, conjuntament amb Tomás Molinero, que va romandre a la Secretaria d'Organització, van ser els dos únics homes de l'anterior Secretariat que van continuar en els càrrecs. Els nous membres del Secretariat foren Elisa Uríz, secretària administrativa; Agustí Cid, de Premsa i Propaganda; Joan Fronjosà, d'Economia; Manuel Alloza, de Treball, i Fulgenci Hernández, de Qüestions Socials. Tots, lògicament, membres del PSUC, com també ho eren els membres de l'anterior direcció.

La nova secretària administrativa fou Elisa Uríz Pi, la vídua d'Antoni Sesé, natural de Lleida, on havia desenvolupat tasca sindical com a dirigent de la FETE. D'aquesta ciutat, tant per l'estada de Lluís Salvadores, després d'octubre del 1934 com a deportat, o bé per la missió de reorganització sindical del que fou després secretari general de la UGT, Emili García, sorgirien diversos matrimonis d'innegable arrel ugetista, ja que tant Sesé com els esmentats Salvadores i García es casaren amb mestres lleidatanes (pertanyents a la FETE); també es casaren amb militants de la FETE el bancari García Lago (amb la metgessa Aurèlia Pijoan), Pere Ardiaca i el brigadista de la Garibaldi Scotti, després diputat pel PCI al Parlament italià.

D'entre els nous secretaris, Agustí Cid Arasa, de Premsa i Propaganda, pertanyia al PCP i era membre, com a comptador, de la junta directiva del CADCI escollida l'estiu anterior. Ben segur que la seva inclusió en el Secretariat fou conseqüència dels acords que el Secretariat i la direcció del CADCI havien signat el mes d'agost, que portaren a la ratificació de l'ingrés a la UGT del sindicat mercantil.

Fou escollit secretari d'Economia Joan Fronjosà Salomó, nascut a Barcelona el 1892 i antic torner de professió. Formà part de la plana major de la USC des de ben aviat. Durant l'etapa republicana fou vocal de la direcció del partit l'any 1930 i de la seva comarcal barcelonina el 1931. Fou també diputat al Parlament de Catalunya en les eleccions del 1932 i secretari sindical de la USC. El 1934 esdevingué secretari general de la UGSOC fins al reingrés dels seus sindicats al Secretariat. Durant la guerra exercí càrrecs de força importància en representació de la UGT, sobretot en parcel·les econòmiques com el Consell d'Economia de la Generalitat i com a president del Consell General de Producció Metal·lúrgica i Mecànica. Formà part del primer

Comitè Central del PSUC, creat el juliol del 1936. En els primers moments de l'exili ja va ser expulsat del partit, per ser acusat després de covard i de confident de la policia francesa.

L'altra secretaria que procedia del desdoblament d'Economia i Treball era precisament la d'aquesta darrera denominació. El seu titular a partir del III Congrés fou Manuel Alloza Martín, antic militant del PCC, un gastronòmic —reboster— secretari general de la FOSIG des de la incorporació de Trueba a la columna Carles Marx, és a dir, des del juliol del 1936.

Finalment, en la Secretaria de Qüestions Socials trobem el metal·lúrgic Fulgenci Hernández, corresponsal a Barcelona de l'òrgan de la seva Federació Nacional, *El Metal·lúrgico*, el 1932, quan ja militava en aquest ram ugetista i al PSOE. En el moment d'accedir al Secretariat també formava part del Comitè Central del PSUC.

Si tenim en compte la substitució de l'esmentat Alloza pel reusenc Gilabert al final del 1938, quan aquell fou mobilitzat, ja tindrem la composició del màxim organisme de la UGT catalana des del novembre de 1937 fins al final de la Guerra Civil. Per les diverses secretaries, conjuntament amb el càrrec de president i vicepresident, van passar un total de disset militants dels quals, si n'observem la procedència, trobem una majoria d'antics membres del PSOE i del PCC, amb set i cinc representants per cada organització. Pels socialistes, López Raimundo, Vilar, Duran Rossell, Vidiella, Uriz, Gilabert i Hernández, i pels comunistes, Del Barrio, Sesé, Ferrer, Molinero i Alloza. Encara que els llocs més importants (Secretaria General i d'Organització) seran a les mans dels homes que havien pertangut al PCC. El PCP va aportar dos secretaris (Cid i Vilaseca) i la USC només un (Fronjosà). Moix és de difícil adscripció partidària pel seu origen confederal. De Modest Martínez no disposem de cap informació al respecte.

Els homes del Comitè de Catalunya i les federacions d'indústria durant la Guerra Civil

Els homes del Secretariat van ser sens dubte fonamentals a l'hora de tirar endavant les tasques encomanades a la UGT, ja que si bé per prendre determinades decisions s'havia de comptar amb el Comitè de Catalunya, a l'hora de la veritat era el Secretariat el que assumia tota la responsabilitat executiva. El Comitè de Catalunya tingué una funció deliberant i consultiva, malgrat una certa revivificació d'aquest organisme a partir del III Congrés. S'adoptà, fins i tot, al final del 1938, un caire itinerant amb la missió d'estendre i consolidar la tasca dels organismes dirigents de la UGT catalana arreu del país. Era un organisme que també havia patit una profunda trans-

formació pel que fa a la seva composició si el comparem amb el de preguerra: el Consell Regional de l'any 1936 només tenia un membre, Fulgenci Hernández, dels 27 que el formaven el 1933, ja que a efectes pràctics el seu funcionament va ser nul des dels Fets d'Octubre fins a final del 1936.

De tota manera, devia ser un organisme de molt escassa funcionalitat si tenim en compte que la major part de federacions regionals i territorials (vegueries i FLB) tingueren una representació força variada i poc continuada, ja que si exceptuem la federació de la Indústria del Paper representada per Antoni Olarte, les altres tingueren entre el 1936 i el 1938 tres, quatre i fins i tot set delegats diferents en aquell organisme. Les repetides variacions són sobretot atribuïbles a les conseqüències de la mobilització. En total hem localitzat pel que fa al Comitè de Catalunya durant el període bèl·lic, sense comptar els membres del Secretariat, un total de 115 membres: 96 per les 34 federacions regionals representades i 19 per les deu federacions territorials.

L'extensió d'aquestes xifres i el desconeixement que tenim de part dels membres del Comitè de Catalunya fa difícil extreure consideracions generals, encara que es pot intentar fer una aproximació a determinades federacions.

Tal com s'ha fet esment, l'única federació d'indústria que va mantenir la mateixa representació al llarg de tots els comitès convocats en aquells anys va ser la d'indústries gràfiques. Així, doncs, en aquest cas conflueix una doble excepcionalitat: la continuïtat en la representació i el fet que aquesta recaigués en un dirigent que ja havia tingut un important protagonisme en els rengles del sindicat els anys precedents, cosa aquesta molt difícil de trobar en la UGT catalana d'aquest període com a conseqüència del brusc tall que a nivell de quadres es va produir el 1936.

Aquesta excepció va recaure en un vell militant i responsable del sindicat, Antoni Olarte Hervia. El seu primer càrrec el va tenir el 1922 com a vicepresident de la llavors recent nascuda Federació Regional, encara que el seu protagonisme s'accentuà durant l'etapa republicana en ser president de la Regional des del desembre del 1931 fins a la creació del Secretariat Regional el març del 1933. A partir d'aquesta data exercí com a secretari administratiu, sempre al costat de Vila Cuenca. Precisament quan va esclatar l'«Afer Vila Cuenca» a final del 1935 s'hi veié afectat, no tant per participar en els tèrbols assumptes econòmics del seu company de direcció com per tenir-ne un cert coneixement i encobrir-los. Això li va costar el càrrec al principi del 1936, si bé, contràriament a Vila Cuenca, va ser posteriorment rehabilitat.

En conseqüència, tingué una certa actuació en els rengles del PSUC i, sobretot, de la UGT. A final de novembre del 1936 va ser escollit president de la Federació Regional d'Indústries Gràfiques, en representació de la qual

estigué present en totes les convocatòries fetes pel Comitè de Catalunya fins al final del 1938. Va tenir un paper destacat en la ponència econòmica del III Congrés i el novembre del 1937 va ser nomenat president del Consell de Treball de Catalunya pel conseller del ram, Rafael Vidiella. Quan va morir la seva mare, *Las Noticias* va publicar una no gaire habitual nota de condol a les seves pàgines,²⁶ senyal que tota penyora del passat havia estat superada. El 1938 va ser nomenat delegat del sindicat en la comissió que s'encarregava de preparar conjuntament amb la CNT els actes del Primer de Maig.

Pel que fa als quadres que aportaren les diverses federacions d'indústria, s'ha de fer una primera referència a la petita però ben organitzada FOSIG. Creada el gener del 1936, el seu ingrés a la UGT mesos després, a part d'aportar uns milers d'afiliats també hi afegí uns quadres dirigents que van tenir un paper remarcable un cop integrats en el Secretariat. Ja s'ha fet esment dels dos gastronòmics que formaren part del Secretariat (Emili Vilaseca i Manuel Alloza), però cal tenir-ne en compte quatre més.

En primer lloc, Antoni Bertran i Súria, cambrer que milità al PCC i que fou president de la FOSIG des de la seva constitució fins que s'incorporà al front el desembre del 1937. Bertran ocupà amb notable diligència la Direcció General de Proveïments i formà part del Comitè Central del PSUC des de juliol del 1937. Un altre home a destacar fou Joaquim Puig i Pidemunt, cambrer (treballà a l'Hotel Ritz) i natural d'Osor (la Selva), on va néixer el 1907, responsable de la Secció de Cultura de la FOSIG i director del seu òrgan *Alliberament*. Fou també un dels homes del PSUC al Consell d'Economia.²⁷ També era gastronòmic el ja esmentat Manuel Trueba Mirones, membre fundador del PCC i auxiliar de cuina que exercí la secretaria general de la FOSIG des de la constitució d'aquesta el gener del 1936 fins a la seva incorporació a la Carles Marx. Després de ser segon de Del Barrio, fou nomenat comissari polític de la 27 Divisió per esdevenir, l'abril del 1938, cap de la 31 Divisió, ja fins a la retirada del febrer de l'any següent. Fou també membre del Comitè Central del PSUC des de la I Conferència. En darrer lloc, cal fer esment d'un altre home de la FOSIG, bon organitzador, com era Andreu Salvatella Llorens, cuiner i tresorer de la Federació Gastronòmica des de gener del 1936.

També destacada fou l'aportació dels homes del metall, on continuem trobant l'antic secretari general Emili García, en funcions de secretari de la

26. 10-X-1937.

27. En carta a Miquel Ferrer (29-XI-1937), Puig i Pidemunt qualificava els seus companys ugetistes que l'acompanyaven en el Consell com «un desastre». AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

Federació i, en conseqüència, membre del Comitè de Catalunya. Fou García un dels escassos dirigents de preguerra que va mantenir un cert protagonisme en el període posterior. L'11 d'agost del 1936 signà al costat de Sesé, en nom del Secretariat, el pacte de Comitè d'Enllaç que es formà amb la CNT-FAI i el PSUC. Formà part també del primer Comitè Central d'aquest partit. Hagué d'abandonar la Secretaria Metal·lúrgica en ser mobilitzat i incorporar-se a la divisió de Del Barrio al front aragonès. Fou substituït en la direcció de la Federació Regional per Antoni Abella Masip, de 33 anys, natural de Ripollet, encara que pertanyia al sindicat de Badalona, membre també de la direcció de la federació i de la Comissió Central d'Estadístiques Econòmiques del Secretariat.

La substitució de García no va deixar de ser una font de conflicte, ja que estava relacionada amb la condició d'«imprescindibles» que els dirigents sindicals podien reclamar per quedar al marge del reclutament. García tingué molt clar que el seu deure era al front, mentre que Abella, un cop escollit secretari provisional en espera del I Congrés del metall fou més reticent i arribà a exclamar en una junta de la federació en què es debatia el tema que «*el problema [dels imprescindibles] es como un cáncer y hay que extirparlo*». ²⁸ Probablement aquesta actitud va provocar que en l'esmentat congrés Abella no veiés revalidada la seva provisionalitat en ser escollit nou secretari general Miquel Alcubierre. Aquest no devia ser un cas aïllat si tenim en compte que la Secretaria d'Organització del Secretariat havia fet arribar a les seccions ugetistes una circular, l'abril del 1938, en què s'aconseïllava que els dirigents escollits per a la direcció de sindicats i federacions no haguessin de ser objecte d'una mobilització propera. ²⁹

Miquel Alcubierre Pérez era un antic company de Del Barrio al grup comunista de la barriada de Sants. Va ser secretari general dels metal·lúrgics a partir del I Congrés celebrat l'estiu del 1938 i director general de Transports de la Generalitat. Finalment, cal tenir en compte Àngel Lainez, president del metall barceloní des de la fusió amb la UGSOC el juny del 1936, i en conseqüència membre del Ple de la Federació Local de Barcelona i membre del Comitè Central del PSUC des de la I Conferència Nacional el juliol del 1937.

És força representativa l'aportació dels homes del ram fabril i tèxtil, on majoritàriament la representació està assumida, a part del secretari regional Amigó, pel jove Jordi Benejam Català —home del PCC—, que al llarg del

28. *Actas de la Federación Regional de Sindicatos Metalúrgicos*, especialment 4-VII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 618.

29. *Acta de la Federación Regional... Op. cit.* 21-IV-1938.

conflicte va presidir amb només 23 anys la Federació Regional, de la qual també fou secretari general. Era membre del Comitè Central del PSUC des del febrer del 1937 i de l'Executiva el 1939, i va exercir de conseller de l'Ajuntament de Barcelona des de l'octubre del 1936. Un cop incorporat a files esdevingué comissari de Sanitat de l'Exèrcit de l'Est. Al costat seu trobem l'antic dirigent tèxtil de la UGSOC i membre de la USC (secretari de la secció d'Horta el 1935) Pere Gausachs Antonio, ara com a president del tèxtil barceloní. Fou membre de l'executiva de la FLB i present en el ple barceloní durant tota la guerra en representació del seu ram. Gausachs, en incorporar-se a l'exèrcit l'any 1938, va exercir com a comissari d'enginyers en el XII Cos d'Exèrcit. També havia de representar aquesta federació, l'any 1938, en el Comitè de Catalunya un vell dirigent socialista de Mataró, Jaume Comas, el qual havia estat durant l'etapa republicana regidor de l'ajuntament de la capital del Maresme, cap de l'Agrupació Socialista local, candidat a les eleccions al Parlament de Catalunya el novembre del 1932 i vocal del Consell Regional de Treball (octubre del 1933).

Banca i Borsa fou també una federació que va aportar força dirigents de nivell al sindicat. Ja s'ha fet esment dels membres del Secretariat Antoni López Raimundo i Joan Vilar; a part, cal esmentar un altre socialista com Manuel Navarro, secretari bancari de Barcelona i amb posterioritat de la mateixa Regional, Josep Soler Serra —un altre home de l'Urquijo com Vilar—, president de la federació i Comissari d'Estalvi, i Silvestre Ruiz, aquest procedent de l'Alemanys Transatlàntic.

Un altre bancari que va assolir responsabilitats importants va ser el tarraconí Joan Grijalbo Serres (Gandesa, 1911), treballador també del Banco Zaragozano (fins a la seva fallida ho havia fet en el Banc de Reus) com López Raimundo, amb el qual va fer amistat durant els dos anys que Grijalbo treballà a Saragossa,³⁰ època en la qual milità en els rengles radicalsocialistes. Quan tornà a Barcelona s'afilià al PSOE i començà a actuar en el sindicat bancari. S'encarregà, en qualitat de president, del Montepiò del mateix ram. Només començada la guerra fou nomenat per Tarradellas delegat sindical al seu banc, per esdevenir poc després vocal del Departament de Construcció del Consell d'Economia. Igualment fou director general de Comerç de la Generalitat entre el 1937 i el 1939, fundador de la Caixa de Crèdit Industrial de Catalunya i comissari de rereguarda (14 Regiment de Barcelona), ja que

30. Grijalbo va ser un dels homes que van identificar el cadàver de López Raimundo a l'Hospital Clínic de Barcelona després de la seva mort el juliol del 1936. Tal com s'ha esmentat, el pare del mateix Grijalbo va morir en unes circumstàncies similars a les de López Raimundo.

en haver estat ferit d'una cama en un accident automobilístic a Benavent de Tremp no era apte per servir a primera línia. Grijalbo va coincidir al Consell d'Economia amb Estanislau Ruiz i Ponseti (Secció de Redistribució de Treball) —encara que aquest formalment en representació del PSUC—. Menorquí, enginyer industrial i doctor en ciències exactes, havia estat parlamentari de la USC. Posteriorment va exercir com a sotssecretari d'Economia amb Comorera de conseller.³¹

Tornant als bancaris, a nivell barceloní, el president de la federació fou des del març del 1936 l'antic militant de la USC Josep Muni Sala, natural de Calonge, on va néixer el 1901. Fou també secretari del PSUC en la capital catalana i conseller a l'ajuntament en representació del sindicat i el partit des de l'octubre del 1936, amb Pi Sunyer com a alcalde. Formà part de l'Executiva del PSUC el 1939. Un altre bancari, malgrat que representava el Comitè de Catalunya als sindicats d'oficis diversos, fou Luis Pérez García-Lago, un madrileny que des de feia força anys tenia estrets i cordials lligams amb els bancaris catalans en haver estat com a secretari de la Federació Nacional bancària, i conjuntament amb Amaro del Rosal, l'home encarregat de portar a bon terme les negociacions que culminaren amb l'ingrés dels bancaris catalans als rengles ugetistes. Durant la guerra va ser el delegat de la UGT i el PSUC a Lleida, on dirigia l'òrgan local *UHP*. La seva parella durant els primers moments del conflicte fou África Lasheras, jove socialista filla de militar, que era de vacances a la capital catalana a conseqüència de la seva amistat amb diversos joves de les JJSS com Salvadores i Culebra. Després del 19 de juliol esdevingué avià el braç dret de Salvador González al Comitè Central de Milícies Antifeixistes. Miravittles³² dona a aquesta jove, «prototipus de dona sexual», un fosc paper en relació amb les patrulles de control, protagonista d'assassinats i «orgies sexuals». Del que sí que tenim constància és del seu paper a l'hora de lliurar pisos a federacions i sindicats perquè hi instal·lessin refugiats.³³

31. Natural de Maó (23-VI-1889), el 1920 havia impulsat el primer sindicat de tècnics del país. Abans d'octubre del 1934 ja havia tingut responsabilitats en l'àrea econòmica de la Generalitat. Era amb Serra i Moret en la Comissió de l'Estatut Interior de Catalunya, i formava també part del Comitè Proamnista entre el 1935 i el 1936. En trobar-se en el Palau de la Generalitat el Sis d'Octubre fou detingut, empresonat i deixat en llibertat el 18 del mateix mes, quan prosperà el recurs presentat. Segons el Sumari d'Instrucció del Consell de Guerra era home de «nariz regular, boca regular, pelo castaño, no gasta ni bigote ni barba. Es ya un poco calvo. Es corto de vista, usa lentes». Causa núm. 81/1934 de l'Auditoria de la IV Divisió Militar.

32. Miravittles, J.: *Gent que he conegut*. Barcelona, 1980. Pàgs. 98-100.

33. *Llibre d'actes de la Federació Local de Barcelona*, 9-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.341; es parla de «pisos no confiscats sinó lliurats per la companya

Pel ram de l'edificació trobem el ja esmentat Salvador González Albaladejo, secretari general, i Lluís Mas, com a secretari d'organització. El primer, representant del sindicat en el Comitè de Milícies Antifeixistes i membre suplent del Comitè Central del PSUC des de la I Conferència Nacional. La direcció del sindicat a escala barcelonina estava sota la direcció de Ramon Abella.

Per la seva banda, la FETE tingué com a secretària general d'ençà de l'agost del 1936 Josefa Uriz Pi, germana de la secretària administrativa del Secretariat des del novembre del 1937 i, per tant, cunyada de Sesé. Antiga professora de l'Escola Normal de mestres de Lleida, havia estat durant tota l'etapa republicana lligada als moviments de renovació pedagògica.³⁴ Exercí com a presidenta de la Ponència d'Ensenyament Artístic del primer Consell del CENU (1936-1937) i posteriorment fou directora general d'Evacuació i Refugiats durant bona part del conflicte. Cedí, en conseqüència, la representació de la federació al Comitè de Catalunya a altres dirigents de la FCTE. Un d'aquests fou Abelard Fàbrega Esteve, que, a part de representar la federació en el Comitè de Catalunya, esdevingué el març del 1937 vicepresident de la Ponència d'Ensenyament Secundari del CENU i s'encarregà en el segon consell del mateix organisme (agost del 1937) de la secció d'Artístic i Primària.

Entre la nombrosa representació que els ferroviaris van tenir en l'organisme regional, cal fer esment d'Imbert, president del Consell Obrer Ferroviari del Nord, i del secretari de la 9a Zona del Sindicat Nacional Ferroviari, Carlos Rebellón. La Federació Química, per la seva banda, estigué sobretot representada pel seu secretari, l'enginyer de l'empresa Myrurgia Albert Farrés.

Uns altres homes del Comitè de Catalunya van ser el dirigent de la FCTT Miquel Curcó, natural de les Borges Blanques i el secretari de la Federació Sanitària Josep Bonifaci Mora. Natural de Llimiana (Pallars Jussà), on havia nascut el 1895, Bonifaci milità a la Unió Catalanista, a la Joventut Repu-

Àfrica». Miravittles (*Op.cit.*) en fa esment a un article de la revista *Time* dels anys quaranta en què es fa referència al lliurament per l'Exèrcit Roig de la Medalla d'Honor a África Lasheras per la seva actuació durant l'ocupació nazi de l'URSS.

34. J. Barrull fa esment al següent fet de la seva biografia: «Havia estat protagonista d'un escàndol considerable quan l'any 1922, a instàncies del bisbe de Lleida Dr. Miralles, el rector de la Universitat de Barcelona va obrir-li un expedient; els fets, que van ser interpretats justament com un atemptat a la llibertat de càtedra, van mobilitzar en defensa d'aquesta llibertat més de 200 professors, entre els quals hi havia Ramón y Cajal, Unamuno, Alomar i Besteiro». En els anys trenta l'autor situa Josefa Uriz propera al BOC i amb bones relacions amb els grups anarquistes. *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1930)*. Barcelona, 1986. Pàg. 180, núm. 45.

blicana de Lleida i a l'Estat Català, i formà part del grup de fundadors del Sindicat de Metges de Catalunya. Finalment ingressà a la UGT i al PSUC un cop començada la guerra, i fou, a més de membre del Comitè de Catalunya, vicepresident del Sindicat de Metges d'Espanya i director d'Assistència Social del Ministeri de Treball de la República.

Un altre home a recordar d'entre els membres del Comitè de Catalunya és Roldán Cortada, assassinat l'abril del 1937 als 37 anys. Havia iniciat la seva tasca sindical amb els anarcosindicalistes a Sabadell i després a l'Ateneu Llibertari del Clot. El seu trentisme l'apropà als rengles socialistes i fou secretari de l'Edificació de la UGT, ja que el seu ofici era manobre. Un cop esclatat el conflicte formà part del Comitè de Barcelona del PSUC, exercí de secretari general dels funcionaris municipals i acompanyà Rafael Vidiella a la Conselleria de Justícia com a secretari del desembre del 1936 fins a l'abril de 1937. Pel que fa als funcionaris de la Generalitat, cal recordar el secretari Pau Balcells, amb càrrec a la Conselleria de Justícia i president de l'Associació d'Amics de l'URSS.

Si prestem atenció a la presència en el Comitè de Catalunya dels representats dels organismes territorials, les vegueries (Sabadell, Lleida, Tarragona, Girona, Vic, Manresa, Tortosa, Reus i Tremp), trobem al capdavant de bona part d'elles els secretaris generals de la federació comarcal més important de cada territori. Entre aquests homes podem fer esment del secretari del Vallès Occidental Emili Mira, antic membre de la CNT i la USC, que durant la guerra fou director general de l'Institut Psicotècnic de la Generalitat. Hi trobem també el secretari del Segrià Josep Pac Rosselló, home de la FETE des del 1934 i comissari d'Hospitals a Lleida. El representant de Manresa fou gairebé sempre Marcel·lí Font, secretari d'Organització local fins al desembre del 1936 i després d'Agitació i Propaganda, un home que havia encapçalat la USC a la capital del Bages durant l'etapa republicana i que en aliança amb els republicans havia entrat a l'ajuntament el gener del 1934. Un paper destacat també el tingué el jove reusenc, de 26 anys en esclatar el conflicte, Joan Gilabert Romagosa, agent comercial fundador del Centre de Dependents i militant socialista des de l'inici dels anys trenta. Va seguir Recasens a la USC i esdevingué membre del Comitè Central del PSUC des de principi del 1937. En ser mobilitzat, fou comissari d'un CRIM (Centre de Recuperació i Instrucció Militar) i entrà a formar part del Secretariat al final del 1938 com a secretari de Treball en ser mobilitzat Manuel Alloza.

Pel que fa a la Federació Local de Barcelona, l'encapçalà en els primers moments del conflicte Joan Fronjosà, qui ben aviat deixà la Secretaria General a Francisco Jiménez, un miner i manobre nascut a La Carolina (Jaén). Ar-

ribà a Barcelona el 1934, va militar en la CGTU comunista i fugí de la ciutat arran de la repressió desencadenada a conseqüència del fracàs revolucionari d'octubre. Després exercí càrrecs en la direcció de la Regional del ram de la construcció. S'incorporà a la secretaria quan fou reclamat des de la rereguarda —ja que era al front des del mateix juliol del 1936—. Des del desembre del 1936 féu compatible el càrrec sindical amb el de conseller de l'Ajuntament de Barcelona, càrrec al qual havia estat nomenat pel PSUC «*sin consultarme nada*», segons declaracions pròpies, i que havia hagut d'acceptar «*por disciplina*». ³⁵ Compatibilitzà la regidoria amb la secretaria de la FLB fins que un accident de cotxe li costà la vida. Fou substituït provisionalment pel fins llavors secretari d'Organització Baldomero Guisado (que ja havia estat president de l'ASB del PSOE el 1934) fins que un ple dels sindicats de Barcelona, celebrat el maig del 1938, escollí com a nou secretari general de la FLB Agustí Arcas Merlos.

Arcas era un tramviare, antic militant del PCC i del sector trentista de la CNT fins a la seva expulsió «per polític», en ser candidat a les eleccions del 1933. Com a cas excepcional entre els homes de la UGT catalana, havia format part fins aquell moment de la direcció d'una federació nacional de la UGT d'Espanya, en aquest cas la del transport. En haver de fugir de Monsó on representava el Comitè del Transport del PSUC, per les amenaces que els confederals proferiren a la seva persona, es traslladà a Madrid i es protegí amb una identitat falsa («Antonio Ortiz»). Llavors començà a treballar en la Federació Nacional del Transport al costat del polèmic Hernández Zancajo. Fou escollit vocal de l'Executiva Nacional del transport després del congrés que la federació celebrà a València. Malgrat l'èxit que podia representar aconseguir un lloc en la sempre difícil burocràcia ugetista, Comorera —que segons el mateix Arcas «no volia catalans a la direcció de la UGT»— ³⁶ el féu retornar a Catalunya per fer-se càrrec de la local barcelonina després de la mort de Jiménez.

Un aspecte no esmentat amb referència a tots aquests dirigents i que no s'ha de menystenir, fou l'origen anarcosindicalista comú a bona part dels quadres de la UGT catalana durant la Guerra Civil. Origen que, d'altra banda, també trobaríem en altres forces polítiques del període. Així, veiem que dos secretaris generals de l'etapa, Del Barrio i Sesé, i el president i el vicepresident del Secretariat, Vidiella i Moix, tenien un llarg historial de militància cenetista; origen compartit amb altres membres del Secretariat com

35. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona, 19-X-1937*. AHN-SGC/SPS Barcelona 501.

36. Entrevista a Agustí Arcas, 14-IV-1994.

Fronjosà, amb dirigents de federacions d'indústria i comarcals: Roldán Cortada, Emili Mira, Agustí Arcas, «Matas», Jové Brufau (metal·lúrgic de la USC mort el 19 de juliol), Jaume Camps Illa, secretari de Moix, membre del Consell d'Economia i comissari de la Comandància de Sanitat de Barcelona, que fou nomenat després president del Consell General d'Indústries Tèxtils, i un llarg etc. Albert Pérez Baró magnifica aquesta evidència i arriba a afirmar que «la majoria dels militants ugetistes qualificats eren exmilitants de la CNT». ³⁷ Encara que cal considerar l'afirmació de Pérez Baró com una exageració, el que sí que cal valorar com a evident, no podia ser d'una altra manera, és el fet que si algun origen comú han de tenir els homes de la UGT, aquest serà, sens dubte, el confederal.

Un cop resseguida l'evolució dels quadres ugetistes en el període estudiat, en la mesura que ho permet la informació recollida, només cal afegir que després de consumir-se la derrota a tots els esperava un llarg silenci. Per a la major part dels dirigents, l'exili; per als que no van marxar, la repressió amb execucions, empresonaments i persecucions. ³⁸ Havien de passar força anys perquè les sigles «UGT» i el seus homes tornessin a tenir protagonisme a Catalunya.

Després d'aquesta panoràmica general, i com a colofó del capítol, cal precisar un dels aspectes més significatius en l'evolució del sindicat a Catalunya durant aquells anys, com són les relacions que a nivell de quadres dirigents s'establí entre el sindicat i el llavors qualificat com a «partit germà», el PSUC.

LES RELACIONS AMB EL PSUC

Aquest és un dels aspectes fonamentals a l'hora d'analitzar el paper jugat per la UGT catalana durant la Guerra Civil i esdevé una peça clau a l'hora de

37. Pérez Baró, A.: *Op.cit.* Pàg. 34.

38. Solé Sabaté dona la xifra de 39 ugetistes afusellats: és possible que entre els 134 membres del PSUC que van patir la mateixa pena algun també exercís càrrecs en el sindicat, sobretot en l'àmbit local. Entre els executats cal fer esment de Manuel Garrido (17-II-1939), president del comitè de la General Motors i de Ramon Cos, dirigent del ram de la fusta. També fou executat (17-II-1949) com a conseqüència de la lluita clandestina contra la dictadura l'antic director d'*Alliberament* i dirigent de la FOSIG, Puig i Pidemunt. Solé Sabaté, J. M.: *La repressió franquista a Catalunya, 1938-53*. Barcelona, 1985. També s'hauria d'incloure a la llista l'alcalde de Santa Coloma de Farners, Lluís Mon Pascual, afusellat l'11-V-1939. Clarà, J.: «Lluís Mon Pascual, víctima de la repressió del 1939». *Quaderns de la Selva* núm. 6. Santa Coloma de Farners, 1993.

valorar altres aspectes col·laterals com, per exemple, la participació de la UGT en els diferents governs de la Generalitat i la greu problemàtica sorgida entre la direcció de la UGT de Catalunya i de la UGT d'Espanya. La identificació de les sigles del sindicat amb les del partit mai no fou ben vista des de l'Executiva, en considerar que sostreia els sindicats de Catalunya de la seva influència, ja que aquests passaven a fer la política que determinava el partit, a la vegada que es compartien entre partit i sindicat força àmbits d'actuació. Des dels consellers al Govern català fins a la capçalera de molts òrgans de premsa, passant per l'acció comuna en determinades organitzacions paral·leles com el Socors Roig Internacional o l'Ajut Infantil a Rereguarda.

La identificació entre Secretariat i PSUC al llarg del conflicte cal considerar-la plena en tota una sèrie d'aspectes fonamentals: política econòmica, militar, relacions amb la CNT, acció de govern... En aquest sentit, és ben explícit que un dels acords que es prengué en el III Congrés, i així es feu públic, fou declarar que la UGT catalana se sentia plenament representada en el Govern de la Generalitat pel PSUC, tal com s'havia manifestat en els darrers mesos, en parlar-se d'una «coincidència gairebé absoluta». Les possibles discrepàncies que aquesta imbricació pogués determinar quedaren aparcaades en un segon terme. Foren molt poques les veus crítiques que es feren sentir entre 1936 i 1939 pel que fa al que en realitat representava el predomini comunista, tant en el partit com en el sindicat. La immensa majoria d'elles procediren dels sindicats ugetistes controlats per homes de l'antiga FOUS. De totes maneres, no fou fins a l'exili, un cop la derrota s'havia consumat, que van esclatar amb tota la seva virulència tots els recels emmagatzemats durant la Guerra Civil.

Joan Comorera qualificà la UGT com l'«instrument sindical» del partit,³⁹ o dit de manera inversa, es considerava el PSUC com «el representant polític de la nostra central sindical».⁴⁰ En la mateixa línia, Moix s'hi referirà com el «partit orientador».⁴¹ Igualment, en la «carta oberta» que el Comitè de Catalunya envià als seus afiliats en el primer aniversari de la guerra i amb referència a la crisi de govern que significà la sortida formal de la UGT i l'acces del PSUC a tres conselleries, es declarà que la UGT s'havia «autoeliminat» del govern en sentir-se «dignament representada pel PSU», per la plena coincidència existent pel que feia al programa. De fet, quan es formà el primer Govern Tarradellas a final de setembre del 1936, en el qual la UGT tampoc

39. Comorera, J.: *La línia nacional del PSU*. París, 19-IV-1939.

40. *Unió* núm. 3, IV-1937.

41. *Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya, celebrada a Barcelona el 10 i 11 de desembre de 1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

no tingué representació directa, l'actitud havia estat idèntica,⁴² ja que dos dels tres consellers ja ho havien estat amb les sigles de la UGT. Aquesta «intercanviabilitat» de sigles fou motiu d'alguna queixa des dels rengles del sindicat, com la que es deixà sentir en el ple de delegats de la Federació Local barcelonina, que qualificà la maniobra d'«error»,⁴³ sense que aquest parer fos representatiu de l'actitud del conjunt de l'organització. Aquest fet, i més en un moment en què la qüestió de la «tercera central» era molt viva, fou aprofitat per sectors nacionalistes —molts d'ells amb carnet ugetista— per accentuar les crítiques a la UGT en valorar encertadament que «qualsevol partit que no sigui el PSU té militants sindicats a la UGT».⁴⁴

Així, en bona part, la política del PSUC fou la mateixa que la de la UGT. Si observem la premsa dels uns i els altres, les diferències de criteris, de campanyes, de consignes, és inexistent. I aquest fou sens dubte l'aspecte que més va molestar els dirigents de l'Executiva encapçalada per Largo Caballero. A Catalunya, les crítiques al fet que el partit anés de la mà del sindicat foren mínimes mentre durà la guerra, tenint en compte les dificultats de fer-les públiques com no fos des de les pàgines de *La Batalla*. I quan es produïren a nivell intern sempre fou a sota veu o en «petit comitè». Per exemple, la carta personal rebuda per Sesé l'abril del 1937 en la qual el remitent declara que «*es una verdadera lástima que os vayáis enredando con las huestes de Comorera*».⁴⁵ De tota manera, no creiem que en aquest aspecte —com tampoc a nivell general— els posicionaments del Secretariat volguessin ser contestats per una massa considerable de sindicats i afiliats. Cal reflectir, però, el cas de Campdevàrol, on sí que tenim constància de protestes a l'Executiva Nacional per la supeditació, a la seva població en particular i al sindicat en general, a la política del partit. Malgrat que aquest només comptava amb una cinquantena d'afiliats, i al sindicat tèxtil de la localitat, d'on procedeixen les queixes, se li'n podien atribuir prop del miler. L'encapçalament és ben clar: «*La situación de los obreros de la UGT en Cataluña, está plenamente absorto [sic] por el partido político PSUC*», i s'afegeix:

«*Buscan [els afiliats al PSUC] por todos los medios que impere ese partido por encima de la Organización, y esto por nuestra parte no lo podemos tolerar, siendo así que antes que pasar por un camino que no*

42. Treball, 24-IX-1936.

43. Acta del Pleno de delegados de la Federación Local de Barcelona de la UGT celebrado el día 16 de mayo de 1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 391.

44. Som num. 7, VII-1937.

45. Carta de R. Martínez, 17-IV-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 507.

*creemos justo, nos daremos de baja de la UGT y nos pasaremos a la CNT».*⁴⁶

Des del punt de vista estatutari, la UGT sempre havia estat un sindicat de lliure afiliació, és a dir, no es tenia en compte la ideologia del nouvingut a l'hora d'afiliar-s'hi. Durant la Guerra Civil, aquesta fou una màxima que no sempre va ser respectada, malgrat que la premsa del moment insistia que es podia estar afiliat a qualsevol partit del Front Popular per ingressar a la UGT. En els sindicats s'establiren «Cèdules del partit» amb la missió explícita del controlar i «orientar» llur direcció. Així doncs, si bé no es pot fer cap paral·lelisme entre l'afiliació al sindicat i al partit —la proporció seria de vuit a un aproximadament, favorable al sindicat—, sí que és cert que l'afiliació al PSUC esdevingué d'ús comú entre els quadres dirigents del sindicat, tant a nivell de direcció catalana com a nivell de federacions d'indústria, federacions locals —on habitualment el secretari de la UGT ho era també del PSUC— i en els sindicats més importants. Fins i tot es té coneixement de casos puntuals d'expulsions de dirigents de sindicat per no afiliar-se al partit.

De fet, dels quinze homes que ocuparen les disset secretaries de què constaren els dos secretariats regionals que actuaren durant tota la guerra, cinc foren membres de la direcció del PSUC.⁴⁷ En el primer Comitè Central trobem el secretari general ugetista Antoni Sesé, el secretari d'Economia i Treball Miquel Ferrer i dos membres de la direcció del sindicat a partir del III Congrés, Joan Fronjosà i Rafael Vidiella. Aquest, a la vegada, seria també membre de la Comissió Executiva on també es troba l'ugetista Felip García «Matas». En el Comitè Central emanat del ple ampliat de febrer del 1937 hi serien presents Josep del Barrio i, durant tres mesos, Antoni Sesé. Finalment, el moment de màxima identificació entre ambdues direccions es produeix quan, a partir de la direcció del PSUC emanada de la I Conferència Nacional (juliol del 1937), es coincideix amb el nou Secretariat sorgit del III Congrés celebrat quatre mesos més tard. En aquest moment, Del Barrio i Vidiella formaran part de l'Executiu del partit i en conseqüència també del Comitè Central, on també trobem Fulgenci Hernández, metal·lúrgic i secretari de Qüestions Socials, i el secretari general ugetista Miquel Ferrer, encara que com a suplent.

46. FPI AH 26-5, 25-XI-1937.

47. Relacions de membres dels organismes directius del partit a *Treball* 24/25/26-VII-1936, 2-II-1937 (Reunió del Comitè Central ampliat) i 27/28-VII-1937 (I Conferència Nacional).

També formaren part del Comitè Central del PSUC molts altres dirigents de la UGT que no van pertànyer al Secretariat. En el que es va formar el mateix juliol del 1936 trobem l'antic president de la Regional ugetista de final de la dècada anterior i líder de la UGSOC, Marià Martínez Cuenca,⁴⁸ i el que fins feia ben poc havia estat el secretari general del sindicat, el metal·lúrgic Emili García. La representació ugetista s'amplià el febrer del 1937 amb el president del CADCI, Pere Aznar, dirigents de federacions regionals com Jordi Benejam (secretari del Fabril i Tèxtil) o Antoni Bertràn i Súria (president de la FOSIG), o bé de federacions comarcals, com el reusenc Francesc Gilabert. També hi trobem dos ugetistes que són habitualment al front d'Aragó en la 27 Divisió: l'esmentat García «Matas» (comissari) i l'antic secretari de la FOSIG, Manuel Trueba, major de milícies i després cap de la 31 Divisió. A aquests sis ugetistes, se n'hi afegiren dos més a partir de la I Conferència: Àngel Lainez, president del metall barceloní, i Salvador González, secretari general de la Federació Regional de l'Edificació i un dels membres que en els primers moments de la guerra representaren la UGT en el Comitè de Milícies Antifeixistes.

Si a aquesta més que notable presència ugetista en els organismes dirigents del partit hi afegim les desenes de dirigents sindicals afiliats (per exemple, set dels onze membres de la junta del Sindicat Químic de Badalona i deu dels catorze del Sindicat Metal·lúrgic de Manresa estaven afiliats al PSUC),⁴⁹ o bé que ocupen càrrecs de responsabilitat al marge de l'Executiva i el Central —com per exemple Josep Muni, president del sindicat bancari barceloní i secretari del PSUC a la ciutat—, veurem que la imbricació entre partit i sindicat era molt àmplia, malgrat la manca de normativa explícita al respecte. A Igualada, on la vida del partit no fou sempre un model de placidesa, es recomanava a final de juny del 1937 que els dirigents del sindicat tinguessin una «obra comunista». Poc després, el Sindicat d'Arts Blanques de la ciutat establia que tots els afiliats que marxessin al front estaven obligats a afiliar-se al PSUC, i per culminar aquest procés el 29 de setembre s'estableix que per ser de la junta del sindicat és «convenient» estar afiliat al partit.⁵⁰

Lògicament *Solidaridad Obrera*, entre d'altres òrgans de premsa rivals, no deixaren mai de criticar aquesta gairebé obligada, a determinats nivells, doble militància, sempre negada per part de *Las Noticias*. Precisament des de les pàgines de l'òrgan ugetista, Martí Barrera no desapropitarà l'oportunitat,

48. Al respecte, vegeu Ballester, D.: *Op. cit.* Pàgs. 218-219.

49. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.426 i 386 respectivament.

50. AHN-SGC/S PS Barcelona 827.

en una entrevista prèvia al III Congrés, de qualificar com l'error més important de la UGT catalana el fet de «no saber apreciar la heterogeneidad de matiz ideológico de sus componentes y pretender poner la organización al servicio de tendencias que será muy difícil probar que representan el sentir mayoritario de sus afiliados». ⁵¹

Aquesta evident duplicitat en els quadres dirigents del partit i del sindicat serà, si s'escau, encara més notòria quan es parli de la representació d'ambdues organitzacions en els diferents governs de la Generalitat, representació que tant UGT com PSUC exerciran utilitzant indistintament les sigles del partit o del sindicat a l'hora d'adjectivar una representació que sovint també estarà protagonitzada pels mateixos homes, es representi una organització o l'altra.

Els homes del PSUC i la UGT ocuparen conselleries en tots els governs formats durant la Guerra Civil, amb l'excepció dels cinquanta dies del segon Govern Casanovas. ⁵² En total, set homes ocuparen un total de disset conselleries (amb un nombre de carteres superior per la concentració que es produïa en els governs de crisi). Nou conselleries foren exercides en representació del sindicat i vuit en nom del partit, encara que aquest no havia de ser un fet a remarcar per la plena identificació que el Secretariat mostrà sempre amb el PSUC. Els tres consellers que repetiren en diversos governs, fins a ocupar un total de tretze de les disset conselleries, actuaren indistintament amb les sigles del partit o del sindicat: Joan Comorera, Miquel Valdés i Rafael Vidiella. Els altres quatre, que foren consellers només una vegada, ho feren dues vegades representant el partit (Ruiz Ponseti i Serra Pàmies) i dues el sindicat (Josep Miret i Antoni Sesé, encara que aquest darrer no arribà a prendre possessió del càrrec).

Bona part d'aquests homes són de biografia ben coneguda. Quatre d'ells procedeixen de la USC (Comorera, Ruiz Ponseti, Miret i Serra Pàmies), dos del PCC (Valdés i Sesé) i un de la FC PSOE (Vidiella). Dels quatre partits fusionats en el PSUC, només el PCP no aportà mai cap conseller. Cal precisar que la major part d'ells tingueren una activitat més lligada al partit que al sindicat, malgrat la distribució de conselleries que hem explicat. Ni Joan Comorera ni el tarragoní Miquel Valdés, exsecretaris generals de la USC i el PCC respectivament, tindran al llarg de la Guerra Civil cap càrrec en la UGT catalana encara que, per exemple, el primer arribà a signar notes del sindicat aparegudes a la premsa. Si bé Rafael Vidiella gaudia d'una notable personali-

51. *Las Noticias*, 6-XI-1937.

52. Del 6 d'agost al 26 de setembre de 1936. Per a una relació completa de consellers, vegeu l'Annex I.

tat sindical, aquesta li provenia del seu període de militància cenetista, que no socialista, i no assolí cap càrrec en el Secretariat fins a ser-ne escollit president en el decurs del III Congrés ugetista, càrrec de caire més simbòlic que executiu. On sí coincidien aquests tres homes era en la direcció del PSUC, ja que formaven part de l'Executiva i del seu Comitè Central, del qual també en formaven part els altres quatre consellers.

D'aquests, Sesé i Miret són els que tingueren una relació més estreta amb el sindicat. Sesé ocupà la Secretaria d'Organització des del juny del 1936 i la Secretaria General des que Del Barrio es traslladà al front fins a la seva mort el maig del 1937 quan es dirigia, precisament, a prendre possessió del seu nomenament com a conseller. Josep Miret, manyà de professió, fou conseller amb 29 anys. Presidí les Joventuts de la USC i la important secció de Barcelona-Centre de la USC el març del 1936; representà la UGT al Comitè de Milícies Antifeixistes i també encapçalà des de l'octubre del 1936 el Consell del Transport de Catalunya. Després d'exercir el seu càrrec a la Generalitat, fou comissari del cos de tancs a la XXXI Divisió. Els altres dos consellers, ambdós procedents de la USC i tècnics des del punt de vista professional, també varen fer una tasca més lligada al partit que al sindicat, encara que Ruiz Ponseti, per les seves altes responsabilitats en la Conselleria d'Economia, tingué sempre unes relacions molt estretes amb els homes del Secretariat.

En l'àmbit municipal les duplicitats encara serien més evidents. Això significava tot sovint confusió per als mateixos afiliats al sindicat. A partir d'aquestes clares imbricacions entre PSUC i UGT, és evident que aquesta seria una font de recel constant per als homes de l'Executiva de la UGT d'Espanya. Un dels primers textos intercanviats entre ambdues direccions un cop restablertes les relacions al principi del 1937, fa referència precisament a les crítiques que suscità a València l'actuació dels representants del Secretariat en l'anomenat «govern sindical» (segon Govern Tarradellas), i la manera com es liquidà la crisi de govern de desembre del 1936. Dels tres representants de la UGT en aquest govern, dos ja havien estat en el govern anterior en representació del PSUC (Comorera i Valdés), als quals s'hi havia afegit Vidiella. Però més que una qüestió d'homes, era una qüestió de política a aplicar. La línia representada pel PSUC, sempre qualificat com a «partit germà» pel Secretariat, estava ben distant de la que representava Largo Caballero en aquell moment, en qüestions tan significatives com les relacions amb la CNT o amb les altres forces polítiques marxistes.

No és estrany que en el decurs de les comissions executives de la UGT celebrades al llarg del mes de gener del 1937 ja se sentissin veus crítiques amb la política que duïen a terme els ugetistes catalans a la Generalitat. Un

dels membres de l'Executiva, Díaz Alor, en desplaçar-se a Barcelona sol·licità una entrevista amb els consellers ugetistes per fer una pregunta simple però significativa: pertanyen o no a la UGT? En cas que la resposta fos afirmativa, insistia que fessin la política de la UGT i no la del PSUC.⁵³ És evident que a València encara no s'havien fet una composició de lloc respecte dels canvis produïts a Catalunya en el decurs dels darrers mesos. Malgrat això, un altre membre de l'Executiva proposà poc després intensificar les visites a Barcelona amb la intenció evident de mantenir la «vigilància ideològica» del Secretariat.⁵⁴ Aquestes divergències foren sintetitzades pel dirigent Domènech, sense deixar de recordar la pertinença de la UGT catalana a la d'Espanya, amb un joc de paraules que definia la UGT d'Espanya com a «social» i la de Catalunya com a «política».⁵⁵ Alguns dirigents de l'Executiva començaven a dubtar que en el fons —i fins i tot en la forma— aquest recordatori fos cert.

Aquests dubtes de l'Executiva Nacional provocaren que Josep del Barrio, en una data tan primerenca com el gener de 1937, parlés fins i tot de «campanya contra el Secretariat i el nostre partit per homes de màxima responsabilitat» de la UGT d'Espanya, que «diuen en els seus discursos enginyosos que la Unió General de Treballadors a Catalunya no és seva, que no és la seva, i per això han de combatre-la».⁵⁶ Des de ben aviat, la divergència ja estava plantejada. El temps i els esdeveniments no van fer res més que accentuar-la, tal com es posa en relleu en el capítol corresponent.

La situació s'agreuà en el decurs del I Congrés Regional del Transport de Catalunya.⁵⁷ En els seus primers moments ja es manifestà la tibantor existent, quan el president de la Federació Nacional carregà contra la disposició dels ornaments de la sala on se celebrava l'acte. Uns ornaments que es poden qualificar de massa «terceristes» per al gust del largocaballerista Hernández Zancajo, que qualificà la sala de preparada no per a un congrés ugetista sinó per a un del PSUC. Va arribar a criticar la pobresa del marc de la fotografia de Pablo Iglesias i el format del quadre de Largo Caballero, present «només» des de la segona jornada. De fet el secretari de la Federació Nacional del Transport ja s'havia destacat, prèviament a la celebració del congrés, pel qüestionament constant en les reunions de l'Executiva de la tasca que realitzava el Secretariat a Catalunya.

53. *UGT. Actes*, 28-I-1937.

54. *UGT. Actes*, 2-II-1937.

55. *Las Noticias*, 17-VIII-1937.

56. *Treball*, 27-I-1937.

57. *Acta de la sessió d'apertura del Primer Congrés Extraordinari del Transport de Catalunya UGT celebrada el dia 19 de març de 1937*. AHN-SGC/S PS Barcelona 163.

L'informe presentat pel membre de l'Executiva Nacional es caracteritzava per la seva duresa i intransigència davant el que havia esdevingut la UGT catalana. El delegat de Sabadell li retragué l'excés de zel en un tema de forma com el dels retrats («no creiem degui establir-se ací un debat sobre si el retrat d'Estalin [sic], de Lenin o de Largo Caballero és més gran o més petit») o en temes estatutaris, si tenim en compte la llarga llista de problemes i de morts que arrossegava el transport ugetista a Catalunya. Zancajo respongué amb acritud a aquests comentaris que per ell eren una negació de la imprescindible disciplina, i posà la seva permanència al Congrés a les mans dels delegats en funció del suport a les paraules del delegat sabadellenc. Duran Rossell, com a representant del Secretariat a l'acte, considerà que Zancajo s'havia excedit, ja que, segons el seu criteri, el congrés no s'havia apartat en res de les directrius emanades de València i es declarà contrari al dilema tan radical que es plantejava: «Rectificar o anar-se'n». El delegat de Sabadell insistí que no comprenia «com la Federació Nacional podia expressar-se de la mateixa manera que si estiguéssim abans del 19 de juliol». Els vells retrets apareixien una altra vegada. Malgrat la declaració explícita de no voler separar-se de la UGT d'Espanya feta per Duran Rossell, Hernández Zancajo es retirà sense donar cap més tipus d'explicació i ja no assistí a la sessió del congrés del dia 20.

Una setmana després de la finalització de l'acte, Hernández Zancajo publicà un dur article contra la UGT catalana amb un títol ben explícit: «El PSUC a caballo de la UGT»,⁵⁸ en què quedava ben palesa l'actitud del sector més antiseecretariat de l'Executiva Nacional. En aquest sector, a part de qüestionar-se la independència de l'esmentat congrés, s'atacava durament l'organisme català sota l'acusació de viure al marge de la disciplina de la Unió, completament dominat «*en congresos, normas y organismos*» pel PSUC. Criticaven el desgavell organitzatiu que es vivia a Catalunya, i acabaven dient: «*Desde el punto de vista del Secretariado de Cataluña, la Unión General de Trabajadores de España es un organismo secundario. No así el PSU. ¿Cuál es la orientación del Secretariado? La del PSU. El PSU hace la política, el Secretariado la ejecuta y las secciones callan*». Cal un posicionament més clar respecte com es vivia des de València l'estreta relació entre PSUC i UGT a Catalunya?

Tal com s'ha vist, en el congrés del transport la iconografia és un aspecte a tenir en compte pel seu alt grau de simbolisme. Una de les raons per les quals el vell i conflictiu militant Joaquim Escofet no s'integrà en el PSUC fou perquè en els seus actes mai no s'exhibien retrats de Pablo

58. *La Correspondencia* núm. 23.298, València. 23-III-1937.

Iglesias,⁵⁹ ja que si algun detall iconogràfic tingueren els actes celebrats per la UGT fou el seu caràcter plenament «tercerista».

Si bé en l'acte més important dels celebrats durant la Guerra Civil, el III Congrés, es cuidaren les formes —el conflicte a l'Executiva Nacional era molt recent—, s'ha de considerar aquest cas més com l'excepció que com la norma. El III Congrés fou presidit per retrats de Sesé, Pablo Iglesias i García Quejido, acompanyats en la part inferior de la presidència pels cinc caiguts emblemàtics del sindicat: Lina Odena, Roldán Cortada, Desideri Trilles, Antoni López Raimundo i Jover Brufau. Tres d'ells afiliats al PSOE, una a les JSU i el darrer a la USC. S'ha d'afirmar, però, que la major part d'actes ugetistes del període no respongueren a aquesta fórmula.

Un acte celebrat a Lleida fou presidit per una pancarta en què es llegia un significatiu «Tot el poder pels soviets»,⁶⁰ a la vegada que un altre celebrat a Manresa⁶¹ ens marca quina fou la línia majoritària seguida per la UGT en aquest aspecte. Tenia una presidència d'honor composta per Lenin i Sesé, amb una segona presidència d'honor formada per Stalin, Dimitrov, Comorera, Díaz, «La Pasionaria», Miaja, Rojo i Líster. De tots ells, des del punt de vista orgànic, només Sesé havia tingut relació amb la UGT catalana. El congrés metal·lúrgic celebrat l'any 1938 inclogué en la seva llarga presidència d'honor el cap dels sindicats soviètics Txesverník, i Stalin com a «cap del proletariat mundial»; a aquests s'hi s'afegiren, com a concessió per les passades disputes en la direcció ugetista, León Johaux, secretari de la CGT francesa i mediador en el conflicte, i la mateixa Comissió Executiva de la UGT d'Espanya; això era absolutament impensable només un any abans, quan el sindicat era encapçalat per l'equip fidel a Largo Caballero.

És evident que, pel que fa a la imatge, en la major part dels casos només canviant el peu de fotografia els actes de la UGT podien correspondre perfectament als organitzats pel PSUC. Hernández Zancajo hauria tingut molts motius per indignar-se si hagués assistit a més actes que els del congrés del transport. Utilitzant paraules de Josep Moix,⁶² el PSUC esdevingué durant la Guerra Civil el partit «orientador» del sindicat, encara que d'altres, com Del Barrio, s'hi referiren sense embuts com «el nostre partit», tal com era per a la immensa majoria dels dirigents ugetistes del moment.

59. FPI AH 26-5.

60. UHP (Lleida) núm. 120, XII-1936.

61. *Acta del Comitè de Catalunya de la Unió General de Treballadors*, 10/11-XII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

62. *Acta del Comitè de Catalunya de la Unió General de Treballadors*, 10/11-XII-1938. AHN-SGGC/S PS Barcelona 339.

Cal destacar, en aquest sentit, la negativa d'una part de la militància socialista a Catalunya, especialment a Barcelona, d'integrar-se al PSUC. Aquests consideraven que el seu tercerisme no representava les essències pablistes que ells intentaven defensar a ultrança. A la vegada es malfiaven del caire que prenia la nova UGT catalana, tant pel seu lligam amb el nou partit com per la consegüent desviació que això significava de la línia defensada per la direcció de la UGT d'Espanya encapçalada per Largo Caballero. Si considerem que la FC PSOE, malgrat l'ingrés de les JJSS amb la intenció d'engruixir-la, només aportà al PSUC poc més de 1.200 afiliats,⁶³ la dissidència no va anar més enllà d'un centenar d'afiliats, entre els quals trobarem lògicament els que havien estat els homes clau de l'antiga i sempre conflictiva —per les seves disputes amb la direcció regional durant l'etapa republicana— ASB.

Aquests homes que quedaren al marge del PSUC es van trobar aviat en un Grupo Cultural Pablo Iglesias que en els estatuts és qualificat de grup de promoció d'*El Socialista*;⁶⁴ Joaquín Escofet serà més clar en exposar-ne el veritable caire i afirmarà que «*mantiene la tradición socialista del Partido Socialista y en el que se agrupan muchos compañeros que no han ingresado en el PSUC*». ⁶⁵ Així, al costat de l'antic secretari de la Regional ugetista, trobarem també el seu germà, Domènec Escofet, un altre membre de l'ASB com era Rafael Comeron —que n'havia estat secretari—, el qui havia estat secretari administratiu del Secretariat entre el gener i el març del 1936, Pere Mendoza, un home del ram del vestit que estarà en la direcció de la Federació Local de la UGT com Baldomero Guisado, i Luis Prieto Tuero, germà d'Indalecio Prieto, que feia anys regentava un restaurant a Barcelona i que havia exercit càrrecs importants al partit.⁶⁶ No és estrany que precisament Escofet, Guisado i Prieto haguessin coincidit en la direcció de l'ASB, que es ressuscità el 1934 davant de la marxa a la USC d'un sector de la FC PSOE.

Tots ells ara tornaven a estar units per l'oposició al caire tercerista que prenen el PSUC i la UGT, i disconformes per la manera en què la FC PSOE decidí integrar-se en la nova formació. El funcionament de l'esmentada enti-

63. El total d'ingressats fou de 1.241 afiliats pertanyents a 28 seccions, la més important Barcelona amb 300. *Relación de Agrupaciones que fueron dadas de baja en julio*. FPI. AH 26-5.

64. Reglament de 14-VII-1937. AGC/B exp. núm. 17.657; també FPI. AH 23-5. El grup va tenir la seu al carrer Diputació núm. 277.

65. *Notas biográficas de Joaquín Escofet*. FPI. AH 26-5.

66. El restaurant es deia Echaury (J. Vilar, 28-VIII-1994) i estava situat al carrer Còdols núm. 11. Prieto havia exercit sobretot com a dirigent de l'ASB-PSOE, i en fou secretari d'actes (1925), president accidental (1928) i vicepresident (1928 i 1930). També havia presidit les JJSS el 1928.

tat s'hauria de veure forçosament reforçat per la presència a Barcelona des de l'octubre del 1937 d'una Agrupación de Refugiados Socialistas que aglutinava vora 4.000 afiliats⁶⁷ procedents de zones ja ocupades pels rebels, i per l'establiment d'una Secretaria Auxiliar del PSOE a Barcelona,⁶⁸ dirigida pel diputat socialista i antic sotsdirector d'*El Socialista* Cayetano Redondo. Ben aviat tots ells es proposaren ampliar la difusió de la premsa socialista, amb la intenció expressa d'oposar-la a la comunista, i tot seguit fins i tot es plantejaren ressuscitar l'afiliació directa al PSOE a Catalunya, tal com reclamaven en una carta a l'Executiva Nacional Rafael Comeron i Luis Prieto, mitjançant l'estímul de baixes al PSUC.⁶⁹ Aquest grup fou actiu fins a la retirada republicana de Catalunya i féu encara el desembre del 1938 un cicle de conferències, en una de les quals Manuel Cordero glossà la figura de Pablo Iglesias.

67. FPI. AH 23-14.

68. Carrer Fontanella núm. 18.

69. 6-X-1937. FPI. AH 23-1/26-5.

LA PREMSA UGETISTA DURANT LA GUERRA CIVIL

Sense cap mena de dubte, d'entre les nombroses transformacions que va experimentar la UGT catalana a partir del 1936 ocuparia un lloc destacat l'extraordinari creixement que va tenir la seva premsa. Pocs processos similars podríem trobar. D'un únic òrgan de premsa publicat la primavera del 1936, *Esforç*, la UGT passà a publicar a Catalunya, en els vora dos anys i mig que van des de l'estiu del 1936 fins al gener del 1939, un centenar de publicacions diàries o periòdiques, que depenien tant de les seves instàncies directives com de federacions d'indústria i sindicats. Si aquest procés el comparem amb el que havia estat la trajectòria de la premsa ugetista en particular, i socialista en general des de final del segle anterior, es podrà apreciar encara millor la seva veritable magnitud. Fins aquell moment, paral·lelament a la feble estructura organitzativa del sindicat i del partit a Catalunya, la seva premsa tampoc no havia aconseguit tenir una trajectòria reeixida en terres catalanes, en estar sempre caracteritzats els intents que es varen fer per la precarietat i la discontinuïtat.

És ben evident que ni el més agosarat dels dirigents ugetistes es podia imaginar el juliol del 1936 que pocs mesos després la Secretaria de Premsa i Propaganda del Secretariat hauria de controlar al llarg del període bèl·lic que llavors s'iniciava un total de 101 publicacions. Aquestes poden ser distribuïdes de la manera següent: 2 òrgans de la direcció, 8 òrgans de federacions d'indústria, 44 òrgans de sindicats, 31 òrgans d'àmbit comarcal i 5 de caire militar. Cal afegir a aquest total les 11 publicacions que edità a Barcelona la UGT d'Espanya, tant pel que fa a la seva direcció com als seus sindicats.

ELS PRECEDENTS

Durant els primers quaranta anys d'existència, els sindicats ugetistes a Catalunya, enquadrats des de principi dels anys vint en la Federació Regional Catalana de la UGT, no tingueren un portaveu propi fins que el juny del 1928 va aparèixer *Justícia*. Fins llavors, mentre el socialisme s'esforçava per superar la seva feblesa endèmica, s'editaren més de dues dotzenes de publicacions que poden ser qualificades de socialistes, tant per la dependència del Partit Socialista com de la UGT, o bé de properes als socialistes per la ideologia i pels homes que en configuren la redacció, però cap no va assolir una estabilitat notable.

Pel que fa a les publicacions dependents del PSOE, en trobem una major implantació i difusió sobretot gràcies a dos nuclis força actius com són Mataró i Reus. En aquesta darrera ciutat es publicava l'òrgan socialista de més llarga vida: *Justícia Social*, el qual va aparèixer quinzenalment l'any 1910 com a «Órgano del Partido Socialista en Reus y defensor de la clase trabajadora», per esdevenir poc després l'òrgan de la Federació Catalana del PSOE, i es publicà fins a l'any 1916. Una vida llarga però acompanyada sempre de problemes econòmics greus malgrat una tirada no menyspreable de 1.100 exemplars a l'inici, amb un punt àlgid el maig del 1913, amb 4.500, que van davallar a 2.200 en el moment de la desaparició.¹ A partir d'aquest any ja no hi va haver més intents de crear òrgans del Partit Socialista a Catalunya. Quan se superi la crisi de publicacions que seguirà la desaparició de *Justícia Social* i que comprendrà els anys 1916-1928, l'esforç socialista se centrarà a assolir un òrgan estable per a la UGT, tal com ho reflecteixen els tres intents que hi hagué entre el 1928 i el 1933.

Les publicacions pròpies de la UGT poden dividir-se en dos apartats. D'una banda, aquells òrgans i butlletins que es van publicar a Barcelona, en ser la ciutat seu de la direcció del sindicat fins a l'any 1899, any en què es va traslladar la direcció a Madrid, i, en segon lloc, les publicacions relacionades amb la UGT catalana i que n'eren un òrgan de la direcció o bé dels seus sindicats. En el primer apartat tindriem *La Unión Obrera*, «Órgano de la Unión General de Trabajadores», amb un primer número de data de setembre del 1889 i que es va publicar a Barcelona fins a l'esmentat canvi de seu, i també *El paladín sombrerero*, «Órgano de los sombrereros de España», que tingué una

1. Sobre aquest òrgan, vegeu Capdevila, M. D. / Masgrau R.: *La «Justícia Social». Òrgan de la Federació Catalana del PSOE. 1910/1916*. Sobre l'edició i els problemes econòmics, vegeu els informes respecte al III, IV i V Congrés de la FC PSOE a *Justícia Social*, 17-V-1913, 4-VII-1914 i 29-V-1915.

vida efímera l'any 1892. Les dues úniques publicacions fins al moment de tenir un òrgan propi el 1928 corresponien a dos dels pocs sectors en què la UGT tenia una presència significativa: arts gràfiques i ferroviaris, ambdues publicades a Barcelona. D'una banda, el *Boletín de la Unión Obrera del Arte de Imprimir*, 1912-13, i de l'altra, *Unión Ferroviaria*. «Órgano de la sociedad de obreros, agentes y empleados de Ferrocarril de la Región Catalana», 1912-16. Aquest és l'escàs bagatge que presenten les publicacions del sindicat a Catalunya fins a l'aparició de *Justicia*.

Els dirigents de la UGT i el PSOE catalans no van deixar de constatar «el hecho lamentabilísimo» de no disposar a Catalunya d'«una antorcha de fulgurante transmisión», a conseqüència de les «escasas fuerzas» de què es disposava.² En aquest llarg parèntesi, les seccions ugetistes catalanes estaven habitualment subscriïdes a *El Socialista*³ i al diari popular-republicà *El Diluvio*, i eren aquest i *La Publicidad* els preferits en aquells moments pels treballadors catalans, la qual cosa només podia treure de polleguera els dirigents ugetistes catalans que veïen com des d'aquestes publicacions, segons el seu criteri, les consciències proletàries eren «envenenadas».

Pel que fa a *El Socialista*, durant aquells anys es distribuïa a poc més de mitja dotzena de punts de venda per tot Barcelona. La difusió devia ser molt reduïda, malgrat declarar en aquell moment que es tractava, sense que hagués de tenir importància que fos publicat a Madrid, de «algo muy distinto de lo que hasta ahora fueron los periódicos obreros publicados en Cataluña»⁴ i sense que des de les mateixes pàgines —i amb els lectors catalans com a objectiu— s'estigués de qualificar-se d'«espléndida hoja de información, libro de enseñanza» i ple de «nutrida información y selecta estadística».⁵

Aquesta feblesa va acompanyada d'una llarga sèrie d'intents no reeixits de crear òrgans ugetistes a Catalunya, intents que sovint no van passar de la sol·licitud a l'Executiva Nacional per part de les seccions catalanes d'un crèdit per tirar endavant una publicació periòdica. En són exemple els tres requeriments que en aquest sentit es varen fer entre l'abril del 1919 i el gener del 1922. En la primera data, Joan Duran va sol·licitar un crèdit de 1.000 pessetes per publicar a Tarragona un òrgan «defensor de la táctica de la Unión en aquella región». En la mateixa línia es manifestà el dirigent tarragoní Joan Huguet un any després. La resposta en tots dos casos va ser

2. *El Socialista*, 20-XII-1923.

3. En aquest òrgan hi haurà una pàgina dedicada al moviment obrer català fins al setembre del 1926, en què serà substituïda per una pàgina informativa sobre la UGT en general.

4. *Justicia*, 28-VI-1928.

5. *El Socialista*, 20-XII-1923.

idèntica: no hi ha prou recursos. El tercer intent ni va obtenir resposta de l'Executiva.⁶

Més endavant es va tornar a insistir, en l'intent que sembla que va tenir més possibilitats de reeixir. Va ser a partir d'una iniciativa de la Federació Regional en el decurs del IV Congrés celebrat l'octubre del 1925. La capçalera havia de ser *El Obrero Catalán*, periòdic de periodicitat setmanal per enfrontar-se molt especialment «al órgano de las cloacas y el biberón»,⁷ lloança aquesta que sens dubte anava dedicada a l'òrgan de la USC *Justícia Social*. Per tirar endavant el projecte es van pressupostar 5.000 pessetes, de les quals la Regional n'aportava una cinquena part i la resta havia de ser subscripta per accions d'una Editorial Obrera Catalana per les seccions i els afiliats al sindicat. A la primeria d'any es van reunir els comitès de la Regional ugetista i de la FC PSOE per concretar aquest projecte, però un cop més el vaixell no va arribar a bon port.

Qui sí que va reeixir en l'intent de publicar un òrgan, encara que s'ha de creure que per poc temps, van ser les JJSS de Sitges, que en assemblea de final de desembre del 1925 van acordar fer sortir a la llum una publicació quinzenal⁸ que va portar per capçalera *Hojas Sueltas*. Un cop al carrer —pels voltants del Primer de Maig del 1926—, va tenir periodicitat mensual i era «muy bien presentado, con escogidos escritos de varios autores y alguno de cosecha propia»,⁹ segons la nota de referència d'*El Socialista*.

Esperances i frustracions (1928-1936)

Entre el 1928 i el 1933 la UGT catalana va intentar consolidar la publicació de tres òrgans de premsa, tots tres en castellà i amb tres capçaleres diferents. El ja esmentat *Justicia*, com a òrgan de la Federació Catalana de la UGT i propagador de les idees socialistes (1928-1930), *La Internacional* (1931) i *Cataluña Obrera* (1933), aquests dos darrers com a òrgans de la UGT de Catalunya. El tret comú que els uneix fou la curta vida de totes tres publicacions, malgrat iniciar-ne la publicació al voltant de congressos regionals que volien ser aprofitats com a plataformes de relleu i rellançament de l'organització a Catalunya.¹⁰ De tota manera, mai no es va aconseguir durant tot

6. UGT. *Actas, 1919-1921 i Actas de la Comisión Ejecutiva, 1922-1924*. FPI.

7. *El Socialista*, 14-XI-1925.

8. AHS.

9. *El Socialista*, 14-V-1926.

10. L'aparició del primer exemplar de *Justicia* precedí en poques setmanes la celebració del congrés regional del juliol del 1928 i va sobreviure només fins al 1930.

aquest període l'òrgan estable i diari que una ponència emanada del Congrés del 1931 havia de preparar.

Malgrat aquests tres intents, la situació de la premsa socialista i especialment la ugetista a Catalunya no deixava de ser molt pobra si la comparem amb la situació estatal. L'any 1932, en la Memòria que es presenta al Congrés del PSOE, es dona una llista de premsa socialista que inclou 64 publicacions periòdiques i 40 butlletins. D'aquests només consta *La Internacional* en l'àmbit català, i no es té en compte per part dels autors que en el moment de la celebració del Congrés ja havia desaparegut.

El cas de *Justicia* és prou clar a l'hora d'exemplificar l'experiència que significava publicar un òrgan de premsa socialista en aquells moments a Catalunya. La seva aparició representava que les accions que havia distribuït l'Editorial Obrera Catalana des de dos anys abans havien fructificat, encara que el projecte d'*El Obrero Catalán* hagués mort pel camí. Però un altre cop les dificultats econòmiques varen ser determinants, igual que en els altres dos casos, perquè el període de publicació de *Justicia* fos ben curt. Com era habitual, es va fixar una quota per sindicat per assegurar-ne l'edició, en aquest cas de cinc pessetes mensuals. Malgrat aquest suport, aviat es va arrossegar un dèficit de 100 pessetes setmanals, en aconseguir només 200 subscriptors i no vendre més de 840 exemplars a Catalunya, mentre que a la resta d'Espanya se'n venien 500 —o sigui prop d'un 40% malgrat ser inicialment un òrgan d'àmbit català—, d'una tirada total de 2.000 exemplars.¹¹ Alguns sindicats com La Espiga i els ferroviaris es van responsabilitzar especialment del suport econòmic, però finalment s'hagué de tornar a demanar ajut a l'Executiva Nacional, la qual es limità a insistir sobre les federacions nacionals perquè aportessin, en funció de les seves disponibilitats, ajut per eixugar el dèficit.

Com a conseqüència directa d'aquests tres fracassos, és ben significatiu que des de la desaparició de *Cataluña Obrera*, l'any 1933, fins al principi del

La Internacional va aparèixer el maig del 1931 i va desaparèixer en el mateix moment en què se celebrava el VIII Congrés, set mesos després. Paral·lelament a la celebració del IX Congrés veurà la llum el primer número de l'òrgan *Cataluña Obrera*, març del 1933. La seva vida no fou superior a tres mesos.

11. Les xifres que justifiquen aquest dèficit setmanal són les següents: a) Ingressos per venda d'exemplars a Catalunya, 80, 40 PTA; per venda a la resta d'Espanya, 50 PTA; subscripcions anyals, 38, 45 PTA, subscripcions permanents a favor de *Justicia* 8 PTA; total 176,85 PTA/setmanals. b) Despeses. Impremta, composició paper i tiratge, 230 PTA; redacció, 35 PTA; correspondència i franqueig, 17 PTA; total 282 PTA/setmanals. En conseqüència, dèficit setmanal de 105, 16 PTA. UGT. *Actas*, 2-X-1928. Cal dir que en aquest moment també *El Socialista* era un òrgan deficitari, que arrossejava un dèficit superior a les 10.000 pessetes trimestrals.

1937, ja en plena Guerra Civil, la central socialista no disposés d'un òrgan de premsa propi, tot i que a partir d'aquell any es va estrenar un nou organisme dirigent del sindicat a Catalunya, el Secretariat Regional. Així no és estrany que en el II Congrés del Secretariat l'any 1934 es presentés una ponència en el sentit de sol·licitar a la USC una pàgina en el seu òrgan *Justícia Social* que fes les funcions fins que se'n tingués un de propi. Aquesta ponència va ser derrotada per una altra alternativa en què se substituïa el requeriment concret al periòdic de la USC per una crida a tota la premsa obrera en general.

És evident que aquests intents no reeixits reflecteixen una extraordinària feblesa orgànica i econòmica, però també és cert que altres òrgans de premsa sindical que pertanyien a organitzacions amb molta més afiliació que la UGT, també tenien dificultats econòmiques. Sense anar més lluny, *Solidaridad Obrera* arrossegà un important dèficit durant els primers anys de República malgrat uns tiratges de mitjana superiors als 30.000 exemplars l'any 1931,¹² molt superiors als 3.000 de *Front*, als 6.000 de *La Batalla*¹³ o bé els 2.100 de *Justícia Social*; encara que aquí s'ha de fer esment de les nombroses suspensions que va patir l'òrgan confederal entre el desembre del 1930 i l'agost del 1935. Així, tenim coneixement de l'establiment d'un prorrateig obligatori entre els sindicats cenetistes l'any 1932, no inferior a les 35 pessetes setmanals, amb la intenció d'afrontar el dèficit que arrossegava el diari, la perpetuació del qual féu que mesos després els treballadors de la *Soli* es rebaixessin voluntàriament el sou. Només millorà la situació cap al febrer del 1936, quan després de diversos mesos seguits sense suspensió es pogué presentar un balanç econòmic «*exento de pesimismo*», en haver-se pogut fer des de l'agost del 1935 «*algunas economías*», a més de pagar la nova rotativa comprada a un fugitiu de l'Alemanya nazi.¹⁴ En la mateixa línia deficitària s'ha de situar la publicació de *Justícia Social* que, amb només 600 subscriptors i 200 subscriptors-protectors, havia d'afrontar un dèficit superior a les 1.300 pessetes trimestrals.¹⁵

Durant aquests anys republicans l'únic òrgan sota la disciplina de la UGT catalana amb una certa vida va ser el portaveu dels bancaris. L'òrgan de la Federació Catalana d'Empleats de Banca i Borsa, *Esforç*, que ja apareixia des

12. Tavera, S.: *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarco-sindicalista (1915-1939)*. Barcelona, 1992. Pàg. 57.

13. Xifres de *La Batalla* anteriors a la formació del BOC el 1931. *Front* fou el substitut de *L'Hora*. FPI. ACZ 177-9.

14. *Informe y Balance del desenvolvimiento y situación económica de Solidaridad Obrera. Desde el 1º de octubre de 1934 al 29 de febrero de 1936*. Barcelona, III 1936. AHN-SGC/S PS Lleida 4.

15. *Situació econòmica de Justícia Social, 2-VIII-1933*. AHN-SGC/S PS Barcelona 148.

del desembre del 1931, esdevindrà òrgan ugetista quan l'esmentada federació autònoma accepti ingressar en la respectiva federació nacional ugetista. Quan, a conseqüència de la repressió pels Fets d'Octubre, sigui prohibit *Bancario*, òrgan d'aquesta federació nacional, *Esforz* esdevindrà per un breu període el seu substitut i, per tant, portaveu de tots els bancaris espanyols.

Sense tenir-ne gaires referències també tenim coneixement de l'existència, durant un període també molt breu, de quatre òrgans a Lleida, un a Manresa i un a Girona. Davant les eleccions al Parlament català es publicarà a Lleida un número d'*Evolución* com a «Órgano de la Agrupación Socialista y portavoz de la UGT», a la vegada que la FETE d'aquesta ciutat impulsarà *FETE* i *Escuela*, totes dues entre 1935 i 1936. Finalment, el 1932 aparegué *Via Libre*, òrgan de la «Subsección de Lérida de la FNIF», o sigui del sindicat ferroviari local.¹⁶ Per la seva banda, a Manresa, l'abril del 1934 i a conseqüència del procés de fusió entre la FC PSOE i la USC apareixerà *Defensa Obrera*, per primer cop amb les sigles USC-UGT. En darrer lloc, s'ha de fer esment d'*El Camperol*, que apareix a Girona el novembre de 1933¹⁷ com a portaveu provincial de la FCTT, malgrat la feble implantació d'aquesta federació a terres gironines, en particular, i catalanes, en general, per tornar-lo a trobar l'any següent, ara publicat a Palafrugell.¹⁸

Aquesta situació serà inamovible fins a l'esclat de la Guerra Civil, és a dir, amb el butlletí bancari com a única publicació estable de la UGT a Catalunya, malgrat que el setembre del 1935 l'editorial Carles Marx de Barcelona informà l'Executiva Nacional d'un projecte per publicar un periòdic «defensor dels principis de la UGT i el Partit Socialista». Aquesta publicació estaria finançada i tindria el suport d'un grup de 40 militants que cobririen fins i tot el dèficit previsible que s'havia de produir.¹⁹ Sense que es pugui afirmar que es tracta del mateix projecte, va aparèixer poc després *Iskra*, publicat per les JJSS, encara que els anhels unitaris del moment fessin obviar en la capçalera del periòdic les sigles de les Joventuts.²⁰ Darrere hi trobem un grup de joves socialistes partidaris de la unitat marxista, en la seva majoria bancaris, com Antoni López Raimundo —l'adreça que constava en el diari com a redacció era el seu domicili particular—, Joan Vilar Vitoria, Manuel Culebra i Lluís

16. Torrent, J./Tasis, R.: *Història de la premsa catalana*. Barcelona, 1966. Vol. II.

17. *La Publicitat*, 5-XI-1933.

18. Torrent/Tasis: *Op. cit.* Vol. II. Pàgs. 202 i 263.

19. *UGT. Actas*, 29-IX-1935.

20. *Iskra*, «periòdic socialista», va aparèixer amb caire bimensual el primer de novembre del 1935 i es publicà fins al maig del 1936. Encara que no constava com a director Antoni López Raimundo, membre de la Federació de Banca i Borsa de la UGT i secretari general de les JJSS, fou el seu impulsor.

Salvadores. Alhora es pot considerar *Iskra* com l'òrgan oficiós de la UGT de Catalunya en aquell moment. El Secretariat, que va col·laborar en el seu finançament amb 300 pessetes,²¹ hi era present mitjançant l'habitual col·laboració del secretari ugetista Antoni Olarte.

LA GUERRA CIVIL

Amb l'inici del conflicte es va produir, com en altres àmbits, un gir bruscat en la tendència manifestada fins llavors pels ugetistes. A partir d'aquell moment, els òrgans de premsa de tot tipus van proliferar, a la vegada que en aquest àmbit la UGT es veia reforçada amb l'ingrés en els seus rengles de l'Agrupació Professional de Periodistes, llavors domiciliada al carrer Canuda, segons un testimoni només per un vot de marge respecte a l'opció d'ingressar a la CNT. Aquest testimoni manifestava l'estranyesa que li va provocar el fet que fos precisament un antic cenetista com Vidiella qui s'adreçés a l'assemblea per aconseguir l'ingrés a la UGT.²²

Las Noticias

Caldrà esperar, però, fins al gener del 1937 per assolir un òrgan diari propi: *Las Noticias*, editat a Barcelona des del 1896 i que va esdevenir, a conseqüència de la confiscació de què va ser objecte, òrgan de la UGT de Catalunya. La redacció era instal·lada a la rambla dels Estudis número 6, de Barcelona. El seu director va ser Gabriel Trilla, president de l'Agrupació Professional de Periodistes-UGT.

Malgrat que en el butlletí interior del Secretariat d'aquell mes es parlés de la conversió de *Las Noticias* en òrgan ugetista com a conseqüència d'un acord dels treballadors de l'empresa, cal creure més aviat que va respondre a una iniciativa de la direcció regional a partir dels esdeveniments dels mesos anteriors, iniciativa que el Comitè de Catalunya només va poder legalitzar en la seva reunió ordinària del dia 15 de gener. La redacció de l'òrgan ugetista i *Treball* van compartir el mateix edifici i les rotatives. Però a part de l'edifici per a la redacció, un i altre òrgan, i també *La Rambla*, compartien periodistes, fotògrafs i les informacions de l'agència Fabra a partir de les quals es feia bona part del diari.

21. AHN-SGC/S PS Barcelona 527.

22. La mateixa sorpresa que provocà que l'ingrés a la CNT el sol·licités «un carlí del *Correo Catalán*». Riera Llorca, V.: «La premsa en esclatar la guerra». *Annals del periodisme* núm. 12, VII/IX-1937.

Com a mostra de quin era el nivell de relació entre la direcció catalana de la UGT i l'Executiva Nacional, la decisió de publicar *Las Noticias* com a òrgan diari va ser presa no solament sense consultar València, sinó que fins i tot sense comunicar-ne l'aparició. Així, Pascual Tomás, que afirmarà haver-se assabentat de la sortida del periòdic en veure'l als quiosos de Barcelona, demanà al Secretariat la tramesa a València d'un exemplar diari de *Las Noticias* i *Treball*, cosa que li és confirmada amb un escrit de la direcció de l'òrgan el 16 de gener, el paper del qual encara porta la capçalera de «Diario ajeno a toda tendencia política» de l'etapa anterior.²³ Aquesta relació de l'òrgan del Secretariat amb l'Executiva Nacional sempre es va caracteritzar per un alt grau de tensió a causa dels seus continguts, no sempre ben vistos des de València, fins que finalment esclatà en forma de desautorització de l'òrgan català per part de l'Executiva largocaballerista a final del juliol del 1937.

Durant els més de cinc mesos anteriors a la publicació de *Las Noticias*, el Secretariat va utilitzar com a mitjà d'expressió un parell de pàgines a *Treball*, sota el títol de «Vida sindical». Segons Miquel Ferrer²⁴ aquest retard a publicar un òrgan propi tindrà com a conseqüència que sigui editat en castellà, malgrat la intenció inicial de fer-ho en català, perquè en aquell moment ja no fou possible per la falta d'equips de linotipistes capaços de realitzar-ho. Aquesta justificació, escrita amb posterioritat, contradiu la voluntat ja manifestada el setembre del mateix 1936 per Josep del Barrio en el sentit que la UGT catalana es dotés d'un òrgan de premsa en castellà, aspecte aquest que considerava d'una «*absoluta necesidad*» amb l'objectiu d'oposar-lo a les publicacions de la CNT,²⁵ escrites sempre en aquesta llengua fins a l'aparició de l'òrgan *Catalunya* l'any 1937. Reforça aquesta opinió el criteri del dirigent de la indústria gastronòmica Emili Vilaseca, en considerar també imprescindible la publicació d'un diari en castellà, ja que «es dona el cas que molts dels nostres afiliats no reben les nostres consignes per no entendre el nostre idioma».²⁶

És ben significatiu que la sortida del portaveu oficial i diari ugetista anés precedida els mesos anteriors de crítiques d'algunes importants federacions d'indústria pel tractament que donava l'òrgan oficios de la central, *Treball*, als temes d'àmbit sindical. La Federació del Transport, enfrontada llavors amb la CNT en un dur i violent contenciós, es queixà de la «desfiguració»²⁷

23. FPI. AH 38-15.

24. Ferrer, Miquel: *Memòries*. Fundació Bofill.

25. *Informe de José del Barrio al Comité Militar PSU-UGT*. Front d'Aragó, 22-IX-1936. Fons Del Barrio - CEHL.

26. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

27. *Acta de la reunió de la Comissió Executiva del ram del Transport celebrada a Barcelona*, 14-XI-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

que les notícies relacionades amb el seu àmbit rebien a l'hora de ser publicades. Poc després —quinze dies escassos abans de la sortida de *Las Noticias*— fou la Federació Tèxtil la que es va adreçar al director de *Treball* per retreure-li la manca d'atenció del diari pels assumptes sindicals. Tota aquesta situació de malestar fou recollida en una nota del Comitè de Catalunya de la UGT²⁸ que, amb la signatura de Miquel Ferrer, protestava davant *Treball* per la manca d'atenció a la vida de la UGT.

De fet, i malgrat les discrepàncies exposades, tant *Las Noticias* com *Treball* tindran una actitud força paral·lela i seran considerats pels ugetistes òrgans propis. Uns òrgans que assoliran una àmplia difusió, ja que també trobem aquestes publicacions a les trinxeres de les unitats militars dependents d'aquestes dues organitzacions i a les poblacions aragoneses que quedaven a la rereguarda de primera línia, en moltes de les quals no era una dificultat per als seus habitants la lectura d'un òrgan en català com *Treball*. Fins i tot es plantejà la possibilitat de publicar *Las Noticias* a Madrid, segons una informació que aparegué a les seves pàgines el 17 de juliol de 1938, tot i que el projecte no arribà a reeixir.

Com a òrgan d'una central sindical en expansió i amb quotes de poder importants, *Las Noticias* tingué una línia força acrítica, i es dedicà sobretot —a part de la tasca informativa— a la propaganda a tots nivells, tant pel que fa a la pròpia empena del sindicat com a les operacions bèl·liques del front. Així, tot plantejament crític fou obviat i quan aquest féu aparició —encara que d'una manera tangencial—, el director de l'òrgan va ser cridat a l'ordre per la direcció del sindicat. Per incrementar el control sobre els textos que es publicaven, a partir del maig del 1937 qualsevol escrit de to crític respecte del sindicat, o bé d'algun organisme del qual el sindicat formés part, havia de ser tramès al Secretariat d'Agitació i Propaganda de la Federació Local de Barcelona perquè fos censurat o bé avalat mitjançant el segell de l'esmentada secretaria. Aquest posicionament no és únicament atribuïble a aquest diari: tots els òrgans de partit o central sindical estudiats reflecteixen la mateixa manca d'esperit crític i la voluntat d'homogeneïtzar criteris. D'aquesta tasca, se'n va encarregar la Secretaria de Premsa i Propaganda que en la seva voluntat de donar el to prefixat als òrgans de premsa, fonamentalment a *Las Noticias*, rebé crítiques d'aquells que es consideraven marginats de les seves pàgines per expressar criteris diferents i que, en conseqüència, van ser relegats a llocs menys visibles o, senzillament, van deixar de veure els seus originals publicats.

28. *Acta del Comitè Regional de la UGT*, 27-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

El mateix secretari general de la UGT catalana, Josep del Barrio, tingué ja des dels primers moments de la guerra una posició crítica davant l'excessiu triomfalisme que, segons ell, traspuava la premsa en informar d'unes victòries militars que no existien i una situació al front que no reflectia la crua realitat: «Hay que decir que eso es mentira. Que somos pocos y hay que venir aquí a contribuir a la derrota del enemigo»,²⁹ manifestava des de primera línia en l'informe al Comitè Militar del PSUC de data 10 d'octubre del 1936.

Una premsa «cara a la guerra»?

En el moment de publicar-se *Las Noticias*, la UGT de Catalunya ja comptava amb força publicacions a les seves federacions i sindicats, per arribar al seu punt de màxima irradiació l'estiu de 1937. En alguns pocs casos es tractava de publicacions que ja pertanyien a un sindicat autònom el qual en ingressar al sindicat posava l'òrgan sota la tutela de la UGT, com per exemple *Vestal*, del Sindicat d'Indústries de la Pell.

La qualitat gràfica de les publicacions va ser força variable, com també la periodicitat i durada. Es pot afirmar que a partir de final del 1937 es fa difícil la publicació d'òrgans i butlletins per dues raons fonamentals. Una primera fou la manca de paper, dificultat important i òbvia després de divuit mesos de guerra. Ja l'agost de l'any anterior *Treball* havia reduït el nombre de pàgines a quatre per «crisi de paper». És possible que la premsa marxista, tal com afirmava Jacinto Toryho —director de la *Soli*—, disposés d'un millor subministrament de paper per a les seves publicacions,³⁰ sobretot quan es deixà de comprar a empreses i fou la Direcció General d'Indústria qui el repartia, en principi equitativament. Fins i tot el Secretariat va tenir dificultats per imprimir la *Memòria* del III Congrés el novembre del 1937. De fet, en un ple de la indústria del paper ugetista, celebrat el gener del 1937, s'arribà a plantejar la possibilitat de reduir el nombre de pàgines dels diaris de l'organització davant aquestes dificultats. Una segona raó, potser encara més decisiva, fou la mobilització general que a mesura que avançava el conflicte es produïa i que portava al front les avantguardes que tiraven endavant aquestes publicacions, cosa que significava la manca de relleu en el treball militant i, sovint, la seva desaparició.

29. Del Barrio, José: *Relatos. Acontecimientos vividos durante la Guerra Civil*. CEHI.

30. Tavera, S.: «Solidaridad Obrera». *El fer-se i desfer-se d'un diari anarcosindicalista (1915-1939)*. Barcelona, 1992. Pàg. 105.

Tanmateix serà significatiu que unes publicacions impulsades per crear sobretot un «ambient sindical i revolucionari» a l'empresa, al sindicat o a la federació d'indústria es trobin sovint mancades de col·laboradors. Les publicacions seran habitualment obertes a tots els afiliats i llurs escrits (a moltes seran publicades notes demanant-ne), però sovint els noms i pseudònims que signen els articles són sempre els mateixos i sovint també apareixeran escrits referint-se al «*poco entusiasmo de la mayoría hacia este portavoz simpático*». ³¹ Lògicament, aquesta darrera circumstància dependrà del sindicat que impulsí la publicació, però a l'hora de generalitzar es pot constatar la manca d'entusiasme i d'esperit col·laborador dels afiliats en els òrgans i butlletins ugetistes durant la guerra. L'òrgan de Cardona *Aurora Roja* deixà de publicar-se durant tota la segona meitat del 1937; segons el secretari local les causes en foren dues: per aquest ordre, «per manca de col·laboradors i per l'estat econòmic que travessava la nostra organització». ³² Cal considerar com a norma general que la publicació d'aquests òrgans depenia de l'actuació d'un grup de militants conscients, que sovint feien la seva tasca a l'esquena de la majoria d'afiliats del sindicat o ram. Davant la manca de col·laboradors, aviat els òrgans s'ompliren de citacions de textos marxistes clàssics, citacions sobre la llibertat i fins i tot del *Llibre dels Proverbis* i del *Llibre de la Saviesa*, en un intent d'omplir l'espai disponible a les seves pàgines.

No és estrany que una de les tasques fonamentals d'aquestes publicacions fos aviat la d'empènyer les «*máquinas cotizantes*» ³³ a prendre una part més activa en la lluita, tant al front com a la rereguarda. Fins i tot es col·locaren notes ben gruixudes que feien referència a activitats en principi bàsiques en tota militància política i sindical, com la de recordar que «assistir a les reunions de la cèl·lula és un deure de tot militant conscient». ³⁴ Anar a rebre milicians de permís i acomiadar-los en tornar al front, el treball voluntari, la crítica als emboscats i als imprescindibles, etc., seran temes habituals d'una premsa que esdevé sobretot una eina de propaganda i de mobilització sindical i social.

Un cas ben significatiu és el dels treballadors de l'empresa Roldés Gispert S.A., que crearan una publicació qualificada de «orientació social» anomenada *Estímul*. El seu objectiu fonamental era recordar que «al front no hi ha bases ni horari de treball», ³⁵ i crear entre els treballadors una «mentalitat de guerra» que subordini tots els egoïsmes personals a l'objectiu final de la

31. *Nou Horitzó* núm. 7-8, VI-1937.

32. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

33. *Carriles Rojos* núm. 1, XII-1936.

34. *UHP* núm. 2, I-1937.

35. *Estímul* núm. 1, 15-XI-1936.

victòria. Aquests objectius s'intentaren assolir recorrent fins i tot a mites, des de les Germanies i els Comuners fins al Dos de Maig.³⁶

Tal com s'ha esmentat, l'estiu del 1937 és quan la UGT de Catalunya té més publicacions al carrer. Amb la sortida de la UGT de la FNEC es perdran 11 òrgans i butlletins i, tal com ja s'ha dit, serà a final del mateix any quan, malgrat l'impuls que podia representar el III Congrés, el nombre de publicacions comenci a minvar de manera progressiva al llarg de tot 1938, a conseqüència dels problemes assenyalats. De fet, la mateixa FLB ja s'havia fet enrere l'estiu de l'any anterior en l'intent de publicar un diari propi davant les enormes dificultats que ja en aquell moment plantejava una iniciativa d'aquest tipus.

El procés de desaparició fou similar a totes elles. L'espaiament de la periodicitat de la publicació (gairebé mai regular) i l'empitjorament de la qualitat del paper eren els símptomes invariables d'un final proper. Malgrat aquesta tendència, que cal acceptar com a aplicable a la majoria de publicacions, en alguns casos —com el de l'òrgan gironí *Front*— encara s'intentà un redreçament de la publicació en una data tan tardana com la d'octubre del 1938, com a resultat de l'empenta que el nomenament d'un nou director, Ramon Tomàs, li donà. La seva actuació permeté superar la vida precària que arrossegava el periòdic i aconseguí passar a publicar quatre pàgines amb tres articles fixos que, conjuntament amb les col·laboracions rebudes des del front, les notícies d'agències i els articles reproduïts d'altres publicacions —una pràctica habitual llavors— permetien que el seu responsable parlés d'un *Front* que havia «canviat totalment», en comptar amb la col·laboració de força afiliats.

Igualment el 1938, a conseqüència del trasllat de la direcció de la UGT d'Espanya des de València a Barcelona, es començaren a publicar en aquesta ciutat tota una sèrie de butlletins, tant de la direcció com de les federacions nacionals d'indústria i sindicats, que així complien el periple Madrid-València-Barcelona iniciat el novembre del 1936; encara que algunes havien tingut el seu lloc de naixement a València i d'altres foren creades directament a la capital catalana, fins i tot en algun cas abans que la direcció uge-tista es traslladés a Barcelona.

Durant el 1938 les publicacions que depenien del Secretariat de Catalunya restaren en un segon terme davant la publicació a la capital catalana de publicacions dependents de la UGT d'Espanya, i fins i tot d'una edició barcelonina d'*El Socialista* des del maig del 1938,³⁷ encara que d'un to bastant

36. *Estímul* núm. 6, 1-V-1937.

37. Es publicà fins al mateix gener del 1939, amb un total de 201 números. El director fou Manuel Albar.

diferent al seu homònim en incloure una sèrie titulada «Viaje a la URSS», conjuntament amb constants relacions dels llibres editats pel PCE que es trobaven a l'abast del públic. A la vegada aquest òrgan comptava des de l'any 1937 amb un grup de suport a Barcelona, l'anomenat i ja conegut Grupo Cultural Pablo Iglesias, que tenia estatutàriament com a objectiu cabdal «recaudar fondos por todos los medios lícitos y honrados para ayudar a El Socialista, órgano del PSE, propagar su lectura y dar a conocer su labor educadora y la vida ejemplar de Pablo Iglesias». ³⁸ Els vint-i-sis dies de Barcelona com a ciutat republicana de l'any 1939 només veieren aparèixer *Las Noticias* com a publicació dependent del Secretariat. El dia anterior a l'ocupació de la ciutat encara va sortir al carrer el número 14.588, ja que en produir-se la confiscació s'havia mantingut la numeració.

Sobre l'edició i el caràcter d'una premsa de guerra

És difícil donar criteris generals per a totes les publicacions pel que fa als seus continguts, periodicitat i utilització del català o castellà, i molt menys —per la manca de dades— respecte al seu tiratge. D'altra banda, la manca d'informació respecte a la vida interna de les redaccions és una dificultat sensible en el moment d'emetre determinats judicis al respecte. Majoritàriament seran òrgans que en un principi voldran aglutinar i ser expressió de tota la càrrega ideològica que el moment històric imposava, tant en la lluita contra el feixisme com quant a les transformacions socials que es produïen. Paral·lelament podien aparèixer en algunes publicacions articles professionals i tècnics sobre la indústria de la qual l'òrgan formava part, però ben aviat s'imposà la realitat i les publicacions de la UGT es van convertir en armes de propaganda i mobilització, i els esmentats articles tècnics deixaren lloc als de caire sociopolític per esdevenir sobretot instruments de conscienciació i fins i tot de pressió sobre aquells que volien restar al marge de les directrius que emanaven del sindicat, un sindicat que volia viure de «cara a la guerra».

Tampoc no es pot donar una pauta estricta pel que fa a la periodicitat: l'únic tret comú és l'absoluta irregularitat durant tot el conflicte, que arribà a afectar fins i tot els òrgans de la direcció. *Las Noticias* deixà de ser editat per manca de paper i el mateix *Butlletí Interior* ben aviat abandonà la periodicitat mensual per esdevenir bimensual. El mateix òrgan diari ugetista farà públiques el 9 de març del 1938 les seves dificultats econòmiques, malgrat

38. AGC/B expedient núm. 17.657. La redacció d'*El Socialista* a Barcelona era al carrer Consell de Cent núm. 345.

que tots els sindicats ugetistes tenen l'obligació estatutària d'estar-hi subscrits i de realitzar tasques de difusió. Així, no seran estranyes recaptacions per potenciar el diari durant el 1937 i el 1938. En l'acta de la Comissió Revisora de Comptes,³⁹ que la direcció del sindicat va incloure en la *Memòria* que es va presentar al III Congrés, ja es recull la quantitat de 256.343 pessetes destinades a *Las Noticias*, un 22% del total del capítol d'ajuts prestats pel sindicat fins aquell moment. Aquesta partida només era superada per la dedicada a l'ajut de les milícies.

De fet, ja el març del 1937, Sesé havia tramès a tots els sindicats una carta⁴⁰ en què s'especificaven els costos de *Las Noticias* per justificar la sol·licitud d'ajut econòmic. S'apel·lava fins i tot a l'«honor» dels afiliats perquè cada un contribuís amb 25 cèntims en un termini de deu dies, com a única manera de continuar publicant el diari. Una vida que no va deixar de ser problemàtica durant tota la seva existència, com ho demostra la proposta del mateix Secretari de Premsa i Propaganda, Agustí Cid, feta el març del 1938 en el sentit d'arribar fins i tot a la supressió davant el dèficit de 25 cèntims que representava l'edició de cada exemplar.⁴¹ No era aquest un cas excepcional entre la premsa obrera del moment. Sabem que la publicació d'una *Solidaridad Obrera* disminuïda —40.000 exemplars en comptes dels habituals 100.000— generava un dèficit mensual superior als dos milions de pessetes.⁴²

Conscients de les dificultats, alguns sindicats s'esforçaven exemplarment a donar suport als òrgans de premsa ugetistes. Per exemple, el d'Oficis Diversos de Bossost, que va trametre 200 quilograms de paper al Secretariat en una nova campanya d'ajut a *Las Noticias* portada a terme el desembre del 1937.⁴³ Fins i tot algunes unitats militars recaptaren quantitats notables destinades al diari ugetista.⁴⁴ Malgrat el voluntarisme exemplar de força militants en la defensa dels seus òrgans de premsa, les dificultats econòmiques van esdevenir endèmiques i les campanyes de recaptació de fons es van repetir encara que no sempre es va trobar el suport dels sindicats que la direcció esperava, ja que moltes seccions amb dificultats econòmiques pròpies i també dels seus afiliats no podien aportar les quantitats sol·licitades: «Perque som

39. AHN/SGC-S PS Barcelona 903.

40. AHN/SGC/S PS Barcelona 916.

41. AHN/SGC/S PS Barcelona 462.

42. *Acta del Ple Regional de Comarcals*. 1-X-1938. AHN/SGC/S PS Barcelona 386.

43. AHN/SGC/S PS Barcelona 515.

44. La 131 Brigada Mixta de la 30 Divisió estacionada «en campanya» va recaptar l'agost del 1938 la considerable quantitat de 9.000 PTA, que es van lliurar a l'administració de *Las Noticias*. AHN/SGC/S PS Barcelona 515.

am mol mal tems y els socis nos poden ocups am el diari perque tenim feina a sega (sic)» manifestarà el Sindicat de Treballadors de la Terra de Guimerà, que no acceptà fins al juny del 1937 una subscripció col·lectiva per a tots els afiliats del sindicat.⁴⁵ En la mateixa línia, comarcals com la de l'Alt Empordà es van veure obligades a reconèixer que «malauradament els Sindicats no responen com deuriem» davant la sol·licitud de subscriptors per a una revista ugetista: dels 105 sindicats ugetistes que hem localitzat en aquesta comarca, només 35 havien respost favorablement la sol·licitud de subscripció. Igualment, l'abril del 1937, els ferroviaris de Móra la Nova envien una dura carta a l'executiva de la seva federació en haver rebut *Carriles Rojos* tot i que ells no l'havien sol·licitat, i deixen clar que «*aunque continúe saliendo, no lo mandéis más*».⁴⁶

Amb referència a quina fou la llengua més emprada en les publicacions ugetistes, cal matisar que la capçalera no serveix per establir criteris al respecte, ja que era habitual que no tingués una correspondència directa amb el contingut de les seves pàgines. Habitualment, tant català com castellà es combinaven en els òrgans sense que la Secretaria de Premsa i Propaganda marqués cap pauta. *Las Noticias* serà publicat en castellà per les raons ja exposades, i s'argumentarà en algun moment per part de la direcció que el seu òrgan en català era *Treball*. D'altra banda, el *Butlletí Interior* va ser sempre publicat en català. Així, bilingüisme absolut (si exceptuem les publicacions de la FNEC íntegrament editades en català), però el que és més important és l'entrada a un nivell molt ampli del català en la premsa escrita de la UGT de Catalunya, la qual cosa representa una ruptura clara amb la línia que s'havia seguit fins a l'esclat de la Guerra Civil. El que sí que és evident és que la UGT, a diferència del POUM i sobretot de la CNT, no va impulsar cap publicació en llengua estrangera destinada a la propaganda internacional.

Tampoc no tenim gaires dades sobre el tiratge i la distribució de les publicacions ugetistes. Les poques que han estat localitzades són de font anarcosindicalista.⁴⁷ És precisament aquest origen el que permet constatar clarament la volada que havia adquirit la premsa ugetista en particular i marxista en general, premsa que en un altre moment no gaire llunyà podia ser perfectament qualificada d'insignificant. Serveixi aquest quadre, confeccionat a partir de la font esmentada, per posar en relleu —si més no— l'equiparació que es produí entre la premsa ugetista-marxista i l'anarcosindicalista durant

45. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.089.

46. AHN-SGC/S PS Barcelona 468.

47. *Informe sobre el tiraje y distribución de la prensa marxista y de la confederal*. IISG Amsterdam. Arxiu CNT. Paquet 40D.

la Guerra Civil. Malgrat l'absència de data en el document de referència, pot ser datat com a corresponent a la segona meitat del 1937:

Diari	SETMANAL		MENSUAL	
	Total tirada	Distribuït al front	Distribuït rereguarda	Distribuït al front
<i>Las Noticias</i>	65.000	15.000	1.500.000	450.000
<i>Treball</i>	43.000	20.000	690.000	600.000
<i>Frente Rojo</i>	40.000	20.000	696.000	462.000
<i>La «Soli»</i>	100.000	15.000	2.550.000	450.000
<i>Ruta</i>	21.000	14.000	28.000	55.000
<i>Tierra y Libertad</i>	15.000	2.000	52.000	8.000
<i>CNT</i>	10.000	0	300.000	0

Si bé aquestes xifres poden ser objecte de força matisos, les conclusions que es poden extreure no deixen de ser prou interessants en consideració a la importància d'aquests diaris i setmanaris per a les seves respectives organitzacions. Així, si es pot constatar que hi ha una certa supremacia cenetista en la premsa distribuïda a la rereguarda, a nivell global de tota la premsa editada, i molt especialment de la premsa distribuïda al front, l'avantatge marxista és prou clar.

La distribució, tant de *Las Noticias* com de *Treball* va ser un altre greu problema. Sovint no arribaven ni a les unitats ugetistes al front ni a les seccions del Secretariat disperses per Catalunya, tal com permeten afirmar les reclamacions que es fan a la direcció ugetista. Malgrat l'excepció que pot representar la lectura de *Las Noticias* pels afiliats ugetistes de la Divisió Jubert estacionada a Hijar (Múrcia)⁴⁸ o la doble subscripció a aquest òrgan realitzada pels ugetistes de la Llar del Combatent Català de València,⁴⁹ els problemes a aquest nivell van ser constants i no feren sinó accentuar-se a mesura que avançava el conflicte. Pels requeriments plantejats, sembla

48. Carta del comissari polític a la Comissió Executiva de la UGT. *División Jubert. Agrupación de Ingenieros de Cataluña. 6ª Compañía*. Hijar, 17-IV-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

49. Malgrat la subscripció, s'insisteix en la carta adreçada al Comitè Regional la seva no efectivitat dos mesos després d'haver-la abonat, tot al contrari que la *Soli* que arriba, segons es manifesta, amb tota normalitat. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

que encara foren més greus que els que va patir la premsa anarcosindicalista.

En sentit invers, és nombrosa i significativa la correspondència mantinguda entre la Secretaria de Premsa i Propaganda i les federacions comarcals o sindicats ugetistes en el sentit de no rebre aquella secretaria les quantitats que devien els segons en concepte de la tramesa dels òrgans de premsa del sindicat. No sembla que la puntualitat en el pagament de les subscripcions fos una norma. La comarcal de l'Alt Empordà reconeix que de 40 revistes UGT enviades als pobles només se n'havien cobrat quatre i la mateixa instància organitzativa del Baix Camp dóna la xifra de 35 de cobrades d'un total de 250.⁵⁰

És evident que en aquest apartat, la premsa sindical, l'oferta que rebia l'afiliat ugetista era abundant i si hi afegim totes les quotes, ajuts, recaptcs, etc., que havia d'afrontar en un context de penúria econòmica, entendrem millor determinades actituds de rebuig. De totes maneres, és impossible determinar, per manca de dades, quin era el grau exacte de difusió i acceptació de la premsa ugetista entre els afiliats. Sabem que dels 140 metal·lúrgics de Cornellà, 30 són subscriptors de l'òrgan *Metal·lúrgico*, un 21%. En canvi, si utilitzem les xifres d'afiliació al sindicat agrari d'Alpicat, Torredembarra i el Poal (29, 87 i 200 afiliats respectivament) i les comparem amb les sol·licituds d'*El Camp* realitzades (25, 4 i 5 exemplars respectivament),⁵¹ obtindrem uns percentatges desiguals del 86%, 5% i 2,5%, poc útils a l'hora d'intentar fer valoracions d'àmbit general. El cert és que les circumstàncies locals, d'indústria i àdhuc personals entre d'altres variables, foren les que van determinar l'abast de la distribució de la premsa ugetista en aquest període.

Malgrat les dificultats exposades, la volada i el desenvolupament adquirits per la premsa dependent de la UGT catalana durant la Guerra Civil és un fet que no es pot sinó qualificar d'extraordinari, més encara si considerem les bases febles de què disposava el sindicat en els moments previs a l'inici de la guerra. A part de la continuïtat que aconseguiren les publicacions portaveus de la direcció, també cal fer esment de l'extensió notable que van adquirir les publicacions dependents de les federacions regionals d'indústria i l'establiment d'una xarxa important de premsa comarcal.

En la relació que s'inclou en l'annex III es pot constatar el volum que va adquirir la premsa ugetista dependent de les federacions d'indústria, més encara si considerem que abans del 19 de juliol només es comptava amb l'òr-

50. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

51. Càlculs realitzats a partir d'AHN-SGC/S PS Barcelona 505 (Cornellà) i PS Barcelona 1.325 (resta de poblacions).

gan de la Federació de Banca i Borsa. Habitualment, el primer pas per a la creació d'un òrgan de premsa es feia en el congrés fundacional de la federació d'indústria, i és conegut que aquests congressos proliferaren en els darrers mesos del 1936 i al llarg de tot el 1937, encara que en força ocasions aquestes directrius no van ser portades a la pràctica i la publicació en qüestió no veié mai la llum malgrat la resolució congressual.

En concret, només tenim informació precisa del procés de gestació d'un òrgan ugetista del període com fou *UGT*, publicat a Manresa. El primer pas es va fer quan dos membres de l'Executiva local i tres membres del Sindicat d'Arts Gràfiques van ser comissionats per elaborar un informe respecte a la «conveniència de publicar un portaveu setmanal o diari». L'esmentat dictamen fou presentat davant el ple de sindicats de la Federació Local de la capital del Bages el 16 de desembre del 1936.⁵² Descartada l'opció d'editar un setmanari per antieconòmic, la comissió va donar suport a la publicació urgent d'un diari per lluitar contra les «maniobres que a nom d'un revolucionarisme infantil es realitzen», publicació que s'hauria de tirar endavant «a desgrat del petit dèficit que es produiria» (en un primer càlcul xifrat en poc més de 300 pessetes mensuals).⁵³ L'òrgan planejava assolir la meitat dels ingressos a partir de les 500 subscripcions que esperava aconseguir entre els 12.000 afiliats a la UGT manresana. La resta del pressupost era cobert mitjançant la venda als quioscs i al carrer, la publicitat i una quota fixa a pagar pels sindicats. Tot seguit, també es plantejava la possibilitat que la publicació no esdevingués deficitària com a conseqüència de la reducció de les despeses del personal de la impremta,⁵⁴ en contractar-los a temps parcial, com també per l'esperada extensió de l'òrgan per les comarques del Berguedà, Anoia i Solsonès. Un informe força optimista que provocà la seva acceptació pel ple, encara que la consegüent publicació d'*UGT* no es produí tal com s'esperava el gener del 1937 sinó força mesos després, senyal inequívoc de les dificultats que implicava una empresa d'aquesta mena.

Cal destacar en aquest sentit la irregularitat de la distribució dels òrgans entre les diferents federacions. Només 8 de les 29 federacions que arribà a

52. *Al Ple de Delegats de la Federació Local*. 2 pàgs. AHCM.

53. Les despeses eren calculades en 2.810,50 PTA/mensuals (Personal 1.480,50 PTA/mes, director 350 PTA/mes, repartidors 150 PTA/mes, paper 350 PTA/mes, força i gas 150 PTA/mes, tinta 30 PTA/mes, informació de l'Agència Fabra 125 PTA/mes conferències telefòniques 75 PTA/mes i imprevistos 100 PTA/mes) i s'esperava obtenir uns ingressos de 2.500 PTA/mes. El dèficit previst era exactament de 310,50 PTA/mes. *Op. cit.* AHCM.

54. Es consideraven necessaris un linotipista (125 PTA/setmana), un compaginador-remendista (125 PTA/setmana), un maquinista (94,50 PTA/mes) i un aprent (15 PTA/mes). *Op. cit.* AHCM.

tenir constituïdes el Secretariat van tenir portaveu; de la resta, 13, a part de no tenir portaveu a la federació, no disposaven de cap òrgan de premsa, ni tan sols de sindicat. En clar contrast, en alguna federació d'indústria es pot parlar fins i tot de sobreproducció d'òrgans de premsa, com per exemple a la FCTE, la qual, a part del seu portaveu de federació —i sense comptabilitzar les publicacions de la FNEC— disposava de 7 butlletins i òrgans, quantitat que anava en detriment de la qualitat i la periodicitat. No és estrany que es fessin sentir veus des del mateix sindicat en el sentit de tenir només «un [periòdic professional] regional trisetmanal amb bon format i contingut per suprimir òrgans provincials i comarcals cars i migrats».55

Les singulars circumstàncies que es vivien van permetre que la UGT creés per primer cop una àmplia xarxa de premsa comarcal, tal com s'aprecia en el mapa annex. Habitualment, l'òrgan serà compartit amb el PSUC i les JSU locals o comarcals, i seran les capitals de comarca (si exceptuem Cardona) el lloc escollit per a la publicació, cosa que es produirà sovint en zones on abans la implantació ugetista era gairebé nul·la. En alguns casos, les publicacions van partir d'altres que ja existien amb anterioritat, com el setmanari filosocialista *Treball*, de Valls, el qual sota la direcció de Carles Gerhard havia mantingut durant l'etapa republicana una posició propera a la USC, o bé l'òrgan de la Federació Local dels Sindicats de Sabadell, *Vertical*, que ja s'havia publicat des del 1932 fins al 1934 i que, en ingressar a l'inici de la guerra la citada federació a la UGT, va esdevenir òrgan d'aquesta. En els casos en què era impossible tirar endavant una publicació pròpia, les federacions locals ugetistes decidien normalment identificar-se amb l'òrgan del PSUC i donar-li suport.

Si es compara amb la premsa comarcal publicada per la CNT,⁵⁶ veurem que els 31 òrgans ugetistes s'equiparen als que es publiquen sota els auspicis de la CNT-FAI i les Joventuts Llibertàries: malgrat que el sindicat anarquista havia basat, des del punt de vista territorial, la seva força en la ciutat de Barcelona i el seu cinturó industrial, sempre havia tingut una gran superioritat respecte a la UGT en l'apartat de premsa escrita. En total, la premsa de la UGT és present a 21 localitats (a 23, l'anarcosindicalista), amb un total de 17 poblacions que comptaven amb òrgan de premsa de les dues centrals,⁵⁷ i

55. *Informe que presenta el Comitè Provincial de la seva gestió. Secció Provincial de Lleida. FETE. X-1937. AHN-SGC/S PS Lérida 12.*

56. Disposem d'una relació incompleta a Peirats, J.: *La CNT en la revolució espanyola*. Vol. I. 1971. No exempta d'errors (per exemple, adjudica *Vertical* a la CNT).

57. Badalona, Cardona, Girona, Granollers, l'Hospitalet, Manresa, Igualada, Lleida, Reus, Ripoll, Sabadell, la Seu d'Urgell, Terrassa, Tortosa, Valls, Vic i Vilanova.

només 4 localitats en les quals la premsa marxista no tenia davant seu una altra publicació llibertària (el Masnou, Olot, Paret i Tàrrrega), mentre que a l'inrevés són 6 les poblacions en les quals la premsa d'aquesta ideologia és l'única.⁵⁸

PREMSA COMARCAL DE LA UGT DE CATALUNYA (1936-1939)

58. Figueres, Premià de Mar, Puigcerdà, Ribes de Freser, Tarragona, Vilafranca.

Amb les dades aportades, es pot afirmar que tampoc en el terreny de la premsa comarcal els anarcosindicalistes van perpetuar el seu avantatge respecte del sindicalisme marxista. Quantitativament parlant, la paritat seria gairebé absoluta entre els uns i els altres. Si s'agrupen, d'una banda, les publicacions ugetistes que depenen orgànicament del Secretariat Regional i les publicades a Barcelona per la UGT d'Espanya, i, de l'altra, tot el conjunt de publicacions llibertàries que s'editaren sota els auspicis de la CNT, la FAI o les Joventuts Llibertàries, la xifra és d'empat al voltant del centenar de publicacions. En conseqüència, la UGT equilibra per ella mateixa totes les publicacions fetes pels anarcosindicalistes; en un estudi comparat més acurat, al costat de la UGT s'haurien de posar les publicacions dependents del PSUC i les JSU, i llavors la balança s'inclinaria a favor de la premsa marxista.

II

UNA CENTRAL SINDICAL CATALANA.
LA UGT I EL CONTEXT POLÍTIC I SINDICAL
EN LA GUERRA CIVIL

LA UGT DE CATALUNYA, UGT D'ESPANYA?
 LES RELACIONS ENTRE EL SECRETARIAT DE CATALUNYA
 I L'EXECUTIVA NACIONAL

Quan Josep del Barrio manifestava en el seu informe davant del III Congrés del Secretariat que ningú no dubtés que la UGT de Catalunya formava part de la UGT d'Espanya,¹ no estava fent un joc de paraules ni dient una veritat tan sabuda que dir-la fos una bajanada, ja que, tenint en compte quines havien estat les relacions entre els organismes dirigents a escala catalana i espanyola en el decurs dels darrers setze mesos, no era una asseveració fora de lloc. Aquesta ratificació de fe ugetista havia estat precedida d'un intens període de controvèrsies —quan no d'enfrontaments— entre ambdues direccions que tingué com a colofó, poc abans de la celebració del congrés, una forta crisi a nivell de direcció espanyola en la qual el Secretariat de Catalunya va jugar un paper decisiu a l'hora de donar suport al relleu a l'Executiva Nacional fins llavors encapçalada per Largo Caballero.

Ja s'ha fet esment, en un altre capítol, de les reticències i la manca de suport que els màxims òrgans de direcció ugetistes donaren a l'antiestatutari canvi de direcció que es produí en el Secretariat Regional el juny del 1936. Aquest refredament de les relacions entre els uns i els altres es va accentuar, com és lògic, amb l'esclat bèl·lic del mes següent. Així, es produeix *de facto* un trencament de relacions entre la direcció del sindicat a escala espanyola i la nova direcció catalana; un trencament que havia de durar mesos, si més no fins a l'estabilització dels fronts i de la rereguarda, conjuntament amb el trasllat de l'Executiva i les federacions d'indústria ugetistes a València.

Aquest primer període d'absència gairebé total de relacions abasta des de l'inici de la guerra fins al darrer mes del 1936, moment en què es pot començar a parlar del restabliment progressiu de la sintonia entre ambdues

1. Exactament digué: «*Conviene declarar en este Congreso, (...), para que quede bien claro que la Unión General de Trabajadores de Cataluña es parte integrante de la Unión General de Trabajadores de España*». Del Barrio, J.: *Informe al III Congreso*. Barcelona, 1937.

direccions. Cal tenir en compte que aquests són uns mesos fonamentals per a la UGT catalana, és el moment de la «*marejada ascensional*» amb l'ingrés de milers de sindicats i desenes de milers de nous afiliats als seus rengles: una UGT catalana que compta també amb una nova direcció consolidada, de clara majoria comunista, al voltant de l'eix Del Barrio-Molinero-Sesé-Ferrer. És a dir, un Secretariat Regional ben diferent del que, format per socialistes (Olarte, Vila Cuenca, Mendoza, Davó, Emilio García...), havia estat al capdavant de l'organització durant tota l'etapa republicana.

Un segon període en les relacions entre ambdues direccions va des del final del 1936 fins a l'agost del 1937, etapa que pot ser qualificada com la del restabliment d'unes relacions plenes. Unes relacions, però, caracteritzades per la desconfiança i la proliferació de conflictes. Una desconfiança i uns recels que provindran sobretot de València per l'actitud i l'activitat del sindicat a Catalunya. S'ha d'afirmar —a partir de la informació consultada— que la direcció catalana intentà, sense renunciar als senyals d'identitat i a la pròpia personalitat, assolir una veritable relació orgànica, harmònica i estable, amb la UGT d'Espanya, la direcció suprema de la qual no fou mai posada en dubte. Ara bé, quan esclataren els conflictes al Comitè Nacional, els ugetistes catalans no dubtaren ni un moment quin era el seu bàndol i s'inclinaren pels crítics a l'Executiva largocaballerista.

Finalment, s'hauria de plantejar un tercer període, que va des de la radicalització de l'enfrontament l'agost del 1937 fins a la resolució de la crisi. Aquesta es va cloure amb l'accés d'una nova Executiva formada sobretot per socialistes negrinistes encapçalats per González Peña, amb plantejaments ideològics i de partit molt més propers als homes del Secretariat. Aquesta tercera etapa d'afinitat ideològica i d'absència de conflictes tingué dos punts finals. D'una banda, la liquidació formal del plet en l'Executiva ugetista el gener del 1938, amb l'aplicació de l'anomenada «fórmula Johaux»; i, en segon lloc, pel que fa a les relacions amb Catalunya, la celebració del III Congrés del Secretariat el novembre del 1937, ja amb representants de la nova Executiva Nacional. Això representava —i així es volia donar a entendre— l'establiment d'un nou tipus de relació entre els uns i els altres, caracteritzada per l'absència de conflictes atesa la major sintonia ideològica. Aquest fet fou reforçat pel trasllat, poques setmanes després de la celebració del congrés, dels màxims organismes de direcció de la UGT d'Espanya a Barcelona.

EL TRENCAMENT (VII/XII-1936)

És coneguda l'actitud de la direcció espanyola de la UGT de reaccionar amb desconfiança, que no amb oposició, davant l'arribada ràpida i antiestatutària d'un nou equip, majoritàriament comunista, per encapçalar el sindicat a Catalunya. Antoni Sesé féu un viatge a Madrid, poc abans de l'inici de la Guerra Civil, amb la intenció d'aconseguir el reconeixement de l'Executiva Nacional; però no va reeixir, i l'esclat de la guerra el juliol del 1936 incidí en aquest estat de tibantor. A això, cal afegir-hi que per als organismes dirigents de Madrid l'amalgama del PSUC havia estat creada a l'esquena de la voluntat de la direcció del PSOE, tal com assenyala el mateix Largo Caballero a *Mis recuerdos*. Vidiella confirma aquesta actitud i afirma que «Als del PSOE de la resta de l'Estat espanyol no els va fer cap gràcia».²

Així s'entén millor que les relacions entre els organismes residents a Madrid i a Barcelona passessin per un període de gairebé total trencament, ja que les prioritats en aquells moments eren unes altres que no l'establiment de relacions orgàniques estables entre uns i altres; especialment per part del nou Secretariat, ocupat i desbordat, tant pel manteniment de les milícies al front aragonès com per intentar digerir l'allau de nousvinguts en aquests mesos. Són moments de contactes puntuals i esporàdics, sense que es pugui parlar de cap continuïtat al respecte.

Dues evidències demostren aquesta situació. En primer lloc, resseguint les actes de l'Executiva Nacional, s'aprecia que a partir de principi de juliol —o sigui, abans de l'esclat bèl·lic i amb l'equip Sesé-Del Barrio a la direcció— es deixen de rebre a Madrid els informes que el Secretariat de Catalunya enviava periòdicament a la capital de l'Estat. Això és un reflex inequívoc de la greu problemàtica que passava el Secretariat en aquell moment i posa en evidència que la solució final fou donada completament al marge de la direcció central. D'altra banda, utilitzant com a font les esmentades actes i les del Comitè Nacional, s'aprecia que el volum d'ingressos en territori català autoritzats i constatats pels màxims organismes de la UGT esdevé ridícul si tenim en compte el moviment real que hi havia a Catalunya. Aquestes són les xifres:

2. Largo Caballero, F.: *Mis recuerdos*. Mèxic, 1976. Pàg. 203; Roig, M.: *Rafael Vidiella, l'aventura de la revolució*. Barcelona, 1976. Pàg. 101.

INGRESSOS SEGONS ACTES DE LA CEN ³			INGRESSOS SEGONS CÀLCULS PROPIS	
Mes	Sindicats	Afiliats	Sindicats	Afiliats
Agost	5	667	353	140.000
Setembre	3	291	404	110.000
Octubre	6	1.559	262	50.000
Novembre	3	674	70	15.000
Desembre	1	500	54	10.000

Davant l'abismal diferència entre la realitat organitzativa de la UGT catalana i la percepció que se'n tenia a Madrid, es fa innecessari qualsevol comentari. El trencament és una evidència, la qual cosa va motivar de bon principi la preocupació dels dirigents de la UGT d'Espanya; d'«indignació» ho qualificà Joan Fronjosà,⁴ en veure que a Catalunya s'estaven incorporant desenes de sindicats sota una direcció que s'acabava de fer amb el poder completament al marge dels criteris de l'Executiva Nacional i del Comitè Nacional.

El trencament és evident, malgrat l'establiment de relacions puntuals a nivell d'alguna federació nacional d'indústria. Aquest trencament es reforça amb el caire que prenen els esdeveniments a Catalunya, amb una revolució social en marxa que determinava una realitat molt diferent de la que es vivia en altres indrets de la geografia republicana. Tal com assenyalava el mateix Sesé a les reunions del Comitè d'Enllaç UGT-CNT, el fet que a Catalunya s'actués socialment «(...) adelante de ellos, como cosa aparte» causava una certa desconfiança a Madrid.⁵ I és que, tal com assenyalava l'òrgan dels bancaris espanyols, la direcció de la UGT d'Espanya «no quiere experimentos».⁶ Aquesta situació fa que els homes del Secretariat, a final d'agost del 1936, tinguin fins i tot present la possibilitat de ser desautoritzats per part de l'Executiva Nacional com a legítims representants de l'ugetisme a Catalunya.

3. UGT. Actes. VIII/XII-1936. FPI.

4. Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona, 26-VIII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.341.

5. Acta de la 5ª reunió del Comitè de Enlace. Barcelona, 28-VIII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.048.

6. «Problemas en Cataluña». *Bancario* núm. 47, I-1937.

Igualment la presència dels membres del Secretariat en el Comitè Nacional es trencà des del maig del 1936 fins al 28 de setembre, quan va fer per primera vegada acte de presència —amb veu i sense vot— Antoni Sesé. D'ara en endavant, la superació d'aquest «estatus» serà un dels punts d'enfrontament més important entre ambdues direccions.

Les escasses relacions d'aquests mesos ja fan referència a aspectes que sempre serien font inesgotable de problemes. Així, la deficitària gestió organitzativa i administrativa que portava a terme el Secretariat davant l'allau de nous afiliats, sempre va ser motiu de crítica per part de l'Executiva. Cuponatge, quotes i altres aspectes d'aquest tipus serien els primers àmbits d'enfrontament, sempre emmascarant qüestions molt més importants, com les de caire ideològic que separaven ambdues direccions.

LES RELACIONS: DESCONFIANÇA I PROBLEMES (XII-1936/VIII-1937)

En aquest segon període, la nombrosa documentació localitzada permet afirmar l'existència d'una relació orgànica fluida entre el Secretariat i l'Executiva Nacional, sense que això impliqui necessàriament una estreta col·laboració. Bona part d'aquestes relacions són en funció dels contenciosos existents entre ambdues direccions i sense que en cap moment l'Executiva Nacional doni suport o avaluï una direcció catalana que té per a ells un origen completament irregular. En aquest cas, els estatuts s'ignoraren en benefici d'homes que ideològicament estaven ben lluny del que representaven Largo Caballero i els seus.

Durant aquests mesos, els conflictes proliferaren paral·lelament als intents dels homes del Secretariat per intentar regularitzar les relacions, una regularització que hauria significat l'acceptació implícita per part de la direcció central de la nova direcció de la UGT a Catalunya, la qual cosa no s'aconseguí mai.

No serà fins molt cap a final del 1936 que es podrà considerar que hi comença a haver un inici de relació regular entre l'Executiva Nacional i el Secretariat. Sesé i Molinero en seran els protagonistes per part catalana, mentre que la major part de cartes trameses per la direcció central estaven signades per Pascual Tomás.

Una part important de la relació es basava en la participació de membres de l'Executiva en l'òrgan ugetista *Las Noticias*. Aquest òrgan, des del seu naixement fins a la desautorització com a portaveu ugetista set mesos després, esdevingué una font inesgotable de problemes, ja que l'Executiva va mantenir sempre una actitud força crítica respecte de la seva línia editorial. El grau d'autonomia que havia de tenir el Secretariat quant a la direcció cen-

tral, en l'exercici de les seves atribucions també va ser un dels punts de fricció més constants. Per als homes de l'Executiva, aquesta autonomia, que ara es reclamava i s'exercia més àmpliament que mai, mai no s'havia definit prou bé, i incidien sempre en el caràcter «regional» del màxim organisme català en el sentit més administratiu de la paraula. Si a aquesta consideració hi afegim les notables diferències ideològiques entre l'Executiva i els homes del Secretariat, entendrem la manca de predisposició des de València a cedir davant les pretensions de Sesé i el seu equip. Així no és estrany que tot sovint des dels organismes centrals (l'Executiva i també algunes federacions nacionals), es preferís tractar directament amb les federacions regionals i els sindicats catalans i deixar de banda el Secretariat. D'aquí deriva una primera queixa del màxim organisme català, el gener del 1937, referida a les converses mantingudes per l'Executiva amb la CNT catalana i amb els rams del metall i el transport del Secretariat sense comptar per res amb el seu parer:

*«Hemos de confesaros sincera y fraternalmente que nos ha dolido por el hecho de hacerlos completamente al margen de este Secretariado que es, independientemente de los muchos o pocos merecimientos de los compañeros que lo componen, el organismo que dependiendo directamente de la Unión General de Trabajadores de España coordina los esfuerzos de todas las entidades existentes en su demarcación, sin distinción de industrias. Lo sucedido parece significar que la Comisión Ejecutiva mantiene sobre el Secretariado las mismas reservas de tiempos anteriores al 19 de julio».*⁷

La queixa implica un posicionament ben clar: s'accepta la tutela dels organismes centrals de direcció, però assumint un alt grau d'autonomia respecte de la política que s'ha de portar a terme a Catalunya. Aquesta problemàtica es pot resumir i centrar en el document més important d'entre tots els elaborats per la UGT catalana en relació amb el conflicte amb la direcció central. Una UGT catalana que ha assolit una força impensable poc temps abans, que ha esdevingut «força de govern» i que ja es veu capaç d'adreçar-se a la direcció de València en peu d'igualtat i de plantejar per escrit condicions per redreçar les deteriorades relacions.

El 3 de març del 1937, el Secretariat feia pública una nota, emanada d'una reunió amb els secretaris de totes les federacions d'indústria de Catalunya, els quals, després d'analitzar «el problema de les relacions» amb l'Executiva

7. Carta del SR a l'EN, 19-I-1937. FPI AH 43-24.

i, tot refermant el poder rebut pel Secretariat en el Ple de Comarcals celebrat l'octubre de l'any anterior, decideixen comunicar-li l'acord de «reconèixer en el Secretariat (...) l'organisme representatiu de totes elles», i proposen que es permeti que el Secretariat assisteixi als plens nacionals com a representant de tota l'organització a Catalunya. És a dir, fan una reivindicació d'àmplia autonomia i d'igualtat com a garantia d'una bona entesa entre ambdues direccions. Per la direcció catalana, l'acceptació del document per part de l'Executiva Nacional serà des d'ara condició imprescindible per assolir una bona articulació. En canvi, la direcció central sempre el considerarà inadmissible, un veritable atemptat a les seves atribucions.

En conseqüència, l'Executiva mai no va fer una declaració explícita d'acatament a aquest document. L'únic que féu en rebre'l va ser citar una delegació que, encapçalada per Sesé, havia de traslladar-se a València. Hi hagué la reunió i les font emanades del Secretariat parlen d'acceptació per part de l'Executiva, encara que ben aviat es posà de manifest que aquesta percepció no era res més que una interpretació unilateral i distorsionada del que havia passat a València. Aviat, la dinàmica dels fets portà els homes del Secretariat a parlar «d'oblit» per part de la direcció central.

Si al problema marc de concepció del paper del Secretariat hi afegim les divergències ideològiques existents entre ambdues direccions —majoritàriament comunistes a Catalunya i socialistes caballeristes a València—, ja tindrem dos dels aspectes cabdals a l'hora d'enfocar qualsevol problema durant aquest període. En un altre capítol s'ha fet esment que per la composició dels òrgans de direcció de la UGT catalana, aquesta va ser, amb referència a l'Executiva que tindrà la UGT d'Espanya a partir del tercer trimestre de 1937, una direcció «abans d'hora»; és a dir, la seva línia ideològica no serà majoritària en l'Executiva Nacional fins aquella data; en conseqüència, hi hagué un llarg camí de divergències amb la direcció que encapçalava Largo Caballero, formada per homes que ja veieren amb moltes reticències l'accés a la direcció del Secretariat de dirigents majoritàriament procedents del PCC.

De forma lògica i paral·lela, des de la direcció de la UGT tampoc no s'acceptà de bon grat la solució donada al procés d'unificació marxista que culminà amb la formació del PSUC, del qual ja hem vist que molts membres de la UGT catalana també formen part dels òrgans de govern. És significativa i posa en relleu una notable desorientació, quan no ignorància, la pregunta que el juliol del 1937 adreçà l'Executiva de la UGT al PSOE amb la intenció de saber si el PSUC en formava part o no.⁸ Aquesta qüestió —l'estreta relació/dependència del Secretariat respecte del PSUC— és sens

8. UGT. *Actas*, 15-VII-1937.

dubte un dels aspectes clau a l'hora d'interpretar les relacions entre ambdues direccions.

Pel que fa als conflictes que mantingué el Secretariat amb federacions nacionals d'indústria, cap no superà en virulència el mantingut amb la del transport. Aquesta problemàtica va estar determinada per dos aspectes cabdals. En primer lloc, l'enorme pressió que patia aquest sector ugetista a Catalunya per part d'una CNT amb anhels hegemònics en el sector, sense obviar la violència emprada per aconseguir els seus objectius. I en segon lloc, la conflictiva relació que sempre es mantingué amb la Federació Nacional, encapçalada per Carlos Hernández Zancajo —també membre de l'Executiva i largocaballerista acèrrim—, qui es distingí per ser extremament crític respecte de la tasca realitzada pel Secretariat d'ençà de la seva creació, ja el 1933.

En el capítol corresponent a les relacions entre la UGT catalana i el PSUC s'esmenten les dures crítiques a l'organització del congrés, segons el criteri d'Hernández Zancajo, per la seva iconografia «tercerista». La defensa que la presidència realitzà davant d'aquests atacs és tota una declaració de principis de com s'entenia des de Catalunya que havien de ser les relacions entre ambdues organitzacions:

«Cal tenir en compte que estem a Catalunya i que Catalunya té acció autònoma i per tant les qüestions a Catalunya deuen resoldre's per Catalunya mateixa (...). La UGT no pot discutir que Catalunya tingui una mentalitat pròpia, doncs no és un poble que acabi de néixer, sinó que té una història, uns procediments, una mentalitat i una organització política, i el nostre poble no vol perdre la seva personalitat en cap de les organitzacions de casa nostra, (...) doncs diguin el que vulguin els companys de la Federació Nacional, Catalunya continua essent el baluard que sosté a la UGT. Cal reconèixer la seva personalitat, la seva mentalitat, la seva moral i els procediments».⁹

Des d'aquest moment, la tensió s'accentuà i culminà amb la retirada de l'acte d'Hernández Zancajo. En la jornada següent arribà al congrés una carta seva en la qual, segons la presidència, diu «d'una manera solapada (...) que hi ha un esperit d'indisciplina [en el transport català], però no és cert», per acabar dient que el president de la Nacional «no havia estat a l'altura de les circumstàncies». El delegat de Tarragona fou més explícit: «Si se n'ha anat

9. *Acta de la sessió d'apertura del Primer Congrés Extraordinari del Transport de Catalunya UGT celebrat el 19 de març de 1937* (malgrat el títol, són les actes completes del congrés). AHN-SGC/S PS Barcelona 163.

sense demanar permís a ningú, per a ell és el pollastre». La carta no deixava marge de dubte sobre quina era l'opinió del membre de l'Executiva sobre l'actuació del congrés del transport català. Després de manifestar que amb la seva presència no volia avalar la «violación tan descarada» dels estatuts de la Federació Nacional, afegia:

«(...) he resuelto retirarme de vuestro congreso, hago patente a la vez mi más enérgica protesta por la transgresión cometida por el Secretariado Regional cuya inmiscusión en nuestra amada Federación es otra violación a los estatutos de la Unión (...). Conste por último mi asombro por la información que del congreso ha dado en el día de hoy Las Noticias».

Per afegir llenya a les brases, el congrés va decidir constituir una ponència encarregada de donar cos a una federació regional que contradeia la Federació Nacional, que volia una estructuració per federacions provincials igual per a tot Espanya. El plet estava plantejat.

Malgrat els nombrosos telegrams de protesta a l'Executiva per l'actitud d'Hernández Zancajo,¹⁰ aquest no es donà per vençut i seguí publicant articles sobre el que ell qualificava de «desdichado congreso» i contra el Secretariat de Catalunya. L'acusava de viure al marge de les directrius de la UGT d'Espanya com a conseqüència de la dependència total i absoluta del PSUC. Davant la situació, la CNT no desaprofita l'ocasió per prendre partit en el conflicte que enfrontava el Secretariat i el màxim organisme de la UGT d'Espanya i parlava de la «acción criminal»¹¹ que representa el PSUC per a les bones relacions entre ambdues centrals sindicals.

Com a resultat de tot l'exposat, no ha d'estranyar que la Regional del transport fos dissolta l'abril del 1937, en ser desautoritzat el passat i conflictiu congrés. Malgrat la tramesa de nou de nombrosos telegrams de protesta, la decisió presa per l'Executiva era irrevocable. Per a Hernández Zancajo, el contenciós, al marge del tema del transport, encara no estava tancat. El mes d'agost tornà a la càrrega quan, en un altre article a l'òrgan largocaballerista *La Correspondencia* de València, manifestà que «la UGT en Cataluña no es nuestra UGT, la tradicional UGT de España». Atacà la resolució de la crisi de maig a Catalunya, i criticà, de passada, els acords del Comitè Nacional de final de mes, en el qual es qüestionà, amb la col·laboració del Secretariat, la figura de Largo Caballero, amb qui Hernández sempre s'arreglerà. *Las*

10. Recollits a FPI AH 55-44.

11. «¿Por qué en Cataluña no mantienen las dos sindicales relaciones fraternas?». *Solidaridad Obrera*, 6-IV-1937.

Noticias seguí sense voler entrar en polèmiques i es limità a respondre, en un editorial que portava per títol «*Volviendo a las andadas*», que «*Hernández Zancajo odia Cataluña*». ¹² De totes maneres, el següent informe del Secretariat a l'Executiva no deixarà de manifestar que declaracions d'aquests tipus «feien mal». ¹³

És obvi que un dels eixos fonamentals en el bon funcionament de tot sindicat és una acurada organització. Un cop dit això, ja es pot afirmar que la Secretaria d'Organització del Secretariat passà molts mesos col·lapsada davant l'allau de nouvinguts dels primers moments de guerra, i trigà força temps a regularitzar el seu funcionament (enquadrament, cuponatge, cotització...). En lògica conseqüència, les relacions amb la UGT d'Espanya se'n ressentiren i provocaren que fins més d'un any després d'esclatar la guerra i vuit mesos després de represes les relacions entre el Secretariat i l'Executiva Nacional no es posés un mínim d'ordre. Aquest va ser un dels aspectes que més condicionaren i enterboliren les relacions entre ambdues direccions durant aquesta etapa. ¹⁴

Als homes de l'Executiva i de les federacions nacionals els molestava saber que a Catalunya es produïa un extraordinari procés de creixement uge-tista completament al marge de les seves directrius. Tenien la constància que es fabricaven milers de cartilles i segells de cotització que, amb els estatuts a la mà, podien ser qualificats d'il·legals. Això representava un menyspreu i un notable perjudici econòmic per a les sigles del sindicat.

La manca de capacitat dels homes del Secretariat per donar resposta al problema organitzatiu que se'ls vingué a sobre l'estiu del 1936, no crec que pugui ser jutjada amb severitat. Estaven desbordats per l'allau del moment. Molinero no tenia el suport de gaires homes i dones per portar a terme la seva tasca. Malgrat les aptituds d'home metòdic i organitzador, ¹⁵ la situació a la seva secretaria seria durant força temps de desgavell. Si bé el Secretariat de Catalunya no emprengué durant aquests mesos cap iniciativa per regularitzar la situació en els màxims organismes del sindicat i ni tan sols no comunicà l'estat de la qüestió, no s'ha de creure que aquest fet respongui a una actuació premeditada. Quan la sotssecretaria de la Unió insisteixi en la regularització de la situació, es pot afirmar que es faran tots els esforços possibles per aconseguir-ho en el termini més curt possible.

12. 19-VIII-1937.

13. Informe del SR a l'EN, 21-VIII-1937. FPI AH 43-24.

14. Aquest apartat ha estat reconstruït a partir de cartes, circulars i comunicacions que s'han localitzat sobretot a FPI AH 32-19, 33-4, 43-24; AHN-SGC/S PS Barcelona 617 i també UGT. *Actes del període*.

15. Entrevista a Agustí Arcas, 14-IV-1994.

FOTOGRAFIES DE DIVERSOS ACTES DE LA UGT
DURANT EL PERÍODE DE LA GUERRA CIVIL

*Reunió del Comitè de Milícies Antifeixistes el juliol de 1936. La UGT hi estigué representada inicialment pel seu secretari general, el metal·lúrgic Josep del Barrio; el president de la Federació Bancària, Antoni López Raimundo, i el dirigent del ram de l'edificació Salvador González Albaladejo. La marxa al front del primer i la mort del segon en els primers moments del conflicte van fer que hi entressin altres uge-
tistes, com el secretari de la Federació Tèxtil, Francesc Duran Rossell.*

Manifestació a Barcelona l'octubre de 1937 en commemoració de la Revolució Russa. En tot acte públic, durant la Guerra Civil, tant la UGT com el PSUC posaren en relleu el seu caire tercerista amb una iconografia inequívoca, la qual cosa va ser una font inesgotable de conflictes amb la direcció largocaballerista de la UGT d'Espanya.

Durant la Guerra Civil, el Círculo Ecuestre de Barcelona, situat al carrer Balmes, va ser confiscat pel sindicat i es transformà en el Casal Carles Marx.

Taula de presidència del míting del Price celebrat l'octubre de 1936. Entre d'altres, s'hi poden identificar Josep del Barrio i Joan Comorera.

Mítting a la plaça de braus Monumental de Barcelona el 25 d'octubre de 1936, en el qual es va voler donar un impuls al procés d'acció comuna entre les dues forces que monopolitzaven l'actuació sindical a la Catalunya del moment, la UGT i la CNT. Malgrat la inscripció de la pancarta, «De la unió dels treballadors ha de sortir la victòria», la iniciativa va fracassar, com totes les dutes a terme en aquest àmbit entre 1936 i 1939.

Antoni Sesé Artaso, secretari general de la UGT catalana des de la marxa de Josep del Barrio al front, el juliol del 1936, fins a la seva mort, en el decurs dels Fets de Maig. Era natural de la vall de Broto, a Ossa, i l'origen de la seva militància sindical fou a la CNT, com molts altres dirigents ugetistes del període.

Manifestació sindical de reconeixement del suport que la Unió Soviètica donà al Govern republicà durant la Guerra.

Pàgina de Las Noticias en què s'informa de la formació d'un nou Govern de la Generalitat. Exceptuant el breu segon Govern Casanovas, d'agost a setembre del 1936, la UGT, amb les seves sigles o amb les del «partit germà», el PSUC, estigué representada en tots els governs. En aquest cas, el desembre del 1936, es poden veure el futur president del sindicat, Rafael Vidiella, com a conseller de Justícia; Joan Comorera com a conseller de Proveïments, i Miquel Valdés com a conseller de Treball i Obres Públiques.

23 · 4 · 37

L'ESQUELLA DE LA TORRATXA

EDICACIÓ I ADMINISTRACIÓ: A. AL-3 3111-1111

V
I
N
T
I
·
I
·
C
I
N
C
C
E
N
T
I
M
S

EL POUM FA ASSEMBLEES

Cada vegada som més. Aviat ens haurem de reunir al "Teatro de los niños"

La publicació humorística L'Esquella de la Torratxa va estar durant una part de la Guerra Civil sota la gestió del Sindicat de Dibuixants de la UGT. En aquesta primera plana del final d'abril del 1937 es critica el POUM, partit que també tenia com a opció sindical la UGT. L'al·lusió és una clara prefiguració dels Fets de Maig que s'havien d'esdevenir.

Imatges de l'enterrament del secretari general ugetista Antoni Sesé, el maig del 1937. Entre d'altres, es pot observar la presència de Jaume Serra Hunter, Josep Tarradellas, Joan Comorera, la mestra lleidatana Elisa Uriz, vídua de Sesé, Dolors Piera, Josep del Barrio i el cònsol de la URSS a Barcelona.

Acte conjunt del ram del vestit de la UGT i la CNT al teatre Olímpia de Barcelona, en ocasió del Primer de Maig de 1937.

Martes, 18 Noviembre 1937

LAS NOTICIAS

Una de les poques fotografies publicades del III Congrés de la UGT, que va tenir lloc al Palau de la Música Catalana. A l'esquerra, el que seria escollit secretari general en el decurs del congrés, Miquel Ferrer i, al seu costat, amb uniforme militar, Josep del Barrio, llavors ja major de milícies.

CARTELLS EDITATS PER LA UGT
DURANT ELS ANYS DE LA GUERRA

units a la lluita

Parriego

CAMPEROLS !

*el camp
es un*

front de lluita

**TREBALLADORS
DE LA
U.G.T.**

**HA D'ESSER
EL PRIMER DIARI OBRER**

**LLEGIU - LO
FETI - SUBSCRIPCIONS
RECOLLIU DONATIUS**

UGT
TIPÒGRAFIC CASALUYESA

ALERTA AUGE ESTA

Contra el feixisme

**P. S. U.
U. G. T.**

CIUTADÀ

TOMBOLA-SORTEIG
PRO-MILICIES I HOSPITALS DE SANG
ORGANITZAT PEL
SINDICAT de DECORADORS i BELLS OFICIS
JARDINS CASA LLIBRE

U·G·T·
P·S·U·

LLEO

AMB EL TREBALL
AIXAFAREU EL FEIXISME

Fou precisament el tema organitzatiu el que reobrí les portes a les relacions entre la UGT d'Espanya i el Secretariat. En la reunió de l'Executiva Nacional del darrer dia de l'any 1936 es decidí enviar una comissió a Barcelona amb la intenció de trobar una solució al problema del «cuponatge i cartilles» que es produïa a Catalunya. Poc després, Díaz Alor i Hernández Zancajo es desplaçaren a la capital catalana amb aquesta intenció. Paral·lelament el sotssecretari de l'Executiva, Pascual Tomás, restableix la relació amb el Secretariat amb la intenció que aquest li faci arribar una llista completa dels efectius de la UGT a Catalunya en aquell moment per, amb xifres a la mà, posar solució al problema que en aquells moments més preocupava la direcció espanyola: regularitzar la situació tant de seccions com d'afiliats. El Secretariat respongué igual a la comissió que visità Barcelona que al sotssecretari general. Se'ls va prometre la finalització de les activitats irregulars des del punt de vista administratiu i s'establí el compromís d'afrontar les quantitats que es devien pel funcionament irregular dels darrers sis mesos.

Llavors es va entrar en una dinàmica de reclamació de la regularització per part de l'Executiva Nacional i d'excuses per la tardança per part del Secretariat. Malgrat les repetides disculpes que enviava Molinero a València, el 25 de març, en la reunió de l'Executiva, se sentiren fortes veus de queixa al respecte, i es féu la proposta que fos cridada a València, amb caràcter d'urgència, una comissió del Secretariat, per donar explicacions i assumir responsabilitats. L'únic que demostrà clarividència i que anà més enllà de la qüestió formal de segells i quotes va ser Amaro del Rosal, que veia que no solament era un problema organitzatiu i econòmic, sinó que hi havia un rerefons ideològic i de concepció sindical. Del Rosal proposà la creació d'una comissió mixta que pogués solucionar els nombrosos contenciosos que s'anaven acumulant i que s'encarregués de regular de nou les relacions entre ambdues direccions.¹⁶ La proposta —presagi de futurs enfrontaments— caigué al buit.

No ens consta que el Secretariat ni les seves regionals tinguessin en aquell moment un cens mínimament fiable dels seus efectius. La documentació estadística recollida d'aquest període demostra que, en canvi, es treballava en la feixuga tasca de posar ordre en els seus rengles un cop passat el moment àlgid pel que fa als ingressos. Sesé insistí, ja a final d'abril, en la promesa de trametre un informe setmanal sobre l'actuació del Secretariat —suggerí emprar motoristes com a mitjà més segur que el correu— i posà data límit per finalitzar el treball estadístic i financer reclamat. Amb quasi total seguretat, fruit d'aquest treball és l'única llista/cens de la UGT a Cata-

16. UGT. *Actas*, 25-III-1937.

lunya realitzat durant la Guerra Civil de què es té notícia, i que pot ser de l'abril-maig de 1937.¹⁷ De totes maneres, una delegació catalana es traslladà a València a mitjan abril i es comprometé, en un termini de quinze dies, a lliurar la documentació requerida per la direcció central i afrontar, si més no parcialment, els *débitos* amb l'Executiva.¹⁸ El 26 d'abril, finalment, el Secretariat complia la promesa de fer arribar informes setmanals sobre la seva gestió a l'Executiva Nacional. En el segon d'ells, el 3 de maig, es posava l'èmfasi en els atacs que s'estaven rebent del POUM; el text era premonitori del contingut del següent informe: l'explicació dels Fets de Maig.

Malgrat el lent però constant treball realitzat pel Secretariat i les repetides mostres de fidelitat i d'adhesió incondicional, com l'enviada per Del Barrio en el moment de fer-se càrrec novament de la Secretaria General del Secretariat en haver estat assassinat Sesé,¹⁹ l'Executiva decidí prendre la iniciativa. A principi de maig, completament al marge del Secretariat i utilitzant la documentació tramesa per aquest, començà a enviar centenars de cartes a les seccions ugetistes catalanes en què se'ls comunicava que no formaven part de la UGT d'Espanya per no tenir regularitzada la seva situació i reclamava la tramesa immediata de la documentació necessària i les cotitzacions corresponents per poder-les donar d'alta. El Secretariat reaccionà amb indignació i les seccions es quedaren majoritàriament astorades davant la comunicació. La seva reacció fou de sorpresa o incredulitat, ja que per a elles era evident que en ingressar al Secretariat Regional ja formaven part de la UGT d'Espanya.

Les respostes a l'Executiva dels centenars de sindicats catalans afectats per aquesta mesura són inequívokes. Fan palès un ús deficient del castellà i la paraula «sorpresa» apareix gairebé a totes les respostes. El sindicat de Colldejou declarà el mes de maig del 1937 que «*nos sorprendéis, no en extremo, pero si algo absortos* (sic)». Martinet afirmà que estaven «*convencidos de que lo teníamos bien arreglado*». En canvi, Corbera no dubta a culpabilitzar la Regional de la situació pel «*poco contacto que tiene con nosotros y la falta de organización*». El Sindicat de Treballadors de la Terra de Montroig afirma no comprendre «*a qué motivos o causas se debe nuestra situación*». La resposta dels pescadors de Sant Carles de la Ràpita (llavors

17. FPI AH 42-63. Malgrat ser incomplet, sense data i incloure nombrosos errors, és l'única font localitzada.

18. UGT. *Actas*, 22-IV-1937.

19. El 9 de maig Del Barrio envià un telegrama en què saludava l'EN en prendre possessió de la secretaria. P. Tomás l'hi agrai l'endemà i requerí la seva presència a València, que fou assegurada per Del Barrio en un telegrama (11-V-1937) per al «*próximo miércoles*». FPI AH 43-24.

Ràpita dels Alfacs) no deixa dubte de quina era la situació organitzativa en què es trobaven moltes seccions ugetistes a Catalunya en aquell moment: «*Sobre lo que nos dicen de que les mandemos dos ejemplares de reglamentos de esta sindical, debemos comunicarles que aquí nunca hemos tenido reglamentos sindicales de ninguna clase*», i afegiran que volen ingressar en aquesta sindical i «*todo lo que nos haga falta nos dedicaremos a vds. también (sic)*». La del sindicat de Capafonts és, sens dubte, la que millor resumeix la que havia de ser la situació de la majoria de sindicats catalans afectats per la mesura:

*«No comprendemos a qué motivos o causas se debe nuestra situación pues nosotros siguiendo los trámites que consideramos normales (...) enviamos toda la documentación necesaria, estatutos, actas de constitución, solicitud de ingresos, etc. al Secretariado Regional de Cataluña el que a su vez debía cuidar de efectuar todos los trámites para ingresarnos dentro de la UGT y de las federaciones de industria correspondientes».*²⁰

El Secretariat respongué —mitjançant circular a les comarcals— a aquesta iniciativa de l'Executiva en dues direccions. En primer lloc, s'insistia a donar suport al definitiu enquadrament dels sindicats catalans a les federacions nacionals, per —en segon terme— insistir als sindicats perquè fessin força davant l'Executiva per defensar la potestat de l'organisme regional de fer-los arribar els segells de cotització (llevat dels casos en què ja haguessin constituït la Federació Regional i els adquirissin a la Nacional). És a dir, la tradicional posició del Secretariat, basada en la fidelitat als organismes centrals de direcció, amb la voluntat explícita de fer-la compatible amb la màxima autonomia possible. Tot seguit, Molinero insistia en una propera regularització, a la vegada que es feia arribar a València una bestreta de 30.000 pessetes a compte del debit acumulat.

Feia sis mesos que s'havien iniciat les tasques encaminades a solucionar el greu problema organitzatiu establert entre ambdues direccions i no era fins ara, juny del 1937, que es podia considerar que s'havien fet els primers passos sòlids. De tota manera, la recentment esclatada crisi de maig del 1937 accentuà l'abisme que hi havia entre les dues direccions, a la vegada que Pascual Tomás continuava fent arribar a les seccions catalanes missives en què s'insistia en el fet de no pertànyer a la UGT d'Espanya.

20. Les respostes sobretot estan datades entre final de maig i la primera setmana de juny del 1937. Es poden trobar a FPI AH 33-1, 33-2, 33-3 i 33-4.

Si bé semblava que durant el mes de juny la tensió decreixia, en anar-se tancant el contenciós organitzatiu i en aconseguir l'Executiva el correcte enquadrament de les seccions catalanes, alhora que rebia una nova bestreta de 90.000 pessetes, ben aviat, la resolució que s'estava donant a la crisi de maig es va encarregar d'accentuar de nou la tibantor. Però llavors era massa tard, malgrat la regularització organitzativa, perquè es produís un apropament entre Secretariat i Executiva Nacional, ja que ja hi havia entre ambdues direccions moltes més coses que les separaven que no pas que les unien.

Abans d'entrar en el tall que representaren els Fets de Maig i les seves conseqüències en les relacions d'ambdues direccions, cal fer esment d'un altre apartat que també aportà el seu gra de sorra al deteriorament. Ens referim a la posició adoptada per l'Executiva Nacional i alguna de les seves federacions d'indústria davant dels conflictes que, sobretot des dels mesos de febrer i març, afectaren determinats sindicats i federacions en què els antics membres de la FOUS pumista eren majoria, bé en les seves juntes directives o entre l'afiliació. L'intent del Secretariat de frenar-ne el protagonisme sempre va comptar amb l'oposició de l'Executiva Nacional, que inequívocament va fer costat als crítics amb la direcció regional.

Els greus successos que es produïren a Barcelona i a diverses localitats catalanes durant el mes de maig i les seves conseqüències no van passar en va, sinó que van marcar profundament l'actuació de la UGT catalana des d'aquest moment. La sortida que es donà a la crisi que generaren els enfrontaments accentuà les desavinences entre l'Executiva i el Secretariat.

Si bé hi ha força documentació en què consta la insistència de dirigents com Vidiella perquè hi hagués una intervenció ràpida i contundent del govern de València en la resolució immediata de la crisi, també és cert que els dirigents de la UGT i del PSUC aviat consideraren la crisi com un afer català, en la resolució del qual la UGT d'Espanya no havia d'actuar executivament sinó deixar les mans lliures al Secretariat. La seva funció havia de ser donar suport a les forces marxistes catalanes per lliurar la batalla definitiva contra els responsables dels fets. L'oposició de Largo Caballero a extremar les conseqüències d'aquests sobre anarcosindicalistes i pumistes era un factor més a tenir en compte. El líder ugetista i cap de govern era prou clar: «*No había estado medio siglo luchando por las libertades políticas y sindicales para ahora manchar mi historia disolviendo gubernativamente cualquier organización*».²¹ L'Executiva havia de discrepar, tant en el fons com en la forma, de com s'estava solucionant la crisi des de Catalunya i intentà per tots

21. Largo Caballero, F.: «Mis recuerdos». Mèxic, 1976. Pàg. 204.

els mitjans que Vidiella i Comorera es traslladessin a València per discutir-ho, cosa a la qual els dirigents catalans sempre es varen negar.

En la crisi de govern que es generà a partir dels Fets de Maig, el Secretariat, que en un principi donà suport a la proposta de Largo Caballero com a cap de Govern i ministre de la Guerra²² —com també ho va fer la UGT, encara que de manera més formal que real (Aróstegui dirà de «portes enfora»²³)—, aviat passà a donar suport a l'opció Negrín i considerà intransigent i personalista l'actitud de l'Executiva en donar suport a Largo Caballero. Un Largo Caballero a qui els atacs del PCE, les derrotes militars i el difícil context internacional havien fet perdre credibilitat. La crisi catalana de maig en fou el colofó, a la vegada que un nou detonant. D'ençà d'aquesta crisi quedà encara més clar l'arregllement dels ugetistes catalans amb els anomenats socialistes negrinistes que mantenien plantejaments propers als defensats pel PCE: en el sindicat mateix i en algunes federacions d'indústria de la UGT d'Espanya, la influència d'aquest partit era cada vegada més evident. Per als rivals confederals, aquest arregllement amb Negrín era la confirmació del caire burgès de la UGT catalana, un sindicat, segons *Acracia*, format per «*vendedores de hilos, tocados, telas y legumbres*».²⁴

Els posicionaments crítics cap a Largo Caballero es manifestaren clarament en la reunió del Comitè Nacional ugetista els darrers cinc dies del mes de maig. En aquesta reunió l'Executiva va patir una desautorització pública per part d'un seixanta per cent de les federacions nacionals d'indústria. En els seus escrits l'antic cap de govern farà constar la joia de poder-se centrar de nou en la tasca sindical,²⁵ encara que deixa traspuar la desil·lusió que li provoquen —a ell, que havia estat qualificat com el «Lenin espanyol»— els atacs constants del PCE i dels sectors del seu partit propers a la seva línia d'actuació. El Secretariat català es va incloure entre els qui formarien el bloc crític —encara que sense entrar en el cos a cos personal fins que la crisi estigué ben avançada—. Amargament, Largo reconeix que se'l començarà a qualificar de «*enemigo número uno de la clase trabajadora. (...) anarquista, ambicioso, intransigente y otras idioteces parecidas*».²⁶ Ja només li restaven quatre mesos al capdavant de la Secretaria General de la UGT.

22. Telegrames de suport a FPI AH 55-38.

23. Aróstegui, J.: «El sindicalismo socialista en la Guerra Civil». *Claridad* num. 16, XI/XII-1986.

24. 24-V-1937. Citat per Fundación Salvador Seguí: «Las relaciones UGT-CNT». *Cuadernos de la Guerra Civil* núm. 6. Madrid, 1984.

25. Largo Caballero, F.: *Mis recuerdos*. Mèxic, 1976. Pàg. 214.

26. *Op. cit.* Pàg. 212.

En el decurs de l'esmentat Comitè Nacional se sentiren veus discrepants contra el secretari general de la Unió; es posà en relleu l'adhesió al Govern Negrín; se censurà la conducta de l'Executiva durant la crisi; se sol·licità una ràpida depuració pels successos de Catalunya i es felicità la UGT catalana per la seva recent actitud. Indubtablement el Secretariat va estar d'acord, punt per punt, amb la resolució de marcat caire crític cap a l'Executiva. Josep del Barrio, de nou a la Secretaria General, assistí a aquest ple i féu un discurs molt crític a l'antic cap de govern. Qualificà la seva acció com una «experiència fracassada» i carregà durament contra Largo Caballero pel que Del Barrio qualificà d'«anticomunisme» accentuat.²⁷ El posicionament del Secretariat de Catalunya era prou clar des que es radicalitzà la crisi entre ambdues direccions. A *Moments* es plantejava explícitament la necessitat d'una reforma estatutària per «trencar els rígids motlles dels seus estatuts [de la UGT] que no s'emmotllen prou bé a la mentalitat dels catalans».²⁸ Aquesta sol·licitud reconeixia el fracàs de tot el procés portat a terme fins al moment.

Les conseqüències de la crisi de maig foren el detonant de tota una sèrie de pugnes, malentesos i enfrontaments que durant molt de temps s'havien anat produint. A partir d'aquest moment les qüestions d'estratègia política passen per davant d'altres consideracions. És ara quan comencen els atacs a Largo Caballero, com a aliat dels anarcosindicalistes i dels poumistes «*haciendo difícil la solución de la crisis*», segons paraules de Del Barrio.

Del Barrio envià, amb dates 8 de juliol i 2 d'agost, uns autèntics memorials de greuges a l'Executiva Nacional, en què es volien contrastar els «esforços» del Secretariat per normalitzar les relacions amb l'actitud hostil de l'Executiva els darrers mesos, i es criticava la manca d'atenció i de resposta de l'Executiva davant diverses qüestions plantejades pel Secretariat.²⁹ Com era bastant habitual, la resposta de l'Executiva no fou gens explícita i emprà l'encara més habitual argument d'ajornar-la fins que una delegació del Secretariat es traslladés a València. És aquest un moment en què les relacions es troben més enrarides de l'habitual per la desautorització per part de l'Executiva de *Las Noticias* com a portaveu de la UGT, i la signatura per part de l'Executiva d'un pacte nacional amb la CNT que, segons els homes del Secretariat, s'havia fet sense comptar amb ells. Aquestes qüestions van accentuar, ara d'una manera definitiva, les diferències entre ambdós organismes.

27. Fons Josep Del Barrio 3.1. CEHI.

28. *Moments* núm. 4, V-1937.

29. FPI AH 43-24 i AHN-SGC/S PS Barcelona 916.

Pels homes del Secretariat calia convocar un Comitè Nacional per aclarir aquesta situació; però l'Executiva, ja amb problemes amb l'esmentat comitè, proposà una reunió a dues bandes que se celebrà el dia 10 d'agost a València amb una comissió emanada del darrer Comitè de Catalunya i formada per Del Barrio, Molinero i tres representants de les federacions regionals.³⁰

La discussió sobre la desautorització de *Las Noticias* el 30 de juliol, que ara es publicava només com a portaveu del Comitè de Catalunya, provocà tot un seguit de retrets que es retrotreuen des de l'inici de la sortida de l'òrgan. Per l'Executiva era evident que des de l'òrgan català es defensava una política contrària a la sostinguda des de València. El descontent s'accentuà quan Largo Caballero es mantingué ferm en la voluntat d'imposar a Catalunya el pacte amb la CNT i es mantingué ferm a negar-se a convocar el Comitè Nacional, organisme en el qual el Secretariat podia trobar un més gran ressò a les seves propostes. Malgrat que en aquesta reunió es produí la reconciliació administrativa-organitzativa entre ambdues direccions, l'abisme en tots els altres aspectes ja era insalvable.

Tot i la negativa de Largo Caballero, el Secretariat Regional insistí durant tot el mes d'agost en la convocatòria del Comitè Nacional, mentre s'accentuava la tensió entre determinades federacions nacionals i l'Executiva. El dia 16 d'agost, el Comitè de Catalunya aprovà una resolució en la qual s'acusava l'Executiva de «desviació» amb referència als acords presos en el darrer Comitè Nacional celebrat a la darrereria de maig.³¹ Nou dies més tard, Pascual Tomás repetia al Secretariat que no calia insistir més sobre la convocatòria del Comitè Nacional, ja que l'Executiva seguia disposada a continuar amb aquest organisme al marge. La batalla definitiva havia començat.

RADICALITZACIÓ DE LA CRISI I «ENTENTE CORDIALE» (VIII-1937/I-1939)

La tensió acumulada entre l'Executiva, encapçalada per Largo Caballero, i el Comitè Nacional, conjuntament amb el Secretariat des de la resolució de la crisi de maig, culminà el darrer dia d'agost quan els vocals que representaven 29 federacions nacionals d'indústria contràries a Largo Caballero el cominaren a convocar amb urgència un ple del Comitè Nacional. La resposta de l'Executiva Nacional, que feia setmanes que s'estava negant a la convo-

30. Salvador González (Edificació), Emili García (Metal·lúrgic) i Josep Soler (Banca i Borsa). Largo Caballero, en la més pura tradició legalista de la UGT, no acceptarà aquests tres representants ja que els estatuts no permeten que l'EN discuteixi amb representants de les federacions regionals d'indústria. *UGT. Actes*, 10-VIII-1937.

31. *UGT. Actes*. Informe del Secretariat Regional, 18-VIII-1937.

catòria del ple, fou l'expulsió de 14 d'aquestes federacions, en al·legar «falta de pagament» de les cotitzacions. Lògicament, en la llista d'expulsades hi havia les federacions que des de la resolució de la crisi de maig i durant l'estiu havien manifestat una actitud més crítica amb l'Executiva.

La presa de posició del Secretariat fou ràpida i clara. El 7 de setembre, Miquel Ferrer, com a secretari general accidental, feia arribar a totes les seccions una circular en què l'actitud de l'Executiva es qualificava de «lamentable decisió», per arrencar-se tot seguit amb els partidaris de convocar urgentment el Comitè Nacional perquè s'encarregués de «jutjar» l'Executiva³² i «*fijar su posición*» —com es deia llavors— davant l'actitud «*personalista y funesta*» que havia portat a terme.³³ Dos dies abans, un editorial a *Las Noticias*³⁴ qualificava les expulsions de «perniciosas» per a la unitat en l'organització, i Amaro del Rosal trobava lloc a les seves pàgines per parlar, el dia 14, d'una Executiva esdevinguda «*ejecutoria*». A partir d'aquest dia, i durant tot el mes de setembre, les seves pàgines seran una plataforma des de la qual militants, sindicats i federacions del Secretariat llançaran durs atacs contra l'organisme encapçalat per Largo Caballero, encara que s'eviti emprar el nom del vell i mític dirigent socialista com a blanc de les crítiques.

Les seccions catalanes seguiren l'exemple del Secretariat en fer costat a les federacions d'indústria expulsades, i enviaren a València centenars de cartes de protesta per les expulsions. El Sindicat de Treballadors de la Terra de Lleida, per exemple, qualificava l'acció de l'Executiva de «monstruositat» i recordava la supremacia del Comitè Nacional sobre l'Executiva.³⁵

Després de tot un mes de setembre de constant intercanvi de correspondència que només feia que allunyar les posicions dels uns i els altres,³⁶ el dia 24 va vèncer el termini donat per les federacions crítiques perquè l'Executiva rectificués en el tema de les expulsions. En no fer-ho, 29 federacions convocaren el Comitè Nacional a València per al primer d'octubre. Josep del Barrio hi seria, acompanyat per Molinero, en representació del Comitè de Catalunya.

Finalment, sense la presència de l'Executiva, el Comitè Nacional es reuní en una agitada reunió en el decurs de la qual es proclamà la supremacia

32. AHN-SGC/S PS Madrid 1562.

33. *Las Noticias*, 1-X-1937.

34. «*Mantendremos en todo momento la unidad firme y estrecha de la UGT*».

35. 13-IX-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.435.

36. Per conèixer els detalls de tota la controvèrsia, es pot consultar l'opuscle de la Federación Española de la Industria Fabril y Textil: *Memoria de la decisión de la destitución de la Comisión Ejecutiva de la Unión General de Trabajadores y sus fundamentos para elegir la que le ha sucedido*. Barcelona, 1937.

d'aquest organisme sobre l'encapçalat per Largo Caballero. S'anul·laren les expulsions, es destituí l'Executiva largocaballerista per «indisciplina» i se'n nomenà una de nova, que pot ser qualificada de filocomunista, encapçalada per González Peña i Rodríguez Vega com a president i secretari general, respectivament. La nova direcció tampoc no es va plantejar la necessitat de convocar un congrés per ratificar el seu accés al poder, ja que, en paraules del nou secretari general, les adhesions que varen rebre esdevingueren «*un plebiscito que hace innecesarias más consultas*». ³⁷ Lògicament, la delegació catalana donà suport a l'operació en la seva totalitat. No és estrany, doncs, que una de les primeres actuacions dels nous dirigents fos fer públic un «*saludo al Secretariado Regional de Cataluña*». Aviat *Las Noticias* tornava a ser considerat portaveu oficial de la UGT d'Espanya.

L'òrgan català publicava en la primera edició després del ple: «*Pleito resuelto*». L'endemà feia pública la salutació del Secretariat a la nova i «autèntica» Executiva ugetista. En l'editorial qualificava els membres de l'Executiva largocaballerista de «*tertulia*». ³⁸ Dos dies més tard seran un «*conglomerado miserable*» i uns «*caciques*». ³⁹ Es tractava de demostrar que la legalitat estava al costat de la nova direcció i no es qualificava els largocaballeristes ni d'escissionistes —ja que això seria donar-los una certa representativitat—, sinó de defensar actituds merament personalistes.

El dia 7 d'octubre, el Secretariat, fent-se ressò d'un acord del Comitè de Catalunya i mitjançant una circular que no deixava marge a la discrepància, «invitava» les seves seccions a enviar cartes i telegrams d'adhesió a la nova Executiva. En conseqüència, es produí una massiva i fervorosa resposta dels sindicats catalans, com demostren les llargues llistes publicades durant els dies següents a *Las Noticias*; qualsevol telegrama o carta devia ser controlat amb minuciositat pel Secretariat, si tenim en compte que es reclamà l'adhesió a aquells sindicats dels quals no es tenia constància que l'haguessin enviat; i d'altres —com el d'Avià, que inicialment donà suport a l'antiga Executiva— hauran de rectificar ràpidament l'«error» d'haver-se adherit a Largo Caballero. ⁴⁰ El Comitè Regional del Metall també s'adherí a la nova Executiva i sol·licità el trasllat a Barcelona; però en la sol·licitud el seu secretari, Fulgenci Hernández, feia una matisació que reflectia prou bé quin havia estat un dels eixos del conflicte amb la direcció central:

37. Circular de Rodríguez Vega a les seccions, 19-XI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 505.

38. «La nueva ejecutiva de la UGT». *Las Noticias*, 3-X-1937.

39. «La unidad de la UGT». *Las Noticias*, 5-X-1937.

40. FPI AH 58-36, 20-X-1937.

«Hay que ser muy hábiles en plantear este asunto porque hay que tener en cuenta el criterio que existe sobre Cataluña, y solo falta que vean en nosotros un interés absorbente y en ese caso lo vamos a perder todo (...). Es necesario que no se nos vea el sentimiento catalanista o de lo contrario lo hecharemos (sic) todo a perder».⁴¹

No és un testimoni prou eloqüent que un dels problemes cabdals en la relació centre-perifèria en el si de la UGT encara no estigués solucionat després de decennis de discussió? Poc marge a la discrepància va deixar la direcció catalana a les seves seccions pel que fa a l'acatament de la nova Executiva. No s'ha pogut constatar cap moviment contrari a la línia assenyada per la direcció, ja que els que haurien pogut fer-se sentir en sentit contrari ja havien estat emmudits: els sindicats procedents de la FOUS o els que tenien una direcció formada per membres del POUM. Només tenim coneixement d'un grup de militants de Cerdanyola que el 6 d'octubre feren arribar una carta a Largo Caballero demanant-li que reorganitzés el sindicat i publicqués un òrgan de premsa.⁴² És tota la discrepància amb la línia del Secretariat que hem localitzat, i només es tracta d'un grup de militants, no de la junta d'un sindicat.

En la seva defensa, Largo Caballero era prou explícit. Ell queia per intentar evitar en la UGT d'Espanya el que havia succeït prèviament a Catalunya: la supeditació del sindicat a un partit —a Catalunya el PSUC, a la resta de la zona republicana el PCE—. L'opuscle en què reflectí les seves opinions també tenia un títol ben explícit: *La traición del PC Español*.⁴³ La resposta que des del Secretariat es donà al discurs de l'antic secretari general, que donà lloc a l'esmentat opuscle, mostrà una radicalització del discurs antilargocaballerista amb adjectivacions que, fins aquell moment, havien restat al marge: «Solo ha evidenciado su odio a la URSS y al PC y su deseo de provocar la escisión dentro de la UGT».⁴⁴ Tot seguit la premsa dependent del Secretariat inicià una veritable campanya encaminada a posar de manifest que els canvis experimentats en la UGT no significarien el control d'aquesta central per part dels comunistes.

41. *Acta del Comité Regional del Metal de Cataluña*, 10-X-1937. AHN-SGC/PS Barcelona 618.

42. FPI AH 53-48.

43. «Si tendremos nosotros fundamentos para sospechar lo que se quiere hacer con la Unión General de Trabajadores cuando se intenta hacer con ella lo que se ha hecho con la organización de Cataluña!. (...) y eso nosotros no lo podemos permitir, nosotros queremos que la Unión General de Trabajadores esté libre». Largo Caballero, F.: «Largo Caballero denuncia. *La traición del PC Español. Texto del discurso pronunciado en Madrid el 17 de octubre de 1937*». Buenos Aires, 1937.

44. *Las Noticias*, 20-X-1937.

Un cop consolidat el cop de mà contra Largo Caballero, es tornà a reunir a València el Comitè Nacional, del 27 al 30 d'octubre, i en el decurs de la reunió es ratificà la nova Comissió Executiva Nacional. En les seves resolucions s'inclou un significatiu cinquè punt: la «col·laboració lleial» dels comunistes en el si del sindicat.⁴⁵ Aquest acte pot ser qualificat sens dubte com el de la definitiva soldadura de les relacions entre la direcció catalana i la de la UGT d'Espanya. Ferrer, en nom del Secretariat, tingué una destacada actuació i presentà diverses propostes de tema econòmic que foren ben rebudes pels nous dirigents, que consideraven determinades experiències dutes a terme a Catalunya com a models exportables a la resta de la zona republicana. Fins aquell moment, l'actuació del sindicat a Catalunya havia estat qualificada de perillosa per Largo Caballero; ara, tot al contrari. Un dels homes de les federacions nacionals més crític amb l'antiga direcció —Amaro del Rosal— ja havia declarat, quan el plet encara no estava solucionat, que la UGT catalana era «*el espejo en el que debe mirarse el resto de Iberia*».⁴⁶ Poc importava al Secretariat que deu dies després de la finalització del Comitè Nacional rebés la notificació d'expulsió per part del sector encapçalat per Largo Caballero;⁴⁷ el procés no estava encara clos, però els largocaballeristes ja tenien la batalla perduda. El III Congrés del Secretariat ratificaria la soldadura.

A aquest darrer ple del Comitè Nacional, el Secretariat li donà una enorme transcendència. Hi publicà fins i tot les seves resolucions. Es posà l'èmfasi a prohibir tota relació, ni tan sols escrita, amb la direcció i les federacions encara fidels a Largo Caballero, i més encara a enviar delegats a qual-sevol acte que volguessin organitzar, com, per exemple, un pretès i previst congrés per al 12 de desembre, que no s'arribà a celebrar. Es significatiu l'agre debat que va suscitar en el comitè de la Federació Comarcal de Sindicats de Tarragona una «visita de cortesia» que féu cap al 20 de novembre Largo Caballero a la Casa del Poble d'aquella ciutat, fet que provocà que el secretari general de la comarcal fos durament reprès per permetre-ho. Perquè no quedessin dubtes del seu arrenclament amb la línia del Secretariat, decidí retirar des d'aquell moment tots els quadres i efígies de Largo Caballero del local.⁴⁸

La delegació de la nova direcció al III Congrés del Secretariat estigué formada pel seu secretari general Rodríguez Vega, Antonio Mije i Ramon

45. *Las Noticias*, 13-XI-1937. Per a les ponències a aquest Ple, vegeu FPI AH 59-5.

46. *Las Noticias*, 14-IX-1936.

47. FPI AH 43-26.

48. *Llibre d'actes de la Federació Comarcal de Sindicats de Tarragona*. AHN-SGC/S PS Barcelona 368.

Lamoneda. El nou secretari general, encara amb el to de crispació verbal que les recents disputes havien generat, qualificarà l'anterior Executiva com la dels «*flecos de 1931 constituidos en comité particular*», l'acusarà de fer una política d'agressió al PCE, i acabarà parlant d'una nova UGT «*que se ha encontrado a sí misma después de proceder a liquidar los brotes escisionistas*». ⁴⁹ Per ell, és evident que amb aquesta nova UGT quedava liquidat el vell contenciós entre la direcció catalana i la central. En circular que el nou secretari general, Miquel Ferrer, envià a les seccions es deixà ben clar l'èxit del congrés. Pel que fa a les relacions amb la direcció central, des d'ara les paraules «sintonia», «unitat», «compenetració» i «cordialitat» substituiran les de «desautorització», «ignorar» i «menyspreu», que formaven el vocabulari bàsic de les relacions amb l'anterior equip.

Com a mostra d'aquest nou clima, el 25 de novembre el Comitè Nacional passà a residir a Barcelona acompanyat de diverses federacions nacionals. L'Executiva Nacional ho va fer el gener de 1938.⁵⁰ Un cop arribat a Barcelona, Rodríguez Vega envià una «salutació fraternal» al PSUC a la qual Comorera va contestar amb el mateix to de cordialitat.⁵¹

Malgrat l'evidència de la derrota, Largo Caballero no es donà per vençut i intentà reconstruir amb les federacions i els sindicats fidels el que per ell havia de ser la veritable UGT. Els obstacles que hagué de superar foren immensos, ja que el Govern Negrín —que reconegué explícitament l'Executiva encapçalada per González Peña— posà tots els seus recursos a disposició dels nous dirigents i els donà accés a locals, correspondència i comptes bancaris. La propaganda del sector largocaballerista es veia constantment obstaculitzada. L'opuscle amb el discurs de Largo Caballero a Madrid, del qual hem fet esment, va haver de ser publicat a Buenos Aires. Marginat i derrotat, l'antic secretari general va haver d'acceptar al principi de desembre del 1937 la mediació de la Federació Socialista Internacional, representada per León Johaux. Aquest era presentat per la premsa ugetista com a «*campeón de la unidad del proletariado*»,⁵² senyal inequívoc que es confiava plenament en una mediació favorable als clars vencedors de l'enfrontament.

El segon dia de 1938 es féu un ple ampliat del Comitè Nacional sota la presidència de Johaux, amb la presència de representants de les dues executives; el ple decidí, dos dies més tard, ampliar l'Executiva d'onze fins a quinze

49. *Las Noticias*, 16-XI-1937.

50. Acord de la reunió del 4-I-1938. La seu fou a Via Durruti núm. 15 (Via Laietana).

51. FPI AH 47-56.

52. *Las Noticias*, 29-XII-1937.

membres. Així es donava cabuda a representants del sector largocaballerista. De totes maneres, els ressorts del poder ja no havien de canviar de mans. Largo Caballero havia estat apartat de la UGT i ja no tindria cap més oportunitat, fins i tot deixaria de ser vocal del Comitè Nacional del PSOE el mes d'octubre.

El 14 de gener l'òrgan del Comitè de Catalunya *Las Noticias* es felicitava per l'acord a què s'havia arribat. Comorera, en l'informe al Ple del Comitè Central del PSUC era ben explícit en afirmar que, finalment, s'havia assolit «la gran central marxista». Qualificà la solució donada al contenciós no d'ideal, és de suposar que per l'entrada a l'Executiva de quatre membres de l'anterior Executiva, però sí com una «bona solució».⁵³

EL III CONGRÉS DEL SECRETARIAT REGIONAL

Tal com s'ha esmentat, fou sense cap mena de dubte l'acte més important dels celebrats per la UGT catalana durant la Guerra Civil, el que vingué a ratificar el nou clima establert entre ambdues direccions. Es va celebrar al Palau de la Música Catalana entre el 13 i el 16 de novembre del 1937. Aquest congrés, que seguia amb la nomenclatura que s'havia donat l'organització el 1933, ja havia estat convocat per la direcció de preguerra abans del seu relleu per l'equip encapçalat per Sesé i Del Barrio, amb la intenció que se celebrés precisament en les mateixes dates en què havia d'iniciar-se la Guerra Civil. Malgrat la importància de tot el que havia passat des del juliol del 1936, des de llavors el Secretariat va funcionar a partir de la convocatòria de dos plens, l'agost i el novembre del 1936, ja que els homes de la direcció catalana de la UGT trigaren força mesos a considerar que la situació era l'adequada per procedir a la convocatòria del congrés.

Un cop iniciat el conflicte, el Secretariat hagué d'afrontar prou problemes com perquè la crida a un acte d'aquest tipus quedés indefinidament ajornada. A la vegada, aquest ajornament els havia de donar prou marge de temps per consolidar el seu paper en la direcció del sindicat, ja que, com és conegut, l'accés al capdavant de l'organització es féu completament al marge dels estatuts i sense cap suport en un acte, i menys en un congrés. Quan els homes de la direcció de la UGT catalana es van plantejar la convocatòria de l'acte, l'estiu del 1937, es donava una conjuntura favorable, que sens dubte els impulsà a fer aquest pas endavant en l'estructuració i la consolidació del sindicat.

53. *Las Noticias*, 14-I-1938.

S'havia aconseguit donar una mínima estructura organitzativa a la «nova» UGT emanada del vertiginós creixement de l'estiu passat, s'havien netejat els rengles del sector crític representat pels homes de la FOUS, s'havia vençut en el contenciós que es mantenia amb les forces nacionalistes al voltant del plet del CADCI, a la vegada que s'havien assolit innegables quotes d'avantatge respecte d'una CNT que es trobava fins i tot al marge del Govern de la Generalitat. I, finalment, s'havia posat el punt final al llarg contenciós que havia enfrontat la direcció catalana amb l'Executiva Nacional. Antonio Mije va afirmar aclaridorament durant el Congrés: «Desde el 19 de julio hasta el 3 de mayo dirigía la economía [de Catalunya] la FAI, desde el 3 de mayo hasta hoy la dirige el PSUC». És a dir, la UGT catalana se sentia prou forta i consolidada per celebrar sense cap discrepància interna un magne acte que vingués a ratificar les posicions de privilegi que a força àmbits havia assolit a Catalunya.

La situació de tibantor extrema que aquell estiu del 1937 es vivia entre el Secretariat i l'Executiva Nacional de la UGT d'Espanya fou un condicionant perquè la direcció catalana decidís tirar endavant la convocatòria del Congrés, malgrat que, lògicament, els homes de València no podien rebre amb entusiasme la celebració d'un acte que havia de consolidar en el vessant català del sindicat una opció ben llunyana de la que representaven Largo Caballero i el seu equip. Així, quan el Secretariat «sol·licità» a final de juny permís a València per celebrar un congrés l'Executiva Nacional va manifestar un ben poc entusiasta «no podemos negarnos».

Tot el procés de preparació del congrés va coincidir amb l'accentuació de la tensió i l'enfrontament entre ambdues direccions, fins al punt que se celebrà quan el trencament ja s'havia produït. Per a la nova direcció de la UGT d'Espanya, aquest congrés de la UGT catalana fou aprofitat per refermar-se en la direcció, a part de carregar a l'esquena de l'antiga direcció la responsabilitat de tots els problemes que havien existit en la relació entre el Secretariat i l'Executiva Nacional.

El 19 d'agost, el Secretariat feia arribar la convocatòria del congrés a les seves seccions, amb un ordre del dia i tot un seguit d'instruccions per portar a bon terme la celebració de l'acte. Es creà una comissió, formada per Emili Vilaseca (FOSIG), Francisco Jiménez (FLB) i Miquel Curcó (FCTT), per agrupar en ponències les proposicions que els sindicats que estiguessin al corrent de pagament podien fer arribar al Secretariat i ser, en conseqüència, incorporades a la *Memòria* que es preparava. En un principi, les dates inicialment escollides foren els tres darrers dies del mes d'octubre del 1937. Però fou ajornat unes setmanes a conseqüència del retard en la recopilació de dades per part del Secretariat, i, sobretot, per les dificultats que hi va haver a

l'hora d'imprimir la *Memòria* del congrés,⁵⁴ per l'escassetat de paper per aquelles dates.

Un cop es produí el tancament de la *Memòria*, es va procedir a la seva impressió i tramesa als sindicats perquè aquests discutissin les proposicions recollides mitjançant assemblees generals. A la vegada, s'escollien els delegats que havien d'exercir la representació en el congrés, amb el viatge a càrrec de les respectives seccions. Finalment, el 15 de novembre, i després de més de tres mesos de preparació, començava envoltat d'un gran aparell de propaganda⁵⁵ l'anomenat Congrés de la Victòria, que segons Josep del Barrio havia d'aportar solucions «*que tengan como consecuencia acelerar el fin de la guerra que estamos sosteniendo*». Els temes a tractar havien quedat estructurats definitivament de la manera següent: I. Els sindicats cara a la guerra i contra el feixisme; II. Unitat d'acció amb la CNT; III. L'Estatut de Catalunya i la Constitució de la República; IV. El nou ordre econòmic de Catalunya; V. Els treballadors de la terra i l'economia agrària; VI. Les condicions de vida dels treballadors; VII. La nova missió dels sindicats. Tot amb l'objectiu, tal com deia l'editorial de *Las Noticias*, tres dies abans de l'inici, d'aconseguir que la rereguarda treballés més del que havia fet fins aleshores. Calia depurar, incrementar la producció i crear un «ambient de guerra» que setze mesos després de l'inici del conflicte sembla que encara no havia estat possible crear.

Sense cap mena de dubte, un dels objectius fonamentals a assolir pel Secretariat mitjançant aquest congrés era demostrar públicament la potencialitat numèrica i orgànica del sindicat a Catalunya i intentar posar de manifest que s'havia acabat la tradicional hegemonia anarcosindicalista. Un altre aspecte era demostrar la catalanitat de l'organització, i donar per fet que s'havia superat la desconfiança tradicional del socialisme representat per la UGT i el PSOE davant el fet nacional català, un cop superada la controvèrsia notable que al llarg de l'estiu anterior s'havia viscut al voltant de «la tercera central sindical». El marxisme-leninisme i la seva teoria sobre les nacionalitats, sense més, havia estat la pedra filosofal que havia permès superar aquesta incomprensió històrica i la UGT havia d'esdevenir l'eix en l'àmbit sindical d'aquesta nova concepció de la realitat catalana.

Aquesta decidida voluntat d'afirmació numèrica i nacional no va deixar aflorar a la superfície cap tipus d'oposició a la direcció ni a la línia seguida pel sindicat; ja feia mesos que les veus discordants havien estat marginades i

54. La *Mèmoría* completa (96 pàgs.) és a AHN-SGC/S PS Barcelona 2.619.

55. Barcelona s'omplí de cartells i només la FLB va imprimir 360.000 fulls volanders.

fetes emmudir en la UGT catalana i cap qüestió que pogués esdevenir polèmica no va tenir lloc en el decurs del congrés, ja que s'intentà donar en tot moment una imatge de cohesió i unanimitat.

Era aquest un congrés que no s'assemblava gens, en paraules d'Edmundo Domínguez, «*al modestísimo celebrado en la Casa del Pueblo en agosto de 1932 o al del Walkyria de 1934, aun cuando en este último ya podía apreciarse el arraigo y la expansión que iba conquistando la UGT en Cataluña*». ⁵⁶ En l'informe del Secretariat s'afirmarà que en aquell acte hi hagué representats 594.463 afiliats enquadrats en 2.146 sindicats ⁵⁷ (1.456 amb delegació al Congrés) representats per 1.678 delegats, ⁵⁸ amb un total de 26 federacions d'indústria constituïdes i 3 més en tràmit de constitució. En definitiva, una UGT «*gigantesca, fuerte, potente y disciplinada*» que finalment s'havia implantat a Catalunya. Aquest fabulós increment havia estat possible, segons el seu criteri, gràcies a l'encertada política portada a terme des de juliol del 1936; una política basada en la disciplina i en la responsabilitat i que donava resposta i solució al caos organitzatiu que hi havia en el moviment obrer català abans de l'inici de la guerra. Del Barrio, en el seu informe al congrés, va negar que el sindicat fos una «*massa amorfa i inconscient*», ⁵⁹ i ressaltà l'encert que havia significat obrir les portes del sindicat a aquesta massa de nous afiliats, a la vegada que també ressaltà el paper del PSUC com a exemple d'unitat política de la classe obrera sense el qual hauria estat impossible aquest extraordinari creixement ugetista.

El problema fonamental per a Del Barrio no era un altre que el que havia denunciat des de les trinxeres ja feia més d'un any: el de la producció, ja que «*en muchos casos el rendimiento es inferior al del 18 de julio*». Aquesta producció calia incrementar-la si veritablement es volia guanyar la guerra i edificar una nova societat: «*El rendimiento en el trabajo es el signo de una verdadera sociedad nueva*». La URSS era l'exemple a seguir. Per solucionar aquest problema calia reorganitzar completament la indústria i acabar amb l'igualitarisme de salaris, per donar estímuls als tècnics i aplicar totes les «*consideraciones de carácter especial que hagan falta para conseguir que se trabaje con estímulo y con entusiasmo*», i imposar una disciplina de treball

56. *Las Noticias*, 14-XI-1937. Domínguez comet un error, ja que l'agost del 1932 la UGT catalana no va celebrar cap congrés.

57. Les xifres completes són les següents: 462.236 afiliats amb les quotes al corrent, 52.227 sense delegació per problemes econòmics o de transport, 20.000 sense vot en no tenir les quotes al dia, i 60.000 al front.

58. Segons la normativa preestablerta corresponia un delegat als sindicats que tinguessin de 15 a 1.000 afiliats, dos als que en tinguessin entre 1.000 i 2.000, i així successivament (*Las Noticias*, 11-XI-1937).

59. Del Barrio, Josep: *Informe al III Congrés*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

per aconseguir el veritable funcionament dels organismes sorgits per regir el nou ordre econòmic. En cas contrari, «*el triunfo en la guerra es dudoso*».

També és significatiu constatar les intervencions en el Congrés dels tres delegats que envià la nova Executiva Nacional: el secretari general José Rodríguez Vega, Ramón Lamonedada i Antonio Mije. Els tres aprofitaren la plataforma del Congrés per atacar l'antiga Executiva i responsabilitzar-la dels coneguts problemes de relació amb el Secretariat. Problemes que es podien donar per acabats en haver encomanat a la nova Executiva Nacional «*que realice el trabajo de procurar facilitar vuestra actuación, respetando aquellas modalidades y peculiaridades de vuestro país*». Aquest reconeixement de la personalitat autònoma del Secretariat de Catalunya no s'ha de deslligar de la consideració que s'havia posat el punt final a la «*incomprensión [de los] problemas de Cataluña, (...) de la autonomía y de las nacionalidades*» que havien estat provocats fins llavors per la «*pervivencia [en muchos compañeros] de sentimientos de tipo centralista*». ⁶⁰ Així, la direcció central de la UGT també donava suport a la «rectificació» de la UGT catalana davant el fet nacional i reforçava el seu paper de «central catalana», a la vegada que organitzativament es permetia reforçar aquest posicionament gràcies a uns nous estatuts. De tota manera, cal considerar una exageració la valoració del congrés que farà Ferrer posteriorment en afirmar que la raó primordial de la seva celebració va ser «emancipar [la UGT catalana] de la tutela espanyola», ja que aquesta havia esdevingut una organització «més que autònoma, independent». Per ell, l'única relació que hi havia entre ambdues organitzacions era el lliurament de les cotitzacions «i prou».

Mije serà més caut en la seva intervenció en referir-se al Secretariat. Centrarà el discurs en els aspectes econòmics i incidirà en la necessitat d'incrementar la producció fent seves les paraules de Negrín en el sentit que «*cada fábrica y cada taller deben ser un verdadero volcán de entusiasmo y fe en la victoria*». Malgrat el contingut diferent dels seus discursos, i per raons concretes que desconeixem, tant Rodríguez Vega com Mije seran criticats per Miquel Ferrer en afirmar que no es varen comportar «amb el respecte degut a la catalanitat de la UGT». Aquest comentari no el fa extensiu a Ramón Lamonedada, «únic dels forasters» que segons Ferrer es va comportar amb el «respecte degut». ⁶¹

Totes les valoracions que es van fer un cop acabat el Congrés foren evidentment positives. Vidiella, que en el seu decurs havia esdevingut president

60. Tots els discursos fets en el Congrés pels representants de l'EN varen ser editats per la Secretaria de Premsa i Propaganda (vegeu Bibliografia).

61. Ferrer, M.: *Memòries* (inèdites). Fundació Bofill.

del Secretariat, va assegurar que «molta feina, i bona, ha estat realitzada en la nostra magna assemblea». Si ens centrem en els acords que es prengueren,⁶² veiem que hi ha una ratificació sense cap fissura de la política seguida fins aquell moment pel Secretariat.

Així hi haurà un refermament en la política portada a terme respecte a la petita burgesia, qualificada de «víctima del capitalisme»; a la depuració portada a terme contra els poumistes en els rengles de la UGT i s'estendrà una mà per redreçar la política d'unitat a una afeblida CNT. Es parlarà d'unitat al camp en el marc de la FESAC, es defensarà l'aplicació estricta del Decret de Col·lectivitzacions, la municipalització dels serveis públics i la nacionalització de la indústria de guerra i, lògicament, es farà professió de fe governamental tant al costat del Govern Negrín com del Govern de la Generalitat. Es parlarà del PSUC com del partit que representa el sindicat en el Govern, per —finalment— fer esment al dret a l'autodeterminació dels pobles en consonància amb el gir que a aquest respecte havia experimentat el sindicat els darrers mesos. És a dir, un autèntic decàleg del que havia estat la política de la UGT catalana des de l'inici de la guerra fins aquell moment.

Quant als objectius a assolir, el sindicat se centrarà sobretot en dos aspectes. El de la producció i el de la mobilització de la rereguarda. Pel que fa a la producció, es parlarà de «formar grups d'esforçats obrers (...), lliures d'egoismes i abnegats, que, amb vista a la victòria sobre el feixisme i amb vista a un prometedor futur immediat, siguin les brigades de xoc de l'exèrcit del treball les que serveixin d'exemple als inconscients i posin en evidència els ganduls i els sabotejadors de la causa antifeixista»⁶³. Respecte al segon apartat, es parlarà d'introduir pràctiques «stajanovistes» paral·lelament a la posada en pràctica d'un «salari d'estímul» que acabés amb l'igualitarisme salarial implantat des de l'inici del conflicte. S'insistirà igualment a redreçar el mal funcionament de força parcel·les de la gestió econòmica, passant per un major control dels comitès de control i la millor utilització dels tècnics en les empreses. Per fer costat a aquests es posava l'èmfasi en la necessitat peremptòria d'accentuar el procés formatiu de quadres. És a dir —tal com assenyala el nou secretari general Miquel Ferrer—, anar cap a una «mobilització civil al servei de la guerra», aspecte aquest que depenia de l'assoliment d'«un nou tipus d'obrer» que, d'acord amb altres preocupacions posades de manifest en el congrés (emboscats, inactius, desertors...), encara era lluny

62. El Secretariat va editar en català i en castellà un opuscle en què, amb una introducció de Rafael Vidiella i de Miquel Ferrer, nous president i secretari general respectivament, es recollien tots els acords que es prengueren: *Acords del III Congrés*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

63. *Acords del III Congrés*. Pàg. 18.

d'aconseguir-se. En aquell moment, la «intensificació desinteressada de la producció» fou un objectiu ben difícil d'assolir. Malgrat la consigna ugetista de «Sindicats cara a la guerra», el fet de donar contingut al lema era encara, aquell novembre del 1937, una fita de la qual s'estava ben lluny.

ELS NACIONALISTES I LA UGT: EL CADCI I LA FNEC.
LA UGT «CENTRAL SINDICAL CATALANA»?

Un dels aspectes més contradictoris i a la vegada més representatius del creixement ugetista dels primers mesos de guerra consistí en la inclusió en els seus rengles de formacions de marcat i tradicional caràcter catalanista. Especialment, el Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), l'Associació de Funcionaris de la Generalitat (AFG) i la Federació Nacionalista d'Estudiants (FNEC). Per constatar la contradicció evident d'aquest ingrés a la UGT, només cal anar als estatuts del CADCI¹ i veure que es tracta d'una organització que accepta únicament com a idioma oficial propi el català i que declara explícitament que una de les seves tasques fonamentals és dedicar-se a «activitats patriòtiques». Són prou conegudes les limitacions en el terreny de la qüestió nacional, al llarg de la història recent, per part de les sigles representades per la UGT i el PSOE, malgrat que durant la guerra es dugué a terme un cert revisionisme de quina havia estat la seva actitud al respecte. Per exemple, intentant revaloritzar la seva actitud davant l'Estatut, mitjançant la qual agosaradament s'afirmava que «(...) la UGT era admesa als cors dels catalans com una germana més».²

Així doncs, un dels axiomes que havia acompanyat la UGT a Catalunya en la seva poc fèrtil trajectòria dels decennis anteriors —centralisme, oposició a tot plantejament catalanista...— quedava ràpidament obviat per la força dels esdeveniments. El 2 d'agost de 1936 ingressava a la UGT el CADCI, el 18 ho feia la FNEC i poc després l'AFG. El Secretariat passava a veure's sensiblement incrementat amb l'afiliació de milers de nous inguts procedents de les esmentades organitzacions. Organitzacions que sempre havien gaudit

1. AHN-SGC/S PS Madrid 2.619.

2. *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat* núm. 4, VII/IX-1937. Per a una síntesi de l'actuació de la UGT davant l'autonomia catalana i l'Estatut del 1932, vegeu Ballester, D.: *Op. cit.* Pàgs. 137-147.

d'un ampli marge de maniobra organitzativa respecte a sindicats i partits ara anaven a parar a allò que tradicionalment s'havia qualificat de «centralisme-burocratisme madrileny». Aquest apartat, el de les relacions orgàniques entre unes organitzacions amb voluntat de mantenir una certa —i en alguns casos àmplia— autonomia sota la protecció d'unes sigles i la tradició ugetista d'estricta acatament als estatuts serà una font de conflictes inescapable, tal com es veurà tot seguit.

Fou aquesta una aportació quantitativa a la UGT que en cap cas s'ha de menystenir, ja que aquestes organitzacions també es varen veure afectades a l'alça per l'efecte de la sindicació obligatòria. Un CADCI que el març del 1936, quan es recuperava dels efectes de la repressió després dels Fets d'Octubre, agrupava 5.000 afiliats, ingressà a la UGT amb 23.000 l'agost del 1936, per assolir l'any següent una xifra molt propera als 55.000 afiliats. És a dir: per ell mateix aportava prop d'un 13% del total d'afiliació de la UGT catalana durant la guerra. Per la seva banda, l'AFG també va veure la seva afiliació més que duplicada en passar dels gairebé 1.200 afiliats al principi del 1936 als 2.800 de l'estiu, que es convertiran en 6.000 a final d'any. Si a aquestes xifres hi afegim els 18.000 afiliats a la FNEC i els vora 3.500 del Funcionaris Municipals barcelonins, sindicat que també es pot situar en aquesta òrbita, arribarem a la important xifra de més de 80.000 afiliats al Secretariat procedents d'aquesta franja ideològicossindical. Gairebé una cinquena part del total de l'afiliació acumulada per la UGT catalana durant la Guerra Civil.

A l'hora de valorar aquests importants ingressos, quin aspecte s'ha de valorar com a més important perquè aquests sindicats es decidissin a ingressar a la UGT? Foren els aspectes conjunturals derivats de la situació de les primeres setmanes de guerra el que portà els sindicats autònoms a cercar aixopluc al paraigua protector d'una de les dues centrals? O bé es pot afirmar que la UGT, en incorporar el discurs marxista-leninista sobre les nacionalitats, esdevingué un punt d'atracció per als sindicats autònoms de contingut nacionalista? Sens dubte, s'hauria de triar la primera opció, la qual es va veure reforçada pel rebuig que els anarcosindicalistes provocaven en amplis sectors de la militància nacionalista. Pel que fa al segon factor, cal afirmar que el canvi operat en la UGT fou evident, però també és cert que fou un canvi que es produí per l'aplicació mimètica de l'esmentada teoria sobre el fet nacional, sense que anés acompanyada de cap reflexió ni debat en el sindicat, que en aquest terreny es deixava portar per la pauta que assenyalava el partit. Rafael Vidiella declarava al respecte:

«En realidad los motivos de que el Partido Socialista y la UGT, a pesar de estar fundada allí, no creciera en Cataluña, no se debe, como se ha dicho tantas veces, a que los catalanes sean temperalmente anarquistas. La verdad es que ni el Partido Socialista, ni la UGT, supieron interpretar jamás, antes de ahora, la cuestión catalana en el aspecto de su personalidad nacional. Pero tan pronto se ha fundado un partido marxista único siguiendo las teorías de Marx, Lenin y Stalin respecto las nacionalidades, los trabajadores catalanes han comprendido que su puesto estaba en él y han acudido tanto al Partido Único del Proletariado como a la UGT».³

Aquesta rapidesa i aquest mimetisme no ens han de fer creure que el nou caire que es donava a la qüestió nacional fos senzillament una operació cosmètica. Hem de creure en la voluntat de canvi entre els dirigents ugetistes, tant en els nascuts a Catalunya com en els molts que ho havien fet fora i habitualment enraonaven en castellà (Sesé, Molinero, Del Barrio...). Però el que també s'ha de creure és que davant el caire que prenién els esdeveniments, les formulacions teòriques van quedar en un segon terme, empesos com estaven els sindicats a fer tasques d'un ampli abast. És en aquest sentit que podem parlar d'acceptació formal, sense discussió d'uns nous principis sobre el fet nacional, que creiem que no van jugar un paper decisiu a l'hora d'atreure cap a la UGT el CADCI, la FNEC i altres forces sindicals d'ideologia similar.

EL PLET DEL CADCI, CAP A UNA TERCERA CENTRAL SINDICAL?

Per actuació i per ideologia, el Centre havia mantingut des de la seva fundació⁴ una trajectòria ben diferenciada de la del sindicat socialista, sense que això hagi de significar que no s'haguessin establert abans unes relacions puntuals i esporàdiques entre els uns i els altres. Tenim notícia que Besteiro fou invitat a donar una conferència el març del 1921.⁵ O bé que els homes del CADCI, en adonar-se de la posició de privilegi dels socialistes sota la Dictadura de Primo de Rivera, van sol·licitar la seva intervenció davant el Govern per evitar el nomenament d'una junta de «reial ordre» per al Centre,

3. *Las Noticias*, 17-VIII-1937. Reprodueix declaracions fetes a *Claridad*.

4. Per a una síntesi de la història prèvia del CADCI vegeu Lladonosa, M.: «El CADCI». Dins Balcells, A.: *Teoría y práctica del movimiento obrero en España, 1900-1936*. València, 1977.

5. *UGT. Actas*, 7-III-1921.

formada per membres del Lliure, a conseqüència d'haver estat el CADCI acusat d'organització «separatista». Aquell juliol del 1926, l'Executiva Nacional ugetista es limità a un «*darse por enterada*»⁶ davant el requeriment del CADCI. No tenim constància que es fes cap gestió al respecte.

Això no fou obstacle perquè dos anys més tard, i en el mateix sentit de sol·licitar ajut davant la política repressiva de la Dictadura vers les entitats catalanistes, el CADCI tornés a visitar Largo Caballero a Madrid, amb la intenció que intercedís en la reobertura del local de l'entitat. Prometé al conseller d'Estat que si calia fins i tot dissoldrien la secció de propaganda catalanista. Però tant a Madrid com a Barcelona, en plena polèmica sobre catalanisme i socialisme a les pàgines de *L'Opinió*, no s'oblida que dels homes del CADCI, arrencats lògicament amb les posicions catalanistes, sortien «*frasescitas de socialismo madrileño, socialista español y otras lindezas por el estilo*». En aquest debat s'atacà la UGT pel seu caire centralista, i, tal com resumeix sota pseudònim Pla i Armengol des de les pàgines de l'òrgan ugetista *Justicia*, «*ellos eran pairales y estaban al margen de lo de más allá del Ebro. No sentían ni practicaban la solidaridad proletaria*».⁷ És a dir, hi havia una llunyania evident en els plantejaments i els objectius del CADCI i la UGT, malgrat el que el context dictatorial pogués fer pensar.

Passaran força anys fins que tornem a tenir constància d'alguna relació entre ambdues organitzacions. Serà a les vigílies de les legislatives del febrer del 1936 que una delegació encapçalada pel president Àngel Gutiérrez es traslladarà a Madrid per intentar novament reobrir el local, ara clausurat a conseqüència dels Fets d'Octubre, davant el ministre de la Governació. La delegació del CADCI aprofità el desplaçament per lliurar una carta al Sindicato Provincial de Trabajadores del Comercio de Madrid, amb el qual declara mantenir unes bones relacions.⁸ Malgrat aquest apunt, és evident que la UGT catalana i el CADCI eren organitzacions ben allunyades l'una de l'altra. Únicament i exclusivament les circumstàncies excepcionals d'aquell estiu del 1936 acabaren determinant l'ingrés del CADCI en un sindicat d'orientació marxista com era la UGT. Factors a tenir en compte haurien de ser, d'una banda, els inherents al CADCI mateix, amb l'accés a la direcció de Pere Aznar i Cussó, poc abans escollit diputat pel PCP. Això comportà l'esquerranització i la proletarització del Centre, com també de l'entorn polític i sindical del moment amb la consolidació de les tendències unitàries aparegudes en ambdós àmbits des de feia força mesos, que culmina en el pro-

6. UGT. *Actas*, 27-VII-1926.

7. *Justicia*, 4-X-1928.

8. UGT. *Actas*, 13-II-1936.

cés de sindicació de la societat i de bipolarització sindical a partir del 19 de juliol.

L'ingrés del CADCI a la UGT: una convivència conflictiva

Només tres dies després de la rebel·lió militar, des de les pàgines de *Treball*, ja es feien autèntiques odes al CADCI, que poc després eren acompanyades de crides per ingressar a la UGT. Aviat es va aconseguir l'objectiu de convocar una assemblea general extraordinària per decidir el possible ingrés a la UGT del Centre. Fou convocada per al 2 d'agost: sense votació nominal i amb un nombre de socis representats molt inferior als 23.000 afiliats que llavors tenia el CADCI, es va decidir per aclamació i unànimement, segons es recollia en la premsa del moment,⁹ passar a formar part de la UGT, encara que sense dir en cap moment si aquest ingrés era una integració o bé una assimilació. Pere Aznar, en una reunió prèvia amb els dirigents del Secretariat, aconseguí garanties respecte al manteniment de la identitat del Centre. És a dir, que en comptes de diluir-se el CADCI en la UGT, esdevingués l'eix on es van polaritzar tots els mercantils ugetistes. Com que no es va precisar aquest apartat, des del mateix moment de l'ingrés ja es plantejà un problema que va trigar més d'un any a ser solucionat i va determinar greus conseqüències tant per al desenvolupament del CADCI en el si de la UGT com per a l'estructuració i el funcionament del mateix ram mercantil del sindicat.

Es pot parlar d'un autèntic «plet del CADCI» que no es va acabar de solucionar formalment fins a l'estiu del 1937. Un plet que havia de tenir dos vessants. El relacionat amb la integració, des del punt de vista orgànic del CADCI en la UGT, i el que fa referència a la pretesa formació d'una tercera central sindical de signe catalanista, de la qual, sens dubte, el CADCI havia de ser-ne l'eix. Aquesta polèmica no es pot considerar completament desvinculada de l'aspecte anterior, ja que totes les dificultats que trobava el Centre per integrar-se en la UGT i mantenir la personalitat pròpia, eren arguments a favor d'aquells que, sobretot des de les pàgines del *Diari de Barcelona*, *Som* i *La Humanitat*, recordaven repetidament la contradicció que suposava que formacions de clara trajectòria catalanista pertanyessin a un Secretariado Regional. Aquest plantejament era reforçat, en el moment de màxima polèmica, l'estiu del 1937, per la sortida del sindicat de la FNEC poques setmanes abans. Aquesta sortida ajudava a ressuscitar la possibilitat de crear una «tercera central catalana», possibilitat que sempre havia estat present en l'àmbit

9. Vegeu «L'actitud unànime del CADCI». *Treball*, 15-VIII-1936.

sindical català, com ja es posà en relleu en el decurs del XVII Congrés de la UGT d'Espanya, l'any 1932, quan Sánchez Marín argumentà la seva sol·licitud de més autonomia per a la UGT a Catalunya en funció d'una possible creació d'una nova central de caire catalanista.

En realitat, el pas fet l'agost del 1936 fou més formal que real. A l'hora d'escollir els comitès de control a les empreses, tal com reflecteixen les actes, els homes del CADCI eren escollits amb les pròpies sigles, mai emprant les de la UGT a la qual formalment pertanyien. Fins i tot, en algun comitè, l'afiliació al Centre representà problemes en considerar-se aquest sindicat poc «revolucionari».

El cert és que els mesos passaven i el CADCI continuava fent la seva pròpia vida sota el paraigua protector de la UGT, sense que el Centre esdevingués federació regional mercantil de la UGT, tal com semblava que succeiria l'agost del 1936. Joan Fronjosà era prou explícit al respecte, en insistir en la necessitat de mantenir les sigles del Centre, ja que aquest estava «l·ligat a una part de la Història de Catalunya i de la lluita de classes del proletariat català». Malgrat aquest entusiasme inicial respecte a la qüestió del CADCI, a final d'agost la Federació Local barcelonina, en la seva junta, ja constatava que el Secretariat havia canviat de parer respecte al tema a debat, ben segur que per les pressions que rebia de l'Executiva Nacional, tant pel fet de no admetre sindicats al marge de les respectives federacions nacionals d'indústria com per la pretensió del CADCI de portar a terme una vida autònoma dins la UGT.

A final de desembre es va produir la fusió de la Unió Ultramarina, l'Associació de Dependència Mercantil i del Sindicat Mercantil de Barcelona de la UGT. Aquest pas no va significar tampoc l'estructuració de la federació mercantil. No s'avançà en el tema fins al mes de gener del 1937. El dia 2, un principi d'acord fou acceptat pels homes del CADCI, però calgué una altra reunió al màxim nivell per forçar els homes del Centre a refermar amb fets el seu ingrés a la UGT, ja que fins aquell moment els homes de l'Executiva consideraven que el CADCI no pertanyia al sindicat perquè no havia distribuït els afiliats entre les federacions i les seccions que en el terreny mercantil tenia la UGT.

Aquesta nova reunió es va produir a Barcelona el 30 de gener entre un representant de l'Executiva Nacional, Díaz Alor, Pere Aznar i representants de les federacions de Viatjants, Treballadors del Comerç i Empleats d'Oficines.¹⁰ La qüestió era la mateixa: el CADCI volia mantenir les seves sigles i no acceptava dissoldre la seva secció de treball en les tres branques en què

10. «Reunión celebrada el día...». *Op. cit.* AHN-SGC/S PS Barcelona 504.

eren distribuïts els mercantils a la UGT quan es formés la federació regional del ram, a la formació de la qual s'oposaven els membres del CADCI en tenir la voluntat d'ocupar per ells mateixos el seu lloc. Si alguna cosa caracteritzà l'actuació de Pere Aznar al llarg de la reunió, va ser l'intent de mantenir sobre qualsevol altra cosa la personalitat del Centre i de consultar mitjançant assemblea amb els seus afiliats les directrius emanades de l'Executiva. Tan aferrissada fou la seva defensa que fins i tot se li proposà de mantenir les sigles, però només amb caire mutual. Finalment, Aznar hagué de cedir i, tal com volia l'Executiva —i expressà el seu representant—, el CADCI «*desaparece como organización de resistencia*». Ni tan sols aconseguí que la futura federació dels mercantils catalans, que inevitablement s'havia de crear, s'anomenés Federació Catalana de Treballadors Mercantils en imposar-se novament el criteri de l'Executiva de denominar-la Federació de Treballadors Mercantils de Catalunya. Si més no, a Catalunya s'estructurava una única federació mercantil, mentre que a la resta d'Espanya republicana els treballadors d'aquest ram eren dividits entre tres federacions d'indústria. El CADCI no havia pogut fer prevaler la seva força numèrica davant els acords presos. Ja només podia queixar-se de la «intransigència» dels homes de València, però les portes a la dissolució ja eren obertes.

Malgrat que ja s'havia arribat a un acord, el camí a recórrer per assolir la fusió projectada encara havia de ser llarg. Els criteris que sorgiren en una assemblea del Grup Sindical Socialista Mercantil del CADCI a final del mes següent¹¹ posen en relleu quin era l'estat de la qüestió. D'una banda, la voluntat de mantenir la personalitat del Centre dins la UGT; a la vegada, es fa palesa també la inviabilitat d'una sortida de la UGT en considerar-se que, com a autònoms, «ens destrossarien».

Les actes de l'Executiva Nacional del període constaten la impaciència d'aquests pel retard en el compliment dels acords el mes de gener. El Secretariat havia de reconèixer el 29 de maig a l'Executiva que «*aún no está finalizado de arreglar (...) la cuestión del CADCI*»,¹² mentre que la premsa dependent del Secretariat rebia ordres de no fer esment a les seves pàgines de l'evolució del contenciós.

11. *Acta de la reunió del Grup Sindical Mercantil (Socis del CADCI)*, 27/28-II-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

12. FPI AH 33-4.

El difícil estiu del 1937: l'escomesa dels sectors nacionalistes i la resolució del plet

Precisament, a partir d'aquests moments, el plet del CADCI entrarà en la seva recta final. S'ha de tenir present en aquest context la reacció de considerables sectors polítics d'orientació nacionalista a la pèrdua d'autonomia en aspectes cabdals com l'ordre públic amb què s'havia liquidat la crisi del maig. Igualment cal tenir present que és aquest el moment de la sortida de la FNEC de la UGT, després de criticar el silenci de la direcció del sindicat davant la pèrdua de les esmentades competències. Aquesta sortida és agafada com a exemple per a tots els qui desitgen la creació d'una nova central catalanista, un exemple a imitar: «Que esperen per fer-ho tantes i tantes entitats que viuen postergades sota la dominació d'UGT o CNT?» es preguntava *Som*.¹³ Un altre aspecte a considerar són les eleccions per a la renovació de les juntes dels sindicats agrícoles que se celebraren a final de juliol del 1937, en què els sectors nacionalistes van defensar aferrissadament les candidatures de la Unió de Rabassaires davant les impulsades pel PSUC-UGT.¹⁴

El 19 de juny es tornà a reunir la Federació Local de Barcelona¹⁵ per intentar resoldre la qüestió i s'evidenciaren els nivells de desavinença als quals s'estava arribant. En la reunió es tornà a posar de manifest la història del Centre, els seus milers d'afiliats, i la manca de voluntat de dissoldre les pròpies seccions per integrar-los en les tres branques mercantils ofertes, tot i considerar aquesta operació perillosa perquè podia provocar «el desencís» dels afiliats. Malgrat el termini de quinze dies donat pel Secretariat poc abans per posar punt final al contenciós,¹⁶ el cert és que el plet s'allargava i les posicions continuaven ben allunyades.

Perquè es fes el definitiu pas vers la integració calia que el CADCI convoqués una assemblea en què es modifiquessin els estatuts per permetre la dissolució de la seva secció d'Organització i Treball. El Centre es va resistir a la celebració d'aquesta assemblea força temps, malgrat les constants pressions rebudes del Secretariat i de l'Executiva Nacional. Sobre aquest esdeveniment, un cop fou convocat amb data 4 de juliol, es bolcà la pressió dels grups nacionalistes contraris a la permanència del CADCI en la UGT.

13. *Som* núm. 7, VI-1937.

14. En aquest sentit, vegeu «Un altre CADCI». *Diari de Barcelona*, 20-VII-1937.

15. Acta a AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

16. Molinero comunica l'ultimàtum de data 15-VI a l'Executiva el 13-VII-1937. *UGT. Actas*, 13-VII-1937.

A les pàgines de *La Humanitat* es repetia un «no ens deixem prendre el CADCI», amb tota l'argumentació que havia estat repetidament emprada durant les darreres setmanes: el perill de descatalanització, que esdevingués un sindicat qualsevol de la UGT —central sindical «no catalana»—, amb la consegüent pèrdua de personalitat pròpia tal com havia passat amb el Sindicat de Banca i Borsa o la FOSIG, ara convertits en «sindicats grisos». ¹⁷ El *Brusi*, encara lligat a Estat Català, insistí també en la mateixa línia vers el que anomenaven «redempció» del Centre: «Els que volen atemptar contra la personalitat del nostre CADCI, no passaran!». ¹⁸ Un dels capdavanters en la defensa del CADCI, el jove Manuel Cruells, no s'estava de qualificar-lo com l'«única obra social positiva del catalanisme». ¹⁹

Som fou, sens dubte, l'òrgan que anà més lluny en les crítiques a la UGT. Per exemple, per haver substituït la tradicional senyera de l'estatge del CADCI per la bandera vermella. ²⁰ Amb un editorial titulat «Falsos internacionalismes» ²¹ carregà indistintament contra la UGT i la CNT perquè eren dues centrals que utilitzaven sempre el castellà en llurs assemblees i rètols. Protagonitzaven la contradicció —segons el seu parer— de dir-se universalistes i viure a Catalunya «en castellà», i es preguntaven: «Heu vist mai cap sindical donar suport a un moviment catalanista?», la resposta era òbvia: «Mai». Poc després, en un altre editorial, lligava sobirania nacional amb la necessitat de tenir independència sindical respecte a les centrals espanyoles, ²² i és que per als sectors oposats a la permanència del CADCI a la UGT, aquest havia de ser el primer pas per a la creació d'una nova central sindical de caire catalanista.

Davant aquesta campanya, els òrgans de premsa ugetista van reaccionar homogèniament, encara que en la pugna fou més gran el protagonisme dels òrgans del PSUC que el dels mateixos del sindicat. Es parlarà sempre d'una pretesa i «caricaturesca» nova central sindical, sota l'empара d'ERC i Estat Català ²³ que s'intenta articular a partir d'una «estúpida campanya» liderada per «puritans de l'irredentisme català». ²⁴ Es lluità contra el «sanbenito» que la UGT és adversària «o por lo menos indiferente ante el problema nacional de Cataluña» i es defensà la idea que a la UGT «no se le puede negar que ha

17. *La Humanitat*, 3-VII-1937.

18. *Diari de Barcelona*, 1-VII-1937.

19. *Diari de Barcelona*, 3-VII-1937.

20. *Som*, 25-VI-1937.

21. *Som*, 4-VI-1937.

22. *Som*, VII-1937.

23. *Nou Horitzó* núm. 9, VII-1937.

24. *Las Noticias*, 4-VII-1937. Al respecte, vegeu també «El absurdo de una tercera central sindical». *Las Noticias*, 9-VII-1937.

sabido defender y que seguirá defendiendo las libertades catalanas».²⁵ Una idea que s'intenta propagar al llarg del conflicte des de les pàgines de la premsa ugetista era considerar els partidaris de la «tercera central» com antirevolucionaris que sota el mantell protector del catalanisme ataquen una organització revolucionària com la UGT. Fulgenci Hernández resumia així aquesta tesi, en un editorial titulat «La UGT y las libertades de Cataluña» publicat precisament el mateix dia en què l'AFG decidia el seu futur en el si del sindicat marxista o al marge d'aquest:²⁶

«La UGT acepta y defiende las libertades ibéricas a través de las distintas nacionalidades. Lo que quieren los partidarios del catalanismo a ultranza es hacer marcha atrás en las conquistas revolucionarias (...), los políticos ultranacionalistas fingen una apariencia obrerista pero lo que han de hacer es ganar credibilidad y abandonar el concepto individualista y burgués que poseen y aceptar el socialismo. Pero la UGT está presta a la defensa de las libertades todas de Cataluña, y que no son otra cosa que libertades ibéricas».

En aquest context i a partir del 4 de juliol de 1937 s'entrava en el que podem qualificar de període decisiu, tant en la resolució del plet del CADCI com amb la qüestió de la «tercera central», en estar previstes en les quatre setmanes següents assemblees en tres organitzacions que havien de ser axials a l'hora de dur a terme l'esmentat projecte.²⁷ Les assemblees havien de ser decisives, ja que havien de permetre modificar els estatuts tant del CADCI com de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat i de l'Associació de Treballadors Municipals. Un cop aprovades les modificacions ja no hi havia cap obstacle perquè aquestes tres entitats perdessin la personalitat i es dissolguessin en les seccions de la UGT.

Finalment, el 4 de juliol del 1937 es va celebrar la tan ajornada assemblea del CADCI. El *Diari de Barcelona* del mateix dia feia una inflamada crida per aconseguir una assistència massiva: «Per damunt de tot, avui cal salvar el CADCI. Catalans!, tots a l'assemblea». En canvi a *Las Noticias* del mateix dia es treia importància a l'acte i s'afirmava que el CADCI «será siempre lo que ha sido». Es donava a entendre que es tractava d'una integració més que

25. *Las Noticias*, 4-VII-1937.

26. *Las Noticias*, 1-VIII-1937.

27. *Treball* «preparà» aquests esdeveniments amb un article el 31 de juliol, «La labor escissionista de La Humanitat. Primer el CADCI, ara l'Associació de Funcionaris de la Generalitat», en què es deixava ben clar que l'única situació sindical permesa havia de ser la representada per la bipolarització CNT-UGT.

d'una absorció per la UGT. Pere Aznar hagué d'utilitzar les màximes dosis de persuasió per aconseguir la modificació dels estatuts i la dissolució conseqüent del CADCI en la federació regional del ram mercantil. El resultat fou de 310 vots favorables a la modificació d'estatuts davant els 86 contraris, els quals havien tingut la seva veu a l'acte mitjançant el militant d'Estat Català Casamitjana.

La manca d'assistència restava credibilitat a l'acte, per la qual cosa va caldre convocar una altra i definitiva assemblea extraordinària per al diumenge següent per convalidar l'acord de dissolució pres. Aquest fou ratificat, ara davant només 900 assistents i s'escollí una nova junta, encapçalada per Pere Aznar com a secretari, que garantia l'aplicació plena de l'acord.²⁸ Una junta, d'altra banda, que, un cop dissolta la secció d'Organització i Treball, quedava bastant limitada a la gestió de tasques mutuais, lúdiques i culturals, malgrat que des de *Las Noticias* s'insistia que «[el CADCI] *continuaba conservando sus tradicionales características*».²⁹

Igualment, des de les pàgines de la premsa ugetista no s'abstingueren de dir que la victòria havia de permetre la prossecució de la catalanització de la UGT iniciada l'any anterior. Pels nacionalistes aquest era el punt final de la «desvirtuació» del «baluard del sindicalisme català» que era el CADCI, ara esdevingut «una associació d'actuació netament provinciana», un «casinet-escola de barriada».³⁰ Ja ho havia dit Díaz Alor a la reunió del mes de gener: el pas donat significava el final del CADCI com a organització de resistència.

L'irreversible pas fet pel CADCI aquell juliol del 1937 va provocar una reacció en la premsa nacionalista caracteritzada per una gran acritud, tal com reflecteixen els nombrosos editorials que aparegueren a les seves pàgines durant les setmanes següents. *Som*, el 9 de juliol, deia: «El centralisme ha guanyat perquè els catalanistes dormen», i retreia a Aznar no haver mantingut els acords inicials en els quals el CADCI mantenia la seva autonomia dins la UGT. Pocs editorials crítics quedaven al *Brusi*, ja que uns dies després va ser suspès per deu dies pel delegat d'ordre públic; quan reaparegui ja ho farà completament deslligat d'Estat Català. Lògicament, per a la UGT totes aquestes crítiques corresponien a actituds escissionistes d'enemics de la unitat sindical en el desenvolupament de les quals Ferrer, en un article a *Las*

28. La resta de la junta era formada per Manuel Aragó (secretari interior), Joan Malagarriga (caixer), Agustí Cid (comptador), Àngel Gutiérrez (Acció Social), Salvador Roca (Cultura), Ignasi Jumés (Assegurança i Previsió), Lluís Blanco (Cultura Física), Ramon Massip (Propaganda) i A. Piquer (Delegacions).

29. 6-VII-1937.

30. *Som* núm. 6 i 8, 25-VI/9-VII-1937.

Noticias, atribuïa un important protagonisme a l'antic bloquista, ara militant a l'ERC, Jaume Miravittles.³¹

Tota aquesta campanya havia de tenir una contundent i gairebé definitiva resposta del Secretariat en la «Carta oberta a tots els afiliats a la UGT a Catalunya»,³² feta pública amb motiu del primer aniversari de l'inici de la guerra. A part de denunciar la campanya d'ERC contra el PSUC i la UGT pel tema del CADCI, es fa una clara declaració marxista-leninista sobre els drets nacionals de poble català, a la vegada que es recorda que no es «reconeixerà davant la revolució», és a dir, no tolerarà cap opció sindical que no sigui una de les dues majoritàries que la bipolarització ha determinat a Catalunya. Dues resolucions finals de l'esmentada carta fan referència a aquest tema i són ben significatives:

«XVI. Desemascarar sense pietat els polítics de mentalitat reaccionària que, especulant amb el sentiment nacional dels ciutadans de Catalunya, especulant amb ell, tracten de fer sorgir un moviment separatista, en profit de les classes reaccionàries que el poble català està *aplastant* i que es tradueix en actes contra la revolució en la mesura que lluiten per dividir el moviment proletari polític i sindical del nostre país, orientant-se cap a la creació d'una nova central sindical.

»XVII. La UGT lluita pel triomf de les reivindicacions del proletariat i dels camperols de Catalunya, i a la vegada pel manteniment i ampliació de les llibertats catalanes. La UGT és partidària que els pobles es governin ells mateixos».

Malgrat la derrota, el 13 de juliol, els sectors nacionalistes encara afirmen la necessitat de crear una central netament catalana.³³ Poc després es feliciten de la majoria assolida per la Unió de Rabassaires en les eleccions a juntes de sindicats agrícoles, ja que lògicament aquesta era l'opció que ells impulsaven en l'àmbit agrari a l'hora de plantejar la seva alternativa sindical. A final de mes, i paral·lelament a l'inici del I Congrés de la FNEC en el Paranimf de la Universitat barcelonina, es va celebrar l'assemblea dels funcionaris municipals en què la candidatura «autonomista» —tal com la qualificava *Treball*— fou derrotada per l'anomenada d'«unitat» per 342 vots contra 30. Malgrat l'èxit, fou una assemblea força moguda amb constants aldarulls i fins i tot amb exhibició d'armes curtes en el moment que des del sector derrotat es

31. «Los que trabajan contra la unidad sindical». *Las Noticias*, 7-VII-1937.

32. FPI AH 30-24. També fou publicada al *Butlletí Interior* núm. 15-16, VIII-1937 i com a opuscle poc després.

33. *Diari de Barcelona*, 13-VII-1937.

cridà «Visca Catalunya lliure!». ³⁴ La segona batalla, encara que menys important, contra el ressorgiment dels sindicats autònoms que «no tenen raó d'existir», s'havia guanyat.

El darrer pas corresponia als Funcionaris de la Generalitat. De nou, i malgrat la crida, la vigília de l'acte de *La Humanitat*, que clamava: «Salvem l'Associació» d'un sindicat «centralista i anticatalà», el primer d'agost es va fer al Teatre Poliorama l'assemblea de l'AFG, en què es ratificà igualment la permanència en la UGT. *Treball* era ben eloqüent en felicitar-se per l'«adhesió entusiasta» dels funcionaris de la Generalitat: «Una altra maniobra de l'Esquerra que fracassa». ³⁵ El que *Las Noticias* qualificava d'interessos «*bastardos*» i «*divisionistas*» al servei de la petita burgesia ³⁶ havia estat derrotat de nou. *La Humanitat* qüestionà un altre cop els procediments de l'assemblea: «Això és democràcia?» es preguntà. ³⁷

Paisatge després del combat

La UGT aconseguí tres èxits en un termini ben curt. A partir d'aquest moment i durant les setmanes següents s'intentà reforçar la visió d'una nova UGT plenament identificada amb la realitat nacional catalana, com a mesura per apaivagar la polèmica al voltant del tema. *Falç i Martell*, en un editorial sobre «El fet nacional català», no s'estava d'afirmar que la «nostra sindical sent també, com cosa pròpia que li és, aquesta ànsia de redreçament de l'esperit català» a oposar a aquells que consideren la UGT com un sindicat no català i pretenen crear una nova central, el lloc de la qual ja ocupa la UGT. Acaba afirmant que «la Unió General de Treballadors de Catalunya és la central sindical de tots els autèntics catalans». ³⁸ Lògicament, l'Onze de Setembre següent fou aprofitat per la UGT per refermar aquests plantejaments. Convocà a la manifestació sota l'argument que «la Unió General de Treballadors sent intensament les responsabilitats del problema nacional», ³⁹ i el mateix dia Josep Soler escrivia a l'òrgan diari ugetista que el sindicat era partidari de la «*defensa del derecho de los pueblos a disponer de sus desti-*

34. Aquest incident fou àmpliament recollit per la premsa d'ambdós sectors encara que amb judicis diferents; vegeu *Treball*, 3-VIII-1937, i *Som* i *La Humanitat*, 9 i 13-VII-1937.

35. *Treball*, 3-VIII-1937.

36. *Las Noticias*, 31 i 9-VII-1937.

37. *La Humanitat*, 4-VIII-1937.

38. *Falç i Martell* núm. 22, 7-VIII-1937. En la mateixa línia, vegeu l'editorial «Catalanisme?» a *Esforç* núm. 51, IX-1937.

39. *Las Noticias*, 9-IX-1937.

nos». Tot un nou llenguatge s'incorporava a la UGT catalana. Per ells, ara, la lluita antifeixista plantejava clars paral·lelismes amb la del 1714.⁴⁰

El colofó d'aquesta «reformada» UGT el trobem en el III Congrés, en un acte àmpliament qualificat per la premsa ugetista com també un congrés d'afirmació nacional». En els seus prolegòmens, el dirigent lleidatà Josep Pac declarava que era un congrés per fer punt i a part en el que havia estat la història de la UGT en aquest àmbit. Era un congrés «d'afirmació de la seva condició d'organització catalana, constituïda majoritàriament per obrers catalans i la resta per obrers de parla castellana, però que comprenen el problema de l'autodeterminació dels pobles. El Congrés ha d'aclarir d'una manera definitiva que no és una organització espanyolista de vell tipus reaccionari i centralista sinó l'organització d'obriers catalans amb el corresponent respecte a la parla, la cultura i els costums catalans» entenent fins i tot l'Estatut d'Autonomia com només el primer pas vers l'«alliberament català».⁴¹

És evident l'esforç per canviar la perspectiva històrica ugetista, a la vegada que s'intentava ocupar l'espai de «central sindical catalana» que tradicionalment havia estat centre de debat constant. Així no serà gens estrany que un antic cenetista com Josep Moix afirmés en el decurs del III Congrés que «el nacionalisme de la UGT no és un nacionalisme de via estreta, és ambiciós però és ampli»,⁴² i que el recentment nomenat secretari general Miquel Ferrer anés encara més lluny i es declarés partidari de la lliure determinació dels pobles un cop acabada la guerra.⁴³ Espanya és una «federació exemplar de pobles lliures», proposta que féu seva el Congrés, tal com consta en els seus *Acords* com a cinquena resolució política.

En conseqüència es pot afirmar que, si més no des d'un punt de vista formal, el plet sobre la «tercera central», articulats sobretot al voltant del CADCI, ja estava solucionat. No hi havia obstacles per a la formació d'una gran federació regional mercantil, que segons el Secretariat havia d'agrupar 120.000 afiliats. De fet, la situació continuava sent conflictiva.

El procés es va allargar prou perquè el primer Congrés Regional Mercantil, constituït de la Federació de Treballadors Mercantils de Catalunya, no fos convocat fins a una data tan tardana com el 13 d'agost del 1938; aleshores les qüestions organitzatives dins el Secretariat Regional ja feia mesos que havien passat a un segon terme davant la cada cop més cabdal importan-

40. Aquest replantejament de l'Onze de Setembre va provocar —segons Ferrer, M.: *Op. cit.* —acusacions de «separatisme petit-burgès» per la direcció del PCE.

41. *UHP* (Lleida) núm. 390, XI-1937.

42. «El III Congrés de la UGT, un congrés català». *Magisteri Català* núm. 261, 25-XI-1937.

43. *Falç i Martell* núm. 36, 20-XI-1937.

cia dels esdeveniments militars. Finalment, es portà a terme, però amb el qualificatiu «d'assemblea per tractar problemes professionals», malgrat que a *Las Noticias* s'insistia en la denominació de congrés. Amb l'una o l'altra, finalment es constituí a Catalunya una sola federació mercantil. L'Executiva autoritzà aquesta «excepcionalitat mercantil catalana», encara que cal afirmar, sobretot tenint en compte les dates de la configuració, que mai no va arribar a tenir un funcionament que es pogués homologar al de qualsevol altra federació regional, malgrat l'enorme importància numèrica.

La història, la tradició autònoma i la força numèrica del CADCI no pogueren evitar la dissolució l'estiu del 1937, però sempre esdevingué un obstacle perquè el Secretariat Regional aixequés una sòlida i poderosa federació mercantil a Catalunya.

LA FEDERACIÓ NACIONAL D'ESTUDIANTS DE CATALUNYA (FNEC) DINS DE LA UGT

L'estudi de la presència de la FNEC dins la UGT, que abasta des del 7 d'agost del 1936 fins a l'inici de l'estiu de l'any següent, no deixa de reunir una sèrie de trets significatius i contradictoris. En primer lloc, pel fet que ingressés una col·lectivitat d'estudiants en un sindicat i quedés enquadrada en una federació d'indústria, per molt que se'ls volgués considerar com a «aprenents d'una professió liberal»,⁴⁴ i en segon lloc, la ja esmentada contradicció ideològica que hi ha entre una federació d'estudiants, caracteritzada des de la fundació pel caire nacionalista i una central que tradicionalment sempre havia viscut al marge —quan no l'havia rebutjat— del fet nacional català.

Precisament, havia estat el marcat caràcter catalanista dels membres de la futura FNEC el que emmarcà el seu naixement l'any 1931, en transformar la FUE catalana en la citada federació. A conseqüència del caràcter «tancat i mesquí»⁴⁵ —«madrilenyisme notori», dirà Alexandre Cirici—⁴⁶ de l'organització d'àmbit estatal. La Federación Universitaria de Estudiantes havia estat creada l'any 1927 i adquirí un cert protagonisme en les lluites contra la Dictadura de final dels anys vint. Un cop proclamada la Segona República va celebrar el seu congrés —tardor de 1931— a Madrid amb l'assistència d'una delegació de la seva secció catalana encapçalada per Jordi Maragall i Gabriel

44. *Estel*, 1-IV-1937.

45. *Nosaltres* núm. 2, 25-III-1937.

46. Cirici, A.: *El temps barrat*. Barcelona, 1973. Pàg. 191.

Tortella. En el seu decurs es va acceptar la defensa de l'ensenyament en català a la Universitat de Barcelona i la conversió de la FUE en la Unión Federal de Estudiantes Hispanos (UFEH). Malgrat aquests progressos, a l'assemblea de Barcelona, en tornar d'aquest congrés, es va produir la transformació de la FUE catalana en la FNEC. Les raons d'aquest nou canvi ens són desconegudes. El fins llavors secretari de la FUE catalana, Jordi Maragall, manifesta també desconèixer les raons profundes d'aquest fet: «(...) encara no m'explico el tomb que es va produir cap a la FNEC».⁴⁷

El cert és que una nova generació d'estudiants, molt més nacionalistes, va passar a dirigir el moviment estudiantil barceloní. Durant l'etapa republicana, la FNEC va monopolitzar la representació dels estudiants barcelonins. Els seus postulats es basaven en la defensa de la cultura catalana en general, i es posava l'èmfasi en la defensa en l'àmbit universitari, on propugnaren el monolingüisme. Per assolir aquests objectius, es va mantenir durant tot el període una posició apolítica, només amb la guia dels seus objectius fundacionals. Aquests plantejaments els portà sovint a enfrontar-se amb estudiants d'ideologia ultradretana, habitualment falangistes, però també als socialistes, quan aquests van impulsar la campanya «*proenseñanza en castellano*».⁴⁸ Durant el Bienni Negre, la seva tasca va tenir dos vessants. D'una banda, el manteniment d'un cert funcionament «administratiu i lúdico-cultural», a la vegada que paral·lelament es creava al principi del 1935 el Bloc Escolar Nacionalista (BEN) com a força de xoc de l'organització dirigida per un triumvirat secret. El BEN adquirí durant aquells anys un remarcable protagonisme i un prestigi que li donaren els enfrontaments freqüents amb el «matonisme falangista».

Anys després, aquesta actitud de resistència i les lluites mantingudes es van magnificar i es parlava de «les primeres victòries sobre el feixisme a la nostra terra».⁴⁹ Precisament aquesta lluita antifeixista, ja als anys republicans, serà un dels arguments que tindran al seu favor i que utilitzaran els joves de la FNEC durant la Guerra Civil per reclamar també un lloc en el procés revolucionari que es portava a terme, ja que en cap moment van acceptar l'acusació d'organització burgesa i antidemocràtica.

47. Maragall, J.: «Evocació d'uns anys universitaris (1928-1934). *L'Avenç* núm. 34. Barcelona, 1981. Pàg. 15.

48. Cirici, Àlex: «Els estudiants i la cultura a l'època de la República». *L'Avenç* núm. 38, V-1981. Pàgs. 12-13.

49. *Diari de Barcelona*, 8-XI-1936.

Els estudiants esdevenen «futurs productors».
La FNEC i la UGT (VIII 1936/VI 1937)

El primer que van fer en esclatar el conflicte bèl·lic fou crear un nou Comitè Executiu d'Emergència, amb la missió cabdal de defensar la Universitat Autònoma de «tota ingerència estrangera», o sigui, de les Joventuts Llibertàries. L'agost del 1936, davant el caire que prenién els esdeveniments i enmig de la «febre sindicadora» del moment, la Federació va decidir aixopugar-se sota les sigles de la UGT. Fou l'única federació d'estudiants que es va syndicar. Una FNEC feble «no recolzada ni pel (...) govern autònom ni per cap força política catalana»⁵⁰ decidirà entrar a formar part d'un sindicat i cercar la pròpia supervivència; una supervivència especialment difícil, si seguim el testimoni del militant d'Estat Català i de la FNEC Manuel Cruells, per a les forces polítiques catalanistes. Fou, doncs, una maniobra defensiva el que va portar la FNEC als rengles de la UGT —en tot cas, com molts altres sindicats autònoms—. L'argument del posteriorment secretari general de l'organització Miquel Siguan reforça la tesi de l'afiliació per la «necessitat» d'un carnet sindical en un «moment en què no existia el carnet d'identitat».⁵¹

L'única argumentació que es donà a aquest ingrés fou la de col·laborar més eficaçment amb la revolució, en la «renovació social» que s'encetava. *Treball*⁵² saludà l'ingrés i assenyalà que significava donar a la universitat un to popular i català, a la vegada que antifeixista. Dins la UGT seran considerats com un sindicat d'indústria dins la FETE.

Si l'empenta del moment històric havia portat la FNEC a militar dins la UGT, també portà la majoria d'associacions estudiantils a ingressar a la FNEC i es pot afirmar que la sindicació de la societat també va afectar massivament el món universitari i estudiantil. La FNEC va arribar a agrupar 15.000 estudiants l'any 1938, i va disposar d'un ventall ampli de publicacions tant a Barcelona com a comarques, amb un periòdic i tres butlletins a Barcelona i òrgans a Lleida, Tortosa, Badalona i Reus. Aquest creixement va significar l'extensió de la FNEC per comarques, ja que fins llavors havia estat una organització amb un àmbit d'actuació centrat a la Universitat de Barcelona. Coneixem l'existència de seccions a Olot, Tortosa, Badalona, Granollers, Lleida, Girona, Tarragona, Sallent, Manresa, Sabadell, Vilanova i Sant Feliu de Guíxols.

50. Cruells, M.: *La societat catalana durant la Guerra Civil*. Pàg. 90.

51. Siguan, M.: *Els estudiants catalans i la Guerra Civil*. Exemplar mecanografiat cedit per l'autor. Barcelona, 1987.

52. 18-VIII-1936.

El cert és que la FNEC esdevingué l'eix al voltant del qual es va reflectir a nivell de la joventut en general i dels estudiants en particular el procés de sindicació de la societat que es produïa al país. Si per als adults era fonamental tenir un carnet sindical, per als estudiants es va fer també gairebé obligatori, com a mínim des dels catorze anys. Ens trobem amb afiliats a la FNEC i, per tant, també a la FETE-UGT de fins i tot deu, onze i dotze anys per als quals sembla que l'afiliació era gratuïta, amb segells de cotització especials per a aquests extraordinàriament joves afiliats a un sindicat de classe. No cal dir que amb aquesta afiliació les actes de l'organització tot sovint eren recollides en llibretes escolars, amb la cal·ligrafia del jove secretari de torn. Tampoc no serà estrany que dirigents de la FNEC-UGT deixin de complir els seus deures d'assistència en assemblees o altres actes per haver d'obeir els pares o ser castigats. De totes maneres, les sancions aplicades per aquests incompliments dels deures sindicals seran sobretot de «caire moral», com per exemple no permetre utilitzar el servei de préstec de la biblioteca de l'escola o l'institut.⁵³

Previ a l'ingrés dels joves a la Federació calia un informe de l'ajuntament de la localitat sobre la ideologia i la conducta durant la guerra dels pares de l'aspirant a afiliat. Hi havia informes com el dels pares d'un jove de Menàrguens que diu que «pertanyen a famílies aferrissades a dretes, mes ells per ser menors d'edat és desconegut el rendiment que poden donar». Altres informes —d'Ivars d'Urgell— parlen de pares de «dreta fulminant» o bé «liberals de bona calanya». L'alcalde de Penelles és més gràfic quan diu: «La nena (...) respecte si és o no afecta al règim, no es pot dir res en contra ja que la suposo inconscient actualment en tot el referent a la política donada la seva curta edat. El que sí que puc dir és que segons referències és bona nena i aplicada».⁵⁴ Finalment, l'alcalde d'Almacelles s'atreveix a suposar que «per la seva poca edat no s'ha manifestat en cap sentit políticament si bé se'l considera simpatitzant de la República». Igualment era útil per ingressar un aval del comissari del Front Popular de la localitat, aval que habitualment deia: «Poden admetre a la secció estudiantil de la FETE el/la nen/nena (...) ja que és fill/filla dels nostres camarades (...)». Igualment la FNEC s'encarregà de la instrucció militar dels estudiants, voluntària per als de catorze anys i obligatòria a partir dels quinze.⁵⁵

Malgrat la decisió presa en l'Assemblea celebrada a l'Escola Normal de la Generalitat el 7 d'agost del 1936, en el sentit d'ingressar per aclamació dins

53. AHN-SGC/S PS Lleida 12.

54. AHN-SGC/S PS Lleida 12.

55. UHP (Lleida), 25-II-1937.

la UGT, la FNEC va mantenir una activitat força autònoma i poc subordinada al sindicat. A les seves publicacions, per exemple, poques vegades apareixen les sigles ugetistes i també poques vegades el seu contingut està relacionat amb les tasques del sindicat, i menys encara del partit afí, el PSUC. Sovint les publicacions de la FNEC apareixeran en poblacions on hi ha un òrgan de la UGT, sense que es doni cap cas de fusió entre ambdues. En alguns casos, el fet de no associar-se unes sigles amb les altres fins i tot portarà problemes a la FNEC: per exemple, quan membres del Sindicat de Manobres i Peons ugetista assaltaren un local estudiantil en tenir coneixement que hi havia restes d'una capella i alguns sants; quan van anar a denunciar el fet a la Federació Local es trobaren que se'ls comunicà que era una organització pertanyent al sindicat.

Si formalment la distància és clara, en la pràctica quotidiana sovint hi haurà contradiccions evidents, ja que malgrat la militància sindical i el conflicte bèl·lic, la FNEC continuava tenint els mateixos objectius fonamentals que en el període anterior. S'entén la guerra com l'oportunitat per fer que la cultura catalana arrelés definitivament al país, com a cultura hegemònica i segons en quins aspectes única. Aquest nacionalisme, ara encara més radicalitzat, difícilment podia ser assumit per una UGT que encara que era en plena transformació dels seus plantejaments tradicionals davant la qüestió nacional, no podia arribar ni de bon tros al nivell en què la FNEC es movia. Aquesta federació, per exemple, considerarà un «fet indignant que es continuï donant classes en castellà» en valorar aquest fet com una «imposició colonial». ⁵⁶ Per la FNEC, a Catalunya només pot haver-hi una cultura: la catalana, i es considera qualsevol altra una «brutal imposició». ⁵⁷

Després dels Fets de Maig, amb les conseqüències negatives per a l'autogovern de Catalunya, les diferències entre la Federació i la UGT es van accentuar en augmentar la incomoditat d'aquells dins els rengles ugetistes. Aviat des de les pàgines de la premsa fenequista es pregunta al govern de València si recorda que el marxisme es fonamenta en el dret de les nacionalitats, per continuar dient:

«Es logra quelcom aprofitant-se d'unes circumstàncies doloroses i casuais per robar a una de les més definides personalitats ibèriques un tros, el més preciat, de la seva carn?

Catalans! Estudiants tots, marxistes i nacionalistes, tinguem present aquest fet en unes circumstàncies en què precisament caminem a una

56. *Nosaltres*, 14-IV-1937, núm. 3.

57. *Inquietud*, 24-IV-1937, núm. 19.

dignificació nacional. Estem en una etapa evolutiva i revolucionària del socialisme i se'ns arrabassa el més preciat, el dret a governar-nos a nosaltres mateixos».⁵⁸

El final del camí: la sortida de la UGT

Encara que de moment no hi ha posicionaments favorables a abandonar la UGT, sí que es pot constatar una radicalització evident en els seus plantejaments nacionalistes. S'arriba a parlar d'una Catalunya «racialment degenerada»,⁵⁹ on els catalans són minoria, cosa que és una referència clara a l'allau de refugiats procedents de zones ocupades pels rebels que acollia Catalunya, als quals hom qualificà de «desagraïts». La UGT, per la seva banda, tenia una de les secretaries gairebé centrada completament en l'ajut al refugiat. Amb tot aquest context no és estrany que ja abans del primer Congrés de la FNEC, celebrat l'agost del 1937, es decidís sortir del sindicat. En el ple nacional celebrat el mes de juny, el divorci ja era una realitat.

Les explicacions donades sovint falsejaren la realitat. En alguns òrgans es negà l'existència de problemes dins el sindicat, però a mesura que passa el temps s'obre un procés de reflexió en què ben aviat es va qualificar l'entrada dins la UGT com un greu error, atribuïble només al clima de «sindicalisme exagerat del moment». Els joves del BEN van tenir un paper important en aquesta rectificació de la federació: «Però és tan difícil comprendre una Federació Nacional [la FNEC] dins d'un Secretariado Regional!» es podrà llegir en un dels òrgans d'Estat Català, on tenien presència.⁶⁰

L'error respon a diversos factors. En primer lloc, a un error conceptual, ja que els estudiants no són una classe productora que «cerca un immediat benefici econòmic». El sindicat no és el lloc més idoni per a la seva ubicació, cosa que a la vegada va significar una posició subordinada a la FETE, ja que dóna a la FNEC un tractament de sindicat d'indústria. Es qualifica d'«absurd» pertànyer a un sindicat, ja que l'estudiant ha de ser entès com «un consumidor capacitant-se per produir, però mentre no ho sigui al marge de la lluita de classes que dóna peu a un sindicat. No hi ha per a ells ni reivindicacions econòmiques ni explotadors per a desenvolupar una acció sindical».⁶¹

En segon lloc, el fet d'anar lligats a una opció sindical determinada impossibilita la voluntat manifesta de la FNEC d'esdevenir hegemònics dins el moviment estudiantil català, per sobre de disputes partidistes o sindicals.

58. «Ens han pres l'ordre públic». *Inquietud*, 22-V-1937, núm. 20-21.

59. *Inquietud*, 19-VI-1937, núm. 22.

60. *Som*. Portaveu de les Joventuts d'Estat Català, núm. 7. VI-1937.

61. *L'Estudiant* núm. 25, 25-VI-1937.

O sigui, superar les diferències ideològiques per atreure també els estudiants cenetistes i convertir-se en l'organització única dels estudiants catalans, ja que sovint es produïa la duplicitat de carnets en estudiants que treballaven. En definitiva, no es volia repetir en l'àmbit estudiantil la divisió que s'havia fet entre els escriptors catalans que trencaren la considerada imprescindible «unitat antifeixista».

Serà sobretot la defensa de la ideologia catalanista el motiu principal de la ruptura. La preocupació de la FNEC de defensa a ultrança del «caràcter nacional català» i la potenciació d'una «vida espiritual catalana» no tenien el marc idoni en supeditar-se a una UGT que «a la força hem de dir-ho, no representa un sentit de catalanitat».⁶² S'ha de significar que les acusacions més dures contra la UGT es faran en butlletins interiors i de tiratge restringit. En els òrgans de distribució normal es justificarà la separació fent referència sobretot a la necessitat de llibertat d'acció de la Federació i per poder-se dedicar així, sense límits, a la defensa dels principis fundacionals sense cap «censura ideològica que és impossible tolerar en aquests moments tan transcendents».⁶³

Malgrat que es pugui considerar la FNEC sempre incòmoda dins la UGT, és innegable que durant tot el conflicte els esforços van anar sempre encaminats a contribuir a l'esforç de guerra, a les seves necessitats i a la defensa de les transformacions socials del moment, sense abandonar la seva raó de ser. En conseqüència, la FNEC va adquirir un caire d'organització revolucionària, encara que com a resultat de la tradició apolítica i malgrat la seva militància no va adquirir compromisos polítics clars ni tampoc els demanà als seus afiliats. Mai no es trobarà una opinió que signifiqui un compromís sobre la polèmica guerra/revolució. La tasca fonamental dels seus dirigents era una altra: mobilitzar els estudiants per a l'esforç bèl·lic i fer que el nou ordre social arribés també al terreny estudiantil, en defensar un nou sistema de qualificacions (aprovat/no aprovat) i acabar amb «els favoritismes dels professors», eliminar els drets d'examen i instaurar un nou sistema de matrícules que podrien fer-se efectives en dos terminis.

És difícil valorar si s'aconseguí mobilitzar la joventut que representaven i si aquesta fou veritablement la base de l'Exèrcit Popular a Catalunya, tal com els dirigents de la FNEC pretenien. Manuel Cruells ressalta sobretot l'aportació d'oficials a l'arma d'artilleria a l'Escola de Guerra, on trobarem quatre

62. Les tres darreres cites corresponen a l'informe presentat pel Consell Local de Barcelona a l'Executiva en el Ple Nacional del dia 20 de juny de 1937. *Butlletí Interior. Consell Local de la FNEC*, 15-VIII-1936, núm. 1.

63. *Butlletí d'Informació del Comitè d'Alumnes de l'Escola Superior de Belles Arts*, 15-IX-1937, núm. 24.

dels deu membres del Comitè Nacional de l'organització de l'estiu del 1936. Però també es troben joves de la FNEC —que reflecteixen la variada composició— a la columna anarcosindicalista Rojo y Negro a Quinto, a la d'Estat Català (sanitaris) a Sástago, a la dels federals Pi Margall i fins i tot (un membre del Comitè Nacional entre ells) a la Durruti, segons Miquel Siguan, aviat amb problemes d'integritat física. Un altre membre del Comitè Nacional (Xandri) el trobem com a oficial al Regiment Pirenenc, on té un paper important en els fets que posen punt final a la «república» del «Cojo de Málaga», a la Cerdanya, ja que és aquesta unitat la que va recollir més fenequistes fins a la integració a la 43 Divisió. El que sembla unir tots els homes de la FNEC a l'hora de prestar el servei d'armes és la voluntat de servir el millor possible —d'aquí la seva presència a l'Escola de Guerra— a l'enfortiment de la Generalitat davant una situació, sobretot durant els primers mesos de guerra, que els havia de provocar una certa aversió. Però molts d'aquests oficials, els de les primeres promocions en especial, hauran de ser utilitzats en les tasques de rereguarda a conseqüència de la negativa de les diferents milícies a acceptar-los i quan aconseguixin la incorporació a primera línia no serà en l'Exèrcit de Catalunya que havien esperat, sinó en un altre de ben diferent.

És evident que els dirigents i la minoria conscienciada sí que van actuar en conseqüència, ja que la direcció de la Federació va quedar més d'una vegada escapçada en allistar-se o ser cridat a files tot un grup dirigent. La direcció ben aviat estigué formada per no admesos i per militància femenina —l'any 1938 la seva secretaria general era Anna M. Font—, davant l'abast de la mobilització. Però, tanmateix, la Federació també va haver de lluitar contra tots els que no complien les disposicions emanades del sindicat o del govern. Els emboscats i els desertors també van sovintejar als seus rengles: en aquest cas, les diferències amb els sindicats ugetistes van ser mínimes i s'impulsaren també des de la FNEC campanyes de depuració de la rereguarda: «Contra els ganduls, covards i botxins, s'ha acabat la mà tova». De la mateixa manera que en nombrosos sindicats i federacions ugetistes trobem les dificultats per donar sortida a la premsa sindical, per posar-se al dia en el pagament de les quotes i per cobrir les col·lectes que per diverses raons es realitzaven. Es posarà un èmfasi especial des dels rengles de la Federació en el que consideren excés de possibilitats lúdiques que ofereix una rereguarda en guerra i proposa obrir els locals només dissabte a la nit i diumenge a la tarda, es criticarà la manca de treball voluntari per a la guerra i l'excés de «passeig», com també les cues als cinemes.

Tampoc no mancaran les crítiques al paper de la joventut. L'òrgan *Unió* es preguntava: «Ha fet la nostra joventut tot el que es podia esperar d'ella?».

I responia: «Certament, no».⁶⁴ També el cap de la columna Carles Marx, Josep del Barrio, critica la manca de joventut al front: «*En nuestras columnas de voluntarios no hay ni un diez por ciento de la juventud que debería haberse incorporado a filas este año. Toda esta gente está en sus casas en tanto que en el frente faltan soldados*».⁶⁵ En canvi, en altres casos els estudiants es plantegen fins i tot abandonar les classes per bolcar-se en l'ajut al front, encara que anessin en contra de les disposicions de la Generalitat. Crec que cal valorar la joventut en aquest període igual que qualsevol altre sector social davant la guerra, amb el grau de voluntarisme i d'heroïcitat, però també amb els emboscats i desertors davant el treball o el combat. Malgrat tot, la FNEC no va desaprofitar l'ocasió per intentar esdevenir l'organització capdavantera de la joventut catalana.

En definitiva, la FNEC es considerava menys d'un any després d'haver començat la guerra prou forta per caminar sola i aconseguir poc després del trencament amb la UGT l'anhelat objectiu de ser reconeguts per la Conselleria de Cultura com l'única organització oficial dels estudiants catalans. Malgrat tot, aquesta curta relació UGT/FNEC posa de manifest dues consideracions generalitzables. En primer lloc, l'amplitud de les portes de les organitzacions sindicals davant l'allau de militants l'estiu del 1936, i en segon terme, la possibilitat que aquests nous afiliats i les entitats que els agrupen puguin portar dins les esmentades organitzacions una vida sovint ben diferenciada, en el terreny pràctic i ideològic, de les directives globals que dona el sindicat. Salvant els aspectes propis de cada organització, el de la FNEC no seria un cas irrepitible.

64. *Unió* núm. 5, VII-1937.

65. Del Barrio, Josep: *Relatos. Acontecimientos...*

EL GEPCI (GREMIS I ENTITATS DE PETITS COMERCIANTS I INDUSTRIALS); LA UGT DE CATALUNYA I LA PETITA BURGUESIA

Són prou conegudes, fins i tot amb exageracions per part de determinada historiografia, les actituds de la UGT com a sindicat i del PSUC com a partit polític davant la petita burgesia durant la Guerra Civil. No es tractava tant d'aconseguir que la burgesia s'incorporés al moviment proletari com de guanyar-los conjunturalment per a la causa republicana, evitar la formació d'un exèrcit contrarevolucionari a la rereguarda i comptar amb la seva col·laboració en parcel·les fonamentals de la vida econòmica. Així ho assenyalava Antoni Sesé davant els delegats comarcals del Secretariat el novembre del 1936: «La ruptura amb la petita burgesia seria el primer pas de la victòria feixista»; així s'entengué¹ i d'aquesta manera s'actuà entre el 1936 i el 1939.

Com a millor exponent de quina fou l'actitud al respecte de la UGT durant la Guerra Civil, trobem el funcionament del GEPCI. Aquest fou un dels aspectes més característics, a la vegada que més polèmics, de l'actuació de la UGT catalana durant aquell període. Aquest organisme de petits burgesos serà interpretat indistintament tant com una total negació dels principis que havien d'inspirar l'actuació d'un sindicat marxista com una actuació conjunturalment necessària i coherent amb la política portada a terme per la UGT, en un moment de «revolució burgesa». De totes maneres, el que sí que és evident és la conversió del GEPCI —com a aparador de la política ugetista davant la petita burgesia— en una font inesgotable de conflictes entre la UGT i altres forces obreres com la CNT i el POUM, que no van deixar de qualificar aquest organisme d'instrument de la contrarevolució. En paraules d'un afiliat confederal, amb la creació del GEPCI la UGT havia obert la porta a tots els «ladronzuelos de mostrador».²

1. *Acta del Ple de Comarcals celebrat a Barcelona, 5-XI-1936*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

2. Bueso, Adolfo: *Recuerdos de un cenetista*. Vol. II. Barcelona, 1978. Pàgs. 225-226.

El GEPCI és poc conegut i menys estudiat. La bibliografia sobre la Guerra Civil tot sovint soluciona la qüestió citant l'adopció del GEPCI dins de la UGT com la creació de «*un nuevo gremio de pequeños industriales, tenderos y artesanos*» que demostra que la UGT s'havia convertit exclusivament en «*refugio (...) instrumento del sindicalismo de la clase media baja*» (Payne). Semprún Maura, també des d'una posició crítica, dona al GEPCI la categoria de sindicat i justifica la seva creació com un fre al procés col·lectivitzador que es feia. Carlos M. Rama quintuplica la militància real del que anomena «*sindicato de revendedores de artículos alimenticios*». Només el testimoni d'Albert Pérez Baró porta la seva anàlisi una mica més lluny i justifica l'entrada d'aquests grups socials per «l'eclipsi total dels partits republicans d'esquerra que fins llavors els havien representat políticament [als burgesos]». ³

El darrer dia de juliol del 1936 ja es podia llegir a *Treball* que «els petits comerciants de la nostra ciutat no han de sofrir les conseqüències de la traïció feixista». Poc després, en el míting de l'Olímpia celebrat pel PSUC-UGT, ja es va fer una defensa decidida de la petita burgesia. Finalment, el 2 de setembre, en la conferència radiada d'Antoni Sesé, aquest ja incloïa els comerciants i els petits industrials en el «front internacional de la llibertat» format per tots els antifeixistes. Poc després, el Secretariat havia de decidir la creació d'un espai en el sindicat per donar cabuda i protecció a la petita burgesia, que s'entenia necessària tant per guanyar la guerra com per consolidar la revolució democràtica en marxa: els dirigents de la UGT eren conscients que es trobaven en aquesta etapa, i en paraules de Ruiz Ponseti calia evitar que a conseqüència de les confiscacions s'aixequés a la rereguarda un «exèrcit d'antics capitalistes que es consideressin espoliats». ⁴ Així va néixer el GEPCI.

La decisió de la constitució l'havia pres el Secretariat i només donà al Comitè de Catalunya l'oportunitat de ratificar-la a proposta del mateix Sesé en la reunió del 20 d'octubre del 1936. El secretari general argumentà aquesta ràpida presa de posició tot afirmant que els petits burgesos formalment romanien al marge dels sindicats —gràcies a una indicació que portaven els seus carnets—. El delegat de la FOSIG, Bertran i Súria, no deixà d'afirmar que hi havia un «cert confusionisme» i insistia que calia delimitar ben clarament qui podia ser inclòs en la qualificació de «petit burgès». Sesé li respongué que es crearia una comissió a aquest efecte. L'home del GEPCI,

3. Stanley, Payne: *Op. cit.* Pàg. 202; Semprún, Maura: *Op. cit.* Pàg. 60; Rama, Carlos M.: *La crisis española del siglo XX*. Barcelona, 1970. Pàg. 266. Pérez Baró, A.: *30 meses de colectivismo a Catalunya*. Barcelona, 1970.

4. AGEA núm. 58, X-1936.

Olivo, s'encarregà de deixar ben clar que les seves funcions havien de ser ben diferents de les dels gremis.⁵

El *Butlletí Interior* de la UGT corresponent a la segona quinzena de desembre del 1936 informava a tots els sindicats de la decisió del Secretariat d'organitzar el GEPCI,⁶ sobre la base de dues consideracions: el fet que la majoria de la petita burgesia havia abraçat la causa antifeixista (i, en tot cas, calia guanyar-se els qui restaven dubtosos), i, en segon lloc, l'apartat cinquè de l'article tercer dels Estatuts de la Unió, que permetien «l'adhesió moral» d'entitats al sindicat. En el benentès que aquestes petites empreses no eren vistes com a tals sinó «com els inicis d'organitzacions corporatives de producció o empreses col·lectives de distribució» (agrupaments, els deien), ja que es considerava que els gepcistes s'acabarien incorporant a la vida cooperativa. Tenim prou testimonis per afirmar que aquesta incorporació fou en bona part dels casos més tàctica que real. Valgui d'exemple la carta tramesa per la Federació de Cooperatives de Producció i Treball de Catalunya al secretari d'Economia i Treball del Secretariat Miquel Ferrer:

«La major part d'aquests elements es constitueixen en Cooperativa, obligats pel perill de les incautacions. Ens hem trobat bastant sovint que individus que havien ingressat voluntàriament a la Cooperativa traspasant llurs béns, quan els ha semblat que la situació política i social es presentava favorable, rectificaven llur decisió. (...) I és que, en l'esperit dels homes, hi ha quelcom molt difícil de poder uniformar».⁷

Així, el GEPCI —formalment— no serà mai considerat una federació d'indústria encara que es comportés com una d'elles en assistir als plens del Comitè de Catalunya. Tindrà uns estatuts especials, en què constarà que mai no es podran agrupar sota les seves sigles indústries i comerços que tinguin més de deu assalariats a Barcelona i cinc fora de la capital. Tampoc no hi van tenir cabuda els propietaris que posseïen més d'un negoci. Un cop ingressats havien d'acceptar la tàctica i l'orientació de la UGT, amb compliment estricte de totes les directives emanades del Secretariat, que per donar fe del compliment tindrà sempre un delegat permanent a la direcció dels gremis i entitats, a la vegada que aquests no tindran ni veu ni vot en els congressos de l'organització. El primer secretari fou Josep Olivo, el qual en accedir el desembre

5. *Acta del Comitè Regional de la UGT de Catalunya, 20-X-1936*. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

6. La seva seu era a la plaça d'Urquinaona (llavors Francesc Ferrer i Guàrdia) núm. 11, principal.

7. 3-VI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

del 1936 a la direcció del Consell General d'Indústria de l'Alimentació fou substituït per Gregori García Bonilla. Hi hagué també un Consell Central del GEPCI amb funcions rectores.

Alhora, cada «agrupament» estava fiscalitzat pel seu respectiu comitè obrer emanat del Decret de Col·lectivitzacions, i en el cas que no es complissin les normes emanades de la direcció del sindicat o bé la legislació econòmica vigent, tenia prou força per provocar l'expulsió de l'agrupament. La xifra inicial d'adherits al GEPCI fou d'uns 10.000 i n'arribà a tenir uns 20.000 en el moment de màxima implantació.

Aquestes xifres eren el resultat de la decisió que des de l'inici del conflicte havia pres la UGT, de manera conjuntural, per «alta política» segons Comorera, respecte a la defensa de la petita propietat, tant al camp —«no és ara el moment de col·lectivitzar terres»—⁸ com a la indústria i el comerç —«respectem la petita propietat»—,⁹ o sigui «recolzar la lluita aferrissada [dels comerciants] per sobreviure com a classe» seguint les paraules del secretari general del PSUC. Cal destacar el caire conjuntural que per la UGT tenia aquesta política, tant perquè era un moment considerat «de transició entre dues economies» («entre el capitalisme moribund i el socialisme futur», segons Ruiz Ponseti) com per haver estat completament antieconòmiques les col·lectivitzacions practicades. El secretari general de l'organització, Antoni Sesé, no s'estava de parlar, en el conegut míting del Price del desembre del 1936, de la «liquidació futura de la petita burgesia» per afegir, justificant alhora l'existència del GEPCI:

«(...) ni econòmicament, ni políticament, no és beneficiós ni és convenient que en aquests moments, en què tot Catalunya antifeixista ha d'ésser un bloc, els obrers es dediquin, com si fossin realment enemics d'aquesta classe... I si nosaltres volem realment que aquesta classe no solament estigui al nostre costat passiva, sinó que estigui al nostre costat activa, col·laborant amb nosaltres en la reestructuració econòmica de Catalunya i que col·labori amb nosaltres amb les armes a la mà en el front, cal que els Sindicats posin fi a aquesta allau de desigs de llurs afiliats i cal que respectin aquests petits interessos».

Sesé era prou conscient que aquesta actitud va portar la UGT a rebre fortes crítiques dels seus adversaris, en mantenir al seu si una organització qualificada d'antirevolucionària, però la determinació de la UGT de portar a terme aquesta política era prou clara. En el mateix acte, Sesé afegia:

8. *Treball*, 15-X-1936.

9. *Treball*, 14-X-1936.

«No és, companys, que la UGT s'oposi a la marxa revolucionària del poble (...). Però, en aquests moments, en aquesta etapa concreta de la revolució, portar les coses fins a la liquidació d'aquesta petita burgesia és, companys, fer el joc al feixisme».¹⁰

Així doncs, la UGT prenia, en part portada «per la precipitació del moment», tal com afirmava Emili Mira davant el ple del Vallès Occidental,¹¹ una decidida opció per incloure en llurs rengles, amb totes les argücies estatutàries necessàries, tot un col·lectiu d'homes ben diferenciats econòmicament, socialment i ideològicament dels que configuraven les bases del sindicat de manera majoritària. Ben il·lustrativa és la relació de vuit noms que el GEPCI lliurà a Miquel Ferrer per escollir els vocals propietaris i substituïts de caràcter patronal en el Consell del Patronat de Previsió Social de Catalunya i Balears.¹² Dels vuit referenciats, un és qualificat d'«ugetista addicte». Altres dos estaven afiliats al PSUC (un d'ells procedent del PSOE). Un quart militava a l'Acció Catalana Republicana i era ara qualificat de «compensiu i molt addicte a la UGT. Caràcter sincer. Està convençut de *lo fatal* que podria ésser per a la classe el deixar la UGT creant així la circumstància favorable a una ofensiva proletària». El cinquè vocal proposat és un doctor en ciències, poliglòt, d'afiliació recent al PSUC. Un sisè candidat és un antic dirigent patronal d'«esperit liberal que ha comprès la situació» i afegeix al seu favor que «és amic d'en Fronjosà». El setè és un home no tan proper al sindicat «com sembla», però plenament conscient de la «conveniència indispensable de ser fidel a la UGT», a la vegada que afirma estar agraït a aquest sindicat ja que evità que la FAI li prenguess l'estatge. Finalment, el darrer dels proposats és un dels fundadors del GEPCI, qualificat de «molt addicte». De tots ells, el Secretariat en va escollir sis i demostrava que no importava tant l'origen polític de cada un ni l'afiliació o no al PSUC com la capacitat.

Des de les pàgines de la premsa ugetista hi hagué en tot moment una política de defensa de la petita burgesia, o sigui dels gecpistes, similar d'altra banda a la que es troba als òrgans del PSUC. Es tractava d'acollir-la, de guanyar-la per a la causa, això sí, sense barrejar-la amb els obrers, encara que en algun moment se'ls qualificués d'una «col·lectivitat proletària». Igualment *Dinamisme* va afirmar que «*la pequeña burguesía que puede quedar [després del Decret de Col·lectivitzacions], pequeña o mediana, hoy no consti-*

10. *Treball* 22-XII-1936.

11. 20-XII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

12. 1-II-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

*tuye ningún peligro, y suponer que todos son indeseables equivaldría a decir que lo son todos los afiliados a la CNT porque los incontrolados llevan carnet confederal».*¹³

Una de les defenses més interessants del GEPCI és aquella en què se'ls voldrà identificar amb la «històrica menestralia catalana» amb tota una sèrie de plantejaments que semblen més propis de Carles Pi Sunyer que d'un membre de la UGT. Es parlarà del GEPCI com a baula que lliga amb la «línia biològica i eugenèsica dels gremis catalans»; en conseqüència, la UGT, «amb molt bon criteri», l'ha incorporat a «l'activitat emancipadora del proletariat». La defensa d'aquests arguments porta a considerar que la propietat d'un petit negoci o indústria no es contradiu amb la missió revolucionària del proletariat, ja que ser petit propietari és una «justa ambició» que no va acompanyada de la intenció «d'abandonar el camp proletari, sinó (...) defensar-se, a còpia del seu treball, del jou de domini i d'injustícia del capitalisme explotador». S'afirma que la petita burgesia no ha deixat mai de sentir-se lligada amb el proletariat, «puix que d'un esforç proletari prové i amb el proletariat alterna, actua i lluita contra les investides dels magnats de la indústria i del comerç». Calia superar la posició «absurda i il·lògica» del 19 de juliol quan fou «injustament separada de les masses proletàries» i calia acceptar-la en col·laboració amb el «proletariat autèntic» per assolir les reivindicacions de la classe treballadora que el GEPCI, afirma, defensa.¹⁴ En el moment de constituir-se la secció local dels petits burgesos a Granollers es farà tota una declaració de principis i objectius en demanar «un lloc sota el sol», susceptible de ser ampliat en totes les seccions que el formaven:

«El GEPCI, (...), no va contra ningú, ni pretén, políticament i socialment parlant, fer la competència a ningú. Tot al contrari. Homes lliures i amb una ètica, i amb un concepte social ben definit, això ens permet, sense gaires esforços espirituals, assentar aquell principi clàssic —tan oblidat per demés, avui dia— del respecte mutu i de convivència social, que fa que els homes dintre del diferent concepte filosòfic que puguin tenir de la societat, no oblidin llur condició d'humans. Estem, doncs, disposats a respectar tots els conceptes socials establerts i no pretenem ésser definidors de res ni de ningú, ni tampoc posseir la veritat, i, amb la força moral que ens dóna aquesta declaració, esperem ésser compresos i respectats per tothom i que no es posarà cap classe

13. *Dinamisme* núm. 8, XI-1937.

14. Curell, Francesc: «La GEPCI incorporada a l'activitat emancipadora del proletariat». *Moments* núm. 8, X/XI-1937. Pàgs. 18-21. Per comparar posicions, vegeu Pi Sunyer, Carles: *L'aptitud econòmica de Catalunya*. Barcelona, 1927-1929.

d'obstacle i es veurà amb simpatia la nostra actuació, (...), sociològicament parlant, el GEPCI està enquadrat dintre la revolució, organitzat en règim col·lectiu que acceptem de dalt a baix per a deixar de racó totes les formes existents fins ara. Creiem que la nostra actuació no serà mai un destorb per a la revolució, [ja que] som revolucionaris cent per cent». ¹⁵

De totes maneres, la trajectòria del GEPCI sempre fou conflictiva. Tant per la seva difícil estructuració en un sindicat de classe com per l'opinió que en tingueren cenetistes i poumistes, sense oblidar que aquests darrers exercien la crítica des de dins de la mateixa UGT. Així, a final d'octubre del 1936, Josep Olivo ja manifestava davant el Comitè Regional de la UGT la situació en què es trobaven els petits propietaris, malgrat el mantell protector ugetista: de «situació desesperada» qualificarà el moment, tant per les constants multes que els eren imposades com per les nombroses coaccions que patien. ¹⁶

Un altre exemple de les contradiccions que representava el GEPCI el trobem en el ram farmacèutic a partir de la documentació emanada de la gestió del secretari del Sindicat d'Auxiliars i Treballadors de Farmàcia de la UGT i també secretari sindical de la Regional Sanitària Severí Tarragó. ¹⁷ En un principi, el mateix agost del 1936, els sindicats, des d'un comitè d'enllaç, es van plantejar la incautació del ram a partir de la consideració que bona part dels farmacèutics eren «dubtosos» per a la causa. S'avortà el projecte de cooperatives farmacèutiques que preparava la «patronal» i s'impulsà la seva incautació (especialment dels negocis abandonats pels propietaris, dels que eren a les mans de persones d'ideologia dretana i dels que no eren rendibles) fins a la total socialització del sector. Aviat es va presentar un projecte a la Conselleria d'Economia per a un redreçament total del sector i per acabar amb la «timo-teràpia». Aquesta iniciativa es veié aturada per la intervenció del GEPCI davant la Conselleria (gener del 1937). És així que —en paraules de Tarragó— «emparats pels nostres ideals i baix la nostra bandera, (...) gent que ha treballat per enfonsar el proletariat de farmàcia, (...) torpedinen la tasca de la UGT-CNT». Els mateixos ugetistes, en aquest ram si més no, s'identificaran a partir d'aquests fets amb l'opinió que des de la CNT es té del GEPCI —«desgraciadament, se'ls ha de donar la raó»—, i posen en relleu que l'actuació dels gepcistes farmacèutics pot provocar un cop de mà de les

15. «Orientacions i missió del GEPCI». *Falç i Martell*, 20-III-1937.

16. *Acta del Comitè Regional de la UGT*, 27-X-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

17. Informes i cartes a AHN-SGC/S PS Barcelona 949.

patrulles de control que posi el punt final a la situació i tregui del control de la UGT aquest important sector.

Aviat el terme «gepcista» serà emprat com un desqualificatiu. Sobretot en la guerra verbal creuada entre la premsa ugetista i la cenetista, especialment entre *Las Noticias* i *La Noche*. La UGT es defensà invocant la condició d'adhesió «moral» del GEPCI al sindicat, mentre que la CNT argumentava que la UGT permet l'entrada dels «gepcistes», amb els mateixos drets i les mateixes condicions que qualsevol treballador sindicat. «Els comerciants afiliats a la CNT també tenen el seu GEPCI» va replicar Joan Comorera en el decurs de la seva intervenció al III Congrés.¹⁸ Un cas extrem d'oposició al GEPCI el trobem a Igualada, on l'ajuntament cenetista va fer tancar el local en considerar «impropi del moment actual la constitució d'una entitat patronal que únicament podia venir a entorpir la marxa de la Revolució i ocasionar problemes d'ordre públic paradoxals»; va fer falta la presència de guàrdies d'assalt enviats des de Barcelona per aconseguir reobrir-lo.¹⁹

Igualment, a mesura que ens apropem al maig del 1937, el GEPCI esdevé un dels eixos al voltant dels quals se centra la polèmica entre els homes de la UGT-PSUC davant els poumistes i els anarcosindicalistes, tal com es reflectí a les pàgines dels seus òrgans de premsa durant aquelles setmanes. Els homes del POUM, des del mateix Centre de Dependents-UGT de Badalona, van afirmar que la constitució del GEPCI «no es ir en consonancia con los momentos presentes».²⁰ El 3 d'abril la *Soli* parla del perill que representa el GEPCI, tot i ser petits burgesos, ja que la «pequeña burguesía siempre quiere ser grande».²¹ Dos dies més tard, el mateix òrgan feia una crida a les bases ugetistes en aquests termes: «¡Camaradas, compañeros trabajadores, auténticos revolucionarios (...)! ¿Hasta cuando vais a tolerar que en el seno de vuestra organización tenga voz y voto, tenga la gran influencia contrarrevolucionaria que tiene en vuestras directivas esa entidad patronal?», per reconèixer la importància que tenia la petita burgesia i la seva adhesió a la causa antifeixista²² i deixar entreveure que el que preocupava sobretot els cenetistes no era tant haver de fer un lloc als petits burgesos en el procés que estava en marxa sinó que aquest s'hagués fet precisament sota l'aixopluc dels seus rivals de la UGT. Quan paral·lelament a aquesta situació la UGT-PSUC

18. Comorera, J.: *Discurs al III Congrés*. Barcelona, 1937.

19. Tèrrens, M.: *Op. cit.* Pàg. 146. La carta de l'alcalde Pere Bertran al president del GEPCI Ramon Prat comunicant l'acord de «la immensa majoria dels consellers» respecte a «l'Associació que heu construït» (19-I-1937) es troba a AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

20. 26-III-1937. FPI AH 42-48.

21. «El GEPCI y los trabajadores». *Solidaridad Obrera*, 3-IV-1937.

22. «La pequeña burguesía y el proletariado». *Solidaridad Obrera*, 7-IV-1937.

presenti el que es conegué com a Pla de la Victòria, aquest no deixarà de ser considerat des de rengles confederals com una «obra» del GEPCI i declararà que «sembla que tornem en temps dels jesuïtes».²³

La resposta de la UGT serà denunciar una campanya encaminada a «presentar la GEPCI davant la classe obrera com una organització antiproletària, enemiga dels actuals i futurs avenços de la revolució». Aquesta campanya serà entesa per la direcció ugetista com un pretext més per atacar l'organització des dels rengles trotskistes i anarcosindicalistes. La polèmica no serà aturada ni tan sols pels Fets de Maig, i el 6 de juny s'hi tornarà novament i voldrà ser liquidada des de les pàgines de l'òrgan ugetista amb un contundent «*Confesemos, camaradas, que lo que os preocupa es que la UGT ejerza un control sobre esta pequeña burguesía a que vosotros aspirábais*».²⁴ Encara el mes d'agost, quan Comorera faci les conegudes declaracions respecte a les «tribus» del front d'Aragó, Catalunya contestarà parlant d'un GEPCI que lluita «parapetat en el mostrador», mentre que les «tribus» ho feien a les trinxeres aragoneses.²⁵ *La Batalla*²⁶ també entrà en la polèmica i qualificà el GEPCI de «*sindicatos de patronos en organizaciones de clase*» que es beneficien del carnet que aquestes els proporcionen. De tota manera, tots aquests editorials traspuen més una voluntat d'aconseguir guanyar per als seus rengles la petita burgesia que de voler-la eliminar, si més no conjunturalment.

Per la seva banda, l'òrgan anarcosindicalista sempre negarà l'existència de gepcistes en la CNT i no acceptarà, sota cap concepte, la sindicació de la petita burgesia, ja que «[un burgès] (...) *pequeño o grande, será siempre, para los trabajadores, un burgués en esencia y en potencia*». Posant l'exemple de la sindicació en el ram dels venedors de pcix, es pregunta: «*¿Cómo es posible que los burgueses y sus propios proletarios [els mossos] puedan estar bajo el amparo de la misma sindical?*».²⁷ Poc dies després, des de *Las Noticias*²⁸ es va respondre a aquestes acusacions amb tota la dialèctica defensiva habitual, que continuà les setmanes següents. I és que la polèmica va seguir permanentment oberta i no es va acabar fins al mateix final de la guerra.

Sovint, l'argument de la polèmica és econòmic, al voltant sobretot de la qüestió dels proveïments. D'una banda, els membres del GEPCI seran acu-

23. *Catalunya*. Òrgan de la CNT. 8-IV-1937.

24. Jiménez, F.: «La Soli y la GEPCI». *Las Noticias*, 6-VI-1937.

25. 13-VIII-1937.

26. 23-II-1937.

27. «La GEPCI y los trabajadores». *Solidaridad Obrera*, 3-IV-1937.

28. 7/8-IV-1937.

sats d'acaparament i, de l'altra, ells mateixos denunciarien que són marginats a l'hora del repartiment de queviures a determinats mercats. Comorera, en el període en què fou conseller de Proveïments, sempre va defensar els gepcistes d'aquestes acusacions i no va acceptar la seva responsabilitat en l'increment de preus. Quan Comorera afirma que «cal anar contra els acaparadors» no es refereix als homes del GEPCI.

Tant la direcció ugetista com, lògicament, els mateixos membres del GEPCI van rebutjar sempre aquestes acusacions i no van veure mai cap contradicció entre l'avenç de la revolució «*que somos los primeros en defender*»²⁹ i el respecte a la petita burgesia. S'insistia a dir que aquest «respecte» no té res a veure amb el fet de tornar a la situació anterior al 19 de juliol. Malgrat tot, els gepcistes es van veure obligats a fer constants declaracions d'antifeixisme militant: «*Aunque somos pequeños industriales también somos, ante todo, antifascistas de corazón*».³⁰ Les crítiques van venir també des de dins de la mateixa UGT i, malgrat el teòric control del Secretariat de Premsa i Propaganda sobre els òrgans de l'organització, també es podran trobar a les seves pàgines forts atacs. En primer lloc, es va qüestionar la sinceritat del GEPCI en l'acceptació de la nova situació socioeconòmica: «La petita burgesia, perquè ho creu inevitable [la revolució], no pas, però, perquè estigui convençuda que és un sistema que conté la solució dels problemes que fins ara semblaven insolubles. La petita burgesia accepta la revolució socialista perquè a la força ha d'acceptar-la, no la preconitza, amb tot, per conveniment».³¹

Es dubta, tot seguit, de la idoneïtat d'intentar conjuguar els avenços revolucionaris amb una política de tolerància vers els interessos de la petita burgesia, uns interessos que aviat van frenar un dels punts cabdals del procés revolucionari engegat: la socialització de la distribució, la qual hauria evitat l'encariment dels productes de primera necessitat. Encariment del qual i des de l'oposició interna i externa s'acusava el GEPCI. El problema havia estat, segons aquests crítics, que en no haver-se socialitzat la distribució per voler adaptar el procés a la petita burgesia, s'havia produït en aquesta un «estat psicològic de la conservació de les velles formes de distribució» que frenava qualsevol avenç de la col·lectivització i la socialització. Així, malgrat que es va reconèixer que convenia guanyar-la per a la causa revolucionària, s'havia de tenir clar que «és una classe que sempre es decanta al costat del vence-

29. *Las Noticias*, 4-VII-1937.

30. *Las Noticias*, 16-VI-1937.

31. Sitges, Antoni: «Cal convèncer la petita burgesia». *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers* núm. 133, I-1937.

dor». En conseqüència, per acabar amb l'increment dels preus i l'especulació calia socialitzar la distribució encara que això significués la fi del GEPCI.³² Altres exemples que qüestionaven l'actuació d'aquesta organització els trobem al ram de sastreria, on determinats afiliats van pagar una quota paral·lela a la CNT com a millor garantia de protecció o bé el cas d'un afiliat que donava feina a més de cent treballadors, cosa aquesta completament contrària al que s'havia establert, i és que, tal com afirmava el Consell Local de Barcelona, «en teoria [els gepcistes] només tenen deures però tenen el nostre carnet i s'emparen per obtenir beneficis (...) sense acatar la nostra disciplina».³³

L' 11 de novembre del 1937, tres dies abans de l'inici del III Congrés de la UGT de Catalunya, el GEPCI va celebrar la seva I Assemblea, en la qual van ser presents 250 delegats en representació de 20.000 afiliats. Entre salutacions i adhesions al sindicat es va reclamar, un cop més, un «autèntic i efectiu respecte i suport al petit comerç i a la indústria», que es declarava en plena sintonia amb els avenços econòmics i socials que s'experimentaven, en reconèixer que són «una millora per al poble». Senyal inequívoc que a la darrerria del 1937 el tema del GEPCI encara era motiu de controvèrsia és l'afirmació de l'òrgan ugetista de Lleida, en el sentit que precisament el III Congrés del Secretariat havia servit per dissipar «*las brumas que se habían creado artificialmente alrededor del GEPCI*»;³⁴ de fet, una de les propostes fetes al congrés deia el següent:

«Troband-se diferents vegades que les seccions d'aquest sindicat han d'enfrontar-se amb companys de la mateixa organització sindical, que forçosament han d'ésser considerats petits burgesos perquè encara tenen companys assalariats, i per enfortir la nostra condició purament proletària, proposem: que no poden ser admesos com a afiliats a la nostra central sindical aquells comerciants o industrials, organitzats en règim burgès, que tinguin a sou altres companys».³⁵

Malgrat aquesta continuada voluntat dels gepcistes de fer-se amb un espai en plena igualtat dins la revolució, això mai no va acabar de ser possible. Ja

32. Biosca, J.: «El problema de la petita burgesia en la convulsió històrica actual». *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers de Catalunya-UGT*. VII-1937.

33. 26-VII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

34. UHP (Lleida) núm. 421, XII-1937.

35. Proposta del Sindicat de Treballadors del Comerç i de la Indústria de Terrassa al III Congrés. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.094.

en les propostes que els sindicats van fer arribar al Secretariat davant el III Congrés, es va poder constatar que, a part d'una certa confusió sobre l'existència del GEPCI, hi havia també una atmosfera enrarida a conseqüència de la seva pertinença a la UGT. Així —malgrat el suposat filtre— se'ls va qualificar d'«usurers», de «no haver-se posat a l'alçada de les circumstàncies i sacrificar-se de cara la guerra», a la vegada que se'ls responsabilitzava de l'encariment dels productes de primera necessitat. Paral·lelament, es proposava la separació del Secretariat i la prohibició de l'«ús d'insígnies, carnets, etc., de la UGT». S'arribà a considerar l'acord de la direcció ugetista respecte a la seva creació com una «extralimitació (...) contrària a les normes del sindicat».³⁶ De totes maneres, en la *Memòria* que el Secretariat presentà davant el congrés, la direcció ugetista continuà en la línia de defensa del GEPCI i li dedicà tres paràgrafs³⁷ força asèptics que pràcticament eren una còpia de la nota publicada en el *Butlletí Interior* l'any anterior, en la qual es reflectia l'acord de la direcció del sindicat de potenciar-ne la creació.

Sens dubte a conseqüència de la pressió feta des de la base, una de les resolucions que es va prendre en el citat congrés feia referència a portar a terme una depuració a fons del GEPCI, «cau d'especuladors i antics dretans», tal com es podia llegir en els *Acords del III Congrés*. El 18 de desembre del 1937 *Las Noticias* va publicar per primer cop la notícia d'una expulsió sota l'epígraf «La UGT depura sus filas». Durant l'any següent, aquesta notícia va aparèixer gairebé de manera constant a la premsa ugetista, sempre sota l'acusació d'acaparament, atresorament de moneda de plata o bé per sabotejar les disposicions sobre mobilització. En alguns casos s'arribà a la requisita dels seus locals.

Que durant l'any 1938 la situació per als homes del GEPCI va esdevenir cada cop més difícil, ho reflecteix el fet que un dels sectors més importants, el de detallistes del ram de l'alimentació, agrupats en la Federació d'Ultramarins, Comestibles i Similars (que declarava agrupar 10.000 afiliats, és a dir, vora la meitat del GEPCI), es decidí a escriure al president del Consell de Ministres, Juan Negrín, i al director general d'Abastament per denunciar la situació en què es trobaven. En ambdues cartes, de les quals es va fer arribar còpia al secretari general ugetista Miquel Ferrer,³⁸ es posa en relleu «*la amargura y el confusionismo*» que els provoca la política d'abastament a la

36. *Memòria del III Congrés*. Proposicions dels sindicats. Els petits comerciants i industrials adherits moralment a la UGT. Pàgs. 52-53. AHN-SGC/S PS Barcelona 2.619.

37. *Memòria del III Congrés*. Pàg. 15. AHN-SGC/S PS Barcelona 2.619.

38. Totes les cartes de la primera quinzena de juny del 1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

població civil de la qual se senten marginats a favor de les cooperatives, que obtenen molts més productes que ells sense que se'ls tingui en compte a l'hora de fixar preus. Davant aquesta política d'abastament que ells qualifiquen de «*la muy respetable ideología socialista*», reivindiquen l'empara de la Constitució de la República, malgrat reconèixer que es troben «*en los últimos estertores de nuestra vida como entidad gremial*», ja que la situació actual els aboca a esdevenir cooperativistes «*para poder comer más y con mayor regularidad*», per reclamar, finalment, el dret a sobreviure com sigui.

Davant aquests fets, el GEPCI va iniciar una campanya encaminada a fer ressaltar el seu immutable antifeixisme. «GEPCI cara la guerra» es dirà, i consistirà sobretot a apadrinar unitats militars, és a dir, a fer-se càrrec dels seus subministraments (mantes, tabac, servei diari de paquets al front...). Pertanyeran sobretot a la 27 Divisió, sota el comandament de l'exsecretari general de la UGT Josep del Barrio. També van impulsar campanyes per recaptar diners per als menjadors infantils i iniciaren una campanya interna d'expulsions. Així, el GEPCI va viure una etapa final del conflicte enmig d'un constant debat, gairebé acorralat, malgrat que mai no li havia mancat el suport de la direcció del sindicat ni del PSUC. Aquestes darreres accions, portades a terme durant l'any 1938, més que una mostra d'un antifeixisme que sempre s'havia hagut de propagar als quatre vents, semblen una quota que cal pagar per garantir una supervivència cada cop més difícil. Encara que en una data tan tardana com el desembre del 1938, finalment, el Secretariat es decidí a defensar el que feia més d'un any que perseguien els gepcistes: que els petits industrials tinguessin representació directa en els consells generals d'indústria i a les federacions econòmiques.³⁹

39. Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya celebrada a Tàrrrega els dies 9 i 10 de novembre de 1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.256.

LA FEDERACIÓ OBRERA D'UNITAT SINDICAL (FOUS) I LA UGT.
ELS POUIMISTES DEL SECRETARIAT

El setembre del 1936 el POUM, empès per les circumstàncies especials del moment, va decidir que els seus sindicats —que des de feia quatre mesos estaven agrupats en la FOUS— ingressessin a la UGT. Aportaren tot un seguit de sindicats, bona part d'ells amb una llarga trajectòria al damunt, que havien de representar un reforç important, tant quantitatiu com qualitatiu, per a la UGT. Si bé és difícil quantificar amb certesa quin fou el volum exacte d'aquest ingrés, en cap cas no es pot acceptar l'adjectiu de «fantasmagòrica» que dona Miquel Ferrer a la FOUS, la qual declarà una afiliació superior als 50.000 treballadors en el moment de la seva creació el maig del 1936. Aquestes xifres coincideixen amb les que ens aporten els diversos treballs realitzats per Andrew Durgan.¹ Aquestes xifres la van convertir, i amb diferència, en la força sindical marxista més forta del moment, per davant de la UGT i la UGSOC.

El seu naixement com a força sindical el maig del 1936 cal considerar-lo atípic. S'autoconsideraven no com una nova central sindical, sinó com un «organismo destinado a coordinar y centralizar todos los sindicatos que aspiran a la unidad».² El seu objectiu fonamental era assolir la unitat sindical definitiva, a escala espanyola, i acabar amb la divisió tradicional entre anarcosindicalistes i marxistes. El primer pas el calia fer a Catalunya, amb la creació de la Federació Catalana de la Central Obrera Única, ja que el ressò que tindria aquesta fusió catalana, on el moviment obrer es trobava més disgregat, hauria de servir d'impuls i de model per a la resta de l'Estat.

1. Sobre els orígens de la FOUS, vegeu especialment Durgan, A.: *Dissident communism in Catalonia, 1930-1936*. Queen Mary College. University of London. X-1988; també els diversos articles ressenyats a la bibliografia que deriven d'aquesta tesi.

2. *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers*, X-1936, núm. 130. Un redactat molt similar a aquest configura el punt quart de la *Resolució d'Unitat Sindical* del congrés fundacional de la FOUS (maig del 1936).

ELS ORÍGENS DE LA FOUS

L'origen immediat de la FOUS es troba en l'Oposició Sindical Revolucionària que van impulsar els militants del Bloc Obrer i Camperol (BOC) dins de la CNT, en iniciar-se l'etapa republicana. Les expulsions de què foren objecte (1932) i el desencís bloquista davant una CNT cada cop més controlada pel sector faista (el fracàs de la insurrecció de gener del 1933 va ser decisiu en aquest aspecte, i fou qualificat pel BOC com una «acció que només ajuda la dreta») va portar el BOC a crear la Federació de Sindicats Exclosos de la CNT, els quals s'anaren estructurant durant els anys 1933-1934.

La tàctica que habitualment van seguir els sindicats del Bloc es basava en els Fronts Únics Sindicals, que en assolir èxits en el ram mercantil i en el de llum i força els va donar un cert prestigi com a organització sindical. L'octubre del 1933, la Federació convocà el Congrés Regional de Sindicats, en què declarava controlar 45 sindicats i 30.000 afiliats. Un dels objectius cabdals del Congrés fou cercar la unitat orgànica amb els Sindicats d'Oposició, els «trentistes», també escindits de la CNT. Malgrat la col·laboració d'ambdues organitzacions en el marc de l'Aliança Obrera, a partir del desembre del 1933 la unitat serà inviable, entre altres raons, per la diferència de model social que defensaven els uns i els altres. Aquest fracàs no va evitar que el BOC intentés, al llarg de 1934, impulsar el llavors ja anhelat congrés d'unitat sindical.

Durant la tardor del 1935, la concreció de nous fronts únics i la creació de federacions locals unificades a Figueres, Mataró, Reus i Terrassa feren renéixer la voluntat unitària dels bloquistes. Aquesta voluntat s'havia acabat de concretar, en l'àmbit polític, amb la fusió del mateix BOC amb l'Esquerra Comunista i el naixement, el 29 de setembre del 1935, del POUM, que aviat va comptar amb un «*semanario obrero de Unificación Marxista*» com a òrgan: *La Batalla*. Calia doncs, com a següent pas, impulsar la unitat sindical. Des del mateix gener del 1936 ja es fan crides per a una conferència d'unitat sindical i es feien arribar cartes amb propostes a les altres forces sindicals (UGT, CNT, CADCI, UGSOC...). Després de la victòria del Front Popular, la idea de fer la conferència agafà encara més força. S'esperava agrupar tots els sindicats que havien estat lligats abans a la Federació Comunista Catalano-Balear, al BOC, els exclosos de la CNT i d'altres autònoms. S'arrossegà fins i tot algun sindicat ugetista, com els de Sitges o els tipògrafs de Mataró.

L'acte se celebrà finalment a Barcelona els dies 2 i 3 de maig del 1936. Hi van ser presents 200 delegats que impulsaren el naixement de la FOUS com a plataforma sobre la qual havien de convergir totes les altres forces sindicals, fos quina fos la seva ideologia. Andreu Nin n'era el secretari general, i

es declarava tenir enquadrats 60.000 afiliats i 140 sindicats. En el decurs del congrés es va fer una crida als autònoms i se'ls va animar a resistir els intents d'absorció per part d'ugetistes i cenetistes, per federar-se amb la FOUS i «arribar a la unitat total de la classe treballadora en una sola Central Sindical que no estigui adscrita a cap sector polític».³ La unitat, per sobre de les ideologies, era el seu objectiu fonamental: «Els obrers s'organitzen sindicalment no en llur qualitat d'anarquistes o marxistes, sinó solament en la d'explotats», es podrà llegir en la Resolució d'Unitat Sindical aprovada en el mateix congrés.

El punt fonamental de suport de la nova força sindical foren, com en el cas del POUM, les comarques de Girona, Lleida i Tarragona: «*The POUM's base in the "comarques" may have been greater than that of any other working class organisation, but was of limited importance without support among the industrial proletariat of Barcelona*»;⁴ amb unes limitacions evidents a la capital de Catalunya i les seves zones industrials adjacents, malgrat que alguns sectors concrets hi tingueren una certa implantació, com els mercantils de Barcelona o la indústria tèxtil. El fet de ser receptius davant el fet nacional, contràriament a la UGT, i de ser els primers a posar en funcionament una mínima estructura sindical a moltes comarques, contràriament a la CNT, basada en Barcelona i el seu cinturó, els va donar part de l'esmentat suport interior, amb unes capes populars que simpatitzaven amb el catalanisme d'esquerres dels quals ni el BOC ni els seus sindicats no havien estat mai allunyats.

Malgrat aquesta empenta inicial, el context històric no va jugar a favor de la tàctica defensada per la FOUS, nascuda només deu setmanes abans de l'inici de la Guerra Civil. En el període previ al seu esclat, la FOUS va intervenir activament en tota una sèrie de moviments vaguístics que van seguir a la seva fundació (arts gràfiques, metall, transport i mercantils), que si bé no van assolir èxits espectaculars, sí que van accentuar el protagonisme, el prestigi i la influència del nou sindicat. Com assenyala Durgan, aquesta participació en les vagues anava enfocada «*as representing a break with the suicidal confusionism of the CNT and UGT*»,⁵ que posés en evidència el reformisme que segons la FOUS es practicava des d'ambdues centrals, per així aconseguir fer la seva plataforma no partidària més atractiva. Aquesta actitud provocà fins i tot que UGT i CNT fessin puntuals fronts comuns davant l'amenaça que representava la recent nascuda FOUS. Els comunistes també

3. *Front*. Òrgan del POUM. Barcelona, núm. 23, 8-V-1936.

4. Durgan, A.: *Dissident communism...* Op. cit. Pàg. 298.

5. Op. cit. Pàg. 322.

van coincidir en aquesta valoració i van qualificar el nou sindicat de «plataforma per seguir parlant d'unificació tot sabotejant-la».⁶

Però l'esmentat context històric i sobretot el procés de bipolarització que es configurà al voltant de la CNT i de la UGT —i el «carisma» de la primera de les dues centrals entre la classe treballadora catalana, segons Durgan—, posaren de manifest la manca d'oportunitat de la proposta unitària. Així, amb uns Sindicats d'Oposició que reingressaren majoritàriament a la CNT i una UGT que esdevingué l'eix polaritzador de tot l'espectre sindical d'orientació marxista (UGSOC, FOSIG, CGTU...), la FOUS restà marginada, ja que tant ugetistes com anarcosindicalistes l'atacaren, en considerar-la una central rival més i no una plataforma unitària on convergir.

UNA ALTERNATIVA INVIABLE: GUERRA CIVIL I BIPOLARITZACIÓ SINDICAL. L'INGRÉS A LA UGT

Aquesta situació, lògicament, es veié radicalitzada per l'esclat de la Guerra Civil. En un principi els dirigents del POUM van voler mantenir la seva opció sindical, tal com feren conèixer al Comitè Central del PSUC quan una delegació s'hi entrevistà al principi d'agost; en aquesta entrevista, els poumistes⁷ criticaren l'ingrés del CADCI a la UGT en considerar que hauria estat millor consolidar el Front Únic Mercantil forjat poc mesos abans al voltant de la vaga del ram. La UGT era llavors encara menystinguda i qualificada tot sovint com una central sindical a no considerar —«¿Qué fuerza tiene la UGT en Cataluña?» es preguntava *La Batalla* el 4 d'agost—, i s'arribava a afirmar que l'ingrés del CADCI a la UGT s'havia produït únicament a conseqüència del cansament de l'assemblea.⁸ De tota manera, pocs dies després, en adonar-se de la inviabilitat del propi projecte, ja es va fer pública la voluntat d'ingressar a una de les dues centrals majoritàries.

En conseqüència, la FOUS es veié forçada a entrar, sense poder-ho evitar, en la dinàmica bipolaritzadora que es produïa, i així va haver de rectificar els seus postulats inicials. A final de juliol, l'òrgan egarenc de la FOUS *Unitat* ja havia advertit de la situació difícil en què es trobava aquesta organització: massa petita per sobreviure en aquell context. La seva alternativa lògica passà a ser la UGT en estar inspirada en principis marxistes, malgrat l'oposi-

6. *Octubre*, 7-V-1936.

7. «Elements de discòrdia del moviment obrer de Catalunya i Espanya». *Treball*, 2-VIII-1936.

8. *La Batalla*, 4-VIII-1936.

ció de la direcció d'aquesta a l'ingrés. Davant la sol·licitud d'ingrés col·lectiu i negociat que feu la FOUS, el Secretariat s'hi va negar en rodó. S'hi va haver d'ingressar individualment, sindicat per sindicat, a la vegada que es negava als seus militants càrrecs en les direccions de sindicats i federacions quan ells fossin majoria. La resposta de la direcció ugetista al respecte era sempre la mateixa: que aconseguissin els càrrecs mitjançant assemblees. Però el cert és que quan els pumistes de la UGT van intentar convocar assemblees, fos al nivell que fos, sempre van ser obstaculitzats pel Secretariat, precisament per la mateixa raó per la qual la convocaven: intentar assolir força en el sindicat, cosa aquesta que de bon principi la direcció va tenir clar que calia evitar.

Aquest «entrisme» en una opció sindical que des del punt de vista del POUM-FOUS és més moderada i gaudeix de moltes menys simpaties que la CNT, té un objectiu clar: acabar dominant la UGT i fer-la coincidir amb els plantejaments que sobre la guerra i la revolució es defensaven des del POUM. D'aquí ve la definició d'«entrisme». Indubtablement, aquesta acció era vista des d'una altra perspectiva pel sector UGT-PSUC. Per aquests, des que es va produir l'entrada dels sindicats de la FOUS, aquesta passava a ser «un cas mort», a la vegada que la seva voluntat d'influir en la UGT era adjectivada despectivament, amb el qualificatiu d'«orientadors infal·libles»⁹ als quals —evidentment— s'estava molt poc disposat a fer cas, menys encara quan des de *La Batalla* es parlava de protagonitzar des de la UGT la fusió amb la CNT.¹⁰

L'entrada es va produir principalment durant els mesos d'octubre i novembre, malgrat que per aquelles dates des de les pàgines de *Treball*¹¹ es feia pública l'oposició a aquest ingrés per les intencions declarades al respecte per la FOUS. Aquest moment coincidí també amb l'enfrontament a l'Ajuntament de Barcelona entre els homes del PSUC i els del POUM en un tema sindical tan espinós com el que afectava els mitjans de transport de la ciutat, en el qual els ugetistes ja començaven a sentir els anhels d'hegemonia en el sector de la CNT, tal com se'n queixava el dirigent de banca i conseller municipal Josep Muni, que afirmava que els homes del POUM havien fet costat als de la CNT en el tema conflictiu dels taxis.¹²

El resultat d'aquesta incorporació va ser l'ingrés a la UGT d'un cabal important de treballadors a un sindicat que ja estava afectat des de l'inici del

9. *Treball*, 22-X-1936.

10. *La Batalla*, 14-X-1936.

11. 24-IX-1936.

12. Reunió del Comitè del PSUC de Barcelona, 5-X-1936. AHN-SGC/S PS Madrid 523.

conflicte per un constant i espectacular creixement. El mateix Del Barrio, en el decurs de la I Conferència del PSUC, havia reconegut als sindicats de la FOUS la representativitat de 27.000 treballadors,¹³ la meitat dels que declaraven oficialment els poumistes, però una xifra important malgrat ser clarament inferior a la real.

Un cop s'anà fent, de manera gradual, la incorporació, el secretari de la FOUS Andreu Nin va manifestar sense cap tipus d'embuts les intencions que havien portat a fer aquest pas: *«No se trata de una rectificación de principio, sino de un cambio táctico»*. L'anàlisi que de la UGT feia el llavors conseller de Justícia i el paper renovador que havia de jugar la FOUS en el seu si és prou aclaridora:

«Hasta el 19 de julio la influencia de la UGT en Cataluña era insignificante. Esa central no tenía prestigio ni tradición. Su nombre no estaba ligado a ninguna de las grandes luchas del proletariado catalán. Las organizaciones con que contaba no se distinguían por su espíritu revolucionario ni por su combatividad. Eran sociedades de resistencia, de inspiración pablista, cuyos representantes se hallaban como el pez en el agua en las instituciones arbitrales y conciliatorias...».

El creixement experimentat per la UGT l'estiu del 1936 havia produït un canvi en la seva composició, que segons el seu parer contraposava les bases ugetistes amb una direcció de *«espíritu reformista»*, la qual cosa significava un fre per a la *«unificación sindical y (...) [el] desarrollo de la Revolución»*, ja que la *«dirección inspirada por la política de Frente Popular del Partido Socialista, tiende a frenar la revolución, manteniéndola en los límites de la república democrático-burguesa»*. Tot seguit, afegia:

«Con este estado de cosas hay que acabar. Los intereses de la causa proletaria exigen una transformación radical, fundamental, de la UGT. A ello vamos, con este propósito ingresan en esta central los sindicatos que hasta ahora habían formado parte de la FOUS. Hay que convertir a la UGT en una organización combativa y revolucionaria, con lo cual facilitamos enormemente la unificación de todos los trabajadores en una sola central. Es indudable que la dirección reformista luchará desesperadamente por conservar sus posiciones (...) pero con el apoyo de las propias masas de la UGT, no cesaremos en nuestra

13. Treball, 27-I-1937.

*lucha, con la seguridad absoluta de que la victoria coronará nuestros esfuerzos».*¹⁴

A mesura que es consumava l'ingrés dels sindicats de la FOUS a la UGT i a partir dels plantejaments acabats de fer pel secretari de la FOUS, les divergències entre els uns i els altres no van fer res més que accentuar-se, tant pel «reformisme» que caracteritzava la UGT des de la perspectiva dels poumistes com per la dependència, cada cop més notable, del sindicat respecte del PSUC. Aquest fet va provocar aviat expulsions de membres de juntes ugetistes no afiliats a aquest partit. L'objectiu dels antics membres de la FOUS en el si de la UGT serà el que ells van anomenar la «dignificació» del sindicat, que s'havia d'aconseguir mitjançant la seva «bolxevització» i l'allunyament del PSUC, del qual el sindicat havia esdevingut «una joguina», passant per la depuració dels quadres dirigents dels quals es té una opinió totalment negativa —especialment de Sesé—, als quals es refereixen sovint amb paraules com «*reformismo acompañado de humos de mando*».¹⁵

Malgrat la proliferació de problemes en el si dels sindicats i les federacions ugetistes a conseqüència de la convivència forçada d'homes del PSUC amb els del POUM, en el ple del Comitè Central ampliat del POUM dels dies 12 al 16 de desembre del 1936, en plena crisi del Govern de la Generalitat, es va refermar la línia d'actuació «entrista» en el si de la UGT. Mitjançant els punts tercer i setè de les resolucions aprovades s'explicitaven aquests propòsits. En primer lloc, «mantenir-se dins de la UGT i accelerar-hi l'ingrés dels sindicats que varen ser de la FOUS», per fer en el setè punt una clara declaració d'intencions:

«Posar al descobert la política econòmica reformista dels actuals dirigents de la UGT, preparant les condicions subjectives que determinin la ruptura del lligam entre UGT i PSUC, lluitant per la independència de l'organització sindical, propugnant al mateix temps a tot arreu la celebració d'un congrés de la UGT».¹⁶

És a dir, es continuaven mantenint els mateixos objectius que van portar a decidir l'ingrés dos mesos enrere, malgrat que ja s'havien donat prou exem-

14. Nin, A.: «¿Por qué los sindicatos de la FOUS ingresan en la UGT?». *Portantoeu de l'Agrupació de Rebosters i Pastissers de Catalunya - UGT*, núm. 130. X-1936.

15. «El reformismo de la UGT». *La Batalla*, 18-X-1936.

16. Alba, Víctor (introducció i selecció): *La revolución española en la práctica. Documentos del POUM*. Barcelona, 1977.

ples de l'accentuació de la tensió que el seu intent d'aplicació determinava en la UGT, més encara en el context de l'esmentada crisi de govern que havia de ser definitiva pel que fa a la convivència entre les dues tendències en el si del sindicat.

L'esputna que desencadenà la radicalització de l'enfrontament va ser un manifest publicat a *La Batalla* el 16 de desembre amb el títol de «Elementos responsables de diversos sindicatos de la UGT a la clase trabajadora en general». En aquest, amb la signatura de diversos dirigents del ram tèxtil, d'arts gràfiques, de la fusta, mercantil i rebosters i pastissers de la UGT, es donava suport a l'actitud del POUM durant la crisi de govern. A la vegada, es criticava durament el paper que feia el sindicat ugetista al costat del «responsable» d'aquesta —el PSUC— i es tornava a qüestionar la democràcia interna del sindicat —«¿quién y como ha nombrado al secretario general de la UGT?, ¿quién es ese tal Sesé?»—. La reacció de la direcció del Secretariat fou immediata i poques hores després de la publicació els signants del manifest eren expulsats de la UGT acusats de fer costat a «provocadors i manobrers». ¹⁷

Una mostra inequívoca que la direcció ugetista estava disposada a tancar files i ser inflexible la trobem en el cas del sindicat de Cabra del Camp, el qual, amb una direcció poumista, envià la seva «més enèrgica protesta» al Secretariat i criticà la seva actitud durant la crisi, que era qualificada de «sabotatge a la unitat del proletariat (...) al voler excloure del Govern de la Generalitat a un partit eminentment revolucionari i antifeixista com és el POUM». ¹⁸ No tenim constància que Sesé donés resposta a la carta del sindicat, però hem localitzat el comunicat intern per conducte confidencial que féu arribar al secretari d'Organització del PSUC, el qual no deixa lloc al dubte sobre el caire que van prendre els esdeveniments des d'aquest moment, ja que insistia en la necessitat que aquest partit donés suport al Secretariat per «eliminar d'aquell sindicat [el de Cabra del Camp] l'actual direcció del POUM». ¹⁹

La resolució de la crisi governamental, amb uns criteris favorables al PSUC, el 17 de desembre, amb la sortida del POUM del Govern i l'ocupació de la Conselleria que ocupava Andreu Nin per Rafael Vidiella, va permetre al PSUC-UGT, en mantenir les dues que ja tenia, controlar tres conselleries. La translació d'aquest desenllaç a l'àmbit sindical ens ha de permetre afirmar

17. Carta del Sindicat Fabril i Tèxtil de Barcelona al SR, 18-XII-1936 AHN-SGC/S PS Barcelona 617. Sobre el manifest i les notes a la premsa, vegeu *Las Noticias* i *La Batalla*, 16/19-XII-1936.

18. 13-XII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

19. 17-XII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

que ja des d'aquest moment —mitjan desembre del 1936— quedava ben clar que els objectius dels «comunistes dissidents», si utilitzem l'adjectivació d'Andrew Durgan, no es van assolir. A partir d'ara, les disputes internes i les polèmiques entre els homes de la UGT i els antics membres de la FOUS no van fer més que accentuar-se. Les pàgines de *Treball* i *La Batalla* en són un testimoni evident. La mateixa *Soli* es féu ressò d'aquest enfrontament: «*La pugna existente entre dos sectores marxistas —PSUC y POUM—, que se disputan la dirección de la UGT en Cataluña, está quebrantando gravemente el espíritu de la unidad proletaria*».²⁰

Com a resultat d'aquesta situació, es pot afirmar que després de cinc mesos de guerra la tàctica «entrista» ja havia fracassat plenament. Els homes de la FOUS van quedar diluïts enmig del gran creixement experimentat per la UGT, una UGT que cada cop se sentia més forta i que mai no va acceptar la proposta dels homes de la FOUS d'ingressar mitjançant una negociació col·lectiva que els permetés ocupar parcel·les de poder. Malgrat això, els homes del POUM en els rengles de la UGT sempre van tractar de fer sentir la seva veu, força crítica, davant la direcció que prenia el sindicat ugetista.

Un dels punts de fricció constant es troba al voltant del tema de l'allau «d'arribistes, aprofitats i reformistes», segons el seu parer, que la sindicació obligatòria havia portat al sindicat. Els poumistes demanaven una depuració immediata, en valorar la seva presència dins el sindicat com una mena de «prostitució» d'aquest, en «deixar de ser un òrgan de lluita per esdevenir una agència de col·locadors».²¹ Per ells, aquest fenomen qüestionava la puresa revolucionària de la UGT, que era posada en perill per l'allau de nous ingressats a la recerca de l'imprescindible carnet. Entre aquests darrers hi havia —segons l'òrgan poumista— fins i tot antics patrons «*que antes veíamos en el Mixto o en la Conselleria de Treball*».²² En la mateixa línia, i segons Jordi Arquer, posseir un carnet ja no equivalia a ser una «persona digna».²³

Però, sens dubte, el tema que va polaritzar més els enfrontaments entre els uns i els altres fou el de l'acceptació o no en el sindicat de la petita burgesia. Aquest punt esdevingué l'eix al voltant del qual es van expressar millor les divergències que respecte de la guerra i la revolució es tenien des d'ambdós bàndols. L'acceptació del GEPCI pel Secretariat aviat esdevingué un dels cavalls de batalla dels poumistes dins la UGT, ja que en proposaren sempre

20. *Solidaridad Obrera*, 13-XII-1936.

21. *Escola Socialista* núm. 1, XI-1936, *La Batalla*, 15-XII-1936.

22. Al respecte, vegeu els articles de Jordi Arquer «El deber de los sindicatos» y «La inflación sindical» a *La Batalla*, 22/29-XI-1936.

23. «El deber de los sindicatos». *La Batalla*, 22-XI-1936.

l'expulsió en considerar impossible la convivència entre proletaris i burgesos en una mateixa organització. En aquest sentit és prou explícit el títol de l'article publicat a *La Batalla* a final d'abril del 1937, quan ja les relacions estaven més que deteriorades: «La depuración de la UGT. El GEPCI debe ser echado de la organización ugetista».²⁴

Aquestes sol·licituds de depuració de petits burgesos fetes pels poumistes mai no van ser satisfetes pel Secretariat. Al respecte, des de *La Batalla* es parlava del boicot de la «direcció buròcrata-reformista» de la UGT. Precisament, l'única depuració seriosa i en profunditat que estava disposat a portar a terme el Secretariat havia de ser contra els seus militants amb carnet del POUM; ja que si bé ja hem vist com el mateix desembre del 1936 hi hagué expulsions, és prou conegut que el Fets de Maig van exercir com a detonants a aquest respecte. Aquesta data s'ha d'interpretar només com el darrer capítol d'un llarg procés que ara estava a punt de ser liquidat. Pels homes de la FOUS aquesta actitud d'intransigència del Secretariat, que determinava l'expulsió dels seus homes de nombrosos sindicats, no equivalia a una altra cosa que portar la lluita de classes al si de la mateixa UGT.²⁵

Després de la crisi de govern del desembre del 1936, la tibantor entre el POUM i la UGT-PSUC s'accentuà. Aquests darrers parlaran de «Campanya del POUM contra la posición de la UGT con respecto a la unidad sindical»,²⁶ ja que així era com s'interpretava des de la direcció ugetista catalana l'intent dels homes de la FOUS de portar a terme les resolucions del Comitè Central ampliat del POUM del passat desembre. A més, des de la sortida d'Andreu Nin del Govern de la Generalitat es van accentuar des dels rengles del POUM les crítiques a l'actuació en el seu si dels homes que representaven la UGT i el PSUC. Es criticava especialment la tasca de Joan Comorera al capdavant de la Conselleria de Proveïments —«¿Cuando dimitirá el señor Comorera?»—²⁷ i la del substitut d'Andreu Nin a la Conselleria de Justícia (Rafael Vidiella).

A partir del final del 1936, ja anant contra corrent, la tàctica de la FOUS serà aconseguir refermar les seves posicions a partir de la celebració d'assemblees que en els sindicats de què disposaven de majoria els havien de permetre accedir a la direcció. Però el Secretariat va controlar de molt a prop qual-

24. 25-IV-1937.

25. «La burocracia reformista de la UGT entiende la unidad expulsando a los mejores de sus militantes». *La Batalla*, 16-I-1937.

26. És el títol d'un dossier fet per la direcció ugetista el maig del 1937, que inclou extractes d'articles publicats a *La Batalla* entre el febrer i l'abril del 1937, crítiques amb la línia seguida per la UGT. FPI AH 43-24.

27. *La Batalla*, 1-I-1937.

sevol maniobra d'aquest tipus i continuà estrenyant el marge d'actuació dels seus rivals.

Des d'aquest moment, les posicions es van radicalitzar i es va allunyar qualsevol possibilitat de compromís, si és que mai havia existit, cosa que dubtem. Els conflictes i les consegüents expulsions van proliferar, com també l'alt to verbal de les acusacions. Davant l'acusació de connivència amb els nazis feta pel Secretariat, al principi de febrer del 1937, *La Batalla* no es va estar de contestar el dia 5 del mateix mes: «¿Qué quiere la dirección de la UGT? ¿Que nos sintamos coaccionados y les dediquemos versos? No hacemos otra cosa que pedir asambleas y, si somos fascistas, que nos acusen los obreros y nos fusilen».

L'accentuació de la tensió. El conflicte del ram de la fusta i altres

Molts i diversos seran els àmbits sindicals en els quals la força dels homes del POUM provocarà que el grau d'enfrontament assolit sigui molt alt. Sens dubte, fou el conflicte del ram de la fusta a Barcelona el que millor va exemplificar la impossibilitat de conviure sota les mateixes sigles d'uns homes que tenien posicionaments sobre aquell moment històric tan diferents. En aquest cas es donà peu a un llarg i virulent enfrontament en què també van tenir un gran protagonisme l'Executiva Nacional i la Federació Nacional d'indústria del ram. Aquesta disputa s'entrelligà amb la que protagonitzaven de manera creixent les direccions a escala catalana i espanyola de la UGT, en la qual la direcció de Madrid s'arreglerà sempre amb els «perseguits» sindicats del POUM, com a instrument a emprar en la discrepància que l'enfrontava des de feia mesos al Secretariat.

Abans de passar a un conflicte axial com fou el de la fusta, exemplificarem l'accentuació de les tensions en altres àmbits també prou representatius, com el que es produí en els rengles de la Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament (FETE-FCTE). En aquesta federació, els homes de la FOUS es van veure apartats dels càrrecs de responsabilitat que exercien, per ser poc després expulsats de la Federació per una nova direcció que és qualificada per ells d'antirevolucionària a la vegada que d'il·legal, «els pitjors elements del magisteri, [a]profitadors de totes les circumstàncies i col·laboradors de totes les tiranies, s'acosten a la FETE i volen desvirtuar l'esperit revolucionari a l'escola nova», diran. No es va tenir en compte que precisament aquests homes i dones que ara s'expulsava eren els que havien donat vida a la FETE a Catalunya prop de tres anys abans, i que ara eren substituïts pels que ells qualificaven de «reformistes de tota la vida».²⁸

28. *Escola Socialista* núm. 1, XI-1936.

Així, entre els ara expulsats trobem Samuel López, que havia estat el primer secretari de la Federació; Jaume Trepas, el primer tresorer i Joan Hervas, afiliat des del 1932, secretari de Barcelona des del 1934 i representant de la UGT al CENU en aquells moments. Homes que una vegada iniciada la Guerra Civil van esdevenir junta directiva del sindicat i que, un cop es va reorganitzar el 25 de juliol, van veure que els seus càrrecs eren ocupats per membres del PSUC, ingressats després del 19 de juliol. Això provocà unes 300 baixes i una «*confusión FETE-PSUC que puede tener graves consecuencias*», segons que van exposar els expulsats en un informe-denúncia que van fer arribar a l'Executiva Nacional en sol·licitud de suport en esdevenir la FETE un organisme controlat per «*un determinado partido [PSUC]*» que «*amordaza a sus afiliados*» i nega el segell de cotització als crítics,²⁹ la qual cosa significava no poder treballar perquè no tenien el carnet al corrent. L'única opció possible era passar a la CNT.

La tensió en el Sindicat d'Ensenyants, que havia crescut d'uns pocs centenars d'afiliats a uns 8.000, s'havia accentuat a partir de l'octubre, quan el sector poumista va començar a demanar la celebració d'assemblees d'afiliats per escollir junta directiva³⁰ com a manera de frenar el «*birocratismo reformista de la FETE*».³¹ Aquest sector poumista de la FETE, que s'autonomenà Grups d'Orientació Marxista, es va dotar d'una seu (rambla dels Estudis núm. 10) i d'un òrgan, *Escola Socialista*, que malgrat la curta vida —dos exemplars— posa en relleu l'extraordinària tensió que es va viure en aquest sector. S'ironitzava sobre el fet que «d'ara en endavant, els mestres solament podran prendre el cafè elaborat amb cafeteres russes», en clara relació a les dependències del PSUC i la seva lluita contra l'equip dirigent de la FETE, qualificat de «dictadura personal amb girs d'histerisme».³² En la pràctica política i sindical, el que els diferenciava del nou equip dirigent de la Federació era, sobretot, la voluntat unitària i la reclamació del traspàs total de l'ensenyament a la Generalitat; en canvi, per aquells, aquest possible traspàs, en un manifest fet públic el novembre del 1936, fou qualificat d'«acte de violència» en contra del Govern de la República.³³

La resposta als plantejaments dels poumistes de la FETE la trobarem a *Escola Proletària*, des d'on la direcció regional els criticarà per demanar el traspàs de l'ensenyament des d'un diari en castellà (*La Batalla*), ja que identifica els homes d'*Escola Socialista* com «el grupet de "trotzquistes" (sic) del

29. Informe *A la Comisión Ejecutiva de la UGT*. S/d. 3 pàgs. FPI AH 40-1.

30. «¡Democracia sindical!». *La Batalla*, 15-X-1936.

31. *La Batalla*, 21-X-1936.

32. *Escola Socialista* núm. 1, XI-1936.

33. *Magisteri Català* núm. 214, 19-XI-1936.

POUM (encara que us amagueu se us veu de lluny que sou els mateixos de *La Batalla*) que voldrien aplicar a la FETE la consigna del seu partit, d'apoderar-se de tots els sindicats de la UGT». ³⁴ Va ser tan gran la pressió dels membres dels Grups d'Orientació Marxista quant al traspàs de l'ensenyament, que la direcció regional es va veure forçada a fer un cop d'efecte en el terreny de les reivindicacions nacionals i a publicar unes declaracions del cap de la Dirección General de Enseñanza, el comunista César Lombardía, en les quals afirmava que la FETE era partidària del dret a «l'autodeterminació dels pobles». ³⁵ Aviat, el març del 1937, els poumistes de la FETE ja eren qualificats de «*provocadores al servicio del fascismo*», ³⁶ en evident exemple de l'accentuació de la tensió entre els uns i els altres.

Malgrat l'abast de la polèmica, els poumistes expulsats ja no van tornar a tenir cap opció per fer-se amb el control de la Federació, encara que es van reorganitzar l'abril del 1937 en l'anomenat Front Revolucionari del Magisteri, ³⁷ ja que, com en altres federacions, el Secretariat no havia d'impulsar la celebració del primer congrés regional fins que la situació no estigués controlada per homes afins. En aquest àmbit, els homes del POUM també van fracassar en el seu intent de superar «l'etapa Kerenski» i foragitar de la direcció de la Federació els qui ells qualificaven que eren a les mans del «menxevisme polític». ³⁸ Finalment, el primer congrés de la FETE-FETE es va celebrar el gener del 1938, després que tres mesos abans —en el decurs del III Congrés del Secretariat— s'hagués finalment acceptat la proposta, més formal que real, d'acceptar la unificació de l'ensenyament a Catalunya, tal com també havia reclamat la CNT durant el decurs de la guerra.

Una problemàtica especial en aquest àmbit la trobarem a la ciutat de Lleida, plaça forta tradicional del POUM i els seus sindicats, igual que les comarques de l'Urgell i la Noguera, ³⁹ on el delegat a la província de la UGT i el PSUC, García Lago, haurà d'esmerçar molts esforços des de les pàgines de l'òrgan ugetista local *UHP* per intentar inclinar la balança al seu favor. En les seves pàgines és on es troba probablement un antipoumisme més radical i virulent. Fins i tot abans de l'esclat de la crisi del desembre del 1936 les seves pàgines ja recullen furibunds atacs contra els que qualifiquen d'ene-

34. *Escola Proletària*, 1-I-1937.

35. *Escola Proletària*, 28-II-1937.

36. «El grupo trotskysta del POUM contra la UGT». *Las Noticias*, 4-III-1937.

37. *Falç i Martell* núm. 7, IV-1937.

38. *Escola Socialista* núm. 2, I-1937.

39. En una llista feta pel SR de «Sindicats i Federacions Locals controlades pel POUM» s'inclouen 8 sindicats de Lleida i les federacions locals de Balaguer i Tàrraga. Igualment, la llista inclou 4 sindicats de Sant Joan de les Abadesses, 3 de Tarragona i un d'Aiguafreda i Alfarràs. S/d. FPI AH 43-24.

mics, malgrat que comparteixin el carnet de la mateixa central sindical. Durant la crisi, els atacs van pujar de to per ambdues parts —el POUM va declarar que Catalunya havia esdevingut una colònia de la URSS—, encara que des d'UHP encara no s'havia posat en dubte l'antifeixisme dels homes del POUM i la FOUS. A partir del mes de febrer hi tornà a haver un augment de la tensió i la FOUS esdevingué un «fantasma burocràtic», els homes de la qual ja es comparaven poc després als feixistes i eren qualificats de «pistolers».40 Aviat es van produir les primeres expulsions: la junta del Sindicat Mercantil, encapçalada per poumistes, va ser apartada de la direcció el mes de març, malgrat que continuà actuant i utilitzant les sigles de la UGT fins al desencadenament dels Fets de Maig. En definitiva, una tensió cada vegada més creixent que les pàgines de *Las Noticias* no deixaven de mostrar. En aquesta publicació es podran resseguir conflictes que per qüestions similars es produïren a la Federació Local de Terrassa, al ram de la fusta de Sabadell, al tèxtil o bé en el mateix CADCI. Tot un entramat que no feia sinó presagiar els esdeveniments que van esclatar ben aviat.

Tal com s'ha dit, el conflicte que va adquirir més volada fou el que es desenvolupà en el ram de la fusta.41 Per ell mateix exemplifica perfectament l'estreta relació que existia entre la pugna que en el si del sindicat mantenien els sindicats controlats per poumistes amb el Secretariat, i la que mantenia aquest amb l'Executiva Nacional, la qual sempre va utilitzar els sindicats crítics i els donà suport en el plet que mantenia amb la direcció catalana.

El seu origen el trobem ja el setembre del 1936, quan el Secretariat anul·là les assemblees del sindicat del ram de la fusta per evitar que els membres del POUM es fessin amb el seu control. El març del 1937 la junta poumista del Sindicat de la Fusta de Barcelona va ser desautoritzada per «indisciplina», en un moment de clara accentuació de l'ofensiva del Secretariat contra els seus membres procedents de la FOUS. *La Batalla*, el 4 de març, argumentarà al respecte que la desautorització s'ha produït per no voler-se afiliar els membres de la junta al PSUC. El 10 i l'11 d'abril se celebrà un congrés, amb presència d'Antoni Sesé i Antonio Génova per part de l'Executiva Nacional, en el decurs del qual la direcció de la Federació Regional del ram va caure també a les mans d'homes del POUM. El Secretariat mai no va acceptar aquesta resolució i donà suport a l'antiga direcció, que es va negar a lliurar la caixa i la documentació a la nova junta. Per la

40. UHP, 16-II/4 i 6-III-1937 respect.

41. El mateix es pot reconstruir a partir de la nombrosa correspondència que es creuren SR, FN i EN al seu voltant (abril/agost de 1937). FPI AH 94-2, 37-17, 37-19 i 43-24. Vegeu igualment el llibre d'actes de la FLB, AHN-SGC/S PS Barcelona 1.341.

seva banda, l'Executiva Nacional en tot moment donà suport a la nova direcció emanada, segons el seu parer, d'un congrés plenament legal, mentre que els homes del Secretariat ja no acceptaven qualificar així l'acte celebrat a principi d'abril, que reduïen a una assemblea.

Després dels Fets de Maig, la deposada direcció denuncià ràpidament la nova davant dels òrgans competents. Després d'un mes de tensió, a final de maig els pumistes de la junta regional van rebre un ultimàtum del Secretariat perquè abandonessin l'estatge de la Federació en 48 hores. Aquests van cercar l'empara de l'Executiva Nacional i de la seva Federació Nacional d'indústria i es deslligaren del Secretariat. Immediatament els òrgans centrals de direcció pressionaren la direcció catalana perquè la depuració de pumistes relacionats amb els proppassats fets, es limités a aquells casos en què fos prou demostrat que hi havien participat activament. Sense fer cas d'aquest requeriment, el 10 de juny el Secretariat destituí la seva Junta Regional. El mes següent els seus membres varen ser detinguts, la qual cosa motivà una enèrgica protesta per part de Largo Caballero.

Tota aquesta accentuació de la tensió entre els uns i els altres havia estat contestada des del Secretariat amb una argumentació força estandarditzada:

«Hay ugetistas de última hora que dicen que han venido a la UGT a regenerarla. Son los ugetistas del POUM. Ya no se contentan de atacar a los compañeros que en la actualidad ejercen cargos en los comités responsables de Cataluña. Atacan también a las directivas anteriores al 19 de julio y les llaman reformistas, aventureros, rompehuelgas, etc.».⁴²

Pels homes del Secretariat, l'objectiu final d'aquestes actituds era dificultar la marxa ascendent de la UGT catalana i enterbolir les seves relacions amb la CNT, acusacions que a mesura que ens apropem al mes de maig es van radicalitzant. El mateix 2 de maig es pot llegir a *Las Noticias* que el POUM, com a «enemic» de la UGT, complia «su misión derrotista y desorganizadora dentro de la UGT».

Els homes del POUM van respondre a aquesta ferotge ofensiva dirigida des del Secretariat amb un intent d'apropar-se, tot cercant empara, a la CNT i fent públic el seu desencís d'una UGT que ja consideraven irreversiblement controlada per un partit petitburgès, com qualificaven el PSUC. Així, tot criticant la reorganització dels cossos de seguretat i la militarització de les milícies, s'afirmava que el POUM no es trobaria sol en la lluita contra el que es

42. *Las Noticias*, 25-IV-1937.

qualificava de restabliment de l'ordre burgès en considerar —massa agosaradament— que podia comptar amb l'ajut d'organitzacions «netament revolucionàries: la CNT i la FAI i les Joventuts Llibertàries».⁴³

Aquesta actitud no els serví de gaire, ja que tampoc els rengles cenetistes van ser gens receptius a formar un front comú amb el POUM, tal com n'eren conscients en benefici propi els dirigents de la UGT catalana, els quals en informe a l'Executiva Nacional⁴⁴ ja l'avisen de la voluntat del POUM d'utilitzar la CNT com a aliada, encara que aquesta «no les hace caso».

Amb tota aquesta trajectòria en els rengles de la UGT, no ha d'estranyar que en el decurs del I Congrés de la IV Regió del POUM (Conca de Barberà, Priorat, Baix Camp i Ribera d'Ebre), celebrat l'abril del 1937, es fessin sentir veus partidàries d'abandonar el Secretariat i passar a actuar sindicalment en la CNT. L'òrgan poumista reusenc *La Torxa* reflectia quin era el sentiment que llavors predominava en els ugetistes amb carnet del POUM: «Els homes d'esperit revolucionari no poden trobar-se representats en els rengles del PSUC i la UGT».⁴⁵

El context per al proper i decisiu enfrontament en els carrers de Barcelona ja estava enllestit. Poc abans els poumistes, en un clima de tensió creixent, no s'havien estat de qualificar l'enterrament de Roldán Cortada de «manifestació contrarevolucionària». És el moment en què Broué i Temine parlen d'una Catalunya «*bastión de la oposición revolucionaria*» que, segons el seu criteri, afectava tant el POUM com amplis sectors de la CNT.⁴⁶ Finalment, una espurna va provocar la flama. Els Fets de Maig havien de ser el darrer episodi de l'entrisme poumista en els rengles de la UGT, un episodi que va tenir vencedors i perdedors, amb el carnet d'aquest sindicat a la butxaca.

La darrera jugada: victòria i derrota a la UGT

Arribat el mes de maig del 1937 amb l'esclat dels successos que el caracteritzaren, ens apropem al darrer moviment d'una partida d'escacs que tenia un clar guanyador des de feia força mesos. Malgrat la lògica interpretació que es pot fer del resultat que els Fets de Maig van tenir per a la dinàmica de les diverses forces polítiques i sindicals catalanes, cal insistir que a conseqüència d'aquelles jornades també hi hagué ugetistes derrotats. Ens referim

43. Fulls volanders a BPA.

44. Informe del SR a l'EN núm. 2, 3-V-1937. FPI AH 43-24.

45. Anguera, Pere: «Notes per a la història del BOC/POUM al Baix Camp», dins *A bodes em convides. Estudis d'Història Social*. Reus, 1987. Pàgs. 122-123.

46. Broué, P./Temine, E.: *La Revolución y la Guerra de España*. 1974. Pàg. 330.

als homes de l'antiga FOUS, que si fins aquell moment no havien pogut gaudir d'una militància fàcil en el si de la UGT, ara veuran que se'ls farà del tot impossible.

Els Fets de Maig havien de representar, sens dubte, un tall brusc en el que havia estat fins llavors la dinàmica dels homes de la FOUS dins la UGT, encara que també és cert que la repressió sobre els posicionaments que defensaven en els rengles de la UGT ja feia mesos que es produïa. Aquests esdeveniments només van significar una brusca accentuació al respecte.

Immediatament després de liquidats els enfrontaments, el Secretariat va fer arribar la seva circular de 8 de maig a les seccions. En aquesta circular, que emanava de la reunió que el Comitè de Catalunya havia mantingut dos dies abans, es donaven instruccions respecte al que calia fer amb els que es consideraven responsables del darrer «moviment sediciós». L'òrgan bancari *Unió* ho deia de manera ben gràfica: «*Las víboras antirevolucionarias han arrastrado su cuerpo asqueroso por las calles de Barcelona*».⁴⁷ Les esmentades instruccions consistien a expulsar els dirigents del POUM i comunicar al Secretariat els ugetistes que tenien carnet d'aquest partit i que havien donat suport d'obra o de paraula al passat moviment, per depurar-los. Les expulsions no es varen fer esperar, malgrat que feia ben poc que, en la proposta d'unificació entre federacions locals de la UGT i la CNT, s'havia pogut llegir que «el sindicat ha d'ésser la concentració dels proletaris, sense distinció d'idees polítiques i només informats per una clara consciència de classe».⁴⁸

Les respostes dels sindicats a l'esmentada circular són ben aclaridores del procés que s'havia posat en marxa, a la vegada que també són indicadores de la no excessiva extensió territorial que tenia el POUM, ja que la majoria de juntes locals o de sindicats van negar l'existència de militància pumista en els seus rengles: «No sofrim aquesta plaga» o «no tindrem el gust d'expulsar-los» foren, per exemple, les respostes dels sindicats d'oficis diversos d'Alforja i Corbera de Terra Alta.⁴⁹ L'acció —armes a la mà— del POUM en aquelles jornades se centrà sobretot a localitats de certa importància com Manlleu, Igualada, Mollet i Tarragona, al costat indubtablement de Barcelona. La majoria de les juntes varen acceptar les mesures dictades pel Secretariat, encara que en determinats àmbits territorials o d'indústria es concretaren notables resistències a la seva aplicació, la qual cosa significava inevitablement l'enfrontament amb el Secretariat.

47. *Unió* núm. 4, VI-1937.

48. *Memòria del Secretariat Regional [davant el III Congrés]*. AHN-SGC/S PS Madrid 2.619.

49. 20 i 16-V-1937, respectivament. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

El mateix dia 8, l'Executiva de la Federació Regional de l'Alimentació ja va fer pública la desautorització de la junta del Sindicat de Rebosters i Pastissers.⁵⁰ Tot seguit es va fer una assemblea i s'escollí una nova junta addicta al Secretariat. Força sindicats van comunicar mesures similars, com el d'Indústries Gràfiques de Barcelona, que expulsà 14 afiliats al POUM —incloent-hi el president i el tresorer— que no havien volgut condemnar públicament els passats successos, després d'una reunió extraordinària de la junta del sindicat en la qual no varen ser presents els afectats, malgrat que els acusaven entre d'altres càrrecs més habituals, d'«espionatge».⁵¹ Molts sindicats de la Federació Local de Barcelona⁵² es van veure immersos en processos similars, com, per exemple, el Consell de Ferrocarrils de Catalunya, el president, el secretari i el tresorer del qual van ser acusats de pertànyer al POUM.⁵³

En molts casos —com el ja conegut del ram de la fusta— els expulsats van cercar suport en la seva Federació Nacional d'indústria, on denunciaven ser víctimes de conductes stalinistes protagonitzades per «*advenedizos a quién nadie jamás conoció en la historia de las luchas obreras*». Tot seguit afirmen que ells, els expulsats, no estaven disposats «*a sucumbir a manos de la gente del GEPCI y de los antiguos afiliados al Sindicato Libre*».⁵⁴ A Manresa hi hagué baixes en el Sindicat de Treballadors Municipals per «no renegar del POUM»⁵⁵ i també en el sindicat metal·lúrgic, el president del qual també ho era de les foneries col·lectivitzades.⁵⁶ Igualment, el Sindicat d'Escriptors Catalans farà pública la decisió d'expulsar Andreu Nin,⁵⁷ en aquest cas sense que —com és prou conegut— l'encartat tingués l'oportunitat de fer cap reclamació al respecte.

També s'ha de matisar que la presa d'aquestes mesures repressives des del Secretariat no fou seguida unànimement pels sindicats ugetistes, en conside-

50. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.279.

51. Segons la FLB, en tres dels vuit sindicats d'Arts Gràfiques hi havia una presència significativa de pumistes. *Llibre d'actes de la Federació Local de Barcelona*, 22-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

52. Sobre les mesures depuradores aplicades per la FLB, vegeu l'acta de la junta del 22-V-1937. *Llibre d'actes de la Federació Local de Barcelona*. AHN-SGC/S PS Barcelona 501. Força sindicats van declarar no tenir pumistes en llurs rengles.

53. *Op. cit.*, 25-VI-1937.

54. Expulsió el 28-VI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 892. També *Las Noticias*, 25-VI-1937. Carta dels expulsats a la FN Gràfica (26-VI-1937) a FPI AH 42-42.

55. 10-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

56. *Acta del Comitè Regional de la Indústria Metal·lúrgica*. 10/11-VII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 618.

57. 20-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

rar força d'aquests que les mesures que emanaven de l'esmentada circular del 8 de maig atemptaven contra la tradicional i estatutària neutralitat ideològica de la UGT. En aquest sentit s'expressava el Sindicat de l'Edificació de Girona⁵⁸ quan afirmava que «ha estranyat força l'esperit en què d'una manera objectiva s'enfoquen els fets de Barcelona», en voler-se «eliminar a gent revolucionària», cosa aquesta que era interpretada com el posicionament de la UGT a la mercè dels interessos d'un partit, lògicament el PSUC. El sindicat gironí acaba l'informe qualificant l'actitud del Secretariat d'equivocada, d'atemptatòria a la unitat sindical a la vegada que es qüestiona la democràcia que s'exerceix des de la cúpula de la UGT catalana, tant pel que fa a la referida tasca depuradora contra els membres del POUM com pel nomenament dels càrrecs dirigents, en especial el retorn de Del Barrio a la Secretaria General després de l'assassinat de Sesé. Acaba el seu crític informe sol·licitant la celebració d'un congrés de la UGT catalana que ja feia quasi un any que s'anava ajornant.

La mateixa línia va seguir la queixa del Sindicat Nacional Ferroviari per la pèrdua d'un recurs (l'agost del 1937) presentat tres mesos abans contra l'expulsió d'un dels seus afiliats. Es qualifica la direcció de la UGT catalana de «sectarismo» i «antireglamentaria», de tenir «fines bastardos» i d'haver-se convertit en un «apèndice del PSUC», i s'acaba preguntant: «¿Es que no caben los militantes de este partido [POUM] en la UGT?». ⁵⁹ Per la seva banda, la Federació Local del Vendrell va adreçar la seva protesta a l'Executiva Nacional⁶⁰ en defensa d'uns dirigents als quals ara el Secretariat no els respecta la ideologia, tot i que havien estat escollits democràticament a la vegada que —afirmen— és a ells a qui es deu l'existència de la UGT a la seva localitat. Tot seguit, comuniquen que fins que un congrés no modifiqués els estatuts de la UGT catalana no acatarien les expulsions.

A final de mes, Lleida —on no hi hagué enfrontaments armats— comunicà la dissolució del Sindicat de Pintors.⁶¹ En aquesta ciutat de tradicional influència bloquista/poumista va ser on les depuracions van assolir unes dimensions més notables i on força juntes de sindicat es van mostrar contràries a aplicar les mesures depuradores emanades del Secretariat.⁶² La FOSIG, per exemple, va ratificar a la seva junta, malgrat les ordres rebudes, que esta-

58. 23-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

59. AHN-SGC/S PS Barcelona 827.

60. 26-V-1937. FPI AH 45-54.

61. 25-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

62. *Informe de les noves gestions realitzades a Lleida i comarques per a aplicar de manera efectiva l'acord del Comitè de Catalunya del dia 6 de maig.* 24-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

va formada per homes del POUM als quals es considera «*obreros dignos de convivir en nuestra organización*»,⁶³ i es declarava crítica amb la gestió del Secretariat, fins a arribar a qualificar la seva política de «*rastrera*». Finalment, afegia que se'n consideren «divorciats». Caldrà que el delegat del Secretariat a Lleida emprengui una àmplia campanya de propaganda, que incloïa l'edició d'un butlletí, per «preparar» la destitució de la junta rebel en una propera assemblea. Igualment també s'expulsà la junta del Sindicat de la Pell, mesura aquesta que provocà la solidaritat de 60 afiliats que van amenaçar d'abandonar la UGT per passar-se a la CNT. Hagué d'intervenir un altre cop García Lago per reconduir la situació. Només s'expulsà 10 afiliats i s'extremà «la vigilància sobre la resta».

En la mateixa línia crítica amb el Secretariat es va manifestar el Sindicat de la Fusta, curiosament amb el mateix «model» de queixa que el Sindicat de l'Edificació de Girona i altres de Lleida,⁶⁴ la qual cosa fa pensar en una certa coordinació entre tots els sindicats afectats per les mesures depuradores que sense cap vacil·lació portava endavant el Secretariat. L'alt grau de tensió a què s'arribà en aquell moment es posà de manifest quan Emili Vilaseca qualificà els dirigents d'un dels sindicats lleidatans afectats per les esmentades mesures d'homes «*infectados por el microbio violento de las organizaciones antifascistas (alias) tronskistas (sic) como pasa en el caso presente de los moribundos del POUM*». ⁶⁵ A Acràcia, l'òrgan confederal de la ciutat, no es deixà de posar de manifest repetidament durant aquestes setmanes que l'abast del procés que estava en marxa havia condemnat nombrosos poumistes al «pacte de la fam».

Fou igualment conflictiva l'aplicació de les mesures als sindicats de dues capitals comarcals d'antiga presència de seccions bloquistes, i que havien estat presents en l'acte fundacional de la FOUS, com eren els de Tàrrrega i Balaguer. A la capital de l'Urgell, on el POUM controlava gairebé tots els sindicats ugetistes, les expulsions massives foren aturades per García Lago, delegat del PSUC a Lleida, davant la promesa dels homes del POUM d'afiliar-se al PSUC. En canvi, a la capital de la Noguera el procés seria ben diferent, amb assemblees tumultuoses carregades d'incidents, d'ocupació per la força pública de la Casa del Poble i imposició tot seguit d'un nou Comitè Local. De fet, en una data tan tardana com el gener del 1938, la presència del POUM a la direcció de determinats sindicats lleidatans encara serà un tema que preocuparà la direcció ugetista.

63. Carta del Sindicat de Cambrers, Cuiners i Similars. 18-V-1937 AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

64. 14-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

65. 9-VI-1937. FPI AH 42-48.

Cal insistir que tota aquesta política repressiva s'ha d'emmarcar tant respecte als recents successos de maig com en tota la tasca portada a terme fins aquells moments pels homes de la FOUS en els rengles de la UGT. Aquesta tasca, en paraules del futur membre del Secretariat Emili Vilaseca, consistia a «dividir-la [a la UGT] primero, escisionarla después y finalmente, junto con los asesinos y criminales de la retaguardia destruirla».⁶⁶ En la mateixa línia s'enfocava l'apartat relacionat a la «Lluita contra el trotskysme» de l'informe polític de l'encara secretari general provisional Miquel Ferrer davant del III Congrés: «El Comité de Catalunya ha venido combatiendo a los elementos trotsquistas (sic) infiltrados dentro de nuestra central sindical, no, como dicen ellos, para darle un contenido revolucionario, que no tiene, sino que lo que persigue en realidad es dividir nuestras fuerzas».⁶⁷ Lògicament, les resolucions polítiques del congrés, concretament la tercera, insisteixen en la lluita contra tot el que significava el POUM, tot i acceptar que les bases havien estat enganyades pels seus dirigents.⁶⁸

El balanç dels Fets de Maig no podia ser més negatiu per a aquells homes que des dels rengles de la UGT havien intentat defensar la consigna de portar endavant la revolució paral·lelament a la guerra. Per al Secretariat havia arribat el moment d'eliminar la presència i l'activitat dels poumistes en el sindicat. Aquest era només un apartat de l'ofensiva d'abast més general que havia de portar el POUM a la marginació a tots nivells, com a resultat de la seva actitud davant el procés de guerra i revolució en marxa i de les constants crítiques a l'estalinisme del PSUC. Ben aviat, el POUM fou il·legalitzat, els seus locals clausurats i la seva premsa prohibida (el 29 de maig *La Batalla* ja fou suspesa). En conseqüència, el marge de maniobra dels homes de l'antiga FOUS en la UGT s'havia reduït a zero. Des de les pàgines d'un òrgan ugetista sempre proper als plantejaments del POUM no es podien deixar de lamentar davant aquests esdeveniments: «Tot de cara la guerra (...) tot per a guanyar la guerra. Pobra revolució, que aviat t'han oblidat».⁶⁹

Malgrat que la batalla s'havia guanyat, els homes del Secretariat encara hagueren d'afrontar una certa influència dels militants del POUM en els seus sindicats, especialment en zones d'implantació tradicional d'aquests com les comarques lleidatanes. Així en un «Reconocimiento de la comarca del Urgell»⁷⁰ datat l'octubre del 1937, encara s'afirma que els sindicats d'aquesta

66. *Las Noticias*, 9-VI-1937.

67. *Las Noticias*, 14-XI-1937.

68. *Acords del III Congrés*. Ed. UGT. Barcelona, 1937.

69. *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers*, VII-1937.

70. 19-X-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

zona, en especial Tàrraga, estan controlats per elements «trostkystes» que distribueixen clandestinament *La Batalla* i que segueixen controlant la Federació Local, amb una junta que no reconeix l'autoritat de la Comarcal. Davant la gravetat de la situació, les mesures que es proposen com a solució són quirúrgiques: «*Es necesario mirar de eliminar políticamente alguno de estos elementos y el número bastante considerable de obreros que obsecados (sic) les siguen*». De totes maneres, i com a norma general, ben pocs obstacles quedaven al Secretariat per assolir la desitjada uniformització de la UGT catalana. El camí s'havia aclarit i en conseqüència ja es podia convocar el tan ajornat, i tan reclamat pels poumistes, III Congrés del Secretariat. Poques setmanes després dels Fets de Maig, el Secretariat posava en marxa la seva convocatòria, que va culminar amb la inauguració solemne al Palau de la Música Catalana al final de novembre del 1937.

LA BIPOLARITZACIÓ SINDICAL.
LES RELACIONS UGT-CNT

Si féssim una llista temàtica dels articles i els editorials apareguts en els òrgans de premsa ugetistes més importants, especialment *Las Noticias*, tindríem com a resultat que el primer lloc l'ocuparia, amb una notable distància respecte de cap altre tema, tot allò que durant la Guerra Civil s'anomenà la «unitat d'acció» amb l'altra gran sindical, la CNT, monopolitzadora conjuntament amb la UGT de l'activitat sindical a Catalunya durant aquells anys. Així mateix, si busquéssim algun apartat al llarg del mateix període en què els esforços teòricament esmerçats per les sindicals haguessin de donar uns resultats tan magres, hauríem de tornar a parlar de l'esmentada «unitat d'acció», entenent-la en totes les diverses facetes que adquirí des del 1936 fins al 1939: «comitès d'enllaç», «unitat orgànica», etc.

Aquest capítol intentarà posar en relleu, des de l'òptica de la UGT de Catalunya, els aspectes més significatius de tota una sèrie de projectes amb pretensió d'unitaris que si, tal com s'ha fet esment, ocuparen pàgines i pàgines de la premsa sindical del moment, pel que fa a realitzacions concretes no anaren més enllà de la repetida signatura de diversos pactes. Aquests pactes, a l'hora de ser aplicats es trobaven en la contradicció d'una realitat, tant a nivell de localitat com de sector industrial, ben diferent de la que volia reflectir aquell document, el qual estava destinat a ser incomplet gairebé sempre en la seva major part.

En conseqüència, la història de la «unitat d'acció» és la història d'un desencís, d'un fracàs, tant per una com per l'altra central sindical. A l'hora de la veritat ambdues amagaven darrera els seus discursos unitaris una clara voluntat d'hegemonia sindical, amb tot el que aquesta voluntat representa en un moment en què els sindicats han aconseguit unes quotes de poder molt més grans que les habituals. És a dir, darrere les encisadores paraules de to unitari, no deixava d'amagar-se el desig de monopolitzar la representació dels treballadors catalans mitjançant l'absorció, si no la liquidació, com

a mínim en alguns sectors i sobretot pels anarcosindicalistes, de la central rival. Els sindicats estrenaven parcel·les de poder ben noves i en la majoria de casos no estaven disposades a compartir-les ni encara menys a cedir-les.

Igualment, cal veure també les contradiccions que implica mantenir una relació entre la UGT i una CNT que pot ser qualificada de bicèfala. D'una banda, la relació amb la direcció de la Confederació i els treballadors afiliats «que ens tracten bé», tal com es deia sovint a la premsa ugetista, dels quals mai no es posà en dubte, si més no públicament, la voluntat unitària. En segon lloc, tot l'entramat d'«incontrolats» i violadors de la tan posada en boca de tothom «llibertat sindical», que si bé en un principi podien ser més o menys desconeguts, amb el pas dels mesos i fins i tot dels anys tenen noms i cognoms sense que —descomptant algunes excepcions— es fes res des de la direcció cenetista per liquidar la seva acció. Un immillorable exemple de la violació de la llibertat de sindicació ens el dóna en una data prou avançada el mateix Tomás Molinero en una carta al cap superior de Policia de Barcelona, amb referència a un detingut (no gaire després dels Fets de Maig) en un garatge cenetista on s'amagaven armes: *«Es conocido nuestro [el detingut] desde muchos años y siempre ha militado en filas marxistas sin tener nada en común con la CNT puesto que si desde julio pertenece a ella es debido a tener que ingresar para poder trabajar»*.¹

Quant a aquest darrer apartat, crida l'atenció l'actitud adoptada per la UGT davant les extremament difícils situacions en què l'actuació dels incontrolats posava a centenars dels seus afiliats. La documentació interna analitzada permet parlar sobretot de cautela i transigència. Si bé es poden trobar a les pàgines dels òrgans ugetistes alguns articles contundents i fins i tot amenaçadors, no tenim constància que en cap moment cap instància de la UGT catalana es decidís a adoptar una actitud de fermesa davant la proliferació d'excessos, malgrat que ja des d'abans del final del 1936 proclamava la seva primàcia sindical davant la CNT. Excessos que, tal com es veurà, no va caldre esperar gaire perquè es produïssin. Hem de creure que si bé quantitativament la UGT s'equilibrà amb els anarcosindicalistes, també és cert que aquests administraven una afiliació més militant, més compacta, combativa i radicalitzada. Era difícil per a la UGT, amb una afiliació més heterogènia i moderada, prendre la iniciativa. En determinats moments sembla que la direcció ugetista pretén guanyar temps, temps per consolidar la seva estructura i no provocar un esclat que pogués fer perillar la seva situació de privilegi si es comparava amb quina era la seva realitat poc temps abans.

1. 17-VI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

Després dels Fets de Maig, la situació va millorar indubtablement per als ugetistes en acabar ràpidament i contundentment la depuració que des de feia mesos portava a terme en els seus rengles amb els poumistes ingressats mitjançant la FOUS. A la vegada, el PSUC assolia unes importants quotes de poder en la vida política catalana, sense que això representés directament la seva translació al terreny sindical, on si bé la UGT es va poder sentir més forta i disposava de més suport, no va aconseguir liquidar la força que encara tenia la CNT, especialment a Barcelona, on fins i tot Totgliatti afirma que mai no s'acabà d'imposar la UGT.² Però, indubtablement, la situació havia experimentat un capgirament; García Oliver serà ben explícit en afirmar que «*en julio de 1936 éramos quienes decidíamos. En mayo de 1937 ya no decidíamos nada*».³

Aviat l'accentuació del conflicte amb l'Executiva Nacional i l'esclat del tens debat amb les forces nacionalistes al voltant del CADCI i la pretesa creació d'una «tercera central catalana» (contra la qual sí que coincidien UGT i CNT) van acaparar els seus esforços. La qüestió de la unitat sindical es va anar arrossegant fins que a principi del 1938 es van fer uns nous passos que tampoc no van ser decisius, malgrat que cristal·litzaren en un Comitè d'Enllaç, la tasca del qual en ple desembre del 1938, tretze dies abans de l'inici de la definitiva ofensiva rebel sobre Catalunya, era qualificada per un delegat ugetista que en formà part de tenir «poca vitalitat».⁴

ELS DOS PRIMERS PACTES VERS LA UNITAT: DE L'INICI DE LA GUERRA CIVIL ALS FETS DE MAIG

Un cop començat el conflicte, ambdues sindicals es van plantejar unes perspectives força optimistes davant l'extraordinari avenç que pel que fa a les seves quotes de poder s'havia produït en poc temps. A més, s'havia imposat la tan anhelada bipolarització sindical, cosa que els deixava amb un enorme camp d'actuació davant seu. Per part de la UGT, en aquests primers moments de guerra, podem apreciar una doble voluntat. D'una banda, aconseguir el reconeixement del sindicat com a veritable «central sindical revolucionària», és a dir, fer que els adjectius que habitualment havien acompanyat l'actuació ugetista a Catalunya («buròcrates», «reformistes»...) passessin a la història, i, en segon lloc, aconseguir un espai comú d'actuació amb la CNT, amb la

2. Totgliatti, P.: *Escritos sobre la guerra de España*. Barcelona, 1980. Pàg. 249.

3. García Oliver, J.: *El eco de los pasos*. Barcelona, 1978. Pàg. 429.

4. *Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya celebrada a Barcelona, els dies 10 i 11 de desembre de 1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

clara intenció de gestionar les enormes parcel·les de poder que ara eren a les mans dels sindicats. En aquesta línia, l'exsecretari ugetista Emili García, en el míting de l'Olimpia, celebrat el 18 d'agost, es referirà a «l'organització del nou ordre revolucionari, la veritable revolució, la transformació del règim vell»⁵ com la tasca a realitzar conjuntament amb la CNT.

A conseqüència d'aquests plantejaments, no és estrany que aviat es fes el primer pas per a la unitat d'acció. Fou l'11 d'agost, a partir de la constitució d'un Comitè d'Enllaç amb la participació d'UGT, CNT, PSUC i FAI. Els nou punts de l'acord van ser ratificats amb les signatures d'Antoni Sesé i Emili García per la UGT i Joan Comorera pel PSUC. Lògicament, entre els seus punts s'inclouïa tant la llibertat de sindicació com la renúncia als atacs i les crítiques «de tipus violent» entre les organitzacions signants. Dos dies després i una mica ingènuament, *Treball* afirmava que la «unitat d'acció sindical és un fet consumat».

Del pacte a la quotidianitat. Els primers conflictes

Però ja en aquest moment, les relacions entre ambdues sindicals es començaven a enterbolir, tant pels primers enfrontaments en determinats sectors, com el transport, com per haver-se iniciat la llista de víctimes ugetistes a les mans dels incontrolats. Pel que fa al ram del transport, ja havien esclatat els conflictes en el sector del taxi en organitzar-se el pagament dels jornals en una oficina que «regenta, controla, ordena y dirige» la CNT, amb la pressió consegüent, diners en mà, que s'exercia sobre els ugetistes perquè canviessin de carnet, a la vegada que aquests denunciaven un segrest massiu de 600 taxistes de la UGT per un grup de cenetistes armats a Montjuïc, on la CNT s'havia fet amb alguns pavellons per guardar els vehicles requisats.⁶

Les primeres víctimes del sindicat provenien d'un dels sectors on la lluita havia estat més radicalitzada durant tota l'etapa republicana, el port de Barcelona, on els ugetistes, sempre inferiors a la CNT durant tot el període, havien aconseguit una posició de predomini estrany als altres sectors del país, si s'exceptua banca i borsa. Desideri Trilles, antic dirigent de la Federació Socialista i home clau dels portuaris de la UGT, que havia barrat el pas a

5. *Treball*, 18-VIII-1936.

6. Malgrat els nombrosos segrestats davant els escassos segrestadors, l'informe de referència s'apressarà a aclarir que aquells són homes «henchidos de pundonor sindical, revolucionarios cien por cien y cuya masculinidad está a prueba de toda duda». Informe del 3-VIII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

la CNT al port segons Benavides,⁷ fou abatut a trets conjuntament amb dos companys més el 30 de juliol. Els anarcosindicalistes, ara amb les armes a la mà, estaven disposats a recuperar el control d'aquest important sector i liquidaven antics comptes.⁸ A partir d'aquest moment la situació dels portuaris ugetistes fou molt difícil. A final d'agost 200 guardes afiliats a la UGT eren acomiadats;⁹ tot seguit, traslladaren la seva queixa a l'Executiva Nacional, la qual es limità a contestar un poc reconfortant «*de momento se recomienda vayan salvando situación*».¹⁰ Malgrat la gravetat del fet, la UGT va respondre des de les pàgines de *Treball* fent un exercici de moderació i prudència davant el que era qualificat com un atemptat a la unitat sindical¹¹ i s'afegia que «cal acabar amb els excessos que no tenen res a veure amb la revolució».¹² Igualment aquells dies d'agost, la Federació Local de Barcelona, en plena tasca reorganitzadora, hagué d'afrontar tant els primers excessos dels incontrolats, que en aquell moment s'atribuïren a «gent del Lliure» infiltrada, com, en clara conseqüència, les constants sol·licituds d'armes dels seus sindicats per protegir-se,¹³ sol·licitud que normalment tenia una resposta negativa, encara que fos tot al·legant que com es podien demanar armes si encara no s'havia pagat ni una cotització.¹⁴

Aquesta proliferació de problemes, que ja era denunciada gairebé diàriament des de les pàgines dels òrgans de premsa marxista, portà finalment el Secretariat a fer pública, el 20 d'agost, una nota contra les coaccions en la

7. Benavides, Manuel D.: *Guerra y revolución en Cataluña*. Mèxic D.F., 1976. Pàg. 221.

8. Segons Benavides, Trilles havia acceptat una entrevista amb el Sindicat del Transport Marítim-CNT a la Rambla de les Flors: «—*Te expones a no volver— le dijeron sus camaradas. Lo mataron en las escaleras. El cadáver apareció en las Ramblas, donde se hicieron unos disparos con objeto de revestir el crimen con la mortaja de una refriega. El asesinato de Trillas abrió una etapa de atrocidades. La UGT se alarmó. (...). ¿Debía replicarse al atentado con el atentado?. (...) los que pedían represalias partían de la hipótesis de que no parecía razonable en nombre de la unidad cruzarse de brazos. —La unidad no se salvará de esa manera. Será una unidad ficticia. —En nombre de la unidad aceptamos esa ficción —replicaron los dirigentes. (...). El asesinato de Trillas acobardó a otros dirigentes del puerto y la Confederación se apoderó del Sindicato*». *Op. cit.* Pàg. 221-222.

9. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona*, 21-VIII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.341.

10. Carta de la Federació d'Obrers del Port a l'EN, 1-X-1936. UGT. *Actas*. FPI.

11. Notícia de l'assassinat a *Treball*, 31-VII-1936. També «Enrera els provocadors» (1-VIII-1936), comunicat oficial del Secretariat i reportatge sobre l'enterrament (2-VIII-1936).

12. *Treball*, 1-VIII-1936.

13. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona*, VIII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.311.

14. *Op. cit.* 26-VIII-1936.

qual es renunciava explícitament a la utilització de la violència com a mitjà per fer-se respectar pels «enemics de l'aliança obrera», a la vegada que es deixava ben clar que la CNT s'aprofitava del fet d'estar més ben armada, i acabava dient: «Companys de la CNT: la situació a alguns pobles i indústries cada dia és més tibant entre nosaltres i vosaltres». ¹⁵ D'aquesta manera es posava en relleu la importància de les condicions locals tant pel que fa a localitats com a sectors industrials, i es destacava la tradició sindical de la població/indústria, ja que sovint Barcelona quedava prou lluny com perquè les consignes emanades de les direccions fossin tot sovint menystingudes. ¹⁶

De fet, en la mateixa cinquena reunió del Comitè d'Enllaç celebrada a final d'agost, ¹⁷ amb Sesé i Comorera presents, ja es van manifestar les diferències que separaven ambdues organitzacions en aquells moments, cosa que va motivar l'amenaça ugetista de retirar-se de l'organisme.

Durant tot setembre i octubre, les pàgines de *Treball* s'omplen de queixes sobre les coaccions que rebien els ugetistes, en detriment de la tan pregonada llibertat de sindicació. S'atempta contra un ugetista a Granollers, al transport es parla de «menyspreu» i al taxi d'«esclavitud». En la mateixa línia, els funcionaris de la Generalitat, els dependents municipals de Barcelona, els pagesos de Viladecans, el fabril i tèxtil, els oficis diversos de Collblanc, els manobres i els peons de Barcelona es queixen de les pressions que pateixen per agafar el carnet confederal.

Un altre àmbit on era especialment sensible la pressió sobre els treballadors no afiliats a la CNT era el mercantil. Aquí, el majoritari CADCI ara, si més no formalment, enquadrat a la UGT va tenir dificultats per fer-se reconèixer com a força sindical «de classe», ja que els seus afiliats patiren atacs i marginacions per la seva condició d'obriers de «coll blanc», als quals sovint es negaven condicions d'igualtat amb la resta de la classe treballadora.

15. *Treball*, 20-VIII-1936.

16. Un bon exemple de l'exposat van ser els tres *Informe sobre comarcas fets* per dos dirigents cenetistes a zones prou llunyanes entre si com són el Baix Ebre/Montsià, Olot/Figueres /Ripoll/Blanes i Segrià/Urgell/Garrigues. Les diferències entre els tres són mínimes: manca d'homogeneïtat en els criteris dels homes de la CNT, tant per dirigents locals «*agriados por fantasias revolucionarias*» com per altres «*engreídos por sus cargos*», tot sovint enfrontats entre ells per «*tiquis miquis*», provocant tot en conjunt que es fes poc cas a les consignes del sindicat —«*prevalecer criterios personales al margen de los acuerdos de la organización*»— en tractar aquells la seva tasca a col·lectivititzacions, cooperatives i ajuntaments com «*negocios propios*». 12-I/16-II/5-III-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.444.

17. *Acta de la reunió del Comitè de Enlace*, 28-VIII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.048.

A la vegada, i ben ràpidament al port de Barcelona, es feien sentir els efectes de la mort de Trilles en recuperar la CNT el control perdut sobre el treball que s'hi feia. Aviat el Secretariat va fer una crida als seus sindicats per ajudar econòmicament més de 150 portuaris ugetistes del total que havien estat recentment acomiadats, que qualificats com a quadres són entesos com «la *garantía de nuestro dominio [al port] en un plazo no muy lejano*».¹⁸ Malgrat que aviat en els actes d'aquest ram es parlarà de reconquerir el port, aquesta era ja una batalla perduda per la UGT. Per la seva banda, en el transport ja es comença a parlar de l'accentuació del conflicte amb els primers robatoris de taxis i les primeres víctimes.

I és que aquest va ser l'àmbit d'enfrontament entre ugetistes i cenetistes que, tant per la seva durada com per l'alt grau de violència emprat, exemplifica millor les dificultats que tota proposta unitària havia de trobar. El Sindicat del Transport de la UGT es creà l'11 d'octubre del 1936, amb la intenció de recollir la immensa majoria de no afiliats del sector. Aquest sindicat tingué, en conseqüència, l'oportunitat de disputar a la CNT la seva tradicional hegemonia en el ram. Tal com s'ha vist, aviat aquests demostraren que volien defensar la seva posició privilegiada en aquest àmbit, que, segons les acusacions ugetistes, era una font de finançament fonamental per a les arques anarcosindicalistes. Així fou com la UGT es veié sorpresa per la confiscació de tot el seu material mòbil per la CNT, com per la necessitat de tenir permís d'aquest sindicat per circular, sinó d'afiliar-s'hi obligatòriament, com va passar quan nombrosos taxistes de la UGT es van passar a la CNT en ser cominats a fer-ho en el moment d'adreçar-se a cobrar el subsidi. La UGT va acusar els seus rivals de confiscar el palau número dos del recinte d'exposicions per emmagatzemar-hi els taxis requisats. Els ugetistes van reaccionar utilitzant també la força per recuperar els seus vehicles, per pintar-los de gris i sortir a treballar, però un cop al carrer van tornar a ser retirats de la circulació pels cenetistes, fins i tot quatre que només transportaven els convidats al casament d'un afiliat.

En el ram dels autobusos i tramvies la situació no era gaire millor, ja que «la coacció, l'amenaça i l'assassinat estan a l'ordre del dia». Això provocà una davallada en l'afiliació dels 1.500 inicials a només 90 tramviàries. En confiscar la CNT la companyia es creà un «clima d'hostilitat» vers la UGT, amb trencadissa de carnets i ingrés d'un miler de treballadors cenetistes per substituir els d'UGT que van ser baixa i que denunciaven que eren tractats pitjor que els que havien estat «inspectors i vigilants» de l'antiga companyia. La CNT va argumentar que la UGT emparava antics esquiroles, extrem aquest

18. Circular a les seccions, 7-IX-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 628

acceptat parcialment per la UGT, encara que afirma que ara ja són treballadors «conscienciats».¹⁹

Aquest era el clima que sindicalment es vivia, malgrat honroses excepcions, des del juliol a Barcelona en particular i a Catalunya en general. La tasca del Comitè d'Enllaç deixava molt a desitjar. En aquell mateix moment Àngel Estivill recordava: «La Revolució té un ordre i una disciplina».²⁰

*La UGT davant la bipolarització sindical: el temps a favor.
El Pacte de la Monumental*

La línia a seguir en aquells moments pels dirigents de la UGT és clara: cordialitat, transigència i col·laboració. No s'ha d'oblidar que és el moment en què aquest sindicat viu la seva «marejada ascensional», i que es veia desbordat en la seva labor quotidiana per l'enorme tasca a realitzar en aquest aspecte i en tots aquells altres de tipus econòmic, militar i polític en què tenia responsabilitat. Malgrat les evidents dificultats, Sesé va incloure els rivals anarcosindicalistes en el «front internacional de la llibertat» al qual fa referència en un míting radiat a principi de setembre, on fins i tot inclou en el discurs la paraula «fusió». El mateix Comorera, en un míting a la seva vila nadiua de Cervera, es va manifestar en termes semblants: cordialitat sindical en primer lloc.²¹ El manifest fet públic pel PSUC i la UGT el dia 10 de setembre va incidir precisament en aquests punts,²² alhora que remarcava constantment la ja esmentada diferenciació que es feia des dels organismes dirigents de la UGT entre una direcció cenetista, que era considerada majoritàriament favorable a la unitat, i individus com «Cavall Blanc» —qualificat de «xoriço, confident i gos»— o el Grup de la Calavera, del qual es diu que «ja saben els nostres companys que aquesta gent que amenaça tant, que commina tant no és gent de la CNT qualificada. Són subjectes de dretes i xoriços i agents provocadors, avui salvaguardats i armats per la candidesa o per un malentès de reclutament revolucionari de determinats elements».²³

A què respon aquesta pública i repetida voluntat unitària posada a prova constantment per les coaccions i els assassinats? A una veritable fe en el projecte o a un intent de guanyar temps? És evident la força numèrica que havia assolit el Secretariat, però també és cert que l'enquadrament i la capacitat de resposta dels afiliats encara deixava molt a desitjar. La situació de la UGT pot

19. *Butlletí Interior* núm. 6, 15-III-1937.

20. *Treball*, 17-IX-1936.

21. *Treball*, 2 i 8-IX-1936.

22. *Treball*, 10-IX-1936.

23. *Treball*, 6-X-1937.

ser qualificada en aquests primers mesos de conflicte i revolució com una lluita per fer-se un espai sindical i per consolidar-se com a tal, sempre amb el temor de veure's escombrats per un cop de força dels rivals. No es tracta de menystenir la força ni de la UGT ni del PSUC en aquests moments, però —si més no com a sensació— cal valorar com els ugetistes s'havien de sentir. Així, crec que es manifesta un sentiment —d'inferioritat i d'impotència davant els anarcosindicalistes— que havia de matisar i molt la seva conducta. La reacció que tingueren els ugetistes davant dels Fets de Maig —sobretot fora de Barcelona—, tal com es veurà més endavant, serà una bona mostra del que s'exposa.

Malgrat aquesta opció de «guanyar temps», a partir d'anteposar la política unitària amb les concessions que aquesta implicava, no necessàriament la direcció ugetista havia d'articular a partir d'ella una estratègia a mig termini per aconseguir l'hegemonia sindical. La realitat quotidiana s'imposava per sobre de les estratègies, i si bé la voluntat d'hegemonia és gairebé legítima i comprensible, no hem trobat cap document intern —no cal parlar de la premsa, que és ben clara i constant al respecte— que permeti constatar aquest joc sindical. Només des del final del 1937 es pot afirmar que la UGT té un projecte propi d'hegemonia sindical que vol acabar imposant a la CNT.

És evident que el sindicat sortí reforçat a partir dels Fets de Maig, amb totes les matisacions apuntades més amunt, però no va ser fins al 1938 que es va trobar l'espai per redreçar un procés unitari que fracassà de bon principi. Fou llavors que es va deixar entreveure la voluntat ugetista d'esdevenir l'eix al voltant del qual s'articulava tot el proletariat català, però també els dirigents eren prou conscients de les dificultats per assolir l'objectiu i es limitaren en conseqüència a mantenir les àmplies quotes de poder assolides. La CNT, des del maig del 1937, era absent del Consell de la Generalitat, en un moment en què les dificultats de tot tipus, especialment militars i econòmiques, van impulsar el sindicat a dur a terme una tasca més de gestió d'una difícil realitat que d'estratègies sindicals.

Paral·lelament a l'accentuació d'aquests primers conflictes, s'afegeix la problemàtica generada per la implantació per part de la CNT de la Targeta Familiar de Proveïments, que malgrat que era universal deixava molts ugetistes al marge a l'hora del repartiment. L'òrgan del PSUC *Treball* reflectia i ja denunciava la situació aquell octubre del 1936. Val la pena fer esment d'unes quantes frases, ja que els temes als quals es refereixen seran els mateixos que ens podrem trobar durant tot el conflicte, amb comitès d'enllaç o sense, amb comitè d'unitat d'acció o sense. Amb una situació difícil per als ugetistes en determinades empreses, acomiadaments, canvis de carnet per

poder aconseguir treball, incontrolats, marginació en els repartiments, etc. No seria difícil trobar un article de l'any 1938 en què, igual que al final del 1936, es denunciessin les mateixes contradiccions entre una pretesa voluntat d'unitat i una realitat ben diferent, senyal inequívoc del poc que s'avança en determinats aspectes ben fonamentals a l'hora d'establir un camí per a la unitat:

«És absurd que certs elements que porten carnet de la CNT s'obstinin a fer la vida impossible a tots els que porten un carnet de la UGT. Sabem de petits comerciants (...) que després de fer hores i hores de cua per a retirar uns sacs de patates o de mongetes han de tornar-se'n a casa sense res perquè només han estat atesos els que portaven carnet de la CNT. I les coaccions són a l'ordre del dia en les activitats de certs grups de la CNT que als tallers i les fàbriques pretenen obligar a tothom que abandoni la UGT i ingressi a la CNT. Aquesta situació sabem que no és aprovada pels dirigents de la Confederació. Quan acabarà aquest estat de coses que estem patint? (...).

»Cal respectar en tot moment i en qualsevol activitat els carnets de la UGT de la mateixa manera que els nostres afiliats respecten els de la CNT». ²⁴

Aquests són moments d'evidents contradiccions. D'una banda, la tasca portada a terme pels dirigents i les seves declaracions respecte a la unitat sindical i, de l'altra, una realitat cada cop més distant de la idealitzada pels dirigents. Per posar un exemple, amb pocs dies de diferència es podia llegir a *Treball* tant la carta d'un mestre de la FETE que explicava la seva baixa del sindicat perquè només podia assolir feina amb el carnet confederal com les exultants declaracions de Comorera al míting del Price, l'acte de la «majoria d'edat» del PSUC i la «nova» UGT, en el sentit d'estendre la «mà ben oberta als companys de la CNT», i en el decurs del qual Del Barrio afirmà també no escatimar sacrificis per assolir la unitat d'acció i fins i tot la fusió d'ambdues centrals sindicals. ²⁵

Com a resultat de la simple observació d'una realitat quotidiana ben distant de la del pacte de l'agost anterior, es començà una campanya a principi de novembre del 1936 per aconseguir un nou i més eficaç comitè d'enllaç, malgrat que la situació es deteriorava, especialment en el ram del transport, on la CNT va radicalitzar la seva imposició de la cooperativització del sector

24. *Treball*, 10-X-1936.

25. *Treball*, 13 i 20-X-1937.

davant la municipalització defensada pels ugetistes —aviat els vehicles de la UGT van haver de circular amb escorta— i per les tensions generades per la realització de col·lectivitzacions a Aragó.

Finalment, se signà el 22 d'octubre del 1936 un segon pacte de Comitè d'Enllaç, amb representants de la UGT, PSUC, CNT i FAI,²⁶ que donava pas a una «Plataforma acordada per les organitzacions firmants sobre les quals ha de basar-se una acció de conjunt immediat».²⁷ O sigui, la formació d'un comitè d'enllaç entre marxistes i anarcosindicalistes que és sobretot una declaració de principis que ampliava el primer pacte. De totes maneres, el context de la signatura ja no era el mateix que en l'anterior pacte. *Treball* ja havia apuntat al respecte el dia 20 del mateix mes: «La paciència ha arribat a un límit».

Si ens atenim a l'extraordinari relleu que li donà la premsa sindical, es tractava d'un pas enorme i de decisiva importància, però aviat li mancà continuïtat; s'hi recull tota la nova situació creada a Catalunya a partir de la dissolució del Comitè de Milícies Antifeixistes gairebé dos mesos abans. És a dir, l'acatament a les directrius del Govern de la Generalitat, un esperit col·lectivitzador ja moderat, respecte per la petita indústria, la petita propietat urbana i per la decisió de cultivar individualment les terres, amb foment del cooperativisme, però amb respecte pel petit comerç, comandament únic en el camp militar; adhesió al CENU, llibertat de sindicació i voluntat de liquidació dels incontrolats. El míting de la Monumental el celebrà i ratificà explícitament, i, en conseqüència, també fou conegut com el Pacte de la Monumental. En aquest acte, sota la presidència de Rafael Vidiella per la UGT (malgrat que no exercia en aquells moments cap càrrec en el sindicat) i Pere Herrera per la CNT, van intervenir els secretaris generals de la UGT i el PSUC, Sesé i Comorera, conjuntament amb Marià Vázquez i Federica Montseny per la CNT. Aquesta darrera no s'estigué d'afirmar en el seu discurs que s'havia «aconseguit la unitat perfecta».²⁸ La seva posada en marxa havia de demostrar que encara hi havia massa problemes perquè el projecte fos viable.

La validesa del nou pacte fou discutida en l'important Ple de Comarcals ugetista²⁹ celebrat el 5 de novembre, del qual havia de sortir la consigna del sindicat del període bèl·lic: «Sindicats cara a la guerra». Sesé, com a secretari general, informà de la seva signatura i l'argumentà a partir de la voluntat

26. P. Herrera, per la FAI, Manuel Escorza, per la CNT i segons el document R. Vidiella, per la UGT i Felip García, pel PSUC.

27. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

28. *Treball*, 27-X-1937.

29. *Acta del Ple de Comarcals de la UGT*, 5-XI-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

d'intentar apaivagar la «discrepància accentuadíssima» que hi havia entre ambdós sindicats. Es pogué apreciar en el decurs de la seva intervenció la por que les nombroses i localitzades topades que proliferaven arreu, amb indubtable avantatge dels cenetistes, acabessin provocant un esclat de violència generalitzat per al qual la UGT encara no estava preparada i que per a ella no podia tenir més que «conseqüències funestes». Per guanyar el temps necessari, evitar qualsevol «incident i la més mínima *roçadura* (sic)», per estructurar i consolidar el sindicat, era fonamental per a la UGT la signatura d'aquest pacte en ser considerat un autèntic «cable salvador», ja que entenien que es tractava de «responsabilitzar» una CNT que, d'altra banda, ja formava part del Govern de la Generalitat.

Quan en el decurs del Ple s'obrí el torn de paraules perquè els representants de les comarcals exposessin la seva opinió respecte al pacte, signat sense que el Secretariat hagués fet cap consulta, es posà de manifest allò que s'ha qualificat com la importància dels «condicionants locals» a l'hora d'entendre les relacions d'ambdues sindicals. A la vegada, es posà en relleu l'enorme grau de dificultat que a força indrets de Catalunya tenia en aquells moments defensar les sigles de la UGT. Si es deixen de banda les «relacions cordialíssimes» que declara mantenir el delegat de l'Alt Empordà, tot són problemes arreu. Berga qualifica les relacions d'«impossibles» i Sabadell afirma que la CNT «juga amb nosaltres» fent «el que volen». Reus, Igualada, Terrassa i Mataró, entre altres, s'expressen en la mateixa línia.

No és estrany que a mitjan desembre ja es vegin les primeres mostres de deserció respecte al pacte des de la premsa ugetista, en constatar-se a força indrets que el «clima de la Monumental» s'esquerdava: «Qui sembla vents recull tempestats», s'advertirà explícitament des de *Treball* a la CNT, el 15 del mateix mes.

Un primer símptoma fou l'escassa assistència d'ugetistes a l'enterrament de Buenaventura Durruti. Aquest fet motivà encara el retret del Secretariat a les seves seccions en no contribuir aquesta actitud a eliminar «les fredors sindicals». ³⁰ Però és que les seccions ugetistes vivien un moment difícil, en constatar les dificultats d'afiançar-se davant una CNT que mai no havia vist perillar la seva situació preponderant a Catalunya. És el moment en què els sindicats ja s'adrecen al Secretariat i denuncien la pèrdua d'afiliats en veure en la central rival «més garantia de feina» o fins i tot per «por».

A aquesta situació calia afegir el conflicte que esclatà per aquestes dates a Calella, on crec que val la pena d'estendre's perquè és un cas ben significatiu de l'abast que podia assolir la conflictivitat sindical en una localitat industrial

30. Circular del 28-XI-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.092.

qualsevol de Catalunya.³¹ La denúncia del PSUC i la UGT no es va produir fins que diversos esdeveniments van alterar l'activitat política i sindical de la localitat. En primer lloc, es va produir la suspensió per part del Comitè Local (ajuntament) de majoria cenetista de la reunió en la qual l'important sindicat autònom del gènere de punt decidia el seu ingrés a la UGT. Un Comitè Local confederal que es resistia a ser substituït per l'ajuntament reglamentari en compliment de les disposicions emanades de la Generalitat i malgrat el que es deia en el Pacte de la Monumental al respecte. També s'havia produït una breu, tres hores, i massiva detenció d'uetistes que pocs dies més tard es veié acompanyada d'un altre fet similar. Caldria afegir a aquesta situació la impossibilitat de pescar per part de 26 pescadors ugetistes que van rebre «contínues i greus amenaces» per canviar de sindical.

Finalment, davant la manca de solució, els pescadors van decidir ingressar a la CNT per poder treballar, malgrat la recomanació de Comorera, llavors conseller de Proveïments, de fer «tot el possible per tal de poder aguantar uns dies més la vostra greu situació». Una carta oberta del Secretariat Regional al president Companys feta pública a *Treball*³² sobre el que passava a Calella, entre altres «anomalies», no va servir perquè el conflicte tingués una resolució favorable als interessos de la UGT. Malgrat situacions com aquesta, que no devien ser excepcionals a la Catalunya del moment, no mancaven visions optimistes desenfocades de la realitat, com la dels bancaris de *Relieves* (no s'ha d'oblidar que en aquest àmbit la UGT era majoritària): «Entre la CNT i la UGT siempre hubo una valla infranqueable que la necesidad de aplastar el monstruo fascista deshizo».³³

El fracàs del Pacte de la Monumental. Cap a l'enfrontament

Com a resultat de l'exposat, el Comitè d'Enllaç que es creà amb la voluntat de portar a la pràctica «l'esperit» de l'acte de la Monumental havia de tenir una eficàcia molt limitada. En primer lloc, per un fet evident: la manca de reunions i, en segon lloc, per l'enterboliment de les relacions entre ambdues sindicals arran dels nombrosos contenciosos pendents tant en l'àmbit de la indústria com en l'àmbit local. Precisament, a partir de principi de gener

31. Especialment a partir de: «Carta a la Junta de Seguretat Interior» signada pel PSUC, CADCI, Sindicat de Capses de Cartró i annexos, Sindicat de Barbers i Perruquers, Sindicat Fabril i Tèxtil i Sindicat de Pescadors, 10-XII-1936; carta del Radi del PSUC de Calella a Joan Comorera i resposta seva (22/23-XII-1936). AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

32. 27-XII-1936.

33. *Relieves* núm. 2, 30-XII-1936.

s'acordà que s'augmentés la periodicitat de les reunions i que fossin bisetmanals, en un intent de trobar una eficàcia que fins aquell moment no havien tingut. Malgrat aquest increment en la periodicitat del treball del Comitè, el mes de gener fou especialment virulent pel que fa a l'augment quantitatiu i qualitatiu de la conflictivitat (fets de l'Hospitalet, segrest de nou metal·lúrgics ugetistes...), i culminà amb l'assassinat d'un ugetista el dia 20.³⁴ L'òrgan ugetista contestà al luctuós fet amb un editorial titulat «*No debe repetirse más*». A aquesta situació s'hauria d'afegir l'agreujament de la ja difícil situació del transport i finalment l'esclat dels coneguts i greus enfrontaments a la població de la Fatarella (Terra Alta) entre pagesos que s'oposaven a la col·lectivització i partidaris d'aquesta amb el suport de patrulles de control de la zona. El Secretariat donà a aquests fets la mateixa resposta que feia mesos que donava al sagnant conflicte del transport: queixa continguda i resposta mesurada en nom de la «unitat d'acció».

La Fatarella fou l'expressió extrema i radicalitzada de les tensions que la voluntat col·lectivista dels anarcosindicalistes provocà entre una pagesia majoritàriament partidària del conreu individual de les terres o, si més no, de la lliure opció al respecte, tal com deia el Pacte de la Monumental. Els informes que rebia el Secretariat sobre la situació de les col·lectivitats arreu de Catalunya, a les quals no cal dir que la UGT s'oposava com a mesura generalitzada, no deixen de reflectir el grau de descontentament que provocaven entre els afiliats ugetistes i posaven en evidència l'alt grau de tensió i conflictivitat que provocaren.

Sobre aquest aspecte, Alpicat informa que han estat obligats a acceptar les col·lectivitats pel «*terror impuesto por los revolucionarios*»; el Masnou afirma que només n'hi ha una en el seu terme, però que també ha estat imposada «pel terror i la violència de la CNT», a la vegada que l'informe de la Vall d'Aran es refereix a la qüestió parlant del «*túnel de las colectividades*». En una carta a la seva Regional, el Sindicat de Treballadors de la Terra de la Bisbal en una data tan primerenca com l'octubre del 1936, ja afirmava que les col·lectivitzacions estaven «ensorrant l'economia de tota aquesta comarca». Així, en l'àmbit local ens trobem amb molts casos en què els sindicats ugetistes veien l'activitat restringida per les coaccions patides. Al respecte, el secretari de Móra d'Ebre denuncia al Secretariat que a la seva comarca es pateixen «moltes vexacions» a la vegada que a la UGT no se li ha permès formar sindicat agrícola en nombroses poblacions, i s'acaba afirmant que «ells [CNT] estan molt ben preparats».³⁵

34. *Las Noticias*, 21-I-1937.

35. Carta s/d. AHN-SGC/S PS Madrid 2.052.

Un darrer i extrem exemple, que tenim ben documentat,³⁶ el trobem a Parets. En aquesta localitat els treballadors del camp havien abandonat la CNT per ingressar a la UGT en ser obligats a treballar col·lectivament terres que no eren propietat de facciosos, sinó de parciers i arrendataris. Els afectats consideraven que això els representava un salari irregular i valoraven aquestes mesures com a poc «encertades ni convenients a l'economia agrícola». Aquesta actitud determinà que fossin amenaçats d'expulsió del poble, amenaça que motivà la seva resposta en un escrit al Secretariat, el 9 de novembre del 1936, en què sol·licitaven ajut per poder treballar individualment les terres o, com a mínim, fer-ho com a jornalers. Però l'acció del Secretariat fou inútil, ja que poc després, en adreçar-se al sindicat de la localitat, rebé per resposta que «*la organización de trabajadoras del campo UGT ha quedado totalmente disuelta a causa de obligarles a la colectivización forzosa los campesinos de la CNT; debido a lo expuesto, los campesinos se han marchado del pueblo para buscar mejor vida*».

Malgrat aquest evident deteriorament de les relacions, es pot apreciar novament des de la UGT, si més no a nivell extern, una voluntat de diferenciar entre les sigles de la CNT i els seus dirigents i els grups d'incontrolats que podien proliferar en les bases d'aquesta sindical. El dirigent tèxtil Jordi Benejam, en un míting a Badalona a principi d'any, afirmarà que l'acció d'aquells era l'únic que veritablement separava ambdues centrals per assolir no solament la unitat d'acció sinó la mateixa fusió.³⁷ En la mateixa línia, les juntes de sindicats del Baix Camp es queixen de la proliferació d'actes vandàlics després del Pacte de la Monumental a la seva comarca; aclareixen, però, que els incontrolats no són «la CNT».³⁸

Els esmentats fets de la Fatarella han estat considerats, malgrat una distància de vora cent dies, l'antecedent dels Fets de Maig. De fet, des del gener del 1937, el Comitè d'Enllaç té cada vegada un paper més nominal. La pauta que la seva actuació hagués pogut marcar hauria pogut apaivagar tensions i obrir portes a l'enteniment a força nivells, cosa que no feia en ser víctima d'una cada vegada més accentuada inacció. ¿Es podia, per exemple, crear un eficaç Comitè d'Enllaç a Esparraguera, on feia dies que els ugetistes no els deixaven entrar a les fàbriques i on s'estava a un pas de declarar una vaga general contra la situació que es vivia?³⁹

36. FPI. AH 42-59 i AHN-SGC/S PS Barcelona 1.412.

37. *Las Noticias*, 12/14-I-1937.

38. *Acta de la reunió de Juntas seccionals del Baix Camp*, 21-III-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 368.

39. Informe de 11-II-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.055. Finalment, el conflicte se solucionà amb el reconeixement de la UGT com a sindicat amb dret d'actuació a la població. *Las Noticias*, 10-III-1937.

A partir d'aquests moments, si es vol des dels fets de la Fatarella, la situació entre ambdues sindicals, més enllà de les declaracions formals, pot ser qualificada de distant. Aquest fet és reforçat arran de la caiguda de Màlaga, ja que tot seguit s'inicià des dels òrgans de premsa marxistes una campanya molt forta per aconseguir una militarització completa de les tropes republicanes. Aquest aspecte era vist amb enormes reticències des del bàndol confederal. No ha d'estranyar, en aquest context, que la proposta de la Federació Local de Barcelona de la UGT a la seva homònima cenetista, el març del 1937, en el sentit d'accelerar els passos per a la unificació fracassés.⁴⁰ La resposta donada pels anarcosindicalistes, en aquest moment amb quatre consellers al Govern de la Generalitat, va decebre completament els ugetistes i va posar en evidència les diferències que malgrat el Pacte de la Monumental separaven ambdues sindicals. La CNT defensava que els sindicats assolissin més parcel·les de poder mitjançant, entre altres aspectes, la sindicalització de la producció. Aquesta iniciativa anava directament en contra de l'esperit de l'esmentat pacte, que parlava dels sindicats com a eines de suport de la tasca de govern realitzada per les institucions mútuament reconegudes i en les quals es participava. Es tractava, segons s'havia acordat, de col·laborar i no de supplantar tal com es plantejava ara.

Paral·lelament se celebrà a Barcelona el I Congrés del transport ugetista⁴¹ en un intent de fer patent i refermar la seva presència a Catalunya després d'uns llargs i més que difícils mesos en tots els sectors: taxi, autobusos, tramvies i metro. Al llarg dels seus debats es va fer una exposició detallada de tots els greuges soferts fins al moment. Però al llarg de les seves jornades també es van fer sentir veus d'altres indrets, on també s'havia patit la violència que a la capital catalana ja havia esdevingut endèmica: en aquells moments, la UGT denunciava els assassinats a Barcelona de 140 treballadors d'aquest ram. Així, el Sindicat del Transport de Lleida proposava com a única opció en les seves relacions amb la CNT «el garrot» i «agafar la pistola i matar *ojo por ojo* (sic)», ja que en aquella població, malgrat que hi havia el pertinent Comitè d'Enllaç, els anarcosindicalistes «han fet el que els ha donat la gana».

Si poc abans es qualificaven les relacions d'ambdues sindicals de «distant», a mesura que ens acostem al mes de maig, cal afegir a aquesta quali-

40. Val la pena ressaltar com un exemple més de les contradiccions existents en el terreny sindical que el mateix dia en què a *Las Noticias* (19-III-1937) es publicava la proposta de la FLB, es reproduïa a la pàgina del costat un article ple d'insults contra la UGT extret del *Boletín del Comité Regional de Grupos Autónomos*.

41. Quant a això, vegeu *Acta del Congrés Extraordinari del Sindicat del Transport de Catalunya UGT celebrat el març de 1937*. AHN-SGC/S PS Barcelona 163.

ficació la constatació d'una notable accentuació de la tensió. Verbalment, la tibantor és ben palesa. Quan la UGT-PSUC fa públic el seu Pla per la Victòria, des dels rengles confederals s'atribuirà la seva elaboració al GEPCI, tot dient: «Treballadors, prepareu la butxaca!», en considerar que l'esmentat pla supeditava «els interessos de la classe treballadora als dels botiguers».⁴² Des de l'òptica dels seus autors, l'esmentat pacte demostra que malgrat les esperances que l'acte de la Monumental hauria pogut crear mesos enrere, ja s'havia deixat de creure en una possible aliança amb la CNT. Pel que fa a relació quotidiana, la situació no feia més que deteriorar-se.

Els manobres i els peons van decidir col·locar guàrdia al seu local, els químics afirmaven que «no podemos aguantar más», a Òdena es denunciaven nous acomiadaments per no canviar de carnet, a la vegada que al Vallès Oriental es feia ja a final d'abril un crit a l'autodefensa davant el pretès lliurament d'armes als alcaldes cenetistes de la comarca.⁴³ Davant aquests i altres esdeveniments del mateix caire, *Las Noticias* es limitava a preguntar-se «¿Por qué en Cataluña no mantienen las dos centrales relaciones fraternas?» i afegia a continuació una llista dels nombrosos contenciosos pendents entre ambdues centrals.⁴⁴

L'assassinat del membre del Comitè de Catalunya de la UGT Roldán Cortada només va accentuar una crispació ja ben evident,⁴⁵ malgrat que des de l'òrgan confederal *Catalunya* es fes referència a aquest fet i s'afirmés: «M'han mort un amic».⁴⁶ El mateix dia de l'atemptat, «cosa preparada» segons una comunicació del Secretariat a l'Executiva,⁴⁷ el 25 d'abril del 1937 i en una carta al president Companys el secretari general ugetista Antoni Sesé⁴⁸ exposava una situació que era qualificada d'«extrema gravetat» arran dels fets de la Cerdanya (la «república» del «Cojo de Málaga»), l'atemptat contra Rodríguez Salas, el «bandolerisme» al camp, les coaccions a diverses indústries, etc. S'amenaçà fins i tot que la UGT, si el Govern no redreçava la situació, hi retiraria la seva representació.

42. *Catalunya*. «Òrgan Regional de la Confederació Nacional del Treball», núm. 40. 8-IV-1937.

43. *Llibre d'Actes del Sindicat de Manobres i Peons de Barcelona* AHN-SGC/S PS Barcelona 1.051; *Las Noticias*, 27-II-1937; carta del comitè d'Òdena al SR (10-IV-1937), AHN-SGC/S PS Barcelona 507; i *Falç i Martell* núm. 8, 24-IV-1937; respes.

44. *Las Noticias*, 7-IV-1937.

45. Vegeu «Otro militante de la UGT asesinado». *Las Noticias*, 27-IV-1937.

46. *Catalunya*, 26-IV-1937.

47. FPI. AH 43-24.

48. FPI. AH 43-24.

Finalment, tota aquesta situació, com és prou conegut, desembocà en els Fets de Maig; el temor expressat per Sesé en el ple de comarcals del passat novembre en el sentit que «les lluites parcials degeneressin en generals» s'havia fet realitat. L'estudi concret d'aquests esdeveniments no és objecte d'aquest treball, sinó que ens centrarem sobretot en com es varen viure aquests esdeveniments des de la UGT a nivell de les bases, és a dir, des dels sindicats i des de les poblacions on hi havia afiliats ugetistes. Tant si es varen produir enfrontaments com si aquests només es varen viure a partir de les notícies que arribaven de Barcelona o de la capital comarcal, o bé mitjançant la ràdio, la qual tingué un paper molt important aquelles jornades.

«LA GRAN POR»: LA UGT EN ELS FETS DE MAIG

El 8 de maig el Secretariat feia arribar a les seves seccions una circular en què es donaven instruccions de l'actuació immediata un cop acabats els enfrontaments. S'hi assenyala la tasca depuradora que cal portar entre els rengles del sindicat respecte als ugetistes que pertanyien al POUM, i torna a insistir en el manteniment de bones relacions amb els cenetistes «que es porten bé amb nosaltres». Es deixava ben clara la lectura que feia dels esdeveniments passats el màxim òrgan dirigent de la UGT catalana. De fet, les direccions d'ambdós sindicats col·laboraren per intentar frenar la lluita, encara que si fem cas de l'informe intern oficial de la CNT,⁴⁹ aquell paper el féu més el Comitè Nacional que el Regional, perquè aquest estava disposat, segons el secretari Mariano Vázquez, a «*movilizar todo lo movilizable*». Així, el màxim organisme de la CNT hagué d'enviar delegats al front d'Aragó per frenar la marxa sobre Barcelona de diverses unitats. El mateix «Marianet» reflexionava sobre les conseqüències que podria arribar a assolir aquella situació: «*¿Qué haríamos con la victoria? Perder la guerra i cargar con la vergüenza los anarcosindicalistas como responsables del desastre*».

Igualment en la circular de la direcció ugetista esmentada se sol·licitava un informe de la repercussió dels fets en els respectius àmbits d'actuació. De l'anàlisi dels gairebé cent informes de resposta localitzats⁵⁰ podem extreure una valoració global de com varen ser els Fets de Maig per a la gran massa d'afiliats ugetistes. Una primera impressió que s'extreu de la seva lectura és l'existència d'un sentiment bastant generalitzat de por. Un sentiment que

49. Vázquez, Mariano: *Informe sobre lo ocurrido en Cataluña. A la Regional del Norte*. València, 13-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 148.

50. FPI AH 43-24 i AHN-SGC/S PS Barcelona 501, 515, 524, 827, 892, 1.087, 1.088, 1.210, 1.340 i 1.435.

hauria de ser directament proporcional al grau de radicalització dels enfrontaments en la zona respectiva. Així, dues àrees on els ugetistes havien de passar moments especialment difícils van ser les comarques del sud de Tarragona i al voltant de l'eix Vic-Ripoll. L'informe de Corbera de Terra Alta és prou clar en afirmar haver temut que es presentés «una força forastera» per matar «a mig poble». Aquesta por anava acompanyada d'un sentiment d'indefensió, ja que és ben palès que els ugetistes no es trobaven preparats des del punt de vista de l'armament per afrontar un esdeveniment com aquest. El buit que encara hi havia en l'ordre públic —la Fatarella denuncia una situació «angoixant» en ser encara a les mans dels homes que protagonitzaren els fets de gener— els va deixar davant els insurrectes sense tenir ni les armes ni la disposició necessàries per afrontar la situació. Vilabella afirmà que només tenia «unes escopetes de caça sense munició per haver entregat quatre rifles i tres carrabines» i en les escasses ocasions en què es disposava d'armes, la inferioritat o la manca de decisió provocaren que no s'utilitzessin. Tot sovint es justificava en els informes aquesta manca d'autodefensa pel «bon judici» (Igualada) emprat. L'informe d'Hostalets de Balenyà diu que en la seva localitat no succeí res «per sort», ja que en cas contrari, en no haver-hi ni un tros d'arma, «ai pobres de nosaltres!», i que se n'hagueren d'anar «tan tranquil·lets a casa» i deixar el local a la merç dels incontrolats.

Com a norma general, quan els ugetistes van rebre notícies de l'inici dels enfrontaments es van aplegar als seus locals, normalment compartits amb el PSUC i les JSU. Era una reacció defensiva (Gandesa afirma haver viscut cinc setges a l'estatge), la qual cosa no evità que en molts casos fossin assaltats i/o ocupats, malgrat que en alguns ja es feia guàrdia des de dies enrere, com a Sant Quirze de Besora, on una mica contradictòriament s'afirma que ja s'havien perdut força nits «*con el fin de estar a la espera*», per dir poc després que foren agafats per sorpresa. Amb assalt o sense, la norma general fou que els ugetistes foren fàcilment desarmats (els consellers municipals habitualment tenien una arma) en les primeres hores del moviment, com també va passar amb algun destacament de carrabiners (Vilanova) i de la Guàrdia Nacional Republicana (Amposta), paral·lelament a l'establiment de barricades del bàndol contrari a les entrades i sortides de la població, en alguns casos completament inofensives, «*sin haber molestado absolutamente a nadie*» (Viladecans). Nombrosos dirigents locals van ser detinguts (consellers municipals a Igualada, gepcistes a Esplugues...), en alguns casos durant poques hores i en altres fins a considerar-los «desapareguts» com a Cardona, amb l'extrem de Vic, on l'alcalde i la majoria de consellers van ser detinguts per traslladar-los a Ripoll, per a bescanviar-los poc després pels 60 presoners que havien fet els guàrdies d'assalt a Montesquiu. Altres van aprofitar la nit

per fugir dels seus domicilis. Només a Castelldefels, 25 famílies van amagar-se al bosc o a altres poblacions més segures a resguard de les «patrulles» que van formar els insurrectes i a les quals gairebé mai no va respondre la UGT.

En els casos en què es van produir enfrontaments, normalment es va adoptar una actitud defensiva, en espera de l'arribada de forces d'ordre públic.⁵¹ En altres s'optà per la rendició, «*con condiciones*» (Sant Just), quan l'arribada de reforços s'ajornà. Durant els moments, hores o dies segons els casos, en què el control de la situació canvià de mans, els ugetistes van viure moments força difícils, ja que només la no generalització de la violència arreu de Catalunya va evitar que fossin víctimes d'un bany de sang. No van ser eliminats, però sí humiliats en veure's obligats a amagar-se, fugir o tancar-se. El fet que a la premsa ugetista⁵² apareguessin notes que indicaven el procediment per recuperar el carnet estripat durant els passats esdeveniments, és una mostra evident que fou una pràctica àmplia i habitual d'humiliació dels ugetistes per part d'aquells que en tot moment controlaren la situació. Aquests aprofitaren el buit de poder per posar multes i fins i tot, com succeí a Móra d'Ebre, saquejaren magatzems de queviures per repartir-los entre els afiliats confederals, buidaren la caixa del Socors Roig Internacional i van cremar el sindicat agrícola. En altres casos, la caixa buidada fou la de l'ajuntament (Aldea) o bé es van fer signar xecs a detinguts (Igalada).

Lògicament hi hagué nombroses excepcions, ja que bona part del país visqué els esdeveniments mitjançant les informacions que rebien per ràdio, com per exemple Lleida i Girona, encara que l'amenaça de l'arribada d'un grup armat que capgirés la situació gairebé sempre hi fou present, sobretot als pobles petits. En alguns llocs regnà la pau en ser la UGT hegemònica. En altres, perquè hi havia bones relacions amb la CNT local (Castellet del Llobregat, Mataró, Reus o Sarroca de Bellera) o bé perquè el sindicat cenetista local féu una declaració explícita d'acatament a la legalitat vigent (Benifllet). En altres casos es parlamentà, com a Sant Feliu de Codines, on s'aconseguí aturar un grup procedent de Granollers, i es queixen que els de la CNT «sempre volen matar aquest o aquell i ser sols a governar, imposar i fer el que els doni la gana».

Un aspecte fonamental per entendre l'extensió o no dels enfrontaments fou l'existència en el radi de la població d'una localitat on els successos van adquirir unes dimensions notables com, per exemple, Tortosa o Montesquiu,

51. Els informes ugetistes parlen de violència a Montesquiu, Esparraguera, Gandesa, Tortosa, Tarragona, Sant Just, Mollet (bomba al domicili del president de la UGT), Cardona i el Godall. L'arribada de forces d'ordre públic fou decisiva a Reus, Igalada, Mas de Barberans, Montesquiu, Horta de Terra Alta, Aldover i Tortosa.

52. *Butlletí Interior* núm. 9-10, 15/30-V-1937.

ja que aquestes poblacions esdevenien focus d'atracció de tot l'entorn i motivaren que després d'haver «actuat» a la població els insurrectes es dirigissin en qualsevol vehicle cap als esmentats focus. En altres indrets fou precisament l'arribada a la població d'estranyers armats el que provocà les hostilitats, com grups de Vilanova respecte de Sitges o bé de la Torrassa respecte de l'Hospitalet.

No va ser només del 3 al 7 de maig que els ugetistes es van veure afectats pels fets objecte de comentari, sinó que cal ampliar el període fins a la definitiva regularització de l'ordre públic i la vida ciutadana, cosa que no va passar ben bé fins a mitjan mes següent. El que sí que cal valorar com a evident és el fet que la marxa dels esdeveniments a Catalunya a partir d'ara seria ben diferent.

DE LES CONSEQÜÈNCIES DELS FETS DE MAIG AL COMITÈ PERMANENT D'ENLLAÇ. LA UNITAT IMPOSSIBLE

Amb l'arribada a Barcelona de nombroses forces de seguretat enviades pel Govern de la República des de València es posà el punt final als enfrontaments, després de la publicació d'una apaivagadora nota conjunta d'ambdues direccions. La intervenció decisiva de les autoritats de València tingué com a conseqüència immediata que el Govern es fes càrrec de l'ordre públic, competència estatutària, i de la defensa, que havia estat a les mans de la Generalitat des del passat juliol. La UGT acceptà sense problemes el pagament d'aquesta quota d'autonomia a canvi del restabliment de la situació. Només la FNEC va aixecar la seva veu en protesta per aquestes conseqüències dels Fets de Maig, però a la FNEC ja li quedaven poques setmanes de permanència a la UGT.

A partir del resultat del succeït a Catalunya entre el 3 i 7 de maig, la dinàmica de la UGT catalana havia de canviar substancialment; García Oliver reflecteix el canvi des de l'òptica confederal:

*«Las sangrientas jornadas de mayo nos habían hecho más daño del que parecía. En apariencia la CNT conservaba toda su fuerza (...). Pero había desaparecido lo que era esencial en toda lucha: el espíritu combativo. Desde este punto de vista, la CNT era como un saco hinchado y vacío (...), estábamos de espaldas a la pared».*⁵³

53. García Oliver, Juan: *El eco de los pasos*. Barcelona, 1978. Pàg. 443.

En conseqüència, s'ha d'acceptar com a premissa inicial que a partir d'aquests moments la CNT havia perdut l'hegemonia sindical a Catalunya en benefici de la central rival, si bé encara conservava bona part de la seva força. Així, la relació entre ambdues centrals pot ser reorientada a partir dels paràmetres següents:

1) El manteniment d'una situació d'inseguretat dels dirigents i afiliats a la UGT encara força dies després d'haver-se diluït la lluita als carrers de diverses poblacions de Catalunya.

2) L'intent gairebé immediat del Secretariat per trobar un nou marc a partir del qual restablir les relacions amb la CNT, la direcció de la qual no era responsabilitzada dels successos, encara que, lògicament, des de l'òptica uge-tista els anarcosindicalistes havien de ser conscients de la situació de preponderància que la UGT ara estrenava. A la vegada que es manifestava la voluntat expressa de fer recaure la responsabilitat dels fets sobre el POUM, respecte al qual immediatament es tractava d'aconseguir la seva il·legalització, la prohibició de la seva premsa i la clausura dels seus locals, i de depurar a la vegada els seus propis rengles d'activistes d'aquest partit.

3) La pervivència de la conflictivitat pel que fa a la indústria i a la localitat amb referència a la llibertat de sindicació, sense que es pugui parlar en aquest camp d'un «abans» i un «després», si més no radical, ja que la davallada evident de la CNT a partir d'aquests moments no anà acompanyada d'una equivalent modificació en els terrenys més quotidians i conflictius de la relació entre ambdues sindicals.

4) Un darrer aspecte a no menystenir és el fet que a partir d'aquests moments la UGT catalana, malgrat que els seus postulats havien sortit reforçats dels Fets de Maig, entrà en un període de notable conflictivitat. El Secretariat va haver de dedicar bona part de la seva activitat i els seus esforços en els mesos següents a resoldre aquests conflictes, i no tingué les mans completament lliures fins que no hagué resolt els problemes més importants que l'afectaven. Aquest fet pot ser exemplificat amb la celebració del III Congrés el novembre del 1937. Ens referim, d'una banda, a l'accentuació del conflicte amb l'Executiva Nacional de la UGT i, en segon terme, a l'esclat de la qüestió de la «tercera central sindical», sobretot al voltant de l'assemblea del CADCI que es va acabar celebrant el mes de juliol.

Fem referència al primer dels apartats. Senyal inequívoc que els temors encara no havien passat, el dia 24 de maig la Federació Local de Barcelona decidí blindar el balcó del seu local al Passeig de Gràcia i donar escorta a tots els dirigents, vuit dies després que el seu ple hagués decidit crear grups de defensa contra els «indesitjables», no pas contra «la gent honrada» de la CNT, malgrat les veus que advertien de la possibilitat de «degenerar» i esde-

venir «*profesionales de la violencia*».⁵⁴ Els informes que enviava el Secretariat a València, malgrat la «victòria» assolida, posen en relleu els dies i setmanes que va trigar a establir-se l'ordre públic, amb la intransquil·litat consegüent que aquesta situació creava en els ugetistes.

Sens dubte, els esmentats informes s'havien d'alimentar dels que el Secretariat rebia de les seves seccions, que no deixen d'evidenciar l'existència d'un clima d'inseguretat a moltes contrades de Catalunya més enllà del 7 de maig. Vilabella, el dia 16, afirmava tenir encara «por» d'un possible cop de mà. A Móra d'Ebre, per les mateixes dates, tota la comarca era encara sota domini dels incontrolats. Amposta, el 24, parla d'una situació de l'ordre públic «insostenible». A Manlleu encara romanen amagats, després d'haver estat detinguts i bescanviats pels presoners que féu la guàrdia d'assalt a Montesquiú entre els insurrectes, l'alcalde i els consellers de Vic, conjuntament amb responsables locals de la UGT i el PSUC. En força indrets, ben distants entre ells com Ulldecona i Breda, s'informa a final de mes que els que van participar en els successos de maig no han lliurat encara les armes.⁵⁵

Així, el 16 de maig encara s'informava a l'Executiva d'una situació difícil, amb la desaparició diària d'afiliats, i d'un ordre públic encara no normalitzat, amb l'existència de patrulles incontrolades per la rodalia de Barcelona i determinades poblacions. Fins un mes més tard, els informes reflectiran aquesta situació i només es pot acceptar una millora a partir de mitjan juny. Precisament, el dia 15 d'aquest mes, el Sindicat de Banca i Borsa ja considera innecessària la guàrdia al seu local del carrer Antoni López Raimundo (avui Bergara), en haver «desaparegut el motiu que la provoca».⁵⁶

En segon lloc, cal fer esment de la ràpida voluntat del Secretariat de restablir un marc unitari amb els confederals, malgrat que els successos passats havien significat el trencament de força comitès d'enllaç que, actius o inactius, s'havien constituït. Això no vol dir que des de la UGT no es volgués aprofitar la conjuntura per portar fins al darrer terme les responsabilitats que es poguessin desprendre dels esdeveniments. Es tractava de depurar els «agents provocadors» i anar tot seguit a la unitat entre ambdues centrals. Només cinc dies més tard d'haver cessat el foc, *Las Noticias* ja feia professió de fe unitària —«*Queremos la unidad sincera y efectiva*»— i posava de

54. *Acta del Pleno de Delegados de la Federación Local de Sindicatos de Barcelona de la UGT celebrado el día 16 de mayo de 1937*. AHN-SGC/S PS Barcelona 391.

55. Informes a FPI AH 43-24 (Móra d'Ebre); AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210 (Vilabella), 1.340 (Amposta, Ulldecona i Breda) i 1.435 (Móra d'Ebre).

56. *Acta de la Federació Catalana de Banca i Borsa, 15-VI-1937*. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

manifest que els fets no havien modificat, portes enfora, el seu tarannà. En lògica conseqüència, el Comitè de Catalunya, en la primera reunió després de la lluita, mentre recomanava a les seves seccions cordialitat vers els cenetistes, ja proposava la constitució d'un Comitè Permanent d'Unitat d'Acció, proposta que es feia arribar a la Confederació el dia 22 de maig i es va publicar a *Las Noticias* el dia següent. La resposta dels confederals havia de trigar força mesos a arribar.

Aquesta proposta de fer un tercer pacte pretenia superar l'anterior Comitè d'Enllaç, amb l'establiment d'un nou organisme a partir d'un programa mínim, que permetés arribar a la unitat d'ambdues sindicals.⁵⁷ En el document es remarquen els aspectes econòmics que han de ser la garantia per assolir la victòria militar, conjuntament amb tota una sèrie de principis que mai no mancaran en tots els documents que ambdues sindicals signin al llarg d'aquests anys, com el desarmament de la rereguarda, l'acatament al Govern de la Generalitat, la llibertat de sindicació, etc. La proposta culmina amb la voluntat de crear el Comitè Permanent d'Unitat d'Acció UGT-CNT, format per tres membres de cada organització, amb local propi i amb funcions executives, amb la intenció que tot seguit fos imitat a en els àmbits comarcal i local. El mes de juliol aparegué un altre programa alternatiu dividit en catorze apartats, sense que, a part d'una redacció més concreta, s'aportés cap aspecte nou si exceptuem la referència a l'alliberament dels «presos antifeixistes», en clara al·lusió als homes que la CNT tenia a la presó Model a conseqüència dels esdeveniments del mes de maig.

Cal dir que aquesta iniciativa ugetista, que tenia valedors en el ram tèxtil com Pere Gausachs, «on ha donat gran resultat», també tenia els seus detractors en la mateixa UGT. Per exemple, des dels rengles de Banca i Borsa s'afirmava que estaven cansats de «tenir tractes amb indesitjables» i només acceptarien relacionar-se amb els organismes dirigents de la CNT, però que es negaven a entrar en relació amb cap sindicat.⁵⁸ Del mateix parer és el Sindicat de l'Edificació de Palafrugell: «*Con la gente esa no se puede ni discutir*».⁵⁹

En aquest context, l'espera de la resposta cenetista s'allargà. El Comitè d'Enllaç va discutir la qüestió el dia 22 de juny, en un clima de cordialitat malgrat que els ugetistes van plantejar els conflictes pendents, sense que s'arribés a cap acord concret i també sense que els cenetistes fessin esment de

57. Document de 3 pàgines. AHN-SGC PS Barcelona 386.

58. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona*, 22-VI 1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

59. 28-VI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

la revitalització de l'esmentat comitè. Poc després, la CNT va insistir, davant la nova proposta ugetista, a tornar al Pacte de la Monumental a quatre bandes —incloent-hi la FAI i el PSUC—. El Secretariat accedí a convocar una reunió amb les quatre organitzacions presents, encara que això significués una modificació de la seva vigent proposta. No tenim notícia que en donés cap resultat positiu.

Amb referència al tercer dels aspectes plantejats, el manteniment de la tensió en força àmbits, el ram del transport tornava a ser el que reflectia millor que, malgrat els esdeveniments passats, la situació en determinades indústries i localitats havia canviat ben poc. Al respecte, el Secretariat ja farà pública una nota de protesta només cinc dies després d'haver-se acabat els enfrontaments. Aquesta situació havia de perdurar si ens atenim als comentaris invariables de la premsa: «*Todavía dura la racha de coacciones*»,⁶⁰ i es continuava denunciant la impossibilitat de treballar en el taxi i la paràlització consegüent dels seus 400 vehicles, a la vegada que es denunciava el robatori d'una xifra similar de cotxes per part de la CNT.⁶¹ Més a més, els pocs que circulaven amb les sigles de la UGT no podien fer-ho regularment per manca de benzina.⁶² Aquests fets indubtablement servien per posar en qüestió els anhels unitaris de la CNT: «Los deseos de unidad de la CNT en el ramo del transporte» era el títol d'un editorial-denúncia aparegut a *Las Noticias* amb data 13 de juny. L'augment de les dificultats en el sector es reflecteix en el reforçament de la insistència dels organismes dirigents de la UGT sobre les seccions perquè incrementin les seves aportacions econòmiques al fons «procomiadats» del transport, mitjançant la tramesa de diners al local del Sindicat Nacional Ferroviari del carrer Montcada.

No era solament aquest ram el focus del conflicte, ja que durant els primers dies de l'estiu i els mesos següents, la tensió no féu res més que accentuar-se: un mort a Malpàs, acomiadaments per estar afiliats a la UGT a Sant Sadurní d'Anoia, a la Fabra i Coats, a Transports G i al Mercat del Born de Barcelona; necessitat de carnet confederal per treballar al metall o a Breda, promeses d'augment de sou a una fàbrica de motxilles per abandonar la UGT...⁶³ Quan finalment s'aconsegueix fundar la UGT a Rubí a principi de juliol del 1937, els protagonistes no deixen de qualificar l'esdeveniment, en

60. *Las Noticias*, 5-VI-1937.

61. Exactament 426 vehicles de la UGT van ser explotats per la CNT segons *Las Noticias*, 9-VII-1937.

62. *Las Noticias*, 6/9-VI-1937.

63. *Las Noticias*: 19-VI, 3/9-VII, 6-XI, 20-VII i 12-IX-1937, respectivament. Denúncia sobre coaccions a fàbrica motxilles a AHN-SGC/S PS Barcelona 1.055 en carta al SR (13-V-1937).

una carta a Largo Caballero, com una autèntica heroïcitat «*ya que el pueblo es un feudo de la FAI*». ⁶⁴ Com més forta era la CNT en un sector determinat, més radicals eren els seus posicionaments antiUGT.

A la vegada, aquesta tensió es podia veure accentuada en determinats indrets per la voluntat ugetista d'aprofitar els resultats dels Fets de Maig en el sentit d'assolir més extensió entre el proletariat català i prendre representativitat i afiliats als anarcosindicalistes. El secretari de la Federació Regional de Pesca i Indústries Marítimes s'apressà, el mateix 8 de maig, a fer arribar als seus sindicats una circular en què indicava que calia aprofitar els esdeveniments recents per «*reforzar nuestra organización haciendo un trabajo de reclutamiento (sic) entre todos los trabajadores arrimados a la CNT*». ⁶⁵ En l'àmbit local, sí que és més que probable que les conseqüències dels esdeveniments de maig aconseguissin trencar l'estat de coses que s'havia mantingut des de l'inici de la guerra: una situació en la major part d'indrets favorable a la CNT. Ara s'aconseguia, tot sovint a partir de l'arribada de contingents de forces d'ordre públic, ⁶⁶ un capgirament de la situació que forçosament havia d'afavorir la UGT.

No creiem que aquesta política donés resultats gaire espectaculars pel que fa al traspàs d'afiliació de la CNT cap a la UGT. Tenim més constància documental de canvis en sentit contrari, malgrat els fets recents, com a conseqüència de la continuació de les coaccions; o fins crec que també es pot assenyalar la possibilitat que alguns sindicats en què els poumistes tenien majoria intentessin refugiar-se a corre-cuita als rengles confederals.

Potser per aquest clima i en un intent de comprometre els anarcosindicalistes, des de la UGT es va qualificar de «*tontería histórica*» ⁶⁷ la no inclusió de la CNT en el Govern del Front Popular format per Companys a final del mes de juny i que havia de ser el darrer de tota la guerra. Govern en què la UGT no tenia representants directes, encara que es «considerava ben representada» pels homes del PSUC.

64. 6-VII-1937. FPI AH 42-62.

65. 8-V-1937. AHN-SGC/S PS Vinaroz 13.

66. És significatiu que a 12 pobles de l'Alt Urgell desapareguessin els sindicats de la CNT just després de l'arribada de guàrdies d'assalt a final de maig, en aprofitar el moment força afiliats per donar-se de baixa cansats, segons informe de la mateixa CNT, de la mala actuació «*de los entonces mandamás de la comarca*». Carta del secretari comarcal de la Seu d'Urgell al Comitè Regional CNT, 26-VII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 918.

67. «Posiciones de la CNT». *Las Noticias*, 29-VI-1937.

La realitat catalana davant el Comitè Nacional d'Enllaç

Paral·lelament al manteniment d'aquesta situació a Catalunya, a València el 28 de juliol del 1937, Largo Caballero i Mariano Vázquez van signar en representació, respectivament, de la Comissió Executiva de la UGT i del Comitè Nacional de la CNT l'acord que creava un Comitè Nacional d'Enllaç amb aplicació a tot el territori republicà, a partir del qual, s'havien d'estructurar arreu comitès d'enllaç locals i en el camp de la d'indústria. El primer pas havia de ser forçosament l'elaboració d'un Programa d'Unitat d'Acció entre la UGT i la CNT.⁶⁸

Aquesta signatura va provocar la protesta immediata i la crítica del Secretariat Regional que el considera «incomplet»,⁶⁹ en considerar que a Catalunya la situació respecte a la CNT reunia trets propis prou importants com perquè no pogués ser emmarcada en un context més general, molt especialment en tot allò que feia referència als nombrosos conflictes que encara enfrontaven ugetistes i cenetistes i que en virtut del polèmic punt novè del pacte acabat de signar passaven a ser competència del Comitè Nacional d'Enllaç, a la vegada que, segons el màxim organisme de la UGT catalana, no s'especificaven els compromisos que políticament i econòmicament ambdues centrals acceptaven portar a terme. Evidentment, les experiències dels pactes passats d'agost i octubre del 1936 i la situació d'innació que es vivia des de maig condicionaven decisivament la perspectiva que d'aquest esdeveniment es tenia des de Catalunya. Aquesta visió era lògicament negativa, reforçada per l'accentuació de la problemàtica que des de feia força mesos enfrontava el Secretariat amb l'Executiva Nacional.

Una altra lectura negativa d'aquest pacte signat a València, en la mateixa línia del Secretariat, la féu la Federació Química poc després d'haver-se portat a terme.⁷⁰ L'argumentació donada en contra és ben exemplificadora del que es podia pensar des dels rengles del Secretariat. La crítica es fonamenta tant pel fet d'haver-se signat per l'Executiva Nacional, sense tenir en compte les federacions d'indústria, com pel mateix to de la circular que informava de la realització, que és qualificada de «*literatura anarquizante*». A la vegada es posa un èmfasi especial en la peculiaritat de les relacions amb la CNT a Cata-

68. Document de set pàgines. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

69. «Solidaridad Obrera contra la unidad de acción UGT-CNT». *Las Noticias*, 31-VII-1937.

70. Acta de la reunió del Comitè Regional de la Federació Catalana d'Indústries Químiques celebrada el 7 d'agost de 1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 507.

lunya: «*La CNT de Madrid es muy diferente*», es dirà, per considerar-se que a Catalunya era imprescindible haver signat abans un pacte de «no agressió» i posar fi als nombrosos contenciosos existents: «*Seguramente no será necesario en Valencia, pero es indispensable en Cataluña*», ja que en aquest àmbit, segons el comitè de la Regional Química i els fets que hem exposat ho demostren, és prou clara la manca de control de la direcció cenetista, que és la que signa els pactes, respecte a les seves bases que protagonitzen «*atropellos*» i condemnen els ugetistes al «*pacto de hambre*» i els tracten «*[ni] como compañeros, ni como obreros, sino que se les trata como perros*». A Catalunya, «*estamos cansados de hacer pactos, pactos que a las dos horas están rotos*»; així, no ha d'estranyar que aquesta Federació Catalana sol·licités a l'Executiva la suspensió del pacte i del funcionament del Comitè d'Enllaç fins a la celebració d'un congrés que en valorés la necessitat i les condicions.

És evident la incomoditat de la UGT catalana davant la signatura d'aquest document, signatura que s'ha produït en un moment difícil per a l'organització, tant pel constant deteriorament de les relacions amb l'Executiva Nacional largocaballerista —d'aquí ve el requeriment de portar la ratificació del pacte al Comitè Nacional— com per trobar-se en el moment àlgid el plet respecte a «la tercera central», amb l'assemblea del CADCI recentment celebrada i la de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat al cap de pocs dies. Igualment és el moment, sobretot a partir dels enfrontaments que es produeixen a Palau d'Anglesola, en què es pot parlar de trencament de relacions entre el Secretariat i el Comitè Regional de la CNT, vora tres mesos després que l'esmentada proposta de pacte feta pel Secretariat encara no hagués rebut una resposta concreta de la Confederació.

Si pel que fa a direcció les relacions s'havien enterbolit notablement entre ambdós sindicats, en l'àmbit de la indústria i de les federacions locals es prosseguia amb les habituals constants de tensió i violència. Per aquestes dates, la Federació Local barcelonina s'adreçava a l'Executiva Nacional i preguntava si a València hi havia cap fàbrica de motlures d'ulleres per poder enviar-hi els treballadors ugetistes d'aquesta especialitat, ja que «*la CNT no los deja trabajar*». ⁷¹ El primer de setembre *Vertical* es feia ressò d'un comunicat del Sindicat Metal·lúrgic «al poble treballador», en el qual es denunciaven atemptats constants a la llibertat de sindicació, incloent-hi tot seguit els noms de les empreses en les quals es coaccionava els treballadors per ingressar a la CNT. Paral·lelament proliferen els incidents a diverses poblacions com Òdena, Bonastre, Roses, Salt i Capellades. Finalment, el mes de setem-

71. Carta del 6-VIII-1937. FPI. AH 42-48.

bre s'acaba amb l'acomiadament de cinc treballadors de l'empresa Carmen Galceran de Barcelona per haver ingressat a la UGT.⁷²

A Catalunya, el Comitè d'Enllaç va estar pràcticament paralizat des del maig al setembre. S'accentuà la paràlisi, ja que el Comitè Regional cenetista havia acceptat l'aplicació a Catalunya del pacte signat a València el mes d'agost i, en canvi, el Secretariat n'havia fet una eina de combat en la pugna que l'enfrontava a l'Executiva Nacional.

El secretari de la Regional cenetista s'encarregava de recordar al Secretariat, mitjançant una carta de data 10 d'agost, la situació d'espera en què es trobava la CNT a Catalunya, mentre la UGT catalana resolía el seu contenciós amb la direcció de València. Una situació encara més complicada perquè en aquesta pugna interna de la UGT, la CNT ja feia temps que prenia partit clar per l'Executiva encapçalada per Largo Caballero, al qual no li van mancar articles elogiosos a la premsa confederal, com es pot apreciar a les pàgines de la *Soli i Catalunya* durant el mes d'octubre. Es pot afirmar fins i tot que l'òrgan confederal va acabar esdevenint «portaveu» del largocaballerisme a Catalunya, en publicar les notes que emanaven de la seva Executiva paral·lela, un cop foragitat de la direcció del sindicat, així com en fer lloc a les seves pàgines als escassos sindicats del Secretariat que li feren costat. Pel Secretariat, aquest posicionament de la CNT en un plet intern de la UGT era interpretat com una manera més de posar obstacles a la des de feia força setmanes paralizada unitat d'acció. De fet, ja feia mesos que des de les pàgines de *Solidaridad Obrera* s'argumentava la situació de fricció entre ambdues centrals a partir del diferent caire que tenia la UGT a Catalunya i fora d'ella. S'insinuava que en el cas d'actuar a Catalunya en la línia marcada per l'Executiva, els problemes minvarien. Així no és estrany que quan la nova Executiva, amb González Peña al capdavant, faci arribar una «cordial salutació» als companys cenetistes, la resposta d'aquests sigui del «*tono menos cordial posible*», segons *Las Noticias* del 5 d'octubre.

Fins que no es va resoldre el contenciós amb l'Executiva Nacional ugetista, liquidat amb la defenestració de Largo Caballero i l'accés d'un nou equip ideològicament molt més proper al Secretariat, no tornà a un primer terme el tema unitari, paral·lelament a l'apaivagament del plet amb els nacionalistes que es liquidà amb un reforçament de la UGT. La millor sintonia amb la nova direcció es posà ràpidament de manifest en ser facultat pel Comitè de Catalunya Josep del Barrio per traslladar-se a València a principi d'octubre del 1937, on havia de plantejar per primera vegada l'acatament del Secretariat del pacte UGT-CNT del juliol anterior, a la vegada que es va

72. Carta al SR del 30-IX-1937. AHN-SGC/S PS Bardelona 1.421.

fer una manifestació explícita de la voluntat d'emular-lo a Catalunya. Així, la tasca paralizada durant els darrers quatre mesos es tornava a posar en marxa, tal com reflectien els comunicats interns de l'organització de començament d'octubre, en els quals s'insta sindicats i federacions a reprendre les negociacions i la col·laboració amb els «elements sans de la CNT».

És a partir de la celebració del III Congrés del Secretariat, en un clima de pau i harmonia amb la direcció de València, que la UGT catalana va insistir sobre el punt mort en què es trobaven les relacions amb la CNT. El nou i primer president del Secretariat, Rafael Vidiella, féu una crida a la central rival, la qual no va acceptar la invitació per ser present a l'acte i, d'acord amb el pacte signat pels organismes superiors a València, anar vers la unitat d'acció en tots els àmbits. Del Barrio, per la seva banda, intentava establir un pont amb la central rival en sol·licitar públicament l'alliberament de tots els presos cenetistes.⁷³

Malgrat aquesta predisposició al respecte del Secretariat, encara calgué esperar força setmanes perquè a Catalunya la situació cristal·litzés en res de nou. Tot just acabat el magne acte ugetista, el Secretariat envià una carta⁷⁴ de to cordial al Comitè Regional de la CNT en què es remarcava que en compliment dels acords del proppassat congrés, s'instava a reprendre «relacions regulars» per anar a la constitució del Comitè d'Enllaç de Catalunya, a imatge del creat a València mesos abans.

En la reunió del mes de desembre, el Comitè de Catalunya acceptà una reunió a quatre bandes amb el PSUC, la CNT i la FAI com a pas endavant en l'acceleració dels tràmits. La premsa ugetista fou força insistent al respecte: «*Sin pérdida de tiempo a la unidad de acción*»,⁷⁵ i es feia especial esment a la redacció d'unes bases programàtiques comunes per fer-la efectiva, sempre comptant amb el vistiplau de l'Executiva Nacional, bases que ja estaven aprovades l'11 de gener del 1938.⁷⁶ El fet que al Born barceloní s'haguessin reproduït els conflictes amb els cenetistes no va interferir en el procés, ja que, si més no, ara es podia constatar que «*los incontrolados son muchos menos que antes*».⁷⁷

Tot seguit, la nova Executiva Nacional aprovà el projecte a plantejar a la CNT a principi de febrer. Obtingué una resposta positiva de l'altra central

73. *Las Noticias*, 16-XI-1937.

74. 25-XI-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 162.

75. *Las Noticias*, 7-XII-1937. Igualment els editorials dels dies 7 i 8-I-1938.

76. *Bases aprobadas para la constitución del Comité de Enlace CNT-UGT*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.444.

77. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona*, 1/16-XII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

dues setmanes després, malgrat l'afirmació de García Oliver en el sentit que a la CNT «no existía nada ni preparado ni estudiado».78 El Secretariat era prop d'aconseguir l'objectiu que perseguia de feia força temps. Finalment, *Las Noticias*, després d'una campanya amb editorials diaris al respecte, podia ressaltar a les seves pàgines el 9 de març: «El camino de la unidad está abierto», ja que tres dies més tard s'havia de signar el pacte a escala catalana. Les mateixes paraules que pronuncià Frederica Montseny a la Monumental ara ocupaven la primera plana de l'òrgan ugetista, només que amb disset mesos de repetits fracassos enmig: «¡Una gran victoria! La unión del proletariado es un hecho», per afegir tot seguit un triomfant editorial titulat «La UGT y la CNT íntimamente unidas».79

Paral·lelament, i potser posant en relleu la manca de fe en una possible solució, el secretari general Miquel Ferrer va recomanar per carta⁸⁰ al comissari general de la Subsecretaria d'Armament, el socialista Anastasio de Gracia, quatre ugetistes que treballaven al port barceloní i que estaven amenaçats pels cenetistes, com a candidats a formar part de la seva escorta. Aquesta carta posava en evidència el fracàs de la UGT, després d'haver perdut en els primers moments de la guerra el control sindical del port, en l'intent de reconquerir-lo, malgrat haver destinat quantitats importants de diners a sostenir unes desenes de portuaris perquè fossin l'eix de la reconstrucció de la presència ugetista en aquest àmbit.⁸¹

Darrer acte, darrer fracàs. El Comitè Permanent d'Enllaç

Finalment, el 12 de març del 1938, més de mig any després d'haver-se signat el pacte a València entre els màxims organismes d'ambdues sindicals, aquestes van decidir crear a Catalunya un Comitè Permanent d'Enllaç a partir d'un Programa d'Unitat d'Acció entre la CNT i la UGT a Catalunya que donava cos a l'acord.⁸² Per portar-lo a terme es comptà amb el suport explícit de l'Executiva ugetista i del Comitè Nacional cenetista.

Encara no s'havia de començar a treballar immediatament per la unitat a Catalunya ja que, malgrat que aviat es publicà a la premsa tant el programa i

78. García Oliver, J.: *El eco de los pasos*. Barcelona, 1978. Pàg. 480.

79. *Las Noticias*, 13-III-1937.

80. 26-II-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 527.

81. Segons la *Memoria del Secretariado* (AHN-SGC/S PS Barcelona 2.619) fins al 31-IX-1937 s'havien gastat per aquest concepte 235.120 PTA, és a dir, un 11% del capítol de donatius recollits en l'apartat econòmic de la *Memòria*. El subsidi era de 30 PTA/setmanals; carta del Sindicat d'Obrers del Port al SR, 10-VI-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

82. Document de quatre pàgines. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

les normes per constituir arreu comitès amb la mateixa finalitat, la ratificació definitiva de l'acord i la constitució del Comitè català encara s'ajornà unes setmanes, tant pels recels mutus com perquè va coincidir amb una ofensiva rebel sobre Catalunya, amb moments de gravetat per a la integritat de les línies republicanes. Tot i que novament es publicaren molts editorials al respecte i fins i tot es varen fer al·locucions conjuntes UGT-CNT a les ones de les emissores dels sindicats per insistir sobre el tema, la pràctica dels acords sempre portà un ritme més lent.

Així, el Comitè d'Enllaç no va ser constituït fins al 21 d'abril del 1938. A la CNT li correspongué la presidència i la vicepresidència, mentre que la secretaria i la vicesecretaria van ser per a la UGT. Per les mateixes dates, el Secretariat envià una circular a les seves seccions per fer un cens de tots els conflictes pendents amb la CNT, que ara s'havien, en principi, de posar en vies de solució. Segons la premsa del moment, el proletariat va assolir la seva millor arma: la unitat. Però ara, després de més de dos anys de guerra, els rebels ja havien dividit la zona republicana en dues i havien ocupat les primeres poblacions catalanes.

El Primer de Maig del 1938 es va preparar en aquest context. En les instruccions per preparar els actes commemoratius es feia esment de la necessitat «*que para terminar con las competencias nefastas, [cal] preparar la unidad sindical, evitando rozamientos y coacciones*». Igual que en anteriors ocasions d'hipotètics avenços unitaris, l'eufòria contrastava vivament amb la realitat i es continuaven denunciant violacions de la llibertat de sindicació, a la vegada que de tant en tant traspuaava el que s'entenia per «unitat d'acció», tant per a uns com per als altres: l'hegemonia, mitjançant l'absorció o l'anul·lació de la central rival. Així, els ugetistes, en aquest cas, després d'afirmar que «*la unidad de acción no debe despertar ningún recelo*» no s'estan d'afirmar que és un pas previ per a la formació d'una central i un partit únics del proletariat, que no havien de ser altres que la UGT i el PSUC.⁸³ És possible un testimoni més eloqüent de com eren entesos els comitès d'enllaç? Si més no, se'ls veia com una plataforma des de la qual desgastar les bases cenetistes, cosa que havia de permetre avançar cap a l'anelhada hegemonia. Malgrat aquests pressupostos, Miquel Ferrer s'atrevia a estranyar-se de les reticències que segons ell tenien els cenetistes davant d'aquest projecte de «possible i convenient fusió».⁸⁴ Lògicament, cap referència plenament explícita a aquesta hipòtesi no es troba a les pàgines dels

83. *Las Noticias*, 13-VII-1937.

84. «A propósito de la unidad orgánica de las dos centrales sindicales CNT-UGT». *Las Noticias*, 26-VII-1937.

òrgans de premsa ugetistes, si bé a la documentació interna es pot apreciar amb més claredat aquesta intenció:

«(...) las doctrinas de Bakunin no son ninguna cosa realizable. Son sencillamente la negación de todo, son el caos, por eso si nosotros sabemos trabajar dentro de los Comités de Enlace iremos adquiriendo posiciones y llevaremos a nuestros compañeros cada día más cerca de las doctrinas de Marx. Mirar que antes los compañeros de la CNT eran enemigos declarados de actuar en política y ahora ya han entrado».⁸⁵

A partir d'aquest moment i durant ben bé els sis mesos següents comencen a sorgir a Catalunya els comitès d'enllaç, amb programes d'acció comuna, normalment després d'haver-se intentat solucionar els contenciosos que ambdues centrals mantenien en l'àmbit d'actuació del Comitè. El Comitè català es va constituir a final d'abril del 1938 amb la representació de la UGT següent: Miquel Ferrer, com a secretari, Josep Moix, com a sotsecretari, i Tomás Molinero i Fulgenci Hernández, com a suplents; és a dir, una representació del més alt nivell en estar formada per quatre membres del Secretariat. La CNT va delegar la seva representació en Josep Jiménez, que esdevingué president; Ramon Porte, com a vicepresident, i Alfons Nieves i Antoni Pellicer, com a suplents. En principi, s'acordà mantenir reunions bi-setmanals.

Malgrat el caire inicial que prenia el Comitè d'Enllaç no es pot afirmar, a partir de l'anàlisi de les actes, que les funcions fossin gens executives. Es va dedicar sobretot a preparar informes, aprovar les actes de constitució de tots els comitès d'enllaç que li eren subsidiaris i, molt especialment, a distribuir entre aquests comitès tots els afers que es considerava que eren del seu àmbit de decisió. Destaca la seva manca de voluntat a l'hora de prendre compromisos o actuar executivament, ja que va centrar el seu marge d'actuació en contenciosos de poca importància, com el presentat per la indústria gastronòmica de Sabadell respecte dels problemes davant la creació de menjadors populars, en enfrontar-se ambdues sindicals per la militància sindical que havien de tenir els directors i cuiners.⁸⁶ Aquest tipus d'activitat, que podem qualificar de secundària, es reflectí igualment en l'assistència dels membres

85. *Llibre d'Actes de la Federació Comarcal de Tarragona, 25-X-1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 368.

86. *Informe del Sindicato de las Industrias Alimenticias. Sección Gastronómica, al Comité de Enlace UGT-CNT de Barcelona, 10-VIII-1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

del Comitè a les seves reunions: de les 23 actes de què tenim coneixement,⁸⁷ són comptades les ocasions en què no es registra alguna absència. També era habitual el canvi de representants. La UGT ben aviat va cedir la seva representació a dirigents de segona fila com els membres del Comitè de Catalunya Xargayó (Telèfons) i Ginestà (Vestit), com a mostra evident de l'escassa entitat dels assumptes que allí es debatien.

Un dels punts que cal considerar fonamental a l'hora d'entendre el desençís que provocà la gestió del Comitè fou la voluntat cenetista de mantenir el Consell Econòmic Confederal i de no entendre'l com un centre d'estudis, tal com pretenia la UGT, segons un polèmic article a la premsa confederal,⁸⁸ sinó com un organisme de centralització econòmica. Aquesta voluntat xocava frontalment contra l'esperit del pacte. El primer d'agost la UGT va proposar que el Consell no tingués atribucions a Catalunya, on tampoc no s'haurien d'aplicar els acords del Ple d'Economia Confederal realitzat a València. Tota aquesta problemàtica provocà un intercanvi d'acusacions que van paralitzar la tasca del Comitè al llarg del mes d'agost. Indubtablement, per la UGT, en aquesta polèmica que es va allargar fins a setembre, el sistema econòmic establert era un punt innegociable davant les reticències que encara mostraven els cenetistes.

A aquest aspecte s'hauria d'afegir immediatament la ruptura en les negociacions portades a terme en el Comitè d'Enllaç per aconseguir un posicionament comú davant l'Onze de Setembre que s'apropava, una jornada d'especial valor si tenim en compte el caire que prenién els esdeveniments militars per a les forces republicanes. El 7 de setembre, en el decurs de la reunió preparatòria dels actes commemoratius, la UGT es va retirar en no acceptar el text que la CNT volia presentar a Companys amb motiu de l'efemèride. És de suposar que com a conseqüència d'una frase que feia referència a la necessitat d'un govern d'unitat, és a dir, a l'ingrés de la CNT en el Govern de la Generalitat, del qual ja feia setze mesos que n'era al marge. En definitiva, la commemoració, un cop més, no comptà amb la presència unitària de les dues centrals. D'aquesta manera gradual, el Comitè d'Enllaç perdé eficàcia i esdevingué un organisme més, molt allunyat dels seus pressupostos inicials. Paral·lelament s'ha de constatar que també es produí un notable fracàs a l'hora d'intentar estendre el Comitè d'Enllaç a l'àmbit agrari per la reiterada negativa de la Unió de Rabassaires, l'organització més important del camp català, d'apropar-se a la FCTT i als sindicats agrícoles de la CNT i formar el consegüent Comitè.

87. Entre el 20-IV i el 3-X-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

88. CNT, I-VII-1938.

Pel que fa a l'extensió arreu del país dels diferents comitès d'enllaç, no crec que es puguin donar criteris generals al respecte, ja que la formació o no i el funcionament, en el cas de ser posat en marxa, varià notablement d'un cas a un altre. Els condicionaments locals tornen a ser aquí decisius, tant pel que fa a indústria com a localitat. En una enquesta realitzada per la Regional cenetista entre les comarcals en el mateix moment d'anar a la creació de comitès d'enllaç arreu del país,⁸⁹ les respostes inclouen no menys de cinc adjectius diferents per qualificar l'estat de les relacions amb els ugetistes. Van des del «*buenas*» d'una dotzena d'elles, a quatre en què són qualificades de «*regulares*». Afegeix l'Anoia que els ugetistes «*no son verdaderos socialistas*», perquè tenen «*un fondo reaccionario*». Al costat d'aquesta categoria tindriem les quatre qualificades amb un «*término medio*» o «*así, así*» (Barcelona), per tot seguit adjectivar-se aquelles dues en què les relacions són més tibants: «*bastante reservadas*» (Alt Urgell i Baix Empordà) i absolutament inexistentes en una comarca en què la resposta a l'enquesta va ser «*ninguna*» (Priorat).

El Comitè de Catalunya, en la resolució de la reunió de la primera quinzena d'octubre, insistia en la necessitat de crear comitès d'enllaç a tots els àmbits, ja que nombroses federacions d'indústria encara no els havien constituït i en alguns en què funcionaven es tenien molts problemes. Pel que fa al Comitè d'Enllaç Metal·lúrgic, per l'agost encara no tenia un local propi tal com s'havia estipulat i ni tan sols havia constituït la caixa que li permetés un funcionament econòmic autònom, a la vegada que les tasques havien estat mínimes i de no gaire importància. Aquest comitè feia les reunions al local de la Regional cenetista del ram, la qual cosa representava una «coacció moral» per als representants de la UGT, i implicava que tot sovint la correspondència els arribés oberta. El clima de desconfiança era ben palès en el si del comitè, ja que segons els ugetistes els delegats de la central rival «*cuando no les conviene, lo tiran todo por tierra*».⁹⁰ Paral·lelament a situacions com les exposades, *Las Noticias* insistia en la necessitat de donar al Comitè d'Enllaç català un impuls més gran, en un moment en què la inacció ja era ben palesa en unes actes de les seves reunions, algunes de no més de deu línies, que reflectien a bastament l'evident manca de contingut i d'executòria de la seva tasca.

89. *Estadística Sindical y Política. CRT Cataluña. Sección comarcas. VIII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 918.*

90. Es tractava del problema habitual de substitució d'uns treballadors quan aquests eren mobilitzats. En aquest cas, sis cenetistes de Vilanova que volien ser substituïts per les seves companyes i no per afiliats a la UGT. *Acta del Comitè de la Federació Regional Metal·lúrgica UGT, 6-VIII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 618.*

En conseqüència, la manca de progressos i una conflictivitat sindical enquistada continuaven sent el tret fonamental de les relacions entre ambdues sindicals. En un dossier que té per nom *Conflictos entre UGT i CNT per atemptats a la llibertat de sindicació*, del juliol del 1938,⁹¹ es posa en relleu el manteniment dels mateixos problemes que s'arrossegaven des de feia molts mesos a Barcelona, Salt, Mollet, Navàs i Sabadell, on encara eren acomiadats treballadors ugetistes per pertànyer a aquesta central.

A final d'octubre del 1938 havien passat sis mesos des de la posada en funcionament del Comitè d'Enllaç i el balanç forçosament no podia ser positiu davant la manca de capacitat de resolució d'un organisme que cada vegada tenia una existència més precària i no aconseguia posar en vies de solució cap dels contenciosos entre ambdues centrals, a part de la perpetuació dels conflictes al voltant de la llibertat de sindicació i la manca de fe cenetista en la política econòmica portada a terme des de la Generalitat. Malgrat que la premsa ugetista tornés a fer un esforç durant la darrera setmana d'octubre, en què omplí les seves pàgines d'articles i declaracions que intentaven demostrar la voluntat unitària tradicional dels anarcosindicalistes (es retrocedia en el temps fins al mateix Salvador Seguí), la batalla de la unitat d'acció ja estava perduda.

Un darrer testimoni reflecteix perfectament la situació de final del 1938. En la reunió del Comitè de Catalunya de la primera quinzena de novembre, el representant ugetista en el Comitè Ginestà qualificava les seves activitats de «quasi nul·les».⁹² ¿Es pot trobar un testimoni més eloqüent del fracàs de la gestió d'aquell organisme? No ha d'estranyar que el sempre entusiasta portaveu ugetista afirmés quant a la unitat d'acció en una data tan tardana i significativa com el 24 de desembre, poques hores abans de l'inici de la definitiva ofensiva rebel sobre Catalunya, que anar cap a la unitat sindical era «precipitar los acontecimientos (...) nosotros no somos partidarios de ir a la fusión inmediata de las dos centrales».⁹³ Tot això quan havien transcorregut prop de trenta mesos des que es començà a plantejar la qüestió i s'havien signat tres pactes al respecte.

91. 28-VII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 386.

92. *Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya celebrada a Tàrrrega els dies 9 i 10 de novembre de 1938*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.256.

93. «Nuestra posición sobre el problema de la unidad sindical». *Las Noticias*, 24-XII-1938.

III

SINDICATS I GUERRA

LA NOVA FUNCIO DELS SINDICATS.
UN SINDICAT «CARA A LA GUERRA»

Tal com s'ha demostrat, la UGT de Catalunya esdevingué, a partir de l'estiu del 1936, una força sindical que enquadrava una part molt considerable de la classe treballadora catalana, incloent-hi amplis sectors de les classes mitjanes que també s'havien incorporat al sindicat, a conseqüència de la sindicació obligatòria o bé per aixoplugar-se en uns moments difícils per a ells com a classe. Aquest canvi va permetre superar la feblesa del període anterior, feblesa que en paraules dels seus rivals confederals determinava una UGT «*fantasma, corriente, neutra, amorfa, inútil*»¹ fins a l'inici de la Guerra Civil. El creixement anà acompanyat per l'assumpció pel sindicat d'un ampli ventall de responsabilitats que van desbordar el seu marc habitual d'actuació. En aquest capítol intentarem veure tant les noves, nombroses i importants funcions que assumí la UGT des del juliol del 1936 com si el sindicat reeixí en l'intent d'aconseguir mobilitzar la seva àmplia afiliació per assolir les fites que, com a conseqüència de les noves responsabilitats adquirides, havia d'afrontar.

DE FORÇA SINDICAL A APARELL D'ESTAT

A conseqüència de l'esclat bèl·lic i de totes les transformacions socials que s'esdevingueren, el sindicat veié profundament transformades les seves atribucions habituals de defensa del lloc de treball i millora de les condicions laborals, i passà a ser una organització d'àmplies responsabilitats polítiques (amb participació directa a les tasques de govern), econòmiques (amb implicació en parcel·les fonamentals com la gestió de la vida econòmica i del pro-

1. *Solidaridad Obrera*, 31-III-1937.

cés productiu i del món del treball)² i fins i tot militars (primer amb l'enviament de milícies al Front en els primers moments del conflicte i després amb la constitució d'aquestes milícies en unitats regulars de l'Exèrcit Popular).³ Així, en qüestió de setmanes s'havia passat a exercir àmplies responsabilitats que poc abans eren competència de l'aparell d'estat republicà.

En el seu primer número, el desembre del 1936, el *Butlletí de la Indústria Química* ja reflectia que el paper a jugar pel sindicat havia canviat en poc temps de manera molt considerable i anunciava que «les reivindicacions socials, les lluites d'ordre econòmic, que eren l'objectiu primordial dels moviments socials abans del 19 de juliol, s'han acabat. Per tant, no tenim ja reivindicacions a defensar o a imposar. Per aquesta part, la lluita està acabada». S'encetava una nova etapa en la vida dels sindicats en general i de la UGT en particular, ben diferent de totes les experiències anteriors.

La UGT, ara, havia de posar tots els esforços a mobilitzar el màxim de recursos possibles per posar-los al servei de la causa suprema: guanyar la guerra. «Tot cara a la guerra» fou el lema que va impulsar el Secretariat per a tot el període bèl·lic a partir del ple de comarcals de principi de novembre del 1936, però es posà l'èmfasi en que «la nostra única preocupació és la d'organitzar, estructurar i ordenar la vida econòmica de Catalunya» com a eix al voltant del qual portar a bon terme tota la tasca a la qual el sindicat havia de fer front. En aquell acte, Antoni Sesé ja va afirmar que «la rereguarda nostra, la classe obrera en general, no sent amb intensitat l'inquietud que en si porta la guerra»⁴. Aquesta constatació reflecteix el que fou un dels problemes fonamentals als quals s'hagué de fer front fins al 1939. Era evident que per aconseguir que l'esmentat lema es plasmés en la realitat, calien

2. La UGT tenia representació directa en els organismes següents de caire econòmic: Consell d'Economia, Consell d'Agricultura, Consell General d'Assegurances, Consell General d'Assegurances Socials, Institut d'Adaptació Professional de la Dona, Conferència per a l'Aprofitament de les Riqueses Naturals de Catalunya, Consell Superior del Crèdit i de la Banca i Comissió Mixta d'Administració i Control de la Propietat Urbana de Barcelona.

3. El mateix 24 de juliol del 1936 sortí cap al front d'Aragó la columna Del Barrio PSU-UGT o Carles Marx, que fou reorganitzada a la tardor per convertir-se en les Brigades Mixtes 122, 123 i 124 de la 27 Divisió amb un total de 10.000 homes. Aquesta divisió després fou la base del XVIII Cos d'Exèrcit al qual es van afegir la 60 i 72 Divisions. Tant la 27, emblemàtica per a la UGT catalana, com el cos d'exèrcit van estar sota el comandament del secretari general de la UGT Josep Del Barrio. Durant el III Congrés de la UGT es va declarar la presència al front d'uns 60.000 ugetistes. Durant tota la guerra, la UGT fou una ferma defensora de la militarització de les milícies i de la formació de l'Exèrcit Popular. Igualment, els sindicats es van encarregar de la instrucció premilitar de llurs afiliats.

4. *Acta del Ple de Comarcals*. Barcelona, 5-XI-1936». AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210.

forçosament renúncies i sacrificis de tots els membres del sindicat, alhora que una situació tan transcendent també requeriria unes àmplies dosis de voluntarisme de les desenes de milers d'afiliats per aconseguir, en tots els nombrosos àmbits d'actuació del sindicat, els objectius prefixats. Es tractava de transmetre a les masses «l'esperit revolucionari» necessari perquè l'esmentada màxima de «Tot cara a la guerra» fos una realitat. En quina mesura la UGT va aconseguir transformar afiliats en militants ens ajudarà a aclarir el seu paper en el període d'estudi.

Encara que el concepte «revolucionari» no tenia en aquells moments una única lectura, ben aviat fou evident per als homes del Secretariat, si bé no per a una part significativa del sindicat, que en aquells moments es vivia una etapa de revolució democràtica i no de revolució proletària. Aquesta interpretació condicionaria la seva actitud a partir del mateix estiu del 1936 en aspectes tan fonamentals com la posició a adoptar davant la petita burgesia, el Govern de la Generalitat o la gestió econòmica. Agustí Arcas, al capdavant de la Federació Local de Barcelona, era ben clar quan afirmava «que no lluitem per la dictadura del proletariat, sinó que ens defensem d'una agressió infame del feixisme internacional, defensant la República, la democràcia i la pau».⁵

El mateix Josep del Barrio ja planteja en els primers moments del conflicte la nova situació davant la qual es troba el sindicat, força diferent a l'habitual:

«Teníamos que mantener y reforzar a toda costa la unidad de acción establecida y, conjuntamente, resolver con toda rapidez y seguro acierto los grandes problemas que la victoria alcanzada traía consigo y controlar, encabezar y dirigir el imponente movimiento de masas trabajadoras en general y del proletariado en particular, hacia los objetivos que les eran comunes, justificar con hechos concretos las razones que asistían a la pequeña y mediana burguesía que en su gran mayoría se habían sumado a la acción antifascista general y que debían seguir enfrentándose a las partes de su clase preponderantemente reaccionarias y por tanto capituladoras; establecer un nuevo orden revolucionario, reorganizar y poner en marcha la vida económica, reanudando e intensificando el trabajo en las empresas y en el campo; convertir en industrias de guerra aquellas que las necesidades de lucha, que ya se veía sería larga, impusieran; reclutar, estructurar

5. Arcas, A.: *La Federación Local de Sindicatos de Barcelona cara la guerra*. Edicions UGT. Barcelona, 1938.

y poner en activo inmediatamente unas nuevas fuerzas de orden público; reclutar rápidamente voluntarios que debidamente organizados en columnas equivalentes a unidades militares salieran con urgencia de Barcelona para ir a localizar, establecer contacto y enfrentarse con las fuerzas militares fascistas que se habían impuesto en gran parte de Aragón, etc. etc.»⁶

Davant una declaració com aquesta, ¿hi pot haver cap dubte de l'abast asolit per les responsabilitats que passaven a exercir els sindicats i el caràcter nou d'aquestes? Un molt significatiu punt de referència ens el dóna la nombrosa correspondència que enviava, i sobretot rebia, el que esdevingué l'home-eix al voltant del qual s'estructurà i funcionà la UGT catalana durant la Guerra Civil: el secretari d'Organització Tomás Molinero.

El contingut de les cartes⁷ que rep aquest membre del Secretariat és una demostració evident de l'enorme poder acumulat a les mans dels sindicats i la diversitat de parcel·les en les qual l'exerceixen. Els ciutadans-afiliats s'hauran d'adreçar al sindicat tant per aconseguir un permís d'arma com un passaport, una recomanació per servir en una unitat determinada de l'exèrcit (normalment lluny de primera línia) com permisos de circulació, automòbils i llibertats de detinguts ugetistes (encara que haguessin estat empresonats per una qüestió tan poc política com un crim passional). S'ha de tenir present que per a qualsevol ascens o canvi de destinació es produïa la pertinent consulta d'antecedents al sindicat per part de l'exèrcit (tal com es feia respecte al SIM pel que a ell li pertocava). També era el sindicat l'instrument que emetia els tan imprescindibles avals de tot tipus que eren necessaris en aquell moment: des dels que se sol·licitaven per viatjar per la zona lleial com els que calien per tenir a casa un aparell de ràdio. Lògicament, en el món del treball el seu paper era bàsic, ja que, a part de la intervenció directa en la gestió econòmica, el sindicat era també on s'havia d'anar per intentar evitar uns acomiadaments o per cercar una col·locació o bé una pluriocupació. Igualment era el sindicat la porta a què s'havia de trucar per aconseguir entrevistes amb alts càrrecs de l'administració autònoma o republicana o fins i tot, arran del nombrós patrimoni immobiliari que les confiscacions proporcionaven, el lloc a partir del qual es podia aconseguir un habitatge o «una porteria amb sou». ¿Cal prosseguir amb més exemples?

6. Del Barrio, J.: *Relatos. Acontecimientos vividos durante la Guerra Civil*. (Text mecanografiat). CEHI. Pàgs. 1-2.

7. Les línies següents s'han confeccionat a partir de la nombrosa correspondència localitzada a la FPI i al AHN-SG/S.

Si la correspondència rebuda i emesa per Molinero ens ha estat útil per apreciar els ressorts de poder que es concentraven a les mans del Secretariat, bo serà també fer una llista de totes les activitats que havien d'afrontar les seves seccions. Mitjançant aquestes es reflectien no tant els ressorts de poder com els àmbits i parcel·les d'actuació sindicals. En la majoria de casos es tracta de recaptés econòmics (obligatoris, semivoluntaris o voluntaris), que també ens ajudaran a valorar l'actuació voluntarista o no, «petita expressió de l'esperit antifeixista» segons el Secretariat,⁸ de sindicats i llurs afiliats durant la Guerra Civil; cosa que ens ha de permetre entendre millor les dificultats econòmiques que passaven els uns, sindicats, i els altres, afiliats.

En primer lloc, podríem parlar d'actuacions estretament lligades a l'actuació mateixa del sindicat com, per exemple, els segells que es van editar «Pro acomiadats del transport i del port» i per al Comitè de Víctimes de les Jornades de Maig, com també el constant degoteig de localitats i llotges que eren ofertes per federacions i sindicats quan organitzaven festivals, esdeveniments esportius i curses de braus, per raons ben diverses. Igualment l'emissora i l'Hospital de Sang⁹ que tenia el sindicat reclamaven tot sovint el suport dels ugetistes, com era habitual que ho fes el sempre deficitari òrgan *Las Noticias* o fins i tot el mateix Secretariat, que va emetre segells amb la intenció de reduir el dèficit que arrossegava.

Part dels esforços que havia de fer el sindicat se centraven a ocupar el lloc que les mancances de l'aparell d'estat republicà tenia en el terreny militar. Ben aviat hi hagué un Dia d'Haver per a les Milícies i també per a les Milícies de la Cultura. Es van fer nombroses campanyes per millorar la situació dels soldats al front (Hivern al Front, Roba d'Abric al Front, Pro Roba del Combatent, Nit de Traspàs d'Any al Front, o bé Roba Interior al Front d'Aragó, impulsada pels metal·lúrgics, etc.). A Igualada, per exemple, l'abril del 1938 s'establí un dia d'haver obligatori per a la campanya dels «10.000 voluntaris». També van tenir el seu recapte les Brigades Internacionals i l'Onze de Setembre del 1937 es féu un Recapte pro Combatent. Tota aquesta atenció als aspectes militars es va veure ampliada el 1938, tant per l'acord del III Congrés en el sentit que els sindicats apadrinessin unitats militars com per la crida de nombroses lleves davant les quals el sindicat estava obligat a proporcionar «sabates, plat, cullera i manta». La FETE, per exemple, destinava 200 pessetes per equipar cada un dels reclutes. Banca i Borsa fou des de bon principi la federació que s'havia distingit per proporcionar un millor

8. *Memòria del III Congrés*. Pàg. 15. AHN-SGC/S PS Barcelona 2.619.

9. La UGT va gestionar, mitjançant la FLB, l'antic Hospital Francès i un dispensari al Passeig de Gràcia núm. 44.

equip als seus homes: un parell de sabates, dos vestits interiors, dues tovallolles, sis parells de mitjons, sis mocadors i una armilla de pell. Aquesta col·laboració en el terreny militar es va veure també reflectida en el Comitè Pro Instrucció Militar o bé en el recapte Pro cuirassat *Espanya*, entre altres.

Altres àmbits d'intervenció els trobem assistencialment: ja s'ha fet esment de l'Hospital de Sang, i s'ha d'incloure en aquest apartat la Creu Roja (quota fixa), el Socors Roig Internacional, l'Ajut Infantil a Rereguarda, l'Associació de Mutilats de Guerra, la Setmana de l'Infant, la campanya per aconseguir ambulàncies i els festivals Pro Fills de Combatents. També una part important de l'activitat es dedicà a l'àmbit cultural, amb campanyes d'alfabetització, per aconseguir llibres per als hospitals, o bé l'important Ajut Cultural a la Rereguarda (amb quota obligatòria per als afiliats a la FETE). Altres campanyes i activitats van tenir com a nexa la solidaritat amb altres zones republicanes, per exemple, l'Ajut a Euskadi o la campanya Pro Madrid.¹⁰

Ja s'ha remarcat la importància que va tenir per a la UGT catalana el ple de comarcals celebrat a final del 1936. En el seu decurs es llançà el lema «Tot cara a la guerra». En aquell acte es declarà tenir enquadrats 475.000 afiliats i més de 800 sindicats. En aquestes xifres, els homes del Secretariat creien veure reflectits els dividends del que qualificaven una «política justa», en relació amb la tasca duta a terme fins aquell moment, basada molt especialment a fer de fre al que llavors s'anomenaven «exageracions», «demagògia ultrarevolucionària trostkista» o bé «infantilisme revolucionari», davant els quals el Secretariat estava disposat a esdevenir un ferm baluard. Igualment, en el decurs del ple també es van donar deu consignes per «encaminar la victòria», plantejaments aquests que conjuntament amb el discurs d'Antoni Sesé en el míting celebrat al Price el 20 de desembre del mateix any permeten extreure la línia d'actuació que voldrà seguir la UGT a partir d'aquest moment i durant tota la guerra (amb poques diferències amb el Pla de la Victòria PSU-UGT d'abril del 1937). En concordança amb la nova situació, es tractava de centrar la tasca del sindicat a donar suport al Govern vers l'objectiu de la victòria militar i encarregar-se que a la rereguarda es treballés més i millor, ajornant tots els altres plantejaments per a després de la fi del conflicte:

10. Segons la *Memòria* que el SR presentà davant del III Congrés, fins aquell moment les despeses pels conceptes que han estat esmentats assolien les xifres següents: milícies 458.267 PTA, hospitals de sang 39.432 PTA, equipament per a les milícies 39.432 PTA, Kosmosol 4.077 PTA, Socors Roig 9.417 PTA, Exèrcit Popular 25.000 PTA i ajut obrer al port 235.120 PTA.

«Avui, actualment, els sindicats no poden preocupar-se de les reivindicacions immediates dels obrers, dels seus afiliats, han de preocupar-se de les necessitats generals del país, (...) de la guerra. Els sindicats en aquesta etapa precisa, són els organismes que han d'organitzar tot el país per a la guerra, (...) han d'estructurar i organitzar totes les forces morals i materials del país per a la guerra (...). I són els sindicats, (...), els que han de fer que aquest poble s'elevi sobre les seves mires particulars, de professió o de grup».¹¹

En cap moment no es va parlar de «societat futura» i Sesé, fins i tot, criticà els sindicats per preocupar-se'n massa i, en conseqüència, girar-se d'esquena a la guerra. Primer caldria guanyar sobre el camp de batalla, que comprenia tant la primera línia com la rereguarda, la possibilitat de gaudir-ne: «*Sacrifiquémonos por el porvenir*».¹² La peremptòria realitat sempre s'imposaria, i es parlava fins i tot d'aconseguir que la CNT fes el mateix. Hi hagué, doncs, una política d'atracció cap a la petita burgesia i aviat se'ls qualificà dels «nostres aliats naturals». A la vegada, s'evitaven les col·lectivitza-cions forçoses i es tractava de racionalitzar i incrementar la producció, controlar els salaris, etc. Tot aquest plantejament havia d'anar acompanyat d'una UGT cada cop més forta a partir d'unes bases més disciplinades, conscienciades i voluntaristes i d'uns quadres que, a tots els nivells, exercissin més i millor la tasca decisiva que tenien encomanada.

Els sindicats, emprant la sindicació obligatòria, voldran «sindicalitzar» la societat, controlar-la i posar sota la seva responsabilitat àmbits d'actuació completament nous que mai no havien estat sota la seva dependència. Un primer pas per aconseguir aquests objectius fou enquadrar en els seus regles la majoria del món del treball i, un cop fet, disciplinar aquests nous afiliats per aconseguir els objectius assenyalats. Finalment, i com assenyala Pere Gabriel,¹³ els sindicats van poder assolir la vella aspiració de representar tots els treballadors, i en aquest cas tot el món del treball; si més no, de parlar en nom seu encara que al darrere hi hagués àmplies franges de treballadors al marge de tota militància, malgrat que portessin el carnet a la butxaca.

El repte de la UGT era tirar endavant aquestes directrius amb una central que havia esdevingut en poc temps, per primer cop en la seva llarga història, una veritable organització de masses a Catalunya, amb part dels afiliats que hi havien ingressat per plantejaments ben diferents als de l'esperit de sa-

11. *Treball*, 22-XII-1936.

12. UHP (Vic) núm. 2, 13-XI-1937.

13. Gabriel, P.: «Sindicalismo y sindicatos socialistas en Catalunya. La UGT 1888-1938». *Historia Social* núm. 8. València, 1990.

crifici i de disciplina que el sindicat i els seus dirigents volien impulsar. A aquesta afiliació massiva no conscienciada cal afegir el fet que uns plantejaments rígids, com els que des d'ara s'anaven a impulsar, són perfectament assumibles en una organització de pocs membres, però sempre es fan més flexibles si aquesta organització creix d'una manera considerable, com era ara el cas. Així doncs, la voluntat manifesta dels Sesé, Del Barrio, Molinero i altres de convertir els sindicats, i la UGT, en l'eix de la victòria no havia d'estar mancada de problemes.

La sindicació obligatòria promulgada per la Generalitat pel Decret del 27 d'agost del 1936 va ser defensada tant per ugetistes com per anarcosindicalistes. La voluntat d'hegemonia d'aquestes dues centrals en el món sindical ja havia estat posada de manifest durant tot l'any 1936 i fins i tot des de la darrerria de l'any anterior. D'una banda, per la pressió exercida sobre l'important sindicalisme autònom que hi havia a Catalunya perquè ingressessin en una d'elles, com també per l'oposició total i absoluta mostrada davant els antics sindicats dependents del BOC per aconseguir la unitat sindical. Amb l'esclat del conflicte i les transformacions que paral·lelament es posen en marxa, els sindicats, tal com s'ha fet esment, voldran ampliar les seves quotes de poder en àmbits que fins llavors els havien estat vetats. El mateix 6 d'agost es podrà llegir a *Treball*: «La UGT i la CNT han de tenir una intervenció directa en la nova ordenació de la vida industrial de Catalunya». D'aquí aquesta convergència entre ugetistes i cenetistes per forçar la sindicació obligatòria, per esdevenir hegemòniques i liquidar alhora el sindicalisme autònom. Ja durant el mateix mes de juliol es podrà llegir a *Treball* la necessitat de trobar una solució a la qüestió del sindicalisme autònom i es declarava una veritable croada en contra per «escombrar-los fins que no en quedi rastre». ¹⁴ Una croada que es justifica per la necessitat de donar a aquests sindicats un caire revolucionari que se'ls nega. Paral·lelament, es llança una forta campanya contra tots els que resten al marge de qualsevol sindicat, els «inorganitzats», els quals també són l'objectiu fins que s'aconsegueixi que no resti «ni un sol obrer sense sindicat». ¹⁵ La sindicació obligatòria fou, doncs, la mesura desitjada per assolir aquests objectius.

Un sindicat «cara a la guerra»

És evident que davant la ja explicitada «nova funció dels sindicats», la UGT haurà d'esmerçar totes les energies a tirar endavant les nombroses atri-

14. *Treball*, 29-VII-1936.

15. *Treball*, 30-VII-1936.

bucions que ara tenia a les mans. Per aconseguir aquest objectiu comptà amb desenes de milers d'afiliats, ja que havia assolit en poc temps una xifra que com a mínim multiplicava per tretze el màxim d'afiliació ugetista a Catalunya en qualsevol altre període des del ja llunyà 1888. De la mesura en què el sindicat aconseguís o no mobilitzar i empènyer els milers d'afiliats vers una actuació militant i conscient, que seguís en els llocs de treball les directrius del sindicat havia de dependre, en bona part, l'èxit o el fracàs de l'actuació de la UGT en la cabdal tasca a la rereguarda.

Els sindicats, per aconseguir llurs objectius, van acceptar de bon grat, sense fer cap reflexió seriosa, la sindicació obligatòria, la qual cosa sens dubte els aportà milers de nous afiliats, però la qüestió a plantejar no és merament quantitativa sinó que ha de fer referència a quants d'ells eren veritables militants o ho esdevingueren. L'afiliació massiva de l'estiu del 1936 va obrir la porta a tots els que feren servir la pertinença a les organitzacions sindicals (i també polítiques) com a escut darrere del qual protegir-se dels nous vents que bufaven a la societat catalana del moment, i fins i tot per a «progressar» en benefici, material o no, propi. A partir d'aquí s'havia d'intentar que els sindicats i els seus homes fossin els vitalitzadors d'una rereguarda que calia que fos exemplar, conscient i activa. Aquests aspectes havien de ser posats de manifest tant al lloc de treball, amb disciplina, esforç i limitacions salarials, com fora (treball voluntari, actuació militant). Un cop plantejat això, la qüestió és la següent: ¿Aconseguí la UGT assolir aquest nivell de conscienciació entre els afiliats o aquests només foren unes «masses cotitzants»?

Es pot afirmar que si algun aspecte és prou evident és l'existència d'una diferència clara entre militants i afiliats en el si del sindicat. La consciència de classe no fou obstacle perquè, malgrat el context del moment, es produís el que Michael Seidman anomena «resistència proletària al treball».¹⁶ Aquest tipus d'actuacions van arribar a ser un fre considerable per als objectius d'una UGT que com a força sindical volia representar bona part de la classe treballadora catalana. El fet que a mesura que la guerra avançava fos cada cop més necessari lligar producció i remuneració demostra les limitacions de l'actuació dels sindicats en aquest àmbit i posa de manifest, cal insistir, l'enorme diferència entre el fet de ser posseïdor d'un carnet sindical i el d'actuar com a militant de l'organització a la qual es pertany formalment, tot acceptant la premissa que quan una organització obre les portes de bat a bat, és sempre lògica una mínima infiltració d'indesitjables.

16. Seidman, M.: «Hacia una historia de la resistencia proletaria al trabajo: París y Barcelona durante el Frente Popular y la Revolución Española, 1936-1938». *Historia Social*. València, 1989. Pàgs. 33-59.

Davant aquesta evident constatació, és obvi que la UGT no aconseguí posar uns filtres efectius en les seves vies d'ingrés. Tampoc no reeixí en la voluntat de portar a terme una política depuradora que permetés cercar la màxima eficàcia en la seva actuació. També és lògic que davant d'un creixement tan ampli i ràpid ens haguem de plantejar si el sindicat posà en marxa una seriosa política de formació de quadres, paral·lela a l'esmentada tasca depuradora, com a pas imprescindible per aconseguir una organització veritablement cohesionada i efectiva.

Les pàgines següents intentaran plantejar si la UGT catalana entre el 1936 i el 1939 va tenir èxit a tirar endavant aquesta tasca, evidentment d'una gran envergadura i dificultat. Avançarem la resposta, i s'ha de creure que aquesta ha de ser forçosament negativa. Sense menyscar de les grans dosis de voluntarisme que milers i milers d'homes i dones afiliats a la UGT van tenir durant la Guerra Civil, i que aquí, per evidents, no fem res més que constatar, cal afirmar que davant d'ells s'aixecà un autèntic exèrcit d'indiferents que tant van dificultar la vida organitzativa del sindicat (per exemple, mitjançant la no participació en les assemblees i reunions, si no es feien en horari laboral) com la gestió econòmica, en adoptar en el centre de treball «hàbits burgesos», tal com es deia llavors. Aquest fet anà acompanyat de l'aparició d'altres greus problemes, com crec que han de ser valorats els referents als desertors, emboscats i també als anomenats «emboscats del centre de treball», com eren qualificats els «imprescindibles». Cal avançar també que altres activitats militants com el treball voluntari fracassaren i que els escassos intents de crear una estructura eficaç de quadres per al sindicat que l'ajudés a vertebrar-se tampoc no reeixiren. En conseqüència, cal plantejar un horitzó ple de dificultats en aquest terreny per a la UGT del moment.

A més, es pot afirmar que en cap moment, i pel que fa a la quota que li pertocava, la UGT no aconseguí impulsar a la rereguarda un esforç «cara a la guerra», tal com era la seva intenció. El fracàs en aquest àmbit tindrà lògicament molts condicionants i atenuants, però el cert és que l'objectiu no s'assolí.

El fracàs de la sindicació obligatòria. Afiliació versus militància

Tant el clima revolucionari que es vivia a Catalunya les primeres setmanes de conflicte com el Decret de Sindicació Obligatòria havien portat a la necessitat imperiosa de tenir un carnet sindical, tant com a salvaguarda personal com perquè ben aviat esdevingué imprescindible per treballar. L'antic dirigent ugetista Marià Martínez Cuenca, ara en la direcció del PSUC, ens parla de «l'instint de supervivència» com la raó que:

«(...) hizo que todas las personas se enrolaran en la central obrera de su preferencia, los partidos pasaron a un segundo plano, había que presentar un carnet CNT o UGT, no era siempre seguro, pero era mejor que nada y algunas veces se respetaban, lo que importaba era sostenerse en aquel caos».¹⁷

Caldria puntualitzar en aquest text l'esment fet a la preferència, ja que sovint eren altres les motivacions que portaven a afiliar-se a una central o a una altra. Des de l'ofici que es feia a l'empresa mateixa on es treballava, ja que no eren estranyes les afiliacions col·lectives. Més que les preferències, predominava l'oportunitat i la utilitat d'aconseguir el carnet —o els carnets—, ja que la doble militància tampoc no fou una circumstància excepcional. En alguns casos fins i tot tenim evidència que l'import de la quota a pagar en el moment d'afiliar-se era també un factor a considerar.¹⁸ El carnet va esdevenir una eina imprescindible per moure's en aquella societat: el mateix Molinero, en una carta a l'Executiva Nacional, afirmà que «en los seis o siete primeros meses, era imprescindible tener el carnet al corriente para poder trabajar y hasta circular».¹⁹ Per exemple, les bases de treball de la neteja domèstica en el primer article ja són ben explícites: «Será obligatoria la presentación de carnet sindical. Sin este requisito no se podrá trabajar».²⁰

Malgrat que la peremptòria necessitat de posseir un carnet pogués disminuir a mesura que s'allunyava l'estiu del 1936, la sindicació del món del treball féu que el nombre de cotitzants respecte al d'afiliats es mantingués sempre a un nivell bastant alt. Serveixi la mostra sobre cotització que s'ha fet a partir de 725 sindicats ugetistes dels quals s'han obtingut les dades de cotització. D'un total no menyspreable de 150.011 afiliats, el 1937-1938 123.100 tenien les quotes al dia, és a dir, un 82%. Tot sovint s'haurà de canviar de carnet per obtenir treball, com denunciava un exmilitant de la FETE que s'havia hagut de donar de baixa i de sindicat a la CNT per treballar.²¹

17. Martínez Cuenca, M.: *Memorias*. Fundació Campalans.

18. Queixa del secretari del Sindicat d'Oficis Diversos de Llanars en una carta al Secretariat (20-II-1937) sobre el preu de la quota ugetista (1 PTA) en comparació amb la confederal (0,50 cèntims). Afirmar tot seguit que amb aquests preus «no farem a filials de gut de que als altres només pagant la cuota a no menada anterior, y això no més ofant per fensa la punyeta» (*sic* tot el text). AHN-SGC/S PS Barcelona 1.089.

19. 19-V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 912.

20. *Sindicat de l'Alimentació. Secció Neteja Domèstica a jornal i a hores. Bases de treball i sou*, IX-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

21. *Treball*, 15-X-1936.

Igualment el carnet també fou necessari per cobrar el salari, per exemple per als funcionaris de la Generalitat a partir del gener del 1937, o bé per utilitzar de franc els menjadors populars a partir d'un decret del conseller cenetista Domènech, de 15 d'octubre del 1936.

La utilització que es feia del carnet com a eina que obria portes i garantia seguretats a gairebé tothom va preocupar sempre els dirigents de la UGT catalana. Malgrat que Amaro del Rosal faci sovint referència en els seus treballs a una UGT que «*desde el primer momento, estableció una política rigurosa para el ingreso de nuevos militantes*»,²² la realitat fou ben diferent, com clarament posà de manifest Manuel Alcubierre: «*Un carnet sindical no representa la moral del que lo exhibe si el afiliado no sabe hacer de él un buen uso*».²³ Senyal inequívoc que la UGT no va tenir èxit per aconseguir que el «bon ús» del carnet fos àmpliament majoritari, són els paràgrafs que sobre aquest aspecte s'escoltaren en l'acte commemoratiu del Cinquantè Aniversari de la fundació de la UGT celebrat a Mataró. Manuel Cordero encara compararà el carnet amb una «assegurança de vida» i González Peña el definirà com una «*ganzúa o puñal para asesinar al pueblo por la espalda*», i afegia que calia tancar d'una vegada, «som ja al 1938», la «*aduanas política*».²⁴

En conseqüència, cal afirmar que el Decret de Sindicació Obligatòria provocà una allau d'afiliats, bona part d'ells amb escassa consciència política i sindical. Aquesta realitat va provocar que des de ben aviat es fessin sentir veus crítiques davant aquest fenomen, des dels rengles de la UGT foren especialment els sindicats controlats pel POUM els que ho feren. En els seus discursos i premsa es feia una crida per cercar la qualitat i no la quantitat d'afiliats i alhora es denunciava a tots els que mai abans del juliol del 1936 no havien estat compromesos en cap lluita política o sindical:

«Les dues centrals sindicals, la CNT i la UGT, iniciaren després del 19 de juliol una competència desesperada per tal d'augmentar el nombre dels seus afiliats. Fou una carrera que es segueix encara, per assolir la xifra més alta d'adherits en lloc de cercar la qualitat hom aprecia la quantitat(...). Un carnet d'una o altra central sindical podia ésser una garantia abans del 19 de juliol, després d'aquesta data i com a resultat de la sindicació obligatòria, no solament no és una garantia, sinó que

22. Del Rosal, Amaro: *Política y conducta de la UGT durante la Guerra Civil*. FPI. AARD 354-3.

23. *Las Noticias*, 17-X-1938.

24. *Las Noticias*, 13-III-1938.

constitueix en determinats elements un perill, la gravetat del qual, pot ésser de conseqüències lamentables. Cadascú de nosaltres coneix determinats individus que fins fa poc estaven en partits reaccionaris i que, ara, han ingressat a un sindicat, tenen un carnet, i segueixen en llocs de responsabilitat».²⁵

La campanya de revisió de carnets que s'engegà el març del 1937 fou un complet fracàs, sense que es portés a terme cap mesura efectiva, malgrat que en un principi i en un termini de quinze dies la comissió responsable ja hagués hagut de prendre les mesures pertinents.

Lògicament, aquesta situació no és només atribuïble als rengles ugetistes, ja que la CNT, malgrat que va experimentar un creixement molt inferior al de la UGT en gaudir d'unes bases de partida molt més altes, també es veié afectada per aquesta allau de nouvinguts. Així, davant la sol·licitud d'informació respecte a un tinent d'una unitat confederal, la resposta de la secció de Defensa de la CNT serà prou clara: «*Es uno de esos que ha tenido necesidad de hacerse un carnet*».²⁶ Serveixi igualment el cas de Montellà de Cadí, on l'alcalde és el mateix que durant la Dictadura però ara amb carnet confederal.²⁷

Que s'entrava tot sovint als sindicats per aconseguir objectius personals ens ho demostra el cas que es produí al Sindicat de Treballadors de la Terra de la Guàrdia de Tornabous, que en negar-se a avalar un habitant de la localitat per anar al Cos de Carrabiners, rebé l'amenaça d'aquest en el sentit que «*si no entraba en nuestro sindicato para lograr sus fines sería en otro cualquiera*».²⁸ La possessió d'un carnet seria, més que un símbol de la solidaritat revolucionària de classe tal com demanava la premsa del moment, un «escut» —tal com es deia llavors— útil en moltes facetes.

Com a conseqüència evident tant de l'allau de nous afiliats com de la manca de filtres, no és estrany que en l'acció sindical d'aquells anys trobem tota una proliferació de comportaments que teòricament no tenien lloc en aquella societat sindicada, mobilitzada i en guerra contra el feixisme. Forçosament aquestes conductes ben aviat van esdevenir un obstacle seriós per-

25. «El fracàs de la sindicació obligatòria». *Escola Socialista* núm. 1. XI-1936.

26. AHN-SGC/S PS Barcelona 849.

27. Segons la denúncia de la secció local ugetista. AHN-SGC/S PS Barcelona 892.

28. En un altre informe del Comitè Comarcal lliurat a la Inspecció de Carrabiners s'afirmava que l'individu era un ric propietari —recomanat per ERC— que sempre s'havia negat a contractar «a ningú amb carnet sindical» (!), malgrat que la carta data de final del 1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.050.

què els esforços dels sindicats es veiessin reflectits en resultats; el «Tot cara a la guerra» de Sesé, ben aviat es va poder constatar que era una fita a la qual s'hauria d'arribar, en tot cas, per un camí ple de dificultats. Només cal exposar mitja dotzena d'exemples d'entre els molts localitzats per posar en evidència el «calaix de sastre» en què es convertí la UGT com a resultat del que s'acaba d'exposar.

En primer lloc, la denúncia dels ugetistes de la Galera del Pla, amb referència als dirigents de la UGT-PSUC locals, acusats de ser antics membres de la Unión Patriótica durant la Dictadura de Primo de Rivera; radicals socialistes fins al 1934 i afiliats a ERC des d'aquell moment fins a l'esclat de la guerra. Uns autèntics cacics locals que, a part de protagonitzar diverses apropiacions il·legals, impulsen l'afiliació de gent propera a ells a la central rival, per així dominar completament la vila.²⁹ *La Naval*, per la seva banda, va denunciar l'octubre del 1937 que el president i un altre afiliat, ara comissari de batalló amb carnet de la Unió de Dependents d'Agències Marítimes, havien organitzat el 1935 «algo de tipo fascista» i que en les eleccions de febrer del 1936 varen treballar «para las derechas». També foren qüestionats dirigents ugetistes des del CADCI, concretament des de la secció del transport, que segons l'escrit al Secretariat està controlat pels qui fins al 19 de juliol havien dirigit les «cambres patronals d'aquesta ciutat (...) i que per raó del seu forçat ingrés a una sindical han ingressat al CADCI». Igualment un informe del Comitè Local de Valls denuncia que un ugetista havia estat un «elemento dirigente y muy significado del requeté». Per la seva banda, la Regional del ram de la pesca es va queixar que malgrat haver denunciat la situació a Comorera i a la UGT, el responsable del Mercat Receptor d'Abastos i president del Sindicat de Pescadors continua sent l'antic president de la Federació Patronal del Mediterrani. Un darrer exemple que no pot ser deixat de banda, malgrat la claredat dels anteriors, és el que proporciona la denúncia que arriba al Secretariat contra el president de la UGT i secretari del PSUC de Moià, que és qualificat d'«arribista [producte] dels baixos fons de totes les revolucions», que sempre havia estat «arrapat a les sotanes dels clergues» malgrat que s'afilià després a la CNT i que havia estat també representant ugetista a l'ajuntament, tasca de la qual plegà, segons els denunciants, en no tenir accés a la caixa.³⁰

29. Carta de la Galera 1-IX-1937, AHN-SGC/S PS Vinaròs 12/9.

30. Denúncia de *La Naval* (2-IX-1937), AHN-SGC/S PS Barcelona 830. Carta del CADCI al president de la FL UGT de Barcelona (s/d), AHN-SGC/S PS Barcelona 483. Informe del CL de Valls (31-XII-1937), AHN-SGC/S PS Barcelona 860. Carta del secretari de la FR de Pesca al SR (6-VIII-1937) AHN-SGC/S PS Barcelona 1.210. Denúncia de Moià al SR (14-VIII-1937). AHN-SGC/S PS Barcelona 515.

Aquests exemples posen prou en evidència que alguns dels nous afiliats, més que cercar un «escut» protector cercaven també un profit personal directe en un moment en què les nombroses esclotxes que existien permetien ascensos ràpids cap a situacions de privilegi. Sovint també es localitzen irregularitats en qüestions de no excessiva gravetat, com utilitzar els cotxes de l'organització en assumptes propis —fer servir el de l'hospital per anar a caçar—,³¹ o bé viatges a càrrec del sindicat amb excessives despeses de justificació difícil. Però també en qüestions més delicades en el terreny econòmic, descobertes habitualment quan es produïa un recanvi en la junta directiva, tant per la possibilitat d'assolir càrrecs remunerats (tema que seguí la tradició establerta en el sindicat i fou sempre polèmic) com per la gestió d'importants quantitats de diners des dels sindicats i els organismes en què tenien representació.

Amb referència al primer cas, trobem l'exemple d'un dirigent del Sindicat de Paletes i Manobres de Barcelona que segons l'acta d'una junta celebrada el desembre del 1936 s'hi va dirigir tot dient que s'havia de concretar «*sobre la distribución de cargos retribuidos, haciéndose una serie de alabanzas personales e insinuando de una manera clara que él debía ser retribuido económicamente por el sindicato*». Li contestaren que el que cercava tant ell com la junta era «la sopa»,³² és a dir, el càrrec remunerat. Pel que fa a la problemàtica generada pels abusos al voltant de la gestió econòmica per afiliats a la UGT, no crec que s'hagi de creure que, malgrat haver constatat força casos que demostren que existiren, algun d'ells força espectacular com es veurà tot seguit, fos un problema d'extensió àmplia en el sindicat. Entre d'altres exemples, cal fer esment del vot de censura que va rebre el tesorier del Sindicat del Transport Mecànic de Barcelona, en ser acusat d'«inconsciència», és a dir, de deixar la caixa buida en cessar del càrrec.³³ O bé el desfalc que patí la Federació Comarcal del Tarragonès davant el qual un membre de la junta es va defensar amb un «*yo no tengo la culpa de que me haya colocado entre pillos*».³⁴ També en altres casos la «moral revolucionària» del moment no evitava cobrar dos sous, com passava per exemple a la Conselleria de Treball el febrer del 1938, quan Rafael Vidiella ja feia deu mesos que era conseller, tal com denuncia al secretari general ugetista Miquel Ferrer el vi-

31. *Llibre d'Actes de la Federació Local de Barcelona*. 5-VI-1937 AHN-SGC/S PS Barcelona 501.

32. *Llibre d'Actes del Sindicat de Paletes i Manobres de Barcelona*, 21-XII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.051.

33. *Llibre d'Actes de la junta directiva de la Unió d'Obrers del Transport Mecànic de Barcelona i el seu radi*. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.166.

34. *Llibre d'Actes de la Federació Comarcal del Tarragonès*, 25-X-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 368.

cepresident de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat-UGT Josep Patau.³⁵

Potser l'afer més greu en la gestió econòmica dels sindicats ugetistes fou el conegut internament en el sindicat, ja que no es féu mai públic, afer dels «dos milions».³⁶ És a dir, la fugida a França de dos dirigents ugetistes de la Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat amb la quantitat esmentada, encara que les previsions inicials eren de fer-ho amb una quantitat tres vegades superior. Aquest afer es pot equiparar amb el que afectà les patrulles de control confederals i que fou conegut com el «cas Asens», en relació amb el membre de les patrulles de control confederals Josep Asens Giol, en aquest cas referent a una partida de joies i quadres que també van passar a França.

En síntesi, l'afer dels «dos milions» es basa en la desaparició de la quantitat esmentada³⁷ a partir de l'ocultació per part d'un grup de dirigents del ram d'importants romanents de caixa per a «fines inconfesables», i que foren descoberts quan es dissolgué el Comitè de Control Obrer per donar pas al respectiu Consell General d'Indústria l'abril del 1937. A la vegada, els esmentats dirigents s'havien encarregat d'instal·lar-se telèfon per estar ben comunicats en el moment de fugir, com també d'assegurar-se passaports i automòbils mentre creaven un projecte fictici d'electrificació de Llívia per tenir l'excusa per apropar-se a la frontera. El febrer del 1937 van començar a treure diners (2 milions) cap a París, aprofitant un viatge que tenia per objectiu comprar carbó per a les indústries de guerra. En aquest viatge no es varen estar de comprar-se «abric, rellotges i regals» i de gaudir d'«amigues i caba-

35. Es tracta de 8 funcionaris dels jurats mixtos que normalment només «hi van a signar», encara que algun «no va ni a signar» o «fa veure que està malalt». Treballen com a policies, a telègrafs o d'ordenances d'hisenda. gaudeixen de la targeta de l'economat i fins i tot els policies cobren «plusos de guerra». S'afirma al final del detallat informe que «la majoria no hi ha cap dubte que millor veurien amb gust el triomf de Franco». 22-II-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

36. Aquest cas es pot reconstruir, encara que de forma una mica confusa, mitjançant l'Informe que el Comitè de la Federació presenta a las secciones, con referencia al desfalco de dos millones de pesetas realizado por los compañeros Gil y Prat i per l'Informe que presenta la ponencia como resultado de las investigaciones llevadas a cabo por la misma (XII-1937 i s/d) realitzats per la Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat. AHN-SGC S PS Barcelona 919 i 339, respectivament.

37. Per tenir una referència del que representava aquesta quantitat el 1937, podem fer esment d'alguns sous d'aleshores: un milicià cobrava 3.600 PTA/any, un enginyer cap de la Generalitat 14.000 PTA/any i el President del Consell d'Administració del Banc d'Espanya, Lluís Nicolau d'Olwer, l'any 1936, cobrava 45.000 PTA/any més 35.000 PTA/any com a despeses de representació.

rets de 120 francs la consumició». La resta dels diners havien de creuar la frontera per la collada de Tosses amb la complicitat de determinats guàrdies d'assalt. Però abans que l'operació culminés es produí la denúncia dels fets, per part de la UGT i la CNT, implicada via Consell d'Indústria, quan ja els dos protagonistes havien concretat la fugida (novembre del 1937). La resolució de la investigació proposà sis graus d'implicació en l'afer. Des de la responsabilitat per incompetència fins a la participació directa en immoralitats administratives. Aquests càrrecs representaven des de sis mesos d'inhabilitació del càrrec sindical fins a, per als dos fugitius, la suspensió d'ocupació i sou, baixa del sindicat i declaració de «lladres i traïdors».

Lògicament, a partir de les denúncies que acompanyen els exemples acabats de citar, el Secretariat havia de conèixer que situacions com aquestes s'estaven produint, però també és cert que la seva voluntat no va anar més enllà. O bé no va poder anar més enllà. Es va limitar a intentar atenuar en la mesura que pogué els efectes nocius que una «infiltració» d'aquesta mena podia tenir en el sindicat, estant com estava el Secretariat més preocupat per depurar els pòmistes dels seus rengles. No ha d'estranyar que l'esmentada i estèril Comissió Depuradora creada el març del 1937 no arribés a complir efectivament la tasca que li havia estat encomanada, com per exemple assegurar-se que tots els càrrecs dirigents eren a les mans d'afiliats amb data d'ingrés anterior al 19 de Juliol. En els àmbits comarcal i local, es van impulsar campanyes contra la «infiltració d'indesitjables» (Federació Local de Tarragona) o bé sobre la concessió d'aval per ingressar a determinades unitats de l'exèrcit a afiliats dretans (Federació Comarcal de l'Anoia), però en no haver-hi mai una veritable campanya impulsada pel Secretariat i l'aparell organitzatiu i de propaganda del sindicat no hagueren d'anar gaire més enllà de tota una sèrie de circulars que mai no es van complir.

Aquesta situació s'havia de reflectir també en altres aspectes que fessin necessari un mínim de voluntat militant. Les cotitzacions, si bé globalment no serien un bon exemple per tractar-se d'un precepte que els afiliats van intentar complir, sí que ofereixen algun cas concret prou significatiu. Com el que ens proporciona el Sindicat d'Oficis Diversos de Riba-roja d'Ebre, el qual va veure com molts dels nous ingressats no van cotitzar mai les quotes del sindicat, exactament 105 dels 275 carnets lliurats, malgrat que s'havien produït expulsions per aquest concepte. Es pot lligar amb l'exemple anterior la curiosa llista que el Sindicat de Treballadors de la Terra de la Fondarella tramet al Secretariat el maig del 1937 referent als seus afiliats. Segons la carta, l'afiliació està composta per 7 votants del Front Popular, 13 que no havien votat mai, 7 que ho feien a Acció Ciutadana (Catalana?), 16 que es desconeix a qui varen votar el febrer del 1936 i 4 que en aquell moment

formaven part de congregacions religioses.³⁸ Igualment les nombroses recaptacions que entre els treballadors es feren des de l'inici del conflicte (Ajut a Madrid, Socors Roig Internacional, Milícies de la Cultura..) es van veure afectades pel relaxament de l'actitud militant. Així, quan la junta directiva de l'Organització Telefònica Obrera es va plantejar el desembre del 1938 fer un fons d'ajut per a les víctimes dels bombardeigs haurà de reconèixer que «*serà un fracaso (...) al no prestar nuestros afiliados la debida cooperación a los trabajos de colecta*», tant pel «*desgaste*» com per la manca de «*espíritu sindical*».³⁹

Un altre bon exemple quant a la divergència de criteri respecte al fet de tenir un carnet i el de militar a la UGT ens el proporciona l'anàlisi del comportament dels afiliats davant la seva vida sindical. Especialment pel que fa a la participació en assemblees, reunions, juntes i altres actes convocats per l'organització. Aquest és un aspecte que va generar una problemàtica constant al llarg de tot el període, per la manca d'assistència dels afiliats a les assemblees de fàbrica o de sindicat. S'assoliren només xifres significatives de participació quan aquestes se celebraven dins l'horari laboral. En el congrés bancari, tal com s'exposa en el capítol corresponent, Amaro del Rosal parlà dels «*companys que dormen i no són presents a l'acte*». Un darrer al·legat prou clar és el que ens proporciona el II Congrés d'Aigua, Gas i Electricitat, on s'afirmà que els treballadors «*solo asisten a las asambleas cuando se trata de pesetas*».⁴⁰

Encara que les multes van ser la resposta que els sindicats van donar a les absències tant d'afiliats com fins i tot de membres de les juntes directives, no es pot considerar que el problema, amb l'aplicació d'aquestes mesures, es solucionés, ans al contrari. I a mesura que la guerra avançava es pot constatar un clar relaxament al respecte, malgrat que les sancions augmentaren. De totes maneres, els sindicats ugetistes no han de ser els únics que protagonitzin actuacions d'aquests tipus, ja que, per exemple, el Congrés Regional de la Fusta de la CNT es proposà fer-lo fora de Barcelona per una qüestió tan poc tècnica com el perill que representava que els delegats «*se pierdan durante horas*», en lloc d'assistir a l'acte.⁴¹ No ha d'estranyar, doncs, que en el III Congrés de la UGT s'acordés l'obligatorietat de fer totes les assemblees fora de l'horari laboral.

38. Carta al SR, V-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.089.

39. Acta de la reunió de la Junta Directiva de la Organización Telefónica Obrera, 14-XII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

40. Acta del II Congrés Extraordinari d'Aigua, Gas i Electricitat. Barcelona, 12-XII-1936. AHN-SGC/S PS Barcelona 888.

41. Primera Sessió del I Congrés Regional de Fusta i Decoració CNT. AHN-SGC/S PS Barcelona 339.

L'actitud d'aquests milers de treballadors amb carnet de la UGT davant els seus òrgans de premsa és també exemplificadora, ja que permet constatar la poca preocupació dels afiliats per la seva compra i difusió, malgrat que en alguns casos el sindicat «reserva» un exemplar per a cada afiliat. Totes aquestes situacions portaren la UGT a crear una nova categoria d'afiliat: «l'activista», aquell que estava disposat a fer tasques de propaganda i sobretot volia participar en el treball voluntari. La repetició de les crides durant el 1938 sol·licitant nous activistes, sense parlar de la consecució de cap resultat positiu, fa pensar en el fracàs de la iniciativa, encara que aquesta nova categoria que es volia instaurar només adquiriria la condició de portar una vida sindical activa, la qual cosa, en principi, no havia de ser tan excepcional per a un sindicat que tingués les seves bases ben enquadrades i conscienciades. No era aquest el cas de la UGT, i aquest i altres projectes que varen insistir sobre el tema sempre van fracassar. En una anàlisi simptomàtica que correspon al butlletí dels químics,⁴² aquesta situació estaria produïda per la conversió dels treballadors als «hàbits burgesos» en el moment en què «ja no hi ha burgesos».

Com a resultat de tot l'exposat, no ha d'estranyar que aviat es posi de manifest a la premsa ugetista el desencís que representa tota una nova massa d'afiliats «forçosos», sense cap motivació. Aviat es parlarà en les seves pàgines del «fracàs de la sindicació obligatòria», la qual cosa, d'altra banda, no és gens estranya si ens atenim al seu caire no voluntari i als mitjans que esmerçà el Secretariat per aconseguir reconduir-ne l'efecte. Van sovintejar els articles contra els qualificats de «*mercaderes de la revolució*»,⁴³ que només van al sindicat «per a cercar vals».⁴⁴ L'òrgan ugetista de la capital d'Osona, *UHP*, també teoritzà:

*«Preferimos sin género de duda al compañero de carácter brusco, enérgico y duro en sus conclusiones, falto de conocimiento si se quiere, pero noble, franco y desinteresado, que lucha sin desmayo en los sindicatos, que al inteligente, farsante y embaucador que vive y medra al amparo de nuestras organizaciones».*⁴⁵

Com a conseqüència de tot el que s'acaba d'exposar, aviat va aparèixer en els rengles del sindicat la necessitat de formar aquests contingents de nousinguts, i, a la vegada, de depurar les conductes poc conscients de les ne-

42. *Butlletí de la Indústria Química - UGT* núm. 1, XII-1936.

43. *Nou Horitzó* núm. 4, II-1937.

44. *Vida Gràfica* núm. 3, I-1938.

45. *UHP* (Vic) núm. 2, 13-XI-1937.

cessitats del moment. Com es veurà tot seguit, poc es va fer en tot dos aspectes.

FRONT I REREGUARDA

Només amb el que s'acaba d'exposar ja es pot comprendre com va ser de difícil per a la UGT intentar que la rereguarda fos tal com es pretenia un allargament del front, un «segon front». Un front, una rereguarda que mai va arribar a donar la resposta que s'esperava, malgrat els esforços de la UGT i altres organitzacions per aconseguir-ho. No es va assolir mai la màxima que afirma que «en plena guerra no pot haver-hi horari ni bases de treball».⁴⁶ Cal parlar, doncs, d'una rereguarda en general poc combativa, i es pot afirmar que va ser una minoria conscienciada la que es va encarregar de tirar endavant, i ens referim sobretot al tema cabdal de la producció, les directrius que emanaven del sindicat i dels organismes econòmics. I encara que aquesta afirmació pugui semblar excessiva, ja es pot fer des del mateix 1936, durant els primers mesos de conflicte, quan encara no havien arribat les grans penúries alimentàries, ni els grans contingents de refugiats, ni les derrotes i els bombardeigs a gran escala.

De fet, en el conegut ple de comarcals ugetista del novembre del 1936, només tres mesos i mig després d'haver començat la guerra, Sesé ja parlava de la pèrdua del «caliu» dels primers moments i insistia que «la classe obrera en general no sent amb intensitat la inquietud que en si porta la guerra». En la mateixa línia es van expressar reiteradament tots els òrgans de premsa ugetistes. *Ressorgiment*, per exemple, feia una valoració que és força representativa pel que fa a l'actitud de la premsa del sindicat respecte a aquest fenomen: «Possiblement el 70% dels treballadors de Catalunya viuen en la ignorància quasi completa del que és aquesta guerra que contra el feixisme estem sostenint, doncs d'altra manera no es pot comprendre (...) el poc interès que tenen per la mateixa».⁴⁷ Malgrat l'heroisme de molts al front, a la rereguarda la UGT hagué de lliurar una batalla contra un «ambient de dis-

46. *Estímul* núm. 2, 30-XI-1936.

47. *Ressorgiment* núm. 1, VII-1937. En la mateixa línia, l'informe de la comarca del Baix Llobregat «A todos los sindicatos de la comarca» (s/d) en què es parla de l'anul·lació de reunions per manca d'assistència, i fa una crítica de caràcter general per l'actitud de seccions i afiliats: «Diríase que ignoráis la magnitud y gravedad de los momentos que vivimos, diríase que la Guerra (...) no os interesa, diríase que optáis por ser esclavos del capitalismo (...). No es propia esta actitud de buenos militantes». AHN-SGC/S PS Barcelona 1.421.

bauxa i alegria»⁴⁸ que comptava a vegades amb la col·laboració de «dirigents de vida crapulosa», tal com criticava Josep Muni en el Comitè de Barcelona del PSUC celebrat el 5 de novembre del 1936. No és estrany trobar repetitivament i sense haver d'arribar a moments avançats de la guerra anàlisis i valoracions, en la documentació interna del sindicat, que posen en relleu un notable relaxament de la disciplina i fins i tot de l'existència d'un cert ambient general de desmoralització.

Els informes que Josep del Barrio enviava del front d'Aragó al Comitè Militar UGT-PSU en dates tan primerenques com el setembre o l'octubre del 1936 ja posen de manifest aquesta desconnexió entre la primera línia i una rereguarda que ni treballa ni es preocupa prou de l'esforç bèl·lic que s'ha de realitzar. Malgrat que les trinxeres no eren gaire lluny, sovint la premsa haurà de recordar a la població en general i als treballadors en particular coses tan òbvies com les següents: «Estem en guerra! Fora frivolitat! La guerra té dos fronts!».⁴⁹ La rereguarda s'omplí de cartells en els quals es feien crides constants per incrementar el treball, l'esforç i la producció, i els lemes es repetien fins a la sacietat: «Basta de retaguardia estàtica!, basta de retaguardia platónica!, la guerra exige una retaguardia dinámica!, producción!, producción!, producción!».⁵⁰ Del Barrio, des del front d'Aragó, serà el primer a ser conscient que a Barcelona «se trabaja muy poco»⁵¹ i que s'hi pot trobar la contradicció, una entre tantes, que malgrat la manca de matèries primeres per a la construcció encara es construeixen locals per a l'oci. Aquest extrem és qualificat de «frivolitat suïcida» per la premsa.⁵² En conseqüència, serà una rereguarda que amb actuacions d'aquest tipus provocarà un fort xoc en aquells que són una minoria i estan tirant endavant la guerra i la producció:

*«De todo esto sacamos la triste consecuencia que por sincera y real puede parecer excesivamente pesimista y es que la guerra en el frente de Aragón la estamos llevando a cabo unos revolucionarios de buena voluntad pletóricos de entusiasmo y conscientes de la responsabilidad del momento y que somos combatidos por la indiferencia de unos y por el sabotaje descarado y consentido de los demás».*⁵³

48. Acta de les Junttes Seccionals del Baix Camp. Reus, 25-I-1937 AHN-SGC/S PS Barcelona 380.

49. Reflexos núm. 2, 22-X-1936.

50. Nou Horitzó núm. 6, IV-1937.

51. Del Barrio, J.: Acontecimientos...

52. Unió núm. 2, III-1937.

53. Del Barrio, J.: Informe al Comité Militar PSU-UGT, 11-I-1937.

Una rereguarda que en plena revolució compleix amb les festes religioses, fa festa dissabte i dilluns, encara que això signifiqui deixar la primera línia amb projectils d'artilleria sense espoletes⁵⁴ i que a la vegada ha rebaixat la jornada laboral a 36 hores, a la qual cosa s'oposarà Del Barrio: «*Mientras haya materia prima nadie puede invocar la jornada de 36 horas*».⁵⁵ Una primera i lògica reacció serà criticar l'igualitarisme salarial mitjançant la creació d'un salari base complementat amb un salari d'estímul. És a dir, tal com assenyalarà Manuel Alcubierre en el I Congrés Metal·lúrgic, «relacionar salari i treball». Al respecte, en el decurs del III Congrés s'aprovà que «la sola presència en el treball no s'ha de pagar, cal pagar el rendiment», i s'arribà a l'acord de la necessitat d'un salari d'estímul.

És innegable que la disciplina al treball es relaxà. «*Algunos compañeros sin causa justificada dejan de asistir al trabajo semanas e incluso meses*», denuncià el Comitè de Control de l'empresa Càpsules Llach.⁵⁶ En altres casos es van denunciar llargues baixes per malalties inexistents i la FLB arribà a proposar al respecte la creació de mutualitats, tant amb la funció de cobrir els possibles accidents laborals com de vetllar per la no proliferació de fraus. *Petróleo* en la «mancheta» de primera plana assenyalarà: «*En la factoría del Morrot antes del 18 de julio trabajaban 120 compañeros. Ahora la nómina en esta dependencia es de 320. De trabajo ;Ni hablar!*»; a continuació s'insistia en les pàgines interiors que calia «*tirar el reloj y el calendario*» i acabar amb «*las jornadas de seis horas*».⁵⁷ Davant situacions com aquestes, des de la Secretaria de Treball el Secretariat va haver de prendre l'agost del 1937 mesures tendents a frenar els augments de sou que unilateralment els consells d'empresa decidien establir.⁵⁸ Poc després, en el decurs del III Congrés es va acceptar que

«són moltes les empreses col·lectives que han tingut com a preocupació primordial la d'augmentar els salaris i fins i tot disminuir les hores de treball i cobrar salaris corresponents a jornals no treballats. Igual que haurien fet si continuessin en lluita amb una presa burgesa».⁵⁹

54. Del Barrio, J.: *Informe...* 1-X-1936. En el míting del Price (19-X-1936) Del Barrio va criticar públicament que es fes festa dissabtes i diumenges, mentre al front hi mancaven municions.

55. Del Barrio, J.: *Op. cit.*

56. Carta del CC al Sindicat Metal·lúrgic de Barcelona, 19-III-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.331.

57. *Petróleo* núm. 6, I-1938.

58. Circular de Miquel Ferrer als sindicats, 20-VIII-1937. AHN-SGC /S PS Barcelona 888.

59. *Acords del III Congrés. Qüestions econòmiques*. Ed. UGT. Barcelona, 1937.

En les mateixes dates Joan Comorera, davant aquesta situació, a la I Conferència del PSUC ja feia esment d'una «nova disciplina» que si calia seria «imposada a totes les fàbriques». En el decurs del III Congrés, el secretari general del PSUC, dolgut perquè una escola de la Barceloneta afectada per un bombardeig s'havia deixat de desenrunar en arribar el dissabte a la tarda, va insistir sobre aquest concepte, i advertí que serà una «nova disciplina» que sancionarà «els obrers que han disminuït els seus esforços individuals». ⁶⁰

Malgrat els menys de 300 quilòmetres que separaven la rereguarda del front, es pot afirmar l'existència d'un important buit entre l'un i l'altre. La minoria conscienciada veurà amb indignació que per a bona part de la població «*las conquistas revolucionarias se basan en una mayor remuneración y menor rendimiento en el trabajo*», ⁶¹ i critiquen especialment aquells que fan ús i abús del carnet i no adquireixen cap compromís. A conseqüència d'aquesta anàlisi no és estrany el sentiment d'incomprensió i llunyania dels homes que eren al front, el contrast amb la Barcelona que trobaven quan baixaven de permís era molt dur, era una Barcelona de «(...) eufòria, (...) bacanals, (...) rics de nou, (...) inconsciència, (...) mandra, (...) emboscats». ⁶²

Aquest contrast era encara molt més agre si es té en compte que a primera línia hi lluitaven uns homes que ja no tenien la mateixa moral que uns mesos abans. El mateix Del Barrio afirmava el novembre del 1936 que les seves tropes «*han perdido en una proporción considerable su espíritu de combatividad, la agresividad de los primeros tiempos*». Els milicians, després de quatre mesos de guerra, només tenien capacitat per fer tasques defensives, perdut l'entusiasme del juliol passat, i es parlava fins i tot d'un «estat d'indisciplina generalitzat». ⁶³ Una de les raons d'aquesta situació entre els combatents cal buscar-la precisament en aquesta rereguarda, en la qual regna «*la dejadez, desidia, el egoísmo*», amb una bona part de ciutadans que es desentenien de la guerra. ⁶⁴ En conseqüència, pocs dels soldats que tinguin un permís o bé siguin hospitalitzats per guarir-se de les ferides acaben retornant a la seva columna, en aquest cas la Carles Marx. Aquestes desercions, nombroses segons Del Barrio, van ser reforçades per la manca d'una autoritat que obligués els soldats a reincorporar-se. El cas de Biosca és ben representatiu. Segons la carta-denúncia del Sindicat d'Oficis Diversos de la localitat a Tomás Molinero, «[els soldats de permís] *ya no marchan más y amenazan por si alguien les denuncia, (...) se están paseando como señoritos por las*

60. *Las Noticias*, 14-XI-1937.

61. *Esforz* núm. 52, X-1937.

62. *Escola Proletària* núm. 3, 1-I-1937.

63. Del Barrio, J.: *Informe...*, 26-XI-1936.

64. Del Barrio, J.: *Informe...*, 11-I-1937.

*calles y el Ayuntamiento les está pagando el tributo del refugiado».*⁶⁵ Al respecte i com a testimoni prou eloqüent, un soldat va escriure a un òrgan ugetista: «He vist que hi havia molts homes joves allunyats de la lluita al front. Per què no es respira l'ambient de guerra a la rereguarda? Cal tancar els llocs de vici com cabarets i *music-halls*, cal que desapareguin les senyorettes i els xulos».⁶⁶

Calia accentuar la «lluita» contra la massiva assistència de la població als espectacles públics mentre el treball voluntari, la instrucció premilitar i la construcció de fortificacions a rereguarda fracassaven. I aquesta fou una constant durant tot el període. El *Butlletí Estudiantil* lleidatà es lamentava en un article titulat «Colas» de la massiva assistència als cinemes mentre que al darrer acte convocat pel sindicat només hi havia assistit el 20% de l'afiliació, i insistia amb un «¡Estem en guerra!» que calia ser més militant malgrat que es projectessin pel·lícules d'«Eddie Cantor i Joan Crawford».⁶⁷ Per evitar aquests exemples tan negatius de la rereguarda respecte del front, des de primera línia s'insistirà en la necessitat de la militarització de les milícies i d'accentuar la tasca del sindicat i del partit en el sentit de tenir més cura dels soldats amb permís:

«Es necesario que el Comité Militar se cuide un poco más de la cuestión de los camaradas que van con permiso (...). Hay que organizar los recibimientos y las despedidas (...) fiestas especiales. Hay que buscar de entre ellos los que sirvan para dar charlas controladas por el Comité Militar para que de una forma indirecta pueda hacerse trabajo de reclutamiento. Debe tratárseles con todo cariño, procurándoles todo aquello de que carezcan y mostrándose siempre dispuestos a servirlos. Hay que conseguir que hoy un Sindicato y mañana otro organice actos especiales en honor a los milicianos del frente (...). De entre ellos hay que extraer los que tienen mejores dotes militares, los que en el frente se han comportado mejor y darles un poquito de renombre, haciéndoles intervius y publicando sus fotografías en la prensa, haciéndoles agasajos especiales, etc. Hay que conseguir que grupos de muchachas les ofrezcan regalos de diversas cosas para traer a los que quedan en el frente, etc., etc.

Todo esto se me sugiere porque los camaradas que han venido de permiso vienen todos echando las muelas de Barcelona. Y esto es

65. 28-VII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

66. *Ressorgir*, 12-II-1937.

67. *Butlletí Estudiantil* (Lleida) núm. 5, 20-III-1937.

deplorable. No es casual que más de la mitad no han regresado al frente. Es que en Barcelona encuentran una frialdad inmerecida, tanto de la masa en general como de nuestras organizaciones en particular.

Una buena política con los milicianos que van de permiso permitirá a estos comprender que su lucha aquí vale para algo y al mismo tiempo ayudará a la retaguardia y a sus organizaciones a crear un ambiente de guerra que aún no existe y a reclutar más gente aún.

De otra parte, el Comité Militar debe realizar un trabajo más intenso para conseguir que vuelvan todos los que marchan de permiso. Pero además hay que prohibir terminantemente que los milicianos (...) se enrolen en otras columnas».⁶⁸

El Comissari de la llavors ja 27 Divisió, l'antiga Carles Marx, i dirigent de la FOSIG, Manuel Trueba, en un informe a l'Executiva del PSUC plantejava un panorama desolador malgrat que aquesta havia de ser una unitat en principi força ideologitzada.⁶⁹ A la divisió li mancaven a mitjan 1937 més de 5.000 homes dels 11.478 que formalment havien de formar les seves tres brigades, i s'afirmava que després d'una topada especialment sagnant amb l'enemic (crec que el combat per l'ermita de Santa Quitèria) havien «desaparegut» 1.500 homes «*que no han regresado ni regresarán del permiso*». En un informe del desembre de 1936 ja s'havia advertit que «*lo que está pasando con la gente de permiso es algo que puede llegar a revestir gravedad*», en no tornar llavors un 50% dels homes.

Però no solament es reclamarà més atenció de la rereguarda en general, sinó també, tal com s'ha pogut apreciar en aquests significatius documents, del mateix sindicat i del partit que són criticats per no preocupar-se prou perquè al front arribin aliments, roba i altres materials necessaris. Del Barrio afirma rebre només la meitat del que necessita en armament, municions i voluntaris, ja que les reserves de primera línia en un moment donat podien ser de només quatre caps de projectils per a fusell⁷⁰ (equivalents a dues hores de foc), clarament insuficients per afrontar els 15.000 rebels que eren a l'altra banda de les trinxeres, inferiors en nombre als milicians republicans, però molt millor armats i disciplinats.

68. Del Barrio, J.: *Informe al Comité Militar PSU-UGT, CC del PSU y SR de la UGT*. 14-XII-1936.

69. Hi havia constituïts 122 «grups del partit», amb un total de 2.480 afiliats al PSUC i 446 al PCE. «Informe sobre la situación política actual de la 27 División». *Fons Del Barrio* 2.2. CEHI.

70. Del Barrio, J.: *Informe al Comité Militar PSU-UGT*. 26-XI-1937.

Malgrat denunciar les «salvatjades» que cometien els anarquistes, Del Barrio no dubtarà a posar-los com a exemple pel que fa al proselitisme i l'atenció que prestaven a les seves milícies tant en l'aspecte material com en l'aspecte moral i el propagandístic. Qui havia estat secretari general de la UGT reclama «*que se molesten en hacer algo más de lo que hacen*», per afegir un agre «*si no saben más, que aprendan de los anarquistas*». Sovint el desencís provindrà de qüestions materials poc importants com a tals, però que poden adquirir un gran valor psicològic, com per exemple subministrar als milicians targetes amb les quals escriure a casa, ja que els homes de la Carles Marx ho havien fet fins llavors amb les de la FAI, malgrat que se n'havia demanat a la rereguarda l'edició d'un milió i que el cap de la columna creu que «*no hace falta tener mucho talento para pensar en esas cosas*»,⁷¹ ja que a les trinxeres del front d'Aragó, ocupades per milícies uge-tistes, no solament no arriben homes i armament:

*«Debo confesaros que el Comité Militar del Partido Socialista Unificado y de Unión General de Trabajadores continúa desoyendo algunas de las peticiones que tengo hechas, (...). Pedí trescientas banderas y me habéis mandado unas pocas que no pueden utilizarse (...). Pedí tarjetas postales (...) no ha llegado ninguna. Pedí insignias de todas clases (...) y no habéis enviado ni una. Hemos pedido prensa en castellano y la contestación es, que la mayor parte de los días no llega ni Trabajo (sic). Hemos pedido un equipo de oradores y de organizadores (...) y tampoco habéis enviado a nadie. He pedido veinticinco muchachos de las Juventudes que tuvieran la cultura política mediana (...), tampoco los habéis enviado. Seguramente os hemos pedido más cosas de las que yo ahora no recuerdo, lo que no es ninguna falta puesto que a vosotros se os olvidan todas».*⁷²

Un aspecte referent a aquells moments que crida l'atenció és el de l'existència d'aturats a la rereguarda mentre que bona part de la població masculina en edat activa havia estat cridada a files. Malgrat que fou un tema que va suscitar en els rengles sindicals força debats, no es va aconseguir mai donar solució al problema, ni tan sols aconseguir que aquesta mà d'obra no productiva fos reconduïda eficaçment cap al treball de fortificacions.

Tot aquest desencís va provocar que no s'hagués assolit l'anivellament desitjat dels sacrificis entre el front i la rereguarda, una rereguarda que de

71. Del Barrio, J.: *Informe...*, 8-X-1936.

72. Del Barrio, J.: *Informe...*, 27-X-1936.

«gesticular molt, de treballar poc».73 Aquesta situació portarà els homes de primera línia a un punt límit:

«Desde luego las cosas se estan poniendo de tal forma que difícilmente puede uno resignarse a seguir aguantando. Esto es cada vez más el caos. El Partido y el Sindicato deben interesarse de una vez por las cuestiones militares (...). Para estar aquí mirando a la luna, más vale cogerse el montante y marchar donde pueda hacer algo práctico».74

En certa manera, la situació que es vivia a la rereguarda i que exasperava, tal com hem vist, homes com Del Barrio i Trueba, no deixà de sorprendre la direcció del sindicat. No es comprenia que un cop eliminada la disciplina forçosa que la burgesia imposava com a classe explotadora, no hagués aparegut una autodisciplina proletària. Ben aviat s'hagué de donar, ja que, tal com deia l'òrgan de significatiu títol *Estímul*, «no tothom és tan comprensiu i volenterós com caldria»,75 i al respecte de ben poc havien de servir els quadres d'emulació revolucionària que s'instal·laren a determinades empreses. Malgrat la consigna de «Sindicats cara a la guerra», la realitat és que a les fàbriques i fora de les fàbriques, al sindicat i fora del sindicat, encara era possible girar-se d'esquena a la guerra i a les prioritats que determinava.

Emboscats, desertors i imprescindibles

Un altre problema amb què s'hagué d'enfrontar la UGT a mesura que les seves responsabilitats a la rereguarda eren més àmplies fou sens dubte l'existència en els seus rengles, com també en els d'altres organitzacions proletàries, d'emboscats76 i desertors, a més de la utilització del carnet d'«imprescindible per a la producció» per part d'aquells que en realitat no ho eren i que el feien servir per evitar el compliment dels deures militars. Els dos primers casos, malgrat que eren problemes que en un principi havien de caure en una estricta parcel·la militar, també van acabar entrant en l'àmbit d'actuació dels sindicats en tenir aquests cada vegada més competències quant al reclutament. Si més no, la UGT confeccionà llistes d'afiliats per quintes i

73. *Vida Gràfica* núm. 1, XI-1937.

74. Del Barrio, J.: *Informe...*, 13-I-1937.

75. *Estímul* núm. 3, 25-XII-1936.

76. Durant la Guerra Civil s'emprà aquesta paraula per definir tots aquells que s'amagaren per defugir els deures militars.

s'encarregà de la instrucció premilitar, garantí la incorporació a files amb l'equip necessari, perseguí els emboscats i denuncià els desertors. Es tractava d'evitar la proliferació de situacions com la que denunciava un afiliat a la FCTE en una carta al Secretariat: «*Que en retaguardia se quedan jóvenes valientes cobrando buenos jornales*».77 En aquest sentit, el juliol del 1937 la UGT va fer públiques tota una sèrie de disposicions encaminades precisament a prohibir que els afiliats compresos en les quintes mobilitzades continuessin treballant, la qual cosa havia estat prou habitual fins aquell moment.

El Secretariat i tots els sindicats van haver de prestar atenció a aquesta problemàtica amb campanyes en contra. S'accentuà aquesta preocupació a mesura que la guerra avançava, la derrota dels republicans era cada vegada més evident i la mobilització de quintes es multiplicava. En el decurs del III Congrés, el tractament d'aquests problemes va tenir un espai reservat i es declarà públicament una autèntica croada contra els qui foren qualificats d'«enemics actius» de la UGT. En la resolució que s'aprovà sobre aquest tema es podia llegir la necessitat d'arribar a la «confiscació de terres, propietats o comerços familiars dels desertors. Eliminació de càrrecs públics als familiars dels desertors i d'aquells que es valen del càrrec per facilitar la deserció o l'emboscament, independentment de les sancions que els tribunals competents dictin en cada cas».78

No sembla que cap sindicat s'escapés d'aquestes plagues. A aquest darrer fenomen s'ha de donar una dimensió i importància molt més gran de l'habitual a conseqüència de l'ampli abast que considero que va assolir, segons permet deduir tota la informació interna del sindicat consultada al respecte. Tal com s'ha posat en relleu, arran del III Congrés, les mesures que s'aplicaren en contra foren especialment dures, molt especialment quant a les represàlies a aplicar sobre la família dels protagonistes. Els obligaren a pagar contribucions econòmiques o a acollir un nombre de refugiats superior a l'establert. En el Ple Comarcal de l'Anoia l'octubre del 1937 s'acordà que els infractors havien de ser «represaliats, perseguits i requisades llurs propietats als familiars i persones còmplices, dedicant aquestes propietats al sosteniment de la guerra».79 En alguns casos tenim coneixement que en determinades poblacions es van editar fulls volanders i pasquins per fer públiques les llargues llistes de «desertors, fugitius (...), trànsfuges de la causa popular» en els

77. AHN-SGC/S PS Barcelona 507.

78. *Acords del III Congrés*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

79. *Llibre d'Actes del Comitè Comarcal de l'Anoia*. 10-X-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.055.

quals també es feien constar les mesures repressives que s'aplicarien als seus familiars.⁸⁰

A determinades zones on la implantació de la UGT era notable i més gran la responsabilitat al respecte, com per exemple a Tortosa i el Baix Ebre, tenim coneixement que el nombre d'emboscats devia ser força alt. Es denuncià el febrer del 1938 la detenció de 67 emboscats en un mes. Poc després es va felicitar els agents d'Investigació i Vigilància per la detenció de «*diez, quince, veinte cada día (...) emboscados, prófugos fascistas y desertores gallinas, saboteadores de cosechas del campo, salta tapias de profesión*».⁸¹ Igualment, en l'informe diari de la Comissaria General d'Ordre Públic corresponent al 24 de març del 1938 es parla d'una ràtzia que conduí en poques hores a la detenció de «*un centenar de individuos, todos pertenecientes a quintas*».⁸² Són prou significatius els paràgrafs de la carta que envià el president del sindicat de Sant Llorenç d'Hortons al secretari d'Organització Molinero:

«*(...) todos los emboscados se pasean tranquilamente por este pueblo, y más dicen que los que van a la guerra es porque quieren y resulta que hay algunas familias de estos señoritos enchufados, que aún tienen alguno emboscado de otro pueblo (...). O vosotros acabáis con ellos o ellos acaban con vosotros y el gobierno, porque todos los días se burlan*».⁸³

Aquest document adquireix més dimensió si tenim en compte que n'hem localitzat un altre que demostra que feia un mes i mig que l'esmentat president havia denunciat, amb noms i cognoms, la situació al secretari comarcal i que també feia un mes que havia lliurat en mà a Molinero una llista amb els noms dels emboscats, 14 en aquell moment, 20 en el moment d'escriure la carta que se cita, sense que en aquell termini s'hagués aplicat cap mesura efectiva. Lògicament, la UGT, malgrat l'important abast del problema, no va ser l'única organització que hagué de patir el problema.

80. Per exemple, el realitzat conjuntament per UGT i CNT a Puig-reig l'11-IX-1937 sobre els desertors de l'Ametlla de Merola, Colònia Vidal, Colònia Marçal, Colònia COPIC, Colònia Prat i Puig-reig AHCM.

81. *Lluita* núm. 461, 11-II-1938. En el núm. 457 ja s'havia publicat la llista dels pròfugs de la quinta del 1936.

82. *Servicios más importantes practicados en el día de ayer por la Brigada de Informes*. 25-III-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 903.

83. 11-I-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

Per intentar precisar millor el seu abast, unes xifres seran ben il·lustratives:⁸⁴

Localitat	Comarca	Afiliats	Desertors	Emboscats	Mobilitzats
Adrall	Alt Urgell	55	5	0	3
Ametlla	Segarra	41	0	8	11
Barbens	Segrià	69	1	2	0
Bellcaire	Noguera	220	28	(Total)	59
Castelló	Noguera	25	0	20	12
Ger	Cerdanya	50	6	0	19
Llorenç R.	Urgell	14	0	16	3
Montgai	Noguera	56	9	4 ⁸⁵	24
Palafolls	Maresme	48	0	2	11
Piera	Anoia	112	0	17	21
Prats de Rei	Anoia	38	0	25	2
Riudecanyes	Baix Camp	150	0	0	54
Riudecols	Baix Camp	75	0	0	19
Sant Llorenç	Alt Penedès	85	0	+20	0
Verdú	Urgell	147	17	(Total)	20

Si exceptuem les dues poblacions del Baix Camp, que demostren la importància de la ubicació geogràfica pel que fa a la qüestió dels emboscats, es pot constatar que en força casos el nombre d'emboscats, sempre superior al nombre de desertors, és més alt que el de mobilitzats, i posen en evidència l'abast del problema malgrat que en aquest cas les xifres (60% d'homes mobilitzats, 40% entre emboscats i desertors) no han de ser necessàriament extrapolables.

La premsa lluità aferrissadament contra aquesta manca de voluntat de participar en la lluita. L'òrgan sabadellenc de la UGT *Vertical*, durant tot l'agost del 1937, dedicà força espai a parlar de la «higiene» de la rereguarda en relació amb emboscats i desertors. Aquesta sèrie d'escrits culminà l'Onze de Setembre amb una primera plana en què es llegia: «Tots els covards filo-

84. A partir de l'enquesta que la FCTT va fer entre les seves seccions sobre la situació d'emboscats/desertors/mobilitzats a principi del 1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.089 i 1.331.

85. En aquest cas es precisa fins i tot la localització dels desertors: 4 a França, 3 a Barcelona, 3 a Andorra, 2 passats al bàndol rebel i 1 que roman a Montgai. 22-II-19[38]. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.331.

feixistes, eunucs, tots els que no senten la guerra i, si la senten, és en contra nostre, són els indignes que demanen recomanacions per no anar a les bales. Com ho són els que emparen dites pretensions». Alhora, l'abast d'aquest problema hagué forçosament d'influir en la moral de la rereguarda. Així, per exemple, quan davant la manca de treball en el sector de l'edificació es plantejés als treballadors del ram la possibilitat d'un allistament massiu, els afectats no s'estaran de contestar que «*habiendo tantos jóvenes que se pasean por aquí, que vayan ellos*».⁸⁶

El tema dels imprescindibles, els «emboscats dels comitès d'empresa», també serà habitual en les pàgines de la premsa ugetista davant els abusos que al voltant d'aquesta situació de privilegi es produïen, ja que els que en gaudien havien de conuiuïre a l'empresa amb aquells que tenien els familiars al front. El Comitè Regional Metal·lúrgic farà un dur al·legat, tot afirmant que «*nosotros vivimos en Barcelona donde se agita esto del enchufe e imprescindibles. En los sindicatos se vive de esto*».⁸⁷ En aquest sentit tenim l'exemple de la fàbrica Riviére S.A., en la qual les dones varen impulsar una vaga per aconseguir que tots els imprescindibles anessin al front.⁸⁸ Per posar ordre al tema, el Secretariat va crear una Comissió Revisora d'Imprescindibles, però ho hagué de fer en una data tan tardana com el final del 1938 o el principi del 1939. El secretari general d'una federació tan important en la producció de material bèl·lic com la metal·lúrgica, Emili García, va fer una declaració que esdevé un document ben il·lustratiu contra la proliferació de situacions com aquesta:

«*Yo he visto venir a esta Secretaría a pedir trabajo como Industria de Guerra a una infinidad de hombres jóvenes. Esos, ya pueden volverse al Frente de Aragón de donde la mayoría procede, pues para esos no hay trabajo. En todos los sindicatos hay una gran cantidad de gente pidiendo la tarjeta [de imprescindible] y esto es una vergüenza*».⁸⁹

86. Llibre d'Actes de Delegats de Control i d'Obra de la Secció de Paletes i Manobres del Sindicat de la Indústria de l'Edificació, 11-I-1937. AHN-SGC/PS Barcelona 1.092.

87. Acta del Comitè Regional de la Federació Metal·lúrgica, 4-VII-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 618.

88. Davant la protesta, el Consell d'Empresa va decidir que tots els homes en edat militar s'incorporessin al front. Monjo, A./Vega, C.: *Op. cit.* Pàg. 156.

89. Acta del Comitè Regional de la Indústria Metal·lúrgica, 10/11-VII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 618.

Tota aquesta problemàtica es va intentar solucionar, si més no en l'àmbit de la FLB, amb la creació el març del 1938 d'una Comissió Central de Mobilització que havia de coordinar les comissions que també s'havien de crear a nivell de sindicat i secció, les quals tenien, entre d'altres, els objectius següents: vetllar per la incorporació a files, perseguir i denunciar emboscats i desertors, impulsar la construcció de fortificacions i refugis mobilitzant els homes necessaris, impulsar el treball voluntari, vetllar pel manteniment de la disciplina al treball i aconseguir incrementar la producció.⁹⁰

El resultat pràctic d'aquesta iniciativa, per desconeigits, no poden ser més que posats un altre cop en dubte, tal com s'ha de fer a l'hora de valorar totes les mesures aplicades en el marc del Secretariat per lluitar contra aquests problemes. Per acabar, cal posar de manifest que a mesura que s'apropava el final de la guerra, amb un desenllaç negatiu per a les armes republicanes, també hem localitzat una altra forma de deserció que consistia a aconseguir formar part d'alguna delegació que per raons diverses (diplomàtiques, culturals, comercials...) s'havia de traslladar a l'estranger, per així aprofitar el viatge per no tornar a la zona republicana. Aquesta, lògicament, va ser una opció emprada sobretot per aquells que havien adquirit un cert grau de compromís durant el període bèl·lic i que, en conseqüència, no podien esperar res de bo de les noves autoritats. A la vegada fou una via d'escapada molt més a l'abast dels ugetistes que dels seus rivals anarcosindicalistes, en estar més ben situats per formar part de les esmentades delegacions a causa de la participació en àmplies àrees de l'aparell d'Estat.

Formació i depuració

La necessitat de depurar els rengles de les organitzacions sindicals va aparèixer ben aviat, com a conseqüència inevitable dels efectes de la sindicació obligatòria. Es demanarà una «revisió total de carnets» ja que «l'afluència torrencial de nous afiliats ens obliga a un control antifeixista».⁹¹ Casos com els ja plantejats en l'apartat de la sindicació obligatòria van proliferar en la UGT. L'increment progressiu d'aquests casos va obligar a fer crides constants amb la intenció d'examinar les credencials dels afiliats i dur a terme una depuració acurada. El cert és que aquesta depuració mai no es va acabar de fer, no tant per la inexistència d'un conjunt de «directrius depuradores» com

90. La creació de la Comissió havia estat acordada en un Ple Extraordinari de Juntes de Sindicats de la FLB celebrat el 14-III-1938. *Informe de la resolució del Ple de Sindicats*, 16-III-1938. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.351.

91. *Magisteri Català* núm. 271, 2-II-1938.

per la manca de voluntat del Secretariat de fer-les efectives fins a les darreres conseqüències.

La direcció ugetista catalana va crear el primer de març del 1937 una Comissió Depuradora⁹² que establia qüestionaris en què s'havia de condensar la trajectòria política i sindical de l'afiliat, en un principi només d'aquells que exercien càrrecs de responsabilitat. Inicialment, l'esmentada comissió havia de fer públiques les seves resolucions en un termini de dues setmanes, és a dir, el 15 de març. Però aquest fet no es va produir ja que, en vista de l'escassa informació recollida, crec que cal considerar que ni els sindicats foren gaire diligents a l'hora de respondre els qüestionaris, en un moment en què ni tan sols el Secretariat tenia un cens sobre els propis efectius, ni cap argument no ens permet creure que la Comissió Depuradora tingués una agilitat i diligència superiors, a les de moltes altres comissions creades en el mateix període i que exerciren una funció més nominal que real. S'ha de fer esment també que aquesta actuació depuradora s'hauria hagut de portar a terme paral·lelament a l'accentuació cada cop més palesa de la tensió entre el bloc UGT-PSUC i el POUM.

El Secretariat estava en aquells moments més preocupat de «netejar» els seus rengles de poumistes i antics membres de la FOUS que de portar veritablement a terme una campanya depuradora d'imprevisible abast i conseqüències contra «indesitjables i aprofitadors de la revolució», com es deia llavors. No serà estrany que una setmana després d'haver expulsat de la UGT tots els militants amb carnet del POUM,⁹³ s'afirmi a *Las Noticias* que «*hay que ir a una depuración a fondo de las organizaciones antifascistas. La UGT ha iniciado ya la tarea*». En el mateix sentit, no va ser fins al 12 de maig que la Federació Local de Tarragona envià a les seccions una circular per recordar que «cal tenir molta cura a evitar que s'infiltrin indesitjables» i que cal procedir a «l'examen de totes les sol·licituds».⁹⁴ La confusió d'ambdós plantejaments és evident.

Aquesta falta d'efectivitat de les mesures depuradores —tenim constància que a final d'estiu encara retornaven a la direcció qüestionaris—, conjuntament amb una evident manca de voluntat del Secretariat d'arribar fins a les últimes conseqüències, portà a establir a partir del setembre del 1937, sota el lema del «sanejament de la rereguarda», la necessitat d'un aval d'antic militant per a cada nou ingressat. Quant a la limitada voluntat depuradora del Secretariat, és ben il·lustratiu l'exemple que ens aporten els sindicats de l'Alt

92. *Las Noticias*, 17-II-1937. Vegeu al respecte l'editorial «El carnet no es una ganzúa o un disfraz» a *Las Noticias*, 20-II-1937.

93. *Las Noticias*, 7-V-1937.

94. AHN-SGC PS Barcelona 895.

Camp: en una junta general, davant la mà dura sol·licitada per les seccions contra els «indisciplinats», la junta, parlant per boca del Secretariat, afirmava que aquest «no vol expulsions», que calia acceptar com a inevitable que «elements d'aquests n'hi ha a tot arreu», i proposà com a única i pobra alternativa «ser discrets davant d'ells».95

Fins a l'any 1938 no van aparèixer amb més freqüència notícies referents a expulsions en els rengles del sindicat, amb un clar sentit depurador i exemplificador. S'ha de considerar que les resolucions del III Congrés posaren un èmfasi especial en el tema i donaren al Comitè de Catalunya el mandat de depurar a fons el GEPCI, del qual expulsaren tots els elements que es comprovà que eren especuladors. També es prendran les mateixes mesures contra els que es puguí comprovar que havien pertangut a partits feixistes o a partits de dreta que es van adherir al moviment facciós. Així, sobretot, apareixeran informacions sobre l'expulsió de membres del GEPCI i de baixes del sindicat d'emboscats, desertors i de tots els que no complien els seus deures sindicals. De tota manera, es pot afirmar que malgrat aquests intents ben poc reeixits, la majoria de l'afiliació ugetista continuà, dos anys després de l'inici de la guerra, sense que li haguessin arribat les tasques formatives empreses pel sindicat que l'acollia i sense que a aquells per als quals l'ús del carnet es limitava a ser un passí els hagués arribat l'onada depuradora. Com assenyala el dirigent ugetista del Sindicat d'Oficines Mercader i Armengol, molts es varen posar «*el carnet en el bolsillo sin leer más que las cubiertas*».96

En clara relació amb el que s'acaba d'exposar, és evident que la manca de quadres capacitats fou un dels problemes que va arrossegar la UGT durant tota la Guerra Civil. Començant amb un «*¡Necesitamos hombres!*» el Comitè Comarcal del Barcelonès del ram del Transport veia així el problema:

«[Els homes que ja té la UGT] *tienen el defecto de ser modestos. Esos hombres debemos darles a luz, porque tienen un doble valor: se les puede educar. No podemos por ningún concepto permitir que a los cargos directivos se eleven elementos dudosos, elementos que son de izquierda des del (sic) 19 de julio, no; mucho cuidado con esa gente que se ha infiltrado en las filas de las organizaciones obreras*».97

95. Acta de la Junta Comarcal de l'Alt Camp. Valls, 15-VIII-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.351.

96. *Las Noticias*, 7-X-1937.

97. Circular núm. 1 del Comitè Comarcal del Barcelonès (Transport), 20-IV-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 617.

El mateix Sesé, en el ple de comarcals del novembre del 1936, ja havia reconegut públicament que la manca de quadres perjudicava el sindicat en la seva pugna amb la CNT. Però malgrat aquesta denúncia prou matinerera, va caldre esperar al III Congrés perquè s'acordés la creació d'una escola de militants. S'ha de tenir present que aquest problema s'anà accentuant gradualment a mesura que la guerra avançava a conseqüència de les cada vegada més grans responsabilitats exercides pel sindicat i molt especialment per l'efecte de la mobilització constant de lleves que es portà a terme, que afectà indistintament afiliats i militants i que va provocar que el dèficit de quadres s'accentués. S'arribà en alguns casos a proposar la reducció del volum de les juntes directives i fins i tot a fer una crida als qui havien estat dirigents sindicals anys enrere perquè ocupessin el lloc dels que s'incorporaven a files.

L'esmentada escola havia de tenir la voluntat inequívoca d'intentar pal·liar aquest problema, però la tardana posada en marxa i els escassos resultats fan que la iniciativa s'hagi de valorar en conjunt com un fracàs, malgrat les intencions inicials d'«en poques lliçons [permetre] donar una idea general del moviment obrer i del funcionament intern dels sindicats, [que permetin] tenir nocions elementals d'economia política, geografia econòmica i legislació social comparada i (...) capacitar els companys que tenen càrrecs de responsabilitat».⁹⁸ S'entenia que els quadres que es formessin havien de ser tan capaços de fer-se càrrec de la gestió de l'economia, de formar «tècnics proletaris» es deia, com de donar cos i empena a l'actuació del sindicat. En un principi s'havien d'impartir dos tipus de cursos, el primer de «Formació política i sindical», a partir de l'estudi de 16 lliçons referents a quatre temes bàsics: a) Política obrera, b) Història del moviment sindical, c) Nova missió dels sindicats i d) Formació del nou militant sindical. El segon curs era per als militants amb responsabilitats en els comitès obrers de control i en els consells d'empresa. La seva temàtica s'enfocava a l'estudi, en 13 lliçons, del Decret de Col·lectivitzacions, dels consells generals d'indústria i de la caixa de crèdit industrial i comercial. És a dir, l'estudi dels pilars sobre els quals es fonamentava la «nova economia».

La frustrada Escola de Militants Sindicals, dependent de la Comissió Central d'Educació Obrera del Secretariat, es creà amb la intenció que tingués seus a Barcelona, l'Hospitalet, Sabadell i Badalona. L'única que sembla que funcionà fou la de Barcelona i, en tot cas, durant molts pocs dies ja que Elissa Uriz informà al Comitè de Catalunya, celebrat el desembre del 1938, que els alumnes encara no havien estat triats. Aviat els cursets van ser sus-

98. *Acords del III Congrés*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

pesos, segons Miquel Ferrer, per la dificultat de portar-los a terme en una ciutat amenaçada constantment pels bombardeigs. De totes maneres, s'hi podrien afegir altres raons. Des de la manca de militants disponibles en aquelles dates del conflicte, amb la majoria de la població masculina d'edat militar mobilitzada, fins a la poca sensibilitat i nivell de conscienciació de la militància ugetista per participar en aquestes activitats en un moment en què la moral ja era prou baixa.

Aquesta manca de quadres va obrir el pas a arribistes, i condicionà la gestió del sindicat a la vegada que féu aparèixer allò que Molinero tot sovint anomenava «caciquisme provincial», és a dir, la concentració, sobretot en zones rurals, de càrrecs i poder a les mans d'uns pocs militants, no sempre els més capacitats. Una situació que també provocà tensions entre el front i la rereguarda, amb l'empipament de Del Barrio en veure que part dels seus millors homes eren reclamats per realitzar tasques de direcció i propaganda pels sindicats, a causa de les grans mancances de quadres. Quan el Sindicat Metal·lúrgic insisteixi sobre el comissari de la Carles Marx, Trueba, respecte de quatre afiliats considerats capacitats per portar a terme tasques d'aquesta mena, la resposta serà definitiva: «*Ningún combatiente puede ser reclamado por su organización sindical*».

Lògicament, aquesta política de reclamacions també amagava tota una picaresca en considerar «imprescindible» per a la rereguarda afiliats que gaudien de certes recomanacions. Del Barrio va contestar davant una insistent reclamació d'un presumpte «imprescindible»: «*Os vamos a decir unas cuantas cosas sobre el tal camarada para que sepáis que no es fácil engañarnos*», per tot seguit informar al sindicat que reclama (el Metal·lúrgic de Barcelona) que feia poc que l'afiliat referit s'havia queixat del sou, les mesures del seu llit i d'haver de conviure amb altres milicians, fins i tot per carta a la seva esposa, cosa que provocà la visita d'aquesta al sindicat, «*y ahora resulta que es imprescindible*». Acaba el comunicat amb un definitiu «*os abstendréis de pedir camaradas del frente para la retaguardia*».⁹⁹

Com a conseqüència de tot l'exposat en aquest capítol, es pot afirmar que si bé la sindicació obligatòria va permetre que els sindicats englobessin finalment en llurs rengles tot el món laboral, sota un teòric estricte control, aquest fet no es va traduir en una activa i participativa militància de la majoria dels treballadors. A la vegada també es pot concloure que la UGT, desbordada organitzativament per l'abast de la nova situació, mai no va tenir les eines adequades per tirar endavant una tasca formativa i conscienciadora

99. Carta a la Carles Marx, 20-I-1937, resposta al Sindicat Metal·lúrgic, 5-II-1937. AHN-SGC/S PS Barcelona 1.331.

d'un abast ampli. Això permeté que amplis sectors dels seus afiliats restessin al marge dels esforços que el moment requeria. Aquests posicionaments tenen una lectura maximalista en la mateixa premsa ugetista, que no deixà de criticar aquesta situació durant tot el període, senyal inequívoc, d'altra banda, del coneixement de l'existència del problema i del seu abast: «Què s'ha fet per guanyar-la [la guerra]? Molt poc o gairebé res».¹⁰⁰

100. *Unió* núm. 2, III-1937.

CONCLUSIONS

Tal com s'ha vist en les pàgines d'aquest llibre, la UGT catalana durant la Guerra Civil va tenir ben poc del que havia estat el seu caràcter en els decennis previs. Un cop hagué esclatat el conflicte bèl·lic tot canvià de cop. Feia poques setmanes que una UGT orgànicament feble, malgrat l'innegable procés de creixement d'aquells mesos, havia vist com en un hàbil cop de mà, impensable en una organització de més solidesa, un grup de dirigents comunistes amb el suport de socialistes partidaris de la unitat s'havien fet amb el control del Secretariat. Aquests homes, afavorits pels corrents unitaris del moment i a l'esquena tant del PSOE com del PCC, assoliren els seus objectius en obviar en tot moment els estatuts de l'organització. L'inici immediat del conflicte evità disputes a la vegada que els ratificà *de facto* en la direcció. Lògicament, a ells també els sorprengué el col·lapse que prosseguí al fracassat cop militar, amb el consegüent enfonsament de l'aparell d'Estat, que de retruc diposità en les mans de la UGT àmplies responsabilitats polítiques, econòmiques i militars a les quals havia de fer front. En conseqüència, per als homes de la UGT havia arribat el moment de centralitzar, organitzar i dirigir, en un context de revolució democraticoburguesa que ells entenien que es produïa.

L'objectiu fonamental havia de ser sobretot la intervenció econòmica en un context de trencament de les atribucions habituals a desenvolupar per un sindicat. Havien d'afrontar una tasca enorme sense gens ni mica d'experiència prèvia: propietaris i administradors havien desaparegut, la gestió era a les seves mans. Quan la Generalitat donà poc després un marc legal a partir del qual desenvolupar l'acció econòmica, els ugetistes van seguir aquest nou ordenament i van defensar-lo com a millor opció per aconseguir els seus objectius, que no eren altres que donar prioritat a la victòria militar per sobre de qualsevol altre plantejament, a la vegada que esdevenir la força majore

ritària en el món sindical català tal com s'havia perseguit, gairebé es diria que somniat, durant força anys. Aquest posicionament, i el convenciment quant a l'etapa de la revolució que s'estava vivint, determinà de bon principi enfrontaments amb cenetistes i poumistes. Amb els primers per la disputa del mateix espai sindical i amb els segons per la diferent concepció del moment històric que vivien, amb la peculiaritat que aquests darrers van defensar els seus posicionaments contraris a la línia portada a terme pel Secretariat des dels seus mateixos rengles, a conseqüència de l'ingrés dels sindicats de la FOUS en la UGT a partir del setembre del 1936.

Per als dirigents de la UGT del moment, era evident que per portar a terme la seva política era necessària una aliança amb la petita burgesia. El GEPCI fou la millor expressió d'aquesta voluntat. En funció de l'etapa democraticoburguesa de la revolució que ells consideraven que s'estava vivint, no es tractava d'una contradicció sinó d'una estratègia conjuntural que s'havia de portar a terme. La seva adopció permetia la canalització vers l'objectiu suprem de la victòria a uns determinats grups socials que haguessin pogut esdevenir una cinquena columna a la rereguarda catalana.

Davant tota aquesta nova situació, els homes del Secretariat sempre es veieren impossibilitats de donar una resposta organitzativa adequada. Potser era pretendre massa per a un sindicat que experimentava un procés de creixement que, tal com les xifres demostren, pot ser qualificat d'únic en la història del moviment sindical català i espanyol. És cert que es posà en marxa una nova estructura organitzativa, tant horitzontal com vertical, però en realitat el seu funcionament sempre presentà força deficiències i restà a les mans d'uns pocs homes el pes de conduir l'organització. Mai, ni en quantitat ni en qualitat, els membres del Secretariat i els que dirigien les nombroses federacions d'indústria creades a partir d'aquell moment aconseguiren que la seva acció tingués el suport d'una base més o menys àmplia de militants. Es pot parlar un cop més de microcefàlia, sense que experiències com la de l'Escola de Militants donessin cap resultat al respecte.

Fou aquesta una UGT forta numèricament alhora que àmpliament estesa per tot el país. Una UGT que va tenir més de cent òrgans de premsa entre el 1936 i el 1939, que transformà les seves columnes de milicians en divisions de l'exèrcit, que gaudí d'un important patrimoni immobiliari i que gestionà des d'emissores de ràdio fins a hospitals; però que mai no va aconseguir donar resposta a un dels reptes més importants que les condicions creades per la guerra li determinaren: fer de les desenes de milers d'afiliats que enquadrava un cos mínimament homogeni que seguís les directrius emanades de la direcció del sindicat. Aconseguir que els afiliats esdevinguessin militants fou una tasca impossible de portar a bon terme.

A partir de la premissa del compte que s'ha de tenir a diferenciar afiliació i militància, emanarà un dels problemes cabdals dels molts que va haver d'afrontar el sindicat durant la Guerra Civil, com va ser —emprant una expressió de l'època— l'enorme diferència entre «front i rereguarda». Reduir aquest abisme era un dels objectius amb què el sindicat s'enfrontà en aquells moments, tot intentant que la rereguarda adquirís una mentalitat «de guerra», sobretot pel que fa a la producció i el treball voluntari. Però en aquest àmbit els anhels dels homes del Secretariat de disposar d'una rereguarda conscienciada no reeixiren, en trobar-se el mur infranquejable de la indiferència d'uns i la passivitat d'altres. En conseqüència, les paraules «depuració» i «formació» esdevingueren part fonamental del llenguatge ugetista del moment, més per passiva que per activa, ja que malgrat la peremptòria necessitat d'actuar en tots dos sentits no hi va haver mai una voluntat clara d'afrontar ambdues qüestions. La formació dels afiliats esdevingué una assignatura pendent, la qual no s'intentà afrontar d'una manera mínimament decidida fins que gairebé les forces rebels es trobaven a punt d'iniciar la que seria definitiva ofensiva sobre Catalunya. Pel que fa a la depuració, el Secretariat va preferir confondre el terme i actuar només amb la intenció de fer callar les veus crítiques que des dels seus propis rengles es feien sentir respecte a l'actuació de la direcció, sempre en estret lligam amb les directrius que emanaven del PSUC.

Tanmateix, la depuració no fou entesa com un camí per netejar els rengles del sindicat d'«aprofitadors de la revolució» sinó com a mesura a aplicar, molt abans del maig del 1937, contra aquells ugetistes que militaven al POUM i es posicionaven críticament davant la gestió del Secretariat. Amb aquest objectiu, la UGT catalana va invertir força energies gairebé des del mateix moment en què els sindicats de la FOUS varen decidir ingressar a la UGT. Aquesta actuació va coincidir amb un altre dels problemes cabdals que ocupà i preocupà els homes del Secretariat: les seves relacions amb la direcció de la UGT d'Espanya. Si bé aquesta va estar a punt de desqualificar la direcció catalana el mateix estiu del 1936, es va aconseguir un cert restabliment de relacions a partir del 1937. Aquestes, des de la represa fins a la substitució de l'Executiva largocaballerista, varen estar marcades per una conflictivitat creixent que portà la direcció catalana, i de retruc la immensa majoria dels seus sindicats, a posicionar-se favorablement al costat de la nova direcció que s'establí en el sindicat l'octubre del 1937. Amb González Peña al capdavant de la UGT d'Espanya, i tota l'opció política que darrere el seu nomenament cal entendre, les relacions havien de ser forçosament molt més planes, com a conseqüència directa d'una evident major sintonia ideològica.

Era una UGT que, d'altra banda, i com a conseqüència directa de la sindicació obligatòria, havia esdevingut una organització de masses amb certs trets de «calaix de sastre», on havien ingressat desenes de forces sindicals del més divers caire: procedents del sindicalisme autònom, d'entitats professionals, de l'espectre nacionalista, dels sindicats d'oposició o bé dels mateixos antics sindicats bloquistes. Al costat d'aquestes forces sindicals, també s'aixoplugaren amplis sectors de la població catalana empesos per la necessitat de disposar d'un carnet sindical per realitzar les tasques més fonamentals de la vida quotidiana.

Al llarg de l'obra hi ha hagut un intent manifest de negar el caire burgès amb el qual, des de determinats àmbits historiogràfics, tot sovint s'ha qualificat la UGT catalana d'aquests anys. Afirmacions com aquesta només poden partir de premisses equivocades respecte de quina era la situació del moviment sindical a Catalunya abans i durant la guerra. No s'ha d'acceptar que la majoria del proletariat català havia tingut una actitud militant durant l'etapa republicana, ja que si precisament algun tret caracteritzava la situació del món sindical en aquell 1936 era, paral·lelament a un notable esmicolament de les opcions sindicals, un alt percentatge de treballadors sense cap afiliació en aquest àmbit. Aquest plantejament era reforçat pel sensible «alliberament» d'afiliats que durant aquells anys havia determinat la crisi quasi constant de la llavors hegemònica CNT. Així, en el vora mig milió d'afiliats ugetistes que hem quantificat, es podran trobar orígens sindicals de tot tipus amb un lògic pes de la no afiliació, però també és cert que a la UGT ingressaren desenes de milers de nouvinguts que ni de bon tros se'ls pot qualificar de burgesos, ja que tenien una trajectòria anterior ben definida.

A la vegada, l'important contingent d'afiliació procedent dels rengles del nacionalisme reforçà un front en què la UGT no havia tingut sinó mancances fins aquell moment. Ja a les pàgines dels òrgans que Del Barrio i Sesé dirigien quan es trobaven en els rengles del PCC, es podia trobar un remarkable radicalisme respecte a la qüestió nacional com a resultat de l'adopció mimètica dels principis del marxisme-leninisme sobre aquest àmbit d'actuació. Aquesta adopció, per formal que es vulgui, conjuntament amb l'ingrés del CADCI, entre d'altres formacions, impulsà en els homes del Secretariat la voluntat que la UGT passés a ocupar l'espai sindical que des de determinades opcions i des de feia força anys es considerava reservat per a una «central sindical catalana». Per aconseguir aquest objectiu, que la presència d'homes com Miquel Ferrer podia reforçar, la UGT s'aferrà tant a la bipolarització del moment com al convenciment d'ocupar aquest espai. De tota manera, no li van mancar problemes en aquest àmbit. Hagué d'esmerçar bona part dels seus esforços al principi d'estiu del 1937 per consolidar aquest posicionament

que, en clara contraposició a la història, fins i tot recent, del sindicat, havia estat adquirit més pels esdeveniments que per la pròpia trajectòria.

En conseqüència, tal com es desprèn de l'anàlisi de la seva actuació, la «refundada» UGT que emanà de les jornades de juliol del 1936 hagué d'afrontar de bon principi tota una àmplia problemàtica. Del desgavell organitzatiu, producte de l'allau d'afiliats, als problemes generats pel gairebé trencament de relacions amb la UGT d'Espanya, respecte de la qual ben aviat aparegueren notables diferències ideològiques. Igualment pel que fa a l'actuació en el seu si dels homes del POUM, com per tota la qüestió de la central «sindical catalana». Tot això, conjuntament amb l'assumpció de responsabilitats de govern, de caire militar i amb la gestió d'àmplies parcel·les de la vida econòmica en cercar l'aliança amb la petita burgesia. A aquests aspectes s'hauria d'afegir la fricció lògica que des d'una posició inicial d'inferioritat es va mantenir amb la CNT, un sindicat que malgrat beneficiar-se també de la sindicació obligatòria, hagué de veure com la seva tradicional posició d'avanatge era qüestionada per una ascendent UGT.

Les relacions amb la CNT, tal com s'ha intentat demostrar, són una successió de fracassos d'un pretès esperit unitari que teòricament acompanyava els uns i els altres i que amagava les seves pretensions hegemòniques. L'establiment dels primers no reeixits pactes entre les dues centrals serví a la UGT per guanyar un temps preciós i esdevenir poc després, amb l'indestimable suport del PSUC, una alternativa sòlida als anarcosindicalistes. A partir dels Fets de Maig, la situació canvià, encara que amb tots els matisos que s'han exposat en el capítol corresponent, però ja amb una UGT capaç de tractar d'igual a igual els seus rivals, cosa que fins aquell moment, malgrat l'aparència de les xifres d'afiliació, no havia estat realitat.

En el moment de celebrar-se el III Congrés del Secretariat, pel novembre del 1937, la UGT catalana havia assolit unes quotes d'estabilitat notable després de quinze mesos d'una tensió remarcable que li hagué d'hipotecar l'actuació en força àmbits. D'altra banda, havia estat capaç de donar una mínima coherència a l'extraordinari creixement que havia experimentat, amb la formació i l'estructuració de desenes de federacions d'indústria, comarcals i locals. Igualment havia consolidat l'equip dirigent que havia accedit a la direcció per la força dels esdeveniments el juny-juliol del 1937, direcció que ara, en el decurs del congrés, fou renovada i ampliada. Però, sobretot, havia aconseguit resoldre força contenciosos que havien centrat fins aquell moment bona part dels seus esforços. S'havia liquidat, en el sentit literal de la paraula, l'oposició pounista; s'havien establert relacions d'avanatge amb la CNT i s'havia consolidat l'ingrés dels sindicats nacionalistes (si exceptuem la FNEC). A la vegada, s'havia resolt el contencios amb l'Executiva Nacional

de la UGT d'Espanya i s'arribà al ple reconeixement del nou Secretariat per part d'una direcció central que ara, setze mesos després de començada la guerra, tenia el mateix caire ideològic que l'ugetisme a Catalunya des del juny del 1936. Així, la malfiança des de la qual l'Executiva Nacional observava l'actuació de l'ugetisme a Catalunya fins al novembre del 1937 va ser substituïda per la consideració del Secretariat i la seva tasca passà a tenir un caire exemplificador.

Aquesta UGT catalana emanada del III Congrés tenia tot un bagatge a l'esquena que no es pot menystenir. Representada al Govern de la Generalitat i amb una força quantitativa innegable, podia afrontar uns reptes nous un cop resolta tota la problemàtica anterior. Des del final del 1937 es pot parlar d'una UGT «alliberada» a partir de la resolució, sempre favorable als seus interessos, de tots els contenciosos que tenia plantejats. Però, arribat aquest punt en l'evolució de la guerra, les prioritats seran clares. El 1938, els problemes generats per la gestió econòmica, en què la nacionalització està esdevenint l'única sortida per a moltes empreses, centraran la seva atenció i absorbiran bona part de les seves energies; sempre amb el desenvolupament de les operacions militars marcant el pas. A la vegada s'haurà de comptar amb la paral·lela accentuació d'altres responsabilitats i problemes, com per exemple les que s'adquiriran quant a la mobilització i l'equipament dels reclutes. Aquest fet no feia més que desballestar les estructures organitzatives de seccions i federacions. A més, fenòmens que també cauran sota responsabilitat sindical no feien més que accentuar-se, com per exemple les desercions, l'emboscament, el fracàs del treball voluntari i la consegüent política de fortificacions.

Així, de nou, la UGT catalana es veié un altre cop desbordada pel context que havia d'afrontar. El fet de convertir el Comitè de Catalunya en un organisme itinerant els darrers mesos del 1938 no fou més que un va intent d'intentar dinamitzar una afiliació i una rereguarda ja completament convençudes de la imminent derrota. Després d'un breu pelegrinatge sota les bombes enemigues per terres gironines, la majoria dels quadres del Secretariat creuaren la frontera camí d'un llarg exili el febrer del 1939. Darrere seu quedava una experiència de tres anys que havia representat que per primer cop en la història de Catalunya una formació sindical d'arrels marxistes hagués aconseguit una implantació més que notable al llarg de tot el país.

En l'exili, amb l'actuació sindical lògicament subordinada a la política, la UGT catalana reflectí en la seva evolució quin havia estat el caràcter que havia predominat durant la Guerra Civil. Només cal veure el devenir majoritari dels seus homes per entendre-ho, alhora que es posaren de manifest totes les contradiccions que com a conseqüència de l'extraordinària dimensió

del moment històric que es vivia entre 1936 i 1939 quedaren soterrades fins a la derrota.

En conseqüència, aviat es produí el trencament. Això representà que al llarg dels anys quaranta i cinquanta, diverses «UGT», a Catalunya i a l'exili, pugnessin per fer-se amb unes sigles d'indubtable pes històric. Quan aquesta dispersió finalitzà després de força anys de disputes, els que es varen fer de nou amb el control de l'ugetisme català no foren aquells que l'havien dirigit en el període de Guerra Civil. El sindicat tornà als seus orígens. És a dir, als rengles del socialisme que llavors representava la UGT d'Espanya amb seu a Tolosa de Llanguedoc i la seva extensió a l'interior de Catalunya. Però això ja és una altra història, la història dels «homes sense nom» que, amb una afiliació política o una altra, varen permetre amb la seva actuació sota les difícils condicions del moment que la UGT estigués present a Catalunya, amb més o menys força i amb més o menys encert pel que fa a l'estratègia a seguir, durant la major part d'anys que durà la llarga nit de la dictadura.

ANNEXOS

I.	RELACIÓ DE COMITÈS I JUNTES DIRECTIVES DE LA UGT DE CATALUNYA (1936-1939) _____	327
1)	<i>Secretariat Regional (1936-1939)</i> _____	327
2)	<i>Comitè de Catalunya (1936-1939)</i> _____	329
3)	<i>Federació Local de Barcelona (1937-1938)</i> _____	333
4)	<i>Representants al ple de sindicats de la Federació Local de Barcelona (1937-1938)</i> _____	334
5)	<i>Representació de la UGT de Catalunya i del PSUC en els governs de la Generalitat (1936-1939)</i> _____	335
II.	TAULES SOBRE AFILIACIÓ I IMPLANTACIÓ SINDICAL _____	337
1)	<i>Nombre de sindicats dependents de la UGT de Catalunya (1933-1938)</i> _____	337
2)	<i>Dades d'afiliació de la UGT de Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939)</i> _____	339
3)	<i>Comparació de xifres d'afiliació UGT-CNT (1937-1938)</i> _____	340
4)	<i>Extensió dels sindicats dependents del Secretariat Regional de la UGT pels municipis i pobles de Catalunya (1938)</i> _____	342
5)	<i>Comparació de l'extensió territorial assolida per la UGT i la CNT durant la Guerra Civil (1937-1938)</i> _____	343
6)	<i>Periodificació del ritme d'ingressos a la UGT de Catalunya (1936-1938)</i> _____	345
7)	<i>Distribució per sectors productius dels sindicats de la UGT de Catalunya durant la Guerra Civil (1938)</i> _____	346
8)	<i>Relació per indústries dels principals sindicats que formen la UGT de Catalunya (1938)</i> _____	348
III.	RELACIÓ D'ÒRGANS DE PREMSA (1936-1939) _____	349
1)	<i>Relació d'òrgans de premsa dependents de la UGT de Catalunya (1936-1939)</i> _____	349
1.1	<i>Òrgans de la direcció</i> _____	349
1.2	<i>Portaveus de federacions regionals d'indústria</i> _____	349
		325

1.3	Butlletins i òrgans de federacions d'indústria	350
1.4	Premsa comarcal	353
1.5	Publicacions d'unitats militars	354
2)	ÒRGANS DE PREMSA PUBLICATS A BARCELONA DURANT LA GUERRA CIVIL PER L'EXECUTIVA NACIONAL I ELS SINDICATS DE LA UGT D'ESPANYA	355

ANNEX I

RELACIÓ DE COMITÈS I JUNTES DIRECTIVES DE LA UGT DE CATALUNYA (1936-1939)

1) SECRETARIAT REGIONAL (1936-1939)

11 / I / 1936

Secretari general: Emili García
Secretari d'Organització: Pere Mendoza Tirado

2 / III / 1936

Secretari general: Emili García
Secretari d'Organització: Eduard Miralles

16 / V / 1936

Secretari general: Emili García
Secretari d'Organització: Manuel Davó Anierte

11 / VI / 1936

Secretari general: Josep del Barrio
Secretari d'Organització: Antoni Sesé Artaso
Secr. de Legislació i Prop.: Francesc Duran Rossell
Vocals: Desideri Trilles Mariné
Modest Martínez
Antoni López Raimundo
Salvador González Albaladejo

VII / 1936

<i>Secretari general:</i>	Josep del Barrio (Fins 22/VII/1936) Antoni Sesé (Fins 3/V/1936) Josep del Barrio (Fins 31/VIII/1937) Miquel Ferrer (Provisional fins al III Congrés)
<i>Secretari d'Organització:</i>	Tomás Molinero Andaluz
<i>Secretari administratiu:</i>	Antoni López Raimundo (Fins 20/VI/1936) Joan Vilar Vitoria
<i>Secretari Premsa i Prop.:</i>	Francesc Duran Rossell
<i>Secr. d'Economia i Treball:</i>	Miquel Ferrer Sanxis
<i>Secretari de Relacions:</i>	Emili Vilaseca Juvé
<i>Secretaria d'Ajut:</i>	Modest Martínez

16 / XI / 1937

<i>President:</i>	Rafael Vidiella Franch
<i>Vicepresident:</i>	Josep Moix Regàs
<i>Secretari general:</i>	Miquel Ferrer Sanchís
<i>Secretari d'Organització:</i>	Tomás Molinero Andaluz
<i>Secretària administrativa:</i>	Elisa Uriz Pi
<i>Secretari de Premsa i Prop.:</i>	Agustí Cid Arasa
<i>Secretari d'Economia:</i>	Joan Fronjosà Salamó
<i>Secretari de Treball:</i>	Manuel Alloza (Joan Gilabert Romagosa, 11/XII/1938)
<i>Secr. de Qüestions Socials:</i>	Fulgenci Hernández

2) COMITÈ DE CATALUNYA (1936-1939)

XII-1936 / XII-1938¹

<i>Aigua, Gas i Electricitat:</i>	Macías Hernández Gabàs Laureà Rodríguez
<i>Alimentació:</i>	Garriga
<i>Arts Blanques:</i>	Just Calvé
<i>Assegurances:</i>	Larosa
<i>Aviació:</i>	Contreras
<i>Banca, Borsa i Estalvi:</i>	Manuel Navarro Sánchez Soler Serra Silvestre Ruiz
<i>Boters:</i>	Josep Agudé Pelfort
<i>Comunicacions:</i>	Labola
<i>Correus:</i>	Ricard Saval Arregui Argemí
<i>Edificació:</i>	Salvador González Jacint Mas Ramon Abella Corts

1. Tant en les actes del Comitè de Catalunya com en les signatures del seus acords publicades a *Las Noticias* hi havia el costum de fer constar només el cognom dels qui hi havien assistit, per tant és difícil la recomposició exacta del comitè. En la mesura que s'ha pogut s'ha intentat completar els noms a partir de la premsa de federacions d'indústria i sobretot de premsa de l'exili.

Fabril i Tèxtil: Jordi Benejam Català
Pere Gausachs
Amigó
Jaume Comas i Jo

FCTE: Elisa Uriz Pi
Pons
Abelard Fàbrega Esteva
Josefa Uriz Pi

Ferrovianis (SNF 9a Zona): Carles Rebellón
Morlans
Imbert
Hertogs
Salmon
Lleó Calles

FOSIG: Antoni Bertran i Súria
Manuel Alloza
Emili Vilaseca
Joaquim Puig i Pidemunt
Andreu Salvatella Llorens

Funcionaris de la Generalitat: Pau Balcells
Patau

Funcionaris Municipals: Roldán Cortada
Josep Llistosella
Añoover
Pórtoles
Rull

Fusta: Noguero
García García
Morera

GEPCI: Josep Olivo
García Bonilla

Indústries Gràfiques: Salvador Martorell
Manuel Fernández Cortezón
Jaume Catalán
Parriego

Indústries Químiques: Albert Farrés
Avenidaño
Vidal

Mercantils: Sala
Manuel Aragón Mercadé

Metal·lúrgic: Emili García
Láinez
Josep Abella
Miquel Alcubierre

Oficis diversos: Lluís García Lago

Paper: Antoni Olarte Hervia
Parriego

Pell: Aracena
García
Martín
López Coronel
Gispert

Petrolis: Segarra
César Marchi
Alfred Arbona
Tosas

Sanitaris: Tosquelles
Cabanès
Josep Bonifaci Mora

Tècnics: Roda
Santolaria

- Telègrafs:* Pere Xargayo
Rabassó
- Transport Marítim:* Miquel Lastra
Antoni Codina
- Transport Terrestre:* Ferrer
Benito
Lastre
Agustí Echauri
- Treballadors de la Terra:* Pere Calvet
Miquel Curcó
Gil
- Vestit:* Joaquim Hernández Ferrer
Rovira
Bru Ginestà
- Federació Local de Barcelona:* Francesc Jiménez
Agustí Arcas Merlos
Del Caso
- Girona:* Narcís Figuerola
- Lleida:* Josep Pac Rosselló
Josep Soler Rocafull
- Manresa:* Moncunill
Marcel·lí Font
Flor de Lis
- Reus:* Joan Gilabert Romagosa
Mateo Pedret
- Sabadell:* Emili Mira
- Tarragona:* Bru
Contreras

Tortosa: Ferran Pons
Cabrera
Ríos

Tremp: Serret

Vic: Emili Gómez

3) FEDERACIÓ LOCAL DE BARCELONA (1937-1938)

COMITÈ EXECUTIU

VII / 1936

Joan Fronjosà
Carreras
Gascón
Iglesias
Amigó
Martínez

* * * *

8 / VIII / 1936

Secretari general: Joan Fronjosà
(Francesc Jiménez, 9-IX-1936)

Secretari d'Organització: Joan Borrás

Secretari de Control: Francesc Albiol

Secretari d'Agitació i Prop.: Calvé
(Rabascall, 30-VIII-1936)
(Borrás, 9-X-1936)

Secretari administratiu: Clemente
(López, 21-VIII-1936)

Secretari de Relacions: Martínez
(Ciprés, 22-VIII-1936)

Secretari d'Agitació: Pere Gausachs (9-IX-1936)

16 / V / 1937

Secretari general: Francesc Jiménez
Secretari d'Organització: Josep Maria López
Secretari de Control: Rafael Ferrer
Secretari d'Agitació i Prop.: Domènec Martínez
Secretari administratiu: Albert Iglesias

* * * *

10 / XII / 1937

Secretari general: Francesc Jiménez
Secretari d'Organització: Baldomero Guisado
Secretari de Control: Francesc Palau
Secretari d'Agitació i Prop.: Teodor Salvadó
Secretari administratiu: Gregori Pastor

* * * *

10 / V / 1938

Secretari general: Agustí Arcas Merlos
Secretari d'Organització: Baldomero Guisado
Secretari de Control: Francesc Palau
Secretari d'Agitació i Prop.: Teodor Salvadó
Secretari administratiu: Gregori Pastor

4) REPRESENTANTS AL PLE DE SINDICATS DE LA FEDERACIÓ LOCAL DE BARCELONA (1937-1938)

16-V-1937

10-V-1938

Aigua, Gas i Electricitat: Agustí Argudin
Autobusos: Josep Tiban
Banca, Borsa i Estalvi: Josep Muni Sala
UG de Dependents: Pere Massanella
Duanes: Antoni Prado

Josep Muni Sala
 Pere Massanella

	16-V-1937	10-V-1938
<i>Edificació:</i>	Ramon Abellà	
<i>Espectacles Públics:</i>	Carles Viaña	Carles Viaña
<i>Ferroviaris:</i>	Julià Barriuso	
<i>FOSIG:</i>	Felip Herrera	
<i>Funcion. de la Generalitat:</i>	Felip Barjau	
<i>Funcionaris Municipals:</i>	Alexandre Bosch	
<i>Arts Gràfiques:</i>	Joan Moncunill	Joan Moncunill
<i>Metal·lúrgics:</i>	Ángel Láinez	
<i>Marítima la Naval:</i>	Adrià Iglesias	Primitiu García
<i>Pell:</i>	Josep Salinas	
<i>Productes Químics:</i>	Miquel López	Virginia Pla
<i>Vestit:</i>	Ignasi Ojalvo	Ignasi Ojalvo
<i>Tècnics:</i>	Salvador Claus	
<i>Tèxtil:</i>	Pere Gausachs	Marià Rubí
<i>Alimentació:</i>	Jesús Gálvez	Josep Julià
<i>Telèfons:</i>	Josep Rabasó	

5) REPRESENTACIÓ DE LA UGT DE CATALUNYA I DEL PSUC EN ELS GOVERNOS DE LA GENERALITAT (1936-1939)

31-VII-1936 (*primer Govern Casanovas*) / 6-VIII-1936

<i>Economia:</i>	Joan Comorera Soler (PSUC)
<i>Proveïments:</i>	Estanislau Ruiz Ponseti (PSUC)
<i>Comunicacions:</i>	Rafael Vidiella Franch (PSUC)

26-IX-1936 (*primer Govern Tarradellas*)

<i>Serveis Públics:</i>	Joan Comorera Soler (PSUC)
<i>Treball i Obres públiques:</i>	Miquel Valdés (PSUC)

17-XII-1936 (*segon Govern Tarradellas*)

<i>Justícia:</i>	Rafael Vidiella Franch (UGT)
<i>Proveïments:</i>	Joan Comorera Soler (UGT)
<i>Treball i Obres Públiques:</i>	Miquel Valdés (UGT)

3-IV-1937 (*tercer Govern Tarradellas*)

Treball, Obres Públiques

i Justícia: Joan Comorera (UGT)

16-IV-1937 (*quart Govern Tarradellas*)

Justícia: Joan Comorera Soler (UGT)

Proveïments: Josep Miret Muste (UGT)

Treball i Obres Públiques: Rafael Vidiella Franch (UGT)

5-V-1937 (*tercer Govern Companys*)

Justícia, Proveïments, Treball

i Obres Públiques: Rafael Vidiella Franch (UGT)

Conseller sense cartera: Antoni Sesé Artaso (UGT)
(No arribà a ocupar el càrrec
en ser assassinat)

29-VI-1937 (*quart Govern Companys*)

Proveïments: Miquel Serra Pàmies (PSUC)

Treball i Obres Públiques: Rafael Vidiella Franch (PSUC)

Economia: Joan Comorera Soler (PSUC)

ANNEX II

TAULES SOBRE AFILIACIÓ I IMPLANTACIÓ SINDICAL

1) NOMBRE DE SINDICATS DEPENDENTS DEL SECRETARIAT DE LA UGT DE CATALUNYA (1933-1938)

COMARCA	1933	1934 ²	1936 ³	1937	1938 ⁴
Alt Camp	—	4	21	60	60
Alt Empordà	—	1	54	117	122
Alt Penedès	1	5	22	53	56
Alt Urgell	—	—	10	40	41
Anoia	2	2	14	69	69
Bages	5	6	33	128	129
Baix Camp	2	5	46	107	108
Baix Ebre	6	21	41	53	55
Baix Empordà	—	—	13	61	61
Baix Llobregat	4	11	49	116	118
Baix Penedès	1	1	15	37	39
Barcelonès	53	74	130	221	223
Berguedà	—	1	23	59	59
Cerdanya	1	1	8	22	24
Conca Barberà	—	2	11	30	31
Garraf	4	6	14	46	46
Garrigues	—	—	3	36	36
Garrotxa	4	6	14	39	40
Gironès	3	4	48	80	80
Maresme	10	15	37	120	122
Montsià	—	2	s/d	29	29

2. Les dades del 1933 i 1934 han estat confeccionades a partir de la «I Asambleu General de la UGT». Barcelona, 1934; les actes de la Comissió Executiva Nacional i el *Boletín de la Unión General de Trabajadores de España*.

3. Aquesta relació va aparèixer a *Treball* el 20-X-1936 i fou reproduïda pel *Bulletí Interior* del Secretariat en el seu primer exemplar (1-XII-1936). Aquesta s'ajusta bastant als càlculs d'elaboració pròpia que sobre aquest període he realitzat.

4. Les xifres del 1937 i el 1938 són d'elaboració pròpia.

COMARCA	1933	1934	1936	1937	1938
Noguera	—	1	2	87	87
Osona	5	9	16	100	105
P. Jussà	—	—	7	50	50
P. Sobirà	—	—	2	30	30
Priorat	—	—	19	21	21
Ribera d'Ebre	—	—	s/d	18	19
Ripollès	—	2	s/d	59	61
Segarra	—	—	10	60	61
Segrià	—	7	13	130	132
La Selva	2	5	7	29	31
Solsonès	—	1	3	20	21
Tarragonès	12	20	38	107	107
Terra Alta	—	—	10	16	16
Urgell	—	—	s/d	67	72
Vall d'Aran	—	2	3	8	8
Vallès Occ.	7	7	28	144	148
Vallès Or.	—	1	11	89	94
TOTAL SINDICATS	122	222	775	2.558	2.611
TOTAL MUNICIPIS	30	79	—	854	855
TOTAL COMARQUES	17	28	38	38	38

2) DADES D'AFILIACIÓ DE LA UGT DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)⁵

COMARCA	SINDICATS DE LA COMARCA	SINDICATS	%	SUMA DE	ESTIMACIÓ PRÒPIA	POBLACIÓ COMARCAL ⁶	%
		AMB DADES D'AFILIACIÓ	SINDICATS AMB DADES D'AFILIACIÓ	SINDICATS AMB DADES D'AFILIACIÓ			POBLACIÓ COMARCAL AFILIADA
Alt Camp	60	54	90	4.929	5.000	30.182	17
Alt Empordà	122	108	89	9.051	6.500	66.053	10
Alt Penedès	56	43	77	3.111	2.500	45.654	6
Alt Urgell	41	34	83	2.236	1.500	19.935	7
Anoia	69	59	86	6.699	7.000	43.573	16
Bages	129	121	94	31.591	26.000	101.350	26
Baix Camp	108	97	90	14.387	12.000	56.820	21
Baix Ebre	55	40	72	8.549	11.000	58.490	19
Baix Empordà	61	52	86	4.646	3.000	55.972	5
Baix Llobregat	118	101	86	14.274	17.000	90.526	19
Baix Penedès	39	35	90	2.495	1.500	15.826	9
Barcelonès	223	156	70	187.430	220.000	1.189.666	18
Berguedà	59	51	86	11.053	6.000	40.355	15
Cerdanya	24	22	92	1.048	1.000	11.340	9
Conca Barberà	31	29	94	2.034	1.700	25.296	7
Garraf	46	40	89	5.452	4.000	31.040	13
Garrigues	36	29	81	5.112	5.000	30.866	16
Garrotxa	40	36	90	4.964	5.000	41.408	12
Gironès	80	61	76	10.173	12.000	78.572	15
Maresme	122	106	87	19.147	16.000	100.267	16
Montsià	29	21	72	4.694	5.500	41.303	13
Noguera	87	71	82	6.150	5.000	49.335	10
Osona	105	97	92	13.630	9.300	73.496	13
P. Jussà	50	47	94	2.917	2.400	19.524	12
P. Sobirà	30	21	70	1.249	1.000	12.762	8
Priorat	21	19	86	2.182	3.000	18.040	17
Ribera d'Ebre	19	16	84	2.538	2.000	29.000	7
Ripollès	61	58	95	8.265	7.000	34.425	20

5. Quadre d'elaboració pròpia.

6. Habitants segons el padró d'abril de 1936, publicat pel Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya. Servei Central d'Estadística. *Població de Catalunya: 1936*. Barcelona, 1937.

COMARCA	SINDICATS		%	SUMA DE		POBLACIÓ COMARCAL	%
	SINDICATS DE LA COMARCA	AMB D'AFILIACIÓ	AMB D'AFILIACIÓ	AMB D'AFILIACIÓ	ESTIMACIÓ PRÒPIA		POBLACIÓ AFILIADA
Segarra	61	48	79	2.688	3.000	22.044	14
Segrià	132	122	92	23.736	20.000	89.553	22
La Selva	31	24	77	1.978	2.000	50.660	4
Solsonès	21	19	90	1.048	1.500	11.874	13
Tarragonès	107	93	85	9.673	9.000	52.179	17
Terra Alta	16	14	88	1.710	2.100	21.000	10
Urgell	72	63	88	4.697	4.000	38.472	10
Vall d'Aran	8	8	100	594	500	5.955	9
Vallès Occ.	148	142	96	43.439	38.000	147.451	26
Vallès Or.	94	82	87	9.083	7.000	64.685	11
TOTAL	2.611	2.237	86	488.652	486.000	2.915.249	16.7

3) COMPARACIÓ DE XIFRES D'AFILIACIÓ UGT-CNT (1937-1938)⁷

COMARCA			CAPITAL		
	UGT	CNT		UGT	CNT
Alt Camp	5.000	2.880	Valls	1.300	1.870
Alt Empordà	6.500	3.424	Figueres	2.000	900
Alt Penedès	2.500	—	Vilafranca	650	—
Alt Urgell	1.500	793	Seu d'Urgell	700	350
Anoia	7.000	7.268	Igualada	4.000	3.100
Bages	26.000	—	Manresa	12.000	—
Baix Camp	12.000	—	Reus	8.000	—
Baix Ebre	11.000	—	Tortosa	3.300	—
Baix Empordà	3.000	4.277	La Bisbal	150	700
Baix Llobregat	17.000	—	Sant Feliu	2.800	—

7. Quadre d'elaboració pròpia. Per la UGT dades emanades d'aquest treball, per la CNT —després d'haver reubicat diverses poblacions— «Estadísticas Sindical y Política. Sección Comarcas. Confederación Nacional del Trabajo de Cataluña». AHN-SGC/S PS Barcelona 918.

COMARCA			CAPITAL		
	UGT	CNT		UGT	CNT
Baix Penedès	1.500	1.339	El Vendrell	900	225
Barcelonès	220.000	274.400	Barcelona	204.000	260.000
Berguedà	6.000	—	Berga	700	—
Cerdanya	1.000	—	Puigcerdà	350	—
C. Barberà	1.700	—	Montblanc	200	—
Garraf	4.000	6.117	Vilanova	4.000	4.500
Garrigues	5.000	—	Borges B.	500	—
Garrotxa	5.000	3.869	Olot	2.000	939
Gironès	12.000	+6.620	Girona	7.000	4.000
Maresme	16.000	22.800	Mataró	3.500	8.500
Montsià	5.500	—	Amposta	1.300	—
Noguera	5.000	—	Balaguer	500	—
Osona	9.300	—	Vic	1.700	—
P. Jussà	2.400	—	Tremp	600	—
P. Sobirà	1.000	—	Sort	150	—
Priorat	3.000	+313	Falset	500	—
Ribera d'Ebre	2.000	240	Móra d'Ebre	300	200
Ripollès	7.000	4.475	Ripoll	2.000	2.000
Segarra	3.000	—	Cervera	700	—
Segrià	20.000	—	Lleida	13.000	—
La Selva	2.000	5.180	Santa Coloma	450	130
Solsonès	1.500	220	Solsona	300	140
Tarragonès	9.000	3.888	Tarragona	7.000	2.600
Terra Alta	2.100	—	Gandesa	450	—
Urgell	4.000	—	Tàrraga	1.500	—
Vall d'Aran	500	—	Viella	180	—
Vallès Occ.	38.000	32.324	Sabadell	22.000	6.000
Vallès Or.	7.000	8.904	Granollers	1.300	4.000

4) EXTENSIÓ DELS SINDICATS DEPENDENTS DEL SECRETARIAT REGIONAL DE LA UGT PELS MUNICIPIS I POBLES DE CATALUNYA (1938)⁸

COMARCA	MUNICIPIS AMB SINDICAT	AMB SINDICATS		% MUNICIPIS COMARCA	TOTAL SINDICATS
		MUNICIPIS	POBLES	AMB SINDICAT	
Alt Empordà	71	58	7	81	122
Alt Penedès	25	24	9	96	56
Alt Urgell	40	27	4	67	41
Anoia	34	26	3	74	69
Bages	35	30	4	86	129
Baix Camp	29	29	4	100	108
Baix Ebre	10	9	7	90	55
Baix Empordà	44	30	3	68	61
Baix Llobregat	25	24	3	96	118
Baix Penedès	13	11	2	85	39
Barcelonès	7	7	0	100	223
Berguedà	32	17	4	56	59
Cerdanya	24	17	1	71	24
C. Barberà	23	19	3	83	31
Garraf	8	6	1	75	46
Garrigues	25	24	0	96	36
Garrotxa	29	16	2	55	40
Gironès	44	19	2	43	80
Maresme	30	27	1	90	122
Montsià	11	8	1	73	29
Noguera	41	39	10	95	87
Osona	48	32	2	67	105
P. Jussà	42	34	4	81	50
P. Sobirà	30	21	3	70	30
Priorat	25	19	0	76	21
Ribera Ebre	15	14	1	93	19
Ripollès	27	20	1	74	61
Segarra	26	26	11	100	61

8. Quadre d'elaboració pròpia.

COMARCA	MUNICIPIS AMB SINDICAT	AMB SINDICAT		% MUNICIPIS COMARCA AMB SINDICAT	TOTAL SINDICATS
		MUNICIPIS	POBLES		
Segrià	42	41	3	98	132
La Selva	26	17	0	65	31
Solsonès	15	13	0	87	21
Tarragonès	24	23	2	96	107
Terra Alta	12	12	0	100	16
Urgell	32	31	4	97	72
Vall d'Aran	17	7	1	41	8
Vallès Occ.	25	22	0	88	148
Vallès Or.	42	35	4	83	94
TOTAL	1.069	855	113	80	2.611

5) COMPARACIÓ DE L'EXTENSIÓ TERRITORIAL ASSOLIDA PER LA UGT I LA CNT DURANT LA GUERRA CIVIL (1937-1938)⁹

COMARCA	MUNICIPIS COMARCA AMB SINDICAT		POBLES COMARCA AMB SINDICAT	
	UGT	CNT	UGT	CNT
Alt Camp	21	17	6	2
Alt Empordà	58	52	7	4
Alt Penedès	24	—	9	—
Alt Urgell	27	17	4	3
Anoia	26	32	3	0
Bages	30	—	4	—
Baix Camp	29	24	4	1
Baix Ebre	9	2	7	1
Baix Empordà	30	25	3	2

9. Quadre d'elaboració pròpia.

COMARCA	MUNICIPIS COMARCA AMB SINDICAT		POBLES COMARCA AMB SINDICAT	
	UGT	CNT	UGT	CNT
Baix Llobregat	24	—	3	—
Baix Penedès	11	11	2	0
Barcelonès	7	—	0	—
Berguedà	17	—	4	—
Cerdanya	17	—	1	—
Conca Barberà	19	—	3	—
Garraf	6	7	1	1
Garrigues	24	22	0	0
Garrotxa	16	23	2	1
Gironès	19	24	2	1
Maresme	27	27	1	1
Montsià	8	—	1	—
Noguera	39	18	10	1
Osona	32	—	2	—
P. Jussà	34	—	4	—
P. Sobirà	21	—	3	—
Priorat	19	12	0	—
Ribera d'Ebre	14	2	1	—
Ripollès	20	16	1	1
Segarra	26	—	11	—
Segrià	41	—	1	—
La Selva	17	22	0	2
Solsonès	13	3	0	0
Tarragonès	23	22	2	2
Terra Alta	12	—	0	—
Urgell	31	22	4	3
Vall d'Aran	7	—	1	—
Vallès Occ.	22	20	0	0
Vallès Or.	35	26	4	0

6) PERIODIFICACIÓ DEL RITME D'INGRESSOS A LA UGT DE CATALUNYA (1936-1938)¹⁰

COMARCA	Total sind.	Sind. amb data d'ingrés	%	1936								1937		1938	
				Abans 19-VII	VII	VIII	IX	X	XI	XII	1er sem.	2on sem.	1er sem.	2on sem.	
Alt Camp	60	42	70	4	2	11	7	8	3	—	1	6	—	—	
Alt Empordà	122	107	88	3	1	15	37	10	3	2	28	3	5	—	
Alt Penedès	56	37	69	2	—	15	3	11	—	—	2	1	1	2	
Alt Urgell	41	36	90	—	1	3	5	8	1	1	15	1	—	1	
Anoia	69	51	74	4	1	12	7	10	—	2	9	6	—	—	
Bages	129	98	78	16	2	13	21	10	4	5	22	4	1	—	
Baix Camp	108	86	76	16	—	19	28	7	4	2	8	1	1	—	
Baix Ebre	55	29	53	14	1	1	4	3	—	—	4	—	2	—	
Baix Empordà	61	40	66	2	—	6	16	7	4	3	1	1	—	—	
Baix Llobregat	118	92	79	19	3	15	4	7	4	4	25	9	2	—	
Baix Penedès	39	27	71	2	—	1	3	3	1	—	11	4	2	—	
Barcelonès	223	168	75	27	7	51	48	11	—	3	12	6	2	1	
Berguedà	59	44	76	4	—	9	3	1	2	1	17	7	—	—	
Cerdanya	24	18	75	2	—	1	5	4	1	1	1	1	2	—	
Conca Barberà	31	24	77	3	—	3	7	5	—	2	2	1	1	—	
Garraf	46	33	72	6	—	6	5	5	1	1	3	6	—	—	
Garrigues	36	26	72	1	—	3	11	6	—	—	5	—	—	—	
Garrotxa	40	31	78	—	—	1	15	10	—	—	1	3	1	—	
Gironès	80	50	63	3	6	17	9	11	1	—	3	—	—	—	
Maresme	122	82	67	16	—	14	14	14	11	—	8	3	2	—	
Montsià	29	20	69	9	1	1	4	1	—	—	2	2	—	—	
Noguera	87	66	77	8	1	10	13	15	3	6	9	1	—	—	
Osona	105	39	37	3	3	5	6	13	—	—	2	2	5	—	
P. Jussà	50	41	84	—	1	1	8	16	1	3	9	2	—	—	
P. Sobirà	30	19	68	1	—	6	3	2	3	2	1	1	—	—	
Priorat	21	16	77	—	—	6	5	3	—	—	2	—	—	—	
Ribera d'Ebre	19	13	68	—	—	3	6	1	1	—	1	1	—	—	
Ripollès	61	26	43	2	—	3	4	3	—	1	8	3	2	—	
Segarra	61	46	75	1	2	6	7	10	1	1	11	6	1	—	
Segrià	132	101	79	23	2	14	15	16	5	4	14	7	—	2	
La Selva	31	19	63	1	—	2	4	2	1	1	6	—	1	1	
Solsonès	21	19	90	—	—	3	1	—	—	—	13	1	1	—	
Tarragonès	107	81	74	12	—	23	37	5	1	—	—	3	—	—	
Terra Alta	16	14	88	—	—	1	4	5	2	—	2	—	—	—	
Urgell	72	57	80	2	—	5	15	7	4	4	9	7	4	—	
Val d'Aran	8	8	100	—	—	1	1	3	1	1	1	—	—	—	
Vallès Occ.	148	104	71	11	—	33	11	7	5	3	12	19	2	1	
Vallès Or.	94	63	68	7	1	14	7	3	3	2	10	11	3	2	
TOTAL	2.611	1.873	72	223	35	353	403	263	71	55	290	129	41	10	

10. Quadre d'elaboració pròpia.

7) DISTRIBUCIÓ PER SECTORS PRODUCTIUS DELS SINDICATS DE LA UGT DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA CIVIL (1938)¹¹

COMARCA	TT	OD	FT	ED	TR	MT	CM	AL	EP	EL	AB	QU
Alt Camp	25	5	5	4	1	2	1	1	2	1	—	—
Alt Empordà	55	30	—	3	2	1	2	2	2	1	1	—
Alt Penedès	16	17	3	3	3	1	—	2	—	1	1	—
Alt Urgell	26	4	1	2	2	1	—	1	—	1	1	—
Anoia	27	13	7	3	3	3	2	1	1	1	1	—
Bages	8	20	36	12	6	6	5	1	3	1	1	7
Baix Camp	30	10	3	3	3	3	3	5	5	1	3	1
Baix Ebre	16	4	1	5	3	1	2	—	1	1	3	—
Baix Empordà	25	11	—	3	1	1	—	—	1	—	—	—
Baix Llobregat	24	19	14	13	12	6	1	3	2	3	1	7
Baix Penedès	10	6	6	3	2	1	1	1	1	1	1	1
Barcelonès	13	7	12	20	11	5	8	3	1	2	2	6
Berguedà	8	11	13	4	2	3	3	—	—	2	—	—
Cerdanya	13	6	1	1	—	—	—	1	—	1	—	—
Conca Barberà	17	4	3	1	—	—	1	—	2	—	—	—
Garraf	5	4	2	6	2	2	3	1	—	1	1	1
Garrigues	23	10	1	—	—	—	—	—	2	—	—	—
Garrotxa	3	15	4	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Gironès	16	8	6	3	1	3	2	2	—	1	3	1
Maresme	20	21	20	11	6	2	4	2	2	1	2	4
Montsià	10	2	2	3	1	1	—	—	2	—	1	—
Noguera	34	25	6	3	4	3	1	—	1	2	1	—
Osona	19	15	20	10	3	6	1	4	2	2	2	—
P. Jussà	27	12	1	2	3	—	—	—	—	4	—	—
P. Sobirà	18	9	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—
Priorat	18	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ribera d'Ebre	15	—	—	—	—	—	—	—	2	1	—	1
Ripollès	13	9	11	7	3	2	1	1	1	1	3	2
Segarra	32	12	3	2	2	1	1	1	1	—	2	—
Segrià	32	24	3	8	5	1	3	3	2	3	2	2
La Selva	5	12	3	2	2	1	—	—	—	—	1	—
Solsonès	2	11	2	1	1	—	—	1	—	—	1	—
Tarragonès	20	9	5	8	4	2	2	4	1	3	1	1
Terra Alta	12	3	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
Urgell	31	13	2	2	3	1	12	2	2	1	2	—
Val d'Aran	6	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Vallès Occ.	16	20	22	12	7	9	6	5	3	3	2	2
Vallès Or.	17	28	15	6	5	6	1	—	—	1	2	1
TOTAL	707	432	234	170	106	75	57	48	44	43	42	38

11. Quadre d'elaboració pròpia.

7) DISTRIBUCIÓ PER SECTORS PRODUCTIUS DELS SINDICATS DE LA UGT DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA CIVIL (1938) (continuació)

FU	FF	EM	AG	VE	PES	SA	BB	FE	BA	PE	GA	ALT	TOTAL	
1	2	1	2	1	—	1	1	—	1	1	—	2	60	AC
1	1	—	1	1	4	1	1	—	2	1	2	8	122	AE
—	1	—	2	—	—	—	1	—	—	—	1	4	56	AP
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	41	AU
—	2	—	2	—	—	—	1	—	—	1	—	1	69	ANO
1	2	2	1	3	—	1	1	3	1	1	1	6	129	BAG
3	1	1	—	2	4	1	1	1	1	1	1	21	108	BC
1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	—	1	6	55	BEB
—	2	1	1	—	3	—	2	1	1	—	1	7	61	BEM
2	1	2	2	1	—	1	1	1	—	—	—	2	118	BLL
1	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	1	39	BPE
3	3	1	3	3	1	3	2	1	3	2	4	104	223	BAR
1	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	9	59	BER
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	24	CER
—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	31	CB
1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	4	46	GAR
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	36	GRG
1	2	—	1	1	—	—	1	1	—	1	—	—	40	GAR
3	2	2	1	1	—	1	1	1	2	2	1	17	80	GIR
3	2	1	2	1	3	1	1	—	2	1	1	9	122	MAR
—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	3	29	MON
1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	87	NOG
1	1	1	—	1	—	1	1	1	1	2	1	10	105	OSO
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	50	PJ
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30	PS
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	PRI
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	19	RE
2	—	1	2	—	—	—	1	1	—	—	—	—	61	RIP
2	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	61	SEG
1	1	11	2	—	—	1	1	4	1	1	2	19	132	SGR
1	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	1	31	SEL
—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	21	SOL
2	2	2	—	1	4	4	1	1	1	1	1	27	107	TAR
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	TA
1	1	—	1	1	—	—	1	—	1	1	1	3	72	URG
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8	VA
2	3	4	5	5	—	3	2	2	2	3	1	9	148	VOC
1	2	1	—	1	—	1	1	2	1	—	—	2	94	VOR
36	35	36	33	31	28	25	25	22	22	21	20	283	2.611	TOTAL

8) RELACIÓ PER INDÚSTRIES DELS PRINCIPALS SINDICATS QUE FORMEN LA UGT DE CATALUNYA (1938)¹²

TT	Treballadors de la Terra	707
OD	Oficis diversos	432
FT	Fabril i Tèxtil	234
ED	Edificació	170
TR	Transport Terrestre	106
MT	Metal·lúrgic	75
CM	Comerç / Mercantil	57
AL	Alimentació	48
EP	Espectacles públics	44
EL	Llum i Força	42
AB	Arts Blanques	42
QU	Químic	38
FU	Fusta	36
EM	Empleats Municipals	36
FF	FETE-FNEC	35
AG	Arts Gràfiques	33
VE	Vestit	31
PES	Pesca	28
SA	Sanitaris	25
BB	Banca i Borsa	25
BA	Barbers	22
FE	Ferroviaris	22
PE	Ram de la Pell	21
GA	Gastronòmica	20
ALT	Altres	282
TOTAL		2.611

12. Quadre d'elaboració pròpia.

ANNEX III

RELACIÓ D'ÒRGANS DE PREMSA (1936-1939)

1) RELACIÓ D'ÒRGANS DE PREMSA DEPENDENTS DE LA UGT DE CATALUNYA (1936-1939)¹³

1.1) Òrgans de la direcció:

- *Las Noticias*. (I-1937/I-1939).¹⁴
- *Butlletí Interior*. (XII-1936/XII-1938).¹⁵

1.2) Portaveus de federacions regionals d'indústria:

- *Alliberament*. Òrgan de la Federació Obrera de Sindicats de la Indústria Gastronòmica a Catalunya - UGT. (XII-1936/1937).
- *El Camp*. Òrgan de la Federació Catalana de Treballadors de la Terra (FCTT). (V-1937).
- *Dinamisme*. Portaveu de la Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat - UGT. (IV-1937/).
- *Edificación*. Órgano de la Federación Regional de la Industria de la Edificación de Cataluña: boletín de orientación sindical - UGT. (XII-1936/1938).
- *Escola Proletària*. Òrgan de la Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyança. FETE-UGT-ITE. (XI-1936/IX-1937). (Fusionada amb *Magisteri Català* el desembre de 1937).

13. En aquesta relació s'inclouen els òrgans de premsa que pertanyen a la UGT de Catalunya amb les seves dates d'edició quan se'n té coneixement. Quan només hi ha una data es tracta d'una publicació d'un únic número. Les publicacions de la FNEC, només s'han inclòs quan el seu període de publicació coincideix amb la seva adscripció a la UGT. En alguns casos a la capçalera de la publicació no hi figuren les sigles del sindicat, però s'han inclòs aquelles que la UGT considerava com a pròpies en la relació parcial que es dona en el *Butlletí Interior* de març de 1937.

14. *Las Noticias* apareixerà per primer cop el 6 de gener de 1937 com a «Portaveu de la UGT», per esdevenir el 21 de juliol del mateix any fins a la seva desaparició el «Órgano del Comité de Catalunya de la UGT».

15. Del número 1 al 24 serà el *Butlletí Interior* del Secretariat de Catalunya, el número 25 consta com *Butlletí de Catalunya* per convertir-se del número 26 al 31 en la *Revista del Comité de Catalunya de la UGT*. El número 29 fou extraordinari pel 50è aniversari del sindicat, i recollí la història de la UGT. Els seus 31 números aparegueren entre el 15 de desembre de 1936 i el desembre de 1938.

- *Esforç*. Portaveu de la Federació Catalana d'Empleats de Banca, Borsa i Estalvi. Adherida a la Federació Espanyola de Treballadors del Crèdit i les Finances. (I-1934/III-38).
- *La Indústria Química*. Butlletí de la Federació Catalana d'Indústries Químiques. (1937).
- *UGT*. Òrgan de la Federació Catalana d'Indústries Gràfiques i similars. (1937).

1.3) *Butlletins i òrgans de federacions d'indústria*

BANCA i BORSA:

- *Actuem*. Portaveu de l'Associació de Treballadors de Banca i Borsa de Barcelona. (XII-1936/III-1938).
- *Brújula*. Portavoz de los Trabajadores del Banco Zaragozano. (X-1937).
- *Nou Horitzó*. Portaveu dels Empleats del Banc de Bilbao. Editat pel Comitè d'Empresa-UGT. (XI-1936/X-1937).
- *Orientació*. Portaveu del Banc Anglo-Sudamericà. Editat pel Comitè d'Empresa. (I-IV/1937).
- *Reflexos*. Torxa dels Treballadors del Banc de Biscaia a Catalunya. Barcelona. UGT. (X-1936/III-1937).
- *Relieves*. Portavoz de los Trabajadores del Banco Español de Crédito - UGT. (XI-1936/IX-1937).
- *Unió*. Portaveu dels Treballadors del Banc Alemany Transatlàntic (UGT). (II-1937/VIII-1938).
- *TIR*. Butlletí del Teatre Revolucionari. Promoció del Secretariat Cultural de l'Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi de la UGT. (I-II/1937).

FETE (FNEC):

- *Butlletí de la FNEC*. (X-XII/1936).
- *Butlletí de la Secció pedagògica musical*. FETE-UGT. (IX-1937).
- *Butlletí d'informació*. FETE-UGT-ITE. Suplement d'*Escola Proletària*. (VIII-1937).
- *Butlletí d'informació*. Comitè d'Alumnes de l'Escola Superior de Belles Arts de Catalunya (FNEC). Bloc de propaganda. (IX-1936/III-1937). Després *Inquietud*.
- *Butlletí d'informació*. Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyança: FETE-UGT. Secció de propaganda i premsa: (X-1936).

- *Butlletí Interior*. Consell Local de la FNEC. (VII/1937).
- *Escola Socialista*. Publicació de Treballadors de l'Ensenyança. Grups d'orientació marxista de la FETE. (XI-1936/I-1937).
- *Escola Proletària*. FETE-UGT-ITE. Butlletí d'informació FCTE-UGT. (1937).
- *Inquietud*. Consell local de la FNEC. (III-IX/1937).
- *Magisteri Català*. Setmanari portantveu del Comitè d'Enllaç de les Federacions Regionals de Mestres Nacionals de Catalunya i Sindicat Nacional de Mestres (FETE-UGT). (VIII-1936/V-1938).
- *Nosaltres*. Periòdic dels Estudiants. Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya. (I-VIII/1937).

FOSIG:

- *Bolxevic Gastronòmic*. Butlletí interior subradi XIII. PSUC-FOSIG-UGT.
- *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers de Catalunya - UGT*. Potaveu del ram del sucre i annexos. (X-1936/XII-37).
- *Ressorgir*. Portaveu Oficial del Sindicat de Cambrers de Barcelona. (FOSIG-UGT). A la darrera pàgina d'*Alliberament*. (VII-1936).
- *Stakanov Gastronòmic*. Butlletí interior grup sindical de la FOSIG (PSU-IC). (XI-1937/I-1938).

AIGUA, GAS I ELECTRICITAT:

- *Butlletí mensual Sindicat de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat*. (XI-1936).

ASSEGURANCES:

- *AGEA*. Òrgan de l'Associació General d'Empleats d'Assegurances. 1936-37.
- *Boletín de la Asociación Nacional de Agentes de Seguros (UGT)*. (X-1936/I-1938).

FUNCIONARIS DE LA GENERALITAT:

- *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat - UGT*. (I-1937/IV-1938).

ARTS GRÀFIQUES:

- *Butlletí Interior Agrupació Professional de Periodistes - UGT.* (V-1937).
- *Vida Gràfica.* Sindicat Obrer d'Indústries Gràfiques i similars de Catalunya. Secció de la Federació Gràfica Espanyola. (XI-1937/IX-1938).
- *L'Esquella de la Torratxa.* Sindicat de Dibuixants Professionals - UGT. (X-1936/II-1937).
- *Moments.* Sindicat de Dibuixants Professionals. Agrupació d'Escriptors Catalans i Agrupació Professional de Periodistes i el Sindicat d'Agents i Professionals de Publicitat-UGT. (XII- 1936/-1938).

SANITAT:

- *Sanidad Consciente UGT.* Boletín de la Unión de Obreros y Empleados Sanitarios. (VIII-1937).

INDÚSTRIES MARÍTIMES:

- *La Naval.* UGT-ITE. Portavoz de la sección de la Federación del Transporte, Pesca e Industrias marítimas de España. (1936-1938).

SINDICAT NACIONAL FERROVIARI:

- *Carriles Rojos.* Órgano de la 9ª zona del Sindicato Nacional Ferroviario. UGT-ITE. (XII/1936).

INDÚSTRIES QUÍMIQUES:

- *Butlletí d'Indústries Químiques UGT.* Editat pel Sindicat d'Obrers de Productes Químics. (XII/1936).

FABRIL, TÈXTEL I ANNEXOS:

- *UHP.* Portaveu del Grup Sindical Fabril i Tèxtil. PSUC-UGT. (I/1937).

ESPECTACLES PÚBLICS:

- *Spectacula.* Portavoz del Sindicato de Espectáculos Públicos - UGT. (II/1937).

TREBALLADORS DE LA TERRA:

- *Butlletí d'Avicultura*. Sindicat d'Avicultors UGT. (I-VI/1937).
- *Revista d'Agricultura*.

PELL:

- UGT. Associació de Reparadors de Calçat de Barcelona. (X/1936).
- *Vestal*. Òrgano portavoz del Sindicato de Industrias de la Piel (Sección de Reparadores de Calzado) - UGT. (IX-1936).

METAL·LÚRGIC:

- *Metalurgia* - UGT. (XI/1937).

ALTRES:

- *Estímul*. Periòdic d'Orientació Social - UGT. Editat pels treballadors de Roldés Gispert S.A. de Publicitat. (XI-1936/VII-1937).
- *Unión-ATH*. Federación Catalana UGT. Asociación de Trabajadores de Hacienda. (IV-1936).

1.4) *Prensa comarcal*

- *Amunt*. PSU-UGT. L'Hospitalet. (XII-1936/VII-1937).
- *Aurora Roja*. Cardona.
- *Avant*. Òrgan dels treballadors dels laboratoris del nord d'Espanya. El Masnou. (XII-1936/XII-1937).
- *Bancari Olotí*. (X-1937/I-1938).
- *Butlletí*. Comitè Defensa Local. Vilanova i la Geltrú. (1936)
- *Butlletí*. Òrgan de l'Associació d'Empleats i Tècnics de la UGT. Terrassa.
- *Butlletí*. Òrgan de la Cooperativa Obrera de Producció de la indústria llanera. Parets.
- *Butlletí Estudiantil*. Òrgan de la secció estudiantil de la FETE. Òrgan de l'Associació d'Estudiants (FNEC-UGT). Lleida.
- *Butlletí del Gremi de Ferrers, Constructor de Carruatges i similars de Girona*.
- *Escola Nova*. Òrgan de la FETE. Secció Girona. (IX-1936/XI-1937).
- *Estel*. Portaveu de la FNEC. II Regió. Girona. (I-V/1937).

- *L'Estudiant*. Setmanari estudiantil. Portaveu FNEC-UGT. Tortosa. 1936-37.
- *Falç i Martell*. Òrgan de la Unió General de Treballadors de Granollers i comarca. (III-XI/1937).
- *Front*. Òrgan PSU (Internacional Comunista) - UGT. Diari de la tarda. Girona. (X-1936/I-1939).
- *Guspira Roja*. FETE. Reus. (VI-1937).
- *Horitzons*. Igualada. (I-1937/VII-1938).
- *Jove Guàrdia*. UGT. Reus.
- *Lluita*. Òrgan PSU i de la UGT. Tortosa. (1937/II-1938).
- *Lluita*. Portaveu de la FNEC a la IV Regió. Reus. (I-III/1937).
- *Masses*. Portaveu de la UGT a la comarca del Garraf. Vilanova i la Geltrú. (1937).
- *Perfil*. Revista de la FNEC. Badalona. (1937).
- *Treball*. Òrgan del PSU, JSU i UGT. Setmanari d'avançada. Valls. (1936-1939).
- *Triomf*. Butlletí de la UGT. Òrgan del PSUC. Adherit a la IC i de les JJSS Unificades. Ripoll. (VIII-1936/VIII-1937).
- *UGT*. Diari dels Sindicats de Manresa i comarca. (1937-1938).
- *UHP*. Òrgan del PSU i de la comarca de la UGT. Vic. (1937).
- *UHP*. Òrgan del PSUC (IC), portaveu de la UGT. Tàrraga. (1938).
- *UHP*. Órgano del PSU, JSU y UGT. Lleida. (1936-1938).
- *Unidad*. Portavoz de los obreros y campesinos de Aragón. Lleida. (1937).
- *Vertical*. Portaveu de la Federació Local de Sindicats de Sabadell. (I-1937/1938).
- *Viatge*. Cambra del Viatjant i Representant de Girona. VIII-1937.
- *Vida Nova*. Alt Urgell. Seu d'Urgell. (1937).

1.5) Publicacions d'unitats militars¹⁶

- *El Miliciano Rojo*. PSU-UGT. Editat per les milícies del quarter Carles Marx. (X-1936/1937).
- *La Voz del Campo*. Periòdic dels camperols PSU-UGT. Divisió Carles Marx. Suplement de *La Trinchera*. (I-1937/1938).

16. A part d'aquestes publicacions impulsades pels comitès militars del sindicat i del partit, la 27 Divisió —emblemàtica pel que fa a la UGT— publicà al marge del sindicat i per iniciativa pròpia altres òrgans com *Ventisiete División* i *Independencia* a Lleida; *Vencer* i *Avanzamos* a la seva acadèmia.

- *La Trinchera*. PSU-UGT-Internacional. Portaveu de la 27 Divisió. Exèrcit de l'Est. Front d'Oscà (1937-1938).
- *Alas Rojas*. PSU-UGT. Portaveu de l'aviació al front aragonès. Sarinyena. Lleida. (1936-1937).
- *Ejército del Pueblo*. Comitè Militar PSU-UGT. III/IV-1937. A partir del seu tercer número (maig de 1937) passaria a dependre del Comitè Pro-exèrcit Popular).

2) ÒRGANS DE PREMSA PUBLICATS A BARCELONA DURANT LA GUERRA CIVIL PER L'EXECUTIVA NACIONAL I SINDICATS DE LA UGT D'ESPANYA¹⁷

- *Bancario*. Órgano de la Federación Nacional de Empleados de Banca. (XII-1937/IV-1938).
- *Boletín del Montepío de Banca y Bolsa*. Federación Española de Trabajadores del Crédito y las Finanzas - UGT.
- *El Magisterio Español*. Periódico de enseñanza UGT. Órgano de la FETE (ITE-UGT).
- *Orientación Sindical Telegráfica*. Órgano del CEN del Sindicato Nacional de Telégrafos. (II-XI/1938).
- *Petróleo*. Órgano del Sindicato General de Trabajadores del Petróleo - UGT. (III-1937/1938).
- *Revista de Pedagogía*. Órgano teórico de la FETE/UGT. 1938.
- *El rural postal*. Órgano del Sindicato de la Posta Rural Española - UGT. (II-X/ 1938).
- *Sindicato Nacional de Aviación*. (V-XI/1938).
- *Teletipos*. Sindicato Nacional de Telégrafos. Órgano de la Sección Técnica: revista sindical i tècnica - UGT. (XII-1937/I-1938).
- *Unión General de Trabajadores de España*. Boletín quincenal de Información Interior. Comisión Ejecutiva. (X-1938).
- *Vanguardia Postal*. Órgano del Sindicato de Empleados de Correos - UGT. (I-V/1938).

17. Les dates corresponen al període de publicació a Barcelona, encara que bona part d'elles ja havien estat publicades amb anterioritat a Madrid i València.

ABREVIATURES

AFG	Associació de Funcionaris de la Generalitat
ASB	Agrupació Socialista de Barcelona
BEN	Bloc Escolar Nacionalista
BOC	Bloc Obrer i Camperol
CADCI	Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria
CC	Comitè de Catalunya (o Comitè Regional) de la UGT de Catalunya
CENU	Col·lectiu d'Escola Nova Unificada
CGT	Confédération Général du Travail
CGTU	Confederació General del Treball Unitària
CN	Comitè Nacional de la UGT d'Espanya
CNT	Confederació Nacional de Treball
EN	Comissió Executiva Nacional de la UGT d'Espanya
ERC	Esquerra Republicana de Catalunya
FAI	Federació Anarquista Ibèrica
FC PSOE	Federació Catalana del Partit Socialista Obrer Espanyol
FCCB	Federació Comunista Catalano-Balear
FCTE	Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament
FCTT	Federació Catalana de Treballadors de la Terra
FEOPB	Federació d'Entitats Obreres del Port de Barcelona
FESAC	Federació de Sindicats Agrícoles de Catalunya
FETE	Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament
FETT	Federació Espanyola de Treballadors de la Terra
FLB	Federació Local de Barcelona de la UGT
FOSIG	Federació Obrera de Sindicats de la Indústria Gastronòmica
FNEC	Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya
FOUS	Federació Obrera d'Unitat Sindical
FUE	Federació Universitària Espanyola
GEPCI	Gremis i Entitats de Petits Comerciants i Industrials
JJLL	Joventuts Llibertàries
JJSS	Joventuts Socialistes

JSU	Joventut Socialista Unificada
PCC	Partit Comunista de Catalunya
PCE	Partit Comunista d'Espanya
PCP	Partit Català Proletari
POUM	Partit Obrer d'Unificació Marxista
PSOE	Partit Socialista Obrer Espanyol
PSUC	Partit Socialista Unificat de Catalunya
SR	Secretariat Regional de la UGT de Catalunya
UFEH	Unió Federal d'Estudiants Hispans
UGSOC	Unió General de Sindicats Obrers de Catalunya
UR	Unió de Rabassaires
USC	Unió Socialista de Catalunya

FONTS I BIBLIOGRAFIA

1)	ARXIU I BIBLIOTEQUES CONSULTATS	361
2)	FONTS PRIMÀRIES	362
2.1	<i>Testimonis</i>	362
2.1.1	Orals	362
2.1.2	Escrits (memòries)	362
2.2	<i>Premsa de la UGT</i>	363
2.3	<i>Altres publicacions periòdiques consultades</i>	366
2.4	<i>Publicacions de la UGT</i>	368
2.5	<i>Llibres</i>	370
2.5.1	Altres opuscles	370
2.6	<i>Articles</i>	370
2.7	<i>Butlletins oficials</i>	370
2.8	<i>Llibres d'actes, actes, memòries i altres documents</i>	370
2.8.1	Llibres d'actes i de registre d'afiliats	370
2.8.2	Actes	372
2.8.3	Memòries, informes i dictàmens	373
2.8.3.1	De la UGT	373
2.8.3.2	De la CNT	373
2.8.4	Altres	373
3)	FONTS SECUNDÀRIES	374
3.1	<i>Llibres</i>	374
3.2	<i>Articles</i>	379
3.3	<i>Tesis doctorals, tesines i treballs de tercer cicle</i>	381

1) ARXIS I BIBLIOTEQUES CONSULTATS

- Archivo General de la Administración. Alcalá de Henares (AGA)
 Archivo Histórico Nacional. Sección Gobernación. Madrid (AHN/M)
 Archivo Histórico Nacional. Sección Guerra Civil. Salamanca (AHN/SGC/S)
 Archivo del Partido Comunista de España. Madrid (APCE/M)
 Arxiu Administratiu de l'Ajuntament de Barcelona (AAAB)
 Arxiu Comarcal de Reus (ACR)
 Arxiu del Govern Civil de Barcelona (AGC/B)
 Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa (AHCM)
 Arxiu Històric de Sitges (AHS)
 Arxiu Nacional de Catalunya. Barcelona (ANC)
 Biblioteca de l'Abadia de Montserrat (AAM)
 Biblioteca de Catalunya. Barcelona (BC)
 Biblioteca de la Facultat de Geografia i Història de la Universitat de Barcelona (BFGH/UB)
 Biblioteca de la Facultat de Lletres (secció revistes i microfilms)
 Universitat Autònoma de Barcelona (BFL/UB)
 Biblioteca Nacional. Madrid (BN/M)
 Biblioteca del Parlament de Catalunya. Col·lecció Fornas (BPC)
 Biblioteca Pública Arús. Barcelona (BPA)
 Biblioteca de la Universitat de Barcelona. Secció reservats (BUB)
 Centre d'Estudis d'Història Internacional. Barcelona (CEHI)
 Fundació Bofill. Barcelona (FB)
 Fundació Figueres. Barcelona (FF)
 Fundació Rafael Campalans. Barcelona (FRC)
 Fundación Largo Caballero. Madrid (FLC)

Fundación Pablo Iglesias. Madrid (FPI)
Hemeroteca Municipal de Madrid (HM/M)
Institut Municipal d'Història de Barcelona (AMH/B)
Registre de la Propietat de Barcelona (RP/B)

Altres:

International Instituut voor Sociaes Geschiedenis. Amsterdam. (IISG)

2) FONTS PRIMÀRIES

2.1 *Testimonis*

2.1.1 Orals

AGUSTÍ ARCAS MERLOS (membre de la direcció de la FN del Transport i secretari general de la FL de Barcelona de la UGT durant la Guerra Civil). Barcelona, 14-IV-1994.

JOAN GRIJALBO SERRES (president del Montepío del Sindicat de Banca, Borsa i Estalvi abans de la Guerra Civil i vocal del Consell d'Economia i director general de Comerç entre 1936 i 1939). Barcelona, 4-X-1994.

GREGORIO LÓPEZ RAIMUNDO (membre de les JSU durant la Guerra Civil i dirigent del PSUC en la clandestinitat). Barcelona, 16-VII-1994.

JOSEP MUNI SAL (president del Sindicat de Banca, Borsa i Estalvi de Barcelona des de març de 1936 i membre de la FLB durant la Guerra Civil). Calonge, 27-VII-1994.

JOSEP PÉREZ MOLINOS (fotògraf de *Treball* i *Las Noticias* entre 1936 i 1939). Barcelona, 28-VII-1994.

JOAN VILAR VITORIA (secretari d'Organització del Secretariat Regional de la UGT, 1936-37). Barcelona, 29-VIII-1994.

2.1.2 Escrits (memòries)

BARRIO, Josep del: *Relatos. Acontecimientos vividos durante la Guerra Civil*. (escrits inèdits). CEHI. Barcelona.

— *Del 20 al 23 de julio de 1936. Puntualizaciones*. (escrit inèdit). CEHI. Barcelona.

— *Boletín de Orientación*. París, IV i VII-1947. CEHI.

FERRER SANXIS, Miquel: *Memòries*. (inèdites). Fundació Bofill.

MARTINEZ CUENCA, Marià: *La muralla invisible. Memorias de un murciano militante obrero en Cataluña. 1909-1939*. (memòries inèdites). Fundació Campalans.

SIGUAN, Miquel: *Els estudiants catalans i la Guerra Civil*. (Exemplar mecanografiat cedit per l'autor). Barcelona, 1987.

2.2 *Premsa de la UGT*

- *Actuem*. Portaveu de l'Associació de Treballadors de Banca i Borsa de Barcelona. (1936-1938).
- *AGEA*. Òrgan de l'Associació General d'Empleats d'Assegurances-UGT. Barcelona (1936).
- *Alas Rojas*. Portavoz de la aviación en el frente aragonés. Lleida (1937).
- *Alliberament*. Òrgan de la Federació Obrera de Sindicats de la Indústria Gastronòmica de Barcelona (1936-1937).
- *Avant*. Òrgan dels treballadors dels laboratoris del nord d'Espanya (1936-1937).
- *Bancario*. Órgano de la Federación Nacional de Empleados de Banca. Madrid/València/Barcelona (1936-1938).
- *Boletín Asociación Nacional de Agentes de Seguros (UGT)*. Barcelona (1936-1937).
- *Boletín de la Unión General de Trabajadores de España*. Madrid i València (1936-1937).
- *Brújula*. Portavoz de los Trabajadores del Banco Zaragozano. Barcelona (1937).
- *Butlletí de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat*. Barcelona (1936-1938).
- *Butlletí d'Avicultura*. Sindicat d'Avicultors-UGT. Barcelona (1937).
- *Butlletí del Comitè de Defensa Local de Vilanova* (1936).
- *Butlletí Estudiantil*. Òrgan de la Secció Estudiantil de la FETE de Lleida. (1936-1937).
- *Butlletí de la FNEC*. Barcelona (1936).
- *Butlletí d'Indústries Químiques*. Editat pel Sindicat d'Indústries Químiques UGT. Barcelona (1936).
- *Butlletí d'Informació*. Comitè d'Alumnes de l'Escola Superior de Belles Arts de Catalunya-FNEC. Barcelona (1936-1937).
- *Butlletí Interior de l'Agrupació Professional de Periodistes*. Barcelona (1937).

- *Butlletí Interior del Consell Local de la FNEC*. Barcelona (1937).
- *Butlletí Interior de la UGT*. (Del Secretariat de Catalunya núm. 1-24, Butlletí de Catalunya núm. 25, Revista del Comitè de Catalunya de la UGT núm. 26-31). Barcelona (1936-1938).
- *Butlletí mensual del Sindicat de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat*. Barcelona (1936).
- *Butlletí de la Secció Pedagògica Musical FETE-UGT*. Barcelona (1937).
- *Carriles Rojos*. Órgano de la 9.ª Zona del Sindicato Nacional Ferrovial UGT-ITE. Barcelona (1936).
- *Cataluña Obrera*. Órgano oficial de la UGT en Cataluña. Barcelona (1933).
- *La Correspondencia*. València. Portavoz oficial de la UGT (1937).
- *Dinamisme*. Portaveu de la Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat de Catalunya. Barcelona (1937).
- *Edificación*. Órgano de la Federación Regional de la Industria de la Edificación de Cataluña: boletín de orientación sindical-UGT. Barcelona (1936-1938).
- *Escola Proletària*. Òrgan de la Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyança FETE-UGT-ITE. Barcelona (1936-1937).
- *Escola Socialista*. Publicació de Treballadors de l'Ensenyança. Grups d'Orientació Marxista - FETE. Barcelona (1937).
- *Esforç*. Portaveu bancari. Federació Catalana d'Empleats de Banca i Borsa. Barcelona (1936-1938).
- *L'Esquella de la Torratxa*. Setmanari Humorístic - Sindicat de Dibuijants Professionals de la UGT. Barcelona (1936).
- *Estel*. Portaveu de la FNEC a la II Regió. Girona (1937).
- *Estímul*. Periòdic d'Orientació Social-UGT. Editat pels treballadors de Roldés Gispert S.A. de Publicitat. Barcelona (1936-1937).
- *L'Estudiant*. Setmanari estudiantil. Portantveu UGT-FNEC. Tortosa (1937).
- *Falç i Martell*. Òrgan de la Unió General de Treballadors de Granollers i comarca (1937).
- *Federació Catalana de Treballadors d'Ensenyament FETE-UGT*. Barcelona (X-1936).
- *Front*. Òrgan del Partit Socialista Unificat (Internacional Comunista), Unió General de Treballadors i Joventuts Socialistes Unificades. Girona (1936).
- *Horitzons*. Òrgan del PSU-UGT d'Igualada i comarca. (1937).
- *La Indústria Química*. Butlletí de la Federació Catalana d'Indústries Químiques. Barcelona (1937).

- *Lluita*. Òrgan PSU-UGT. Tortosa (1938).
- *Lluita!* Portaveu de la FNEC a la IV Regió. Reus (1937).
- *Magisteri Català*. Setmanari Portantveu del Comitè d'Enllaç de les Federacions Regionals de Mestres Nacionals de Catalunya i Sindicat Nacional de Mestres (FETE-UGT). Barcelona 1936-1938.
- *Masses*. Portaveu de la UGT a la comarca del Garraf. Vilanova i la Geltrú (1937).
- *Metalurgia - UGT*. Barcelona (1937).
- *Miliciano Rojo*. PSU-UGT. Editat per les milícies del quarter Carles Marx. Barcelona (1936).
- *Moments*. Sindicat de Dibuixants Professionals. Agrupació d'Escriptors Catalans i Agrupació Professional de Periodistes i el Sindicat d'Agents i Professionals de Publicitat UGT. Barcelona (1936-1938).
- *La Naval*. UGT-ITF. Portavoz de la sección de la Federación del Transporte, Pesca e Industrias marítimas de España. Barcelona (1936-1937).
- *Nosaltres*. Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya. Periòdic dels Estudiants. Barcelona (1937).
- *Las Noticias*. Portavoz de la UGT (I/VII-1937). Órgano del Comité de Cataluña (VII-1937/I-1939). Barcelona (1937-1939).
- *Nou Horitzó*. Portaveu dels Empleats del Banc de Bilbao. Editat pel Comitè d'Empresa UGT. Barcelona (1936-1937).
- *Orientació*. Portaveu del Banc Anglo-sudamericà. Editat pel Comitè d'Empresa. Barcelona (1937).
- *Orientación Sindical Telegràfica*. Órgano del CEN del Sindicato Nacional de Telégrafos. València/Barcelona (1937-38).
- *Perfil*. Revista de la FNEC. Badalona (1937).
- *Petróleo*. Órgano del Sindicato General de Trabajadores del Petróleo. València/Barcelona (1937-38).
- *Portantveu de l'Agrupació Professional Obrera de Rebosters i Pastissers de Catalunya*. Barcelona (1936-1937).
- *Reflexos*. Torxa dels Treballadors del Banc de Biscaia. Barcelona (1936-1937).
- *Relieves*. Portavoz de los Trabajadores del Banco Español de Crédito UGT. Barcelona (1936-1937).
- *Ressorgir*. Portaveu oficial del Sindicat de Cambrers de Barcelona (1936).
- *Revista de Pedagogia*. Órgano Técnico de la FETE-UGT. Barcelona (1938).
- *El Rural Postal*. Órgano del Sindicato de la Posta Rural Española UGT. Madrid/València/Barcelona (1936-1938).

- *Sanidad Consciente (UGT)*. Boletín de la Unión de Obreros y Empleados Sanitarios. Barcelona (1937).
- *Sindicato Nacional de Aviación*. Barcelona (1938).
- *Spectacula*. Portavoz del Sindicato de Espectáculos Públicos UGT. Barcelona (1937).
- *Stakanov Gastronòmic*. Butlletí Interior Grup Sindical de la FOSIG (PSU-IG). Barcelona (1937-1938).
- *Teletipos*. Sindicato Nacional de Telégrafos. Órgano de la Sección Técnica UGT. Barcelona (1937-1938).
- *TIR*. Teatre Internacional Revolucionari. Barcelona (1937).
- *Treball*. Valls (1933-1937).
- *Triomf*. Butlletí de la Unió General de Treballadors (Òrgan del PSU de Catalunya, adherit a la IC i de les JSU. Ripoll (1937).
- *UGT*. Diari dels sindicats de Manresa i comarca. Manresa (1938).
- *UHP*. Portaveu del Grup Sindical Fabril i Tèxtil. PSU-UGT. Barcelona (1937).
- *UHP*. Órgano del Partido y Juventudes Socialistas Unificadas y Unión General de Trabajadores. Lleida (1936-1938).
- *UHP*. Tàrraga (1938).
- *UHP*. Vic (1937).
- *Unió*. Portaveu dels Treballadors del Banc Alemany Transatlàntic (UGT). Barcelona (1937-1938).
- *Unión ATH Asociación de Trabajadores de Hacienda*. Barcelona (1936-1937).
- *Unión General de Trabajadores*. Boletín quincenal de Información Interior. Comisión Ejecutiva. Barcelona (1938).
- *Vanguardia Postal*. Órgano del Sindicato de Empleados de Correos. UGT. València/Barcelona (1937-1938).
- *Vertical*. Portaveu de la Federació Local de Sindicats. Sabadell (1936-1938).
- *Vida Gràfica*. Sindicat Obrer d'Indústries Gràfiques i similars. Secció de la Federació Gràfica Espanyola. Barcelona (1937-1938).

2.3 *Altres publicacions periòdiques consultades*

- *Acción Cooperativista*. Órgano de la Federación Catalana de Cooperativas. Barcelona (1936-1937).
- *Adelante*. Órgano del POUM de Lérida. (1937).
- *Avant!*. Periòdic d'orientació revolucionària (BOC/POUM). Barcelona (1934-1936).

- *La Batalla* (POUM). Barcelona (1936-1937).
- *Campo*. CNT. Órgano de la Federación Regional de Campesinos de Cataluña. AIT. (1937).
- *Catalunya*. Òrgan regional de la CNT. (1937).
- *Catalunya Insurgent*. Òrgan del PCC. Barcelona (1935).
- *Catalunya Roja*. Òrgan del PCC. Barcelona (1932-1934).
- CNT. Órgano de la Confederación Nacional del Trabajo. Barcelona (1938).
- *La Correspondencia*. València (1937).
- *El Dia*. Òrgan del PSU-radi de Terrassa. (1936-37).
- *El Día Gráfico*. Barcelona (1936).
- *Diari de Barcelona* (1937).
- *Front*. Òrgan del POUM. Sitges (1937).
- *Front*. Òrgan del POUM. Terrassa (1936).
- *La Humanitat*. Barcelona (1937).
- *Iskra*. Periòdic socialista. Barcelona (1935-1936).
- *Juliol*. Revista de la Joventut. Editada per la JSU de Barcelona (1938).
- *Justícia Social - Octubre* (Portaveu PCC-USC-PCP-FC PSOE). Barcelona (1936).
- *Lluita!*. Periòdic del Partit Comunista de Catalunya. Barcelona (1934-1935).
- *Llum i força*. Periòdic mensual del Sindicat Regional de Llum i Força de Catalunya. Barcelona (1936).
- *Octubre*. Òrgan del PCC. Barcelona (1935-1936).
- *La Rambla*. Portaveu del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Barcelona (1937).
- *Ressorgiment*. Portaveu dels Treballadors de l'empresa socialitzada Vi-lardell. Barcelona (1937).
- *El Socialista*. Madrid (1936-1938).
- *El Socialista*. Barcelona (1938-1939).
- *Solidaridad Obrera*. Barcelona (1936-1937).
- *Som*. Portaveu de les Joventuts d'Estat Català. Barcelona (1937).
- *Terra Lliure*. Portaveu de la Unió de Rabassaires i altres conreadors del camp (1937).
- *Treball*. Òrgan del Partit Socialista Unificat de Catalunya. Adherit a la Internacional Comunista. Barcelona (1936-1938).
- *La Vanguardia*. Barcelona (1938).
- *Xoc* (Joventut Socialista de Catalunya. USC-PCP). Barcelona (1936).

2.4 Publicacions de la UGT

Acords del III Congrés. Pròleg de Miquel Ferrer. Introducció a càrrec de Rafael Vidiella. Barcelona, 1937.

ARCAS, Agustí: *La Federación Local de Sindicatos de Barcelona de cara a la guerra. Informe del Secretario General en el Plé de 7 VIII-1938.* Barcelona, 1938.

BARRIO, Josep del: *Informe al III Congrés en nombre del Comité de Cataluña.* Barcelona, 1937.

— *Col·lectivitzacions i Control Obrer amb totes les disposicions legals.* Barcelona, III-1937.

COLOMER, Víctor: *Urgeix la unitat proletària antifeixista.* Barcelona, 1937.

COMITÉ DE CATALUÑA: *Carta abierta a todos los afiliados a la UGT en Cataluña. 19 de Julio 1937.* Barcelona, 1937.

COMITÉ MILITAR UGT-PSUC: *Com lluitar per vèncer. Regles militars per a les Milícies Antifeixistes de Catalunya.* El llançament de la bomba de mà. Barcelona, 1936.

— *Cómo luchar para vencer. Reglas militares para las Milicias Antifascistas de Cataluña.* El empleo táctico de la ametralladora. El fusil ametrallador. Barcelona, 1936.

— *Cómo luchar para vencer. Reglas militares para las Milicias antifascistas de Cataluña.* Atrinchamiento. Barcelona, 1936.

COMORERA, Joan: *La tasca del Departament d'Economia.* S/d.

— *Cataluña en pie de guerra.* Ple ampliat del Comitè Central del PCE.

— *Discurs en el míting del Price.* 1-VI-1937.

DEL BARRIO, J./SESÉ, A.: *La nostra situació política actual.* Míting al Gran Price, 20-XII-1936.

Compendi de legislació dels Tribunals Populars. Barcelona, 1937.

Estatuts de la Unió General de Treballadors. Modificats pel XVII Congrés celebrat a Madrid l'octubre de 1932. Barcelona, 1932.

Federació Catalana de les Indústries Fabril, Tèxtil i Annexos. Barcelona, I-1937.

FRONIOSÀ, Joan: *La missió dels treballadors.* Conferència pronunciada en el CADCI el 2-X-1937. Barcelona, 1937.

FUSTER, Ramon [Miquel FERRER] (introducció): *Els agrupaments industrials. Disposicions oficials que els regulen.* Barcelona, 1937.

LAMONEDA, Ramón: *Los sindicatos tienen que ganar la batalla de las fábricas.* Barcelona, 1937.

MIJE, Antonio: *Discurs al III Congrés.* Barcelona, 1937.

PEREZ BARÓ, Albert: *Col·lectivitzacions i control obrer amb totes les disposicions legals que les regulen*. Barcelona, 1937.

Primer Congrés de la Federació Sidero-Metal·lúrgica de Catalunya. Barcelona, IX-1938.

RODRÍGUEZ VEGA, José: *Discurs al III Congrés*. Barcelona, 1937.

RUIZ PONSETI, Estanislau: *Les empreses col·lectivitzades i el nou ordre econòmic*. Barcelona, 1937.

— *L'aplicació del Decret de Col·lectivitzacions i Control Obrer*. Discurs a les Jornades de Nova Economia. Barcelona, XII-1936.

SECRETARIAT DE PREMSA I PROPAGANDA: *Els homes de la UGT: Antoni Sesé*. Edicions UGT. Barcelona, 1937.

SINDICAT DE TREBALLADORS DE BANCA, BORSA I ESTALVI. *Memòria de l'exercici 1936*. Barcelona, 1937.

— *Apèndix a l'informe pel Congrés Extraordinari*.

— *Informe 1936*.

— *Informe assemblees locals*. Barcelona, 1936.

— *Memòria de l'exercici 1937*. Barcelona, 1938.

— *Memòria que el Comitè Regional presenta al V Congrés (4-IV-1936)*.

— *Tasques realitzades amb motiu del VI Congrés de Banca, Borsa i Estalvi*.

— *Informe presentat per la Comissió Executiva per a consideració de les respectives assemblees locals i dictamen del Congrés extraordinari a celebrar a Barcelona el 23, 24, 25 de gener de 1937*. Barcelona, 1937.

— *Actes del Congrés Extraordinari de Banca i Borsa, IX-1936*.

TOMÁS, Pascual: *Sindicatos: movilizad vuestros hombres ante el objetivo supremo. ¡Ganar la guerra!* Discurso en el Gran Price. 17-I-1937. Barcelona, 1937.

UGT - SECRETARIAT GENERAL DE CATALUNYA: *Primera Assemblea General*. Secretariat General de Catalunya. Unió General de Treballadors. Barcelona, 1934.

— *UGT de cara la guerra. Supeditar-ho tot a la guerra és supeditar-ho tot a la revolució. Entrevista i discurs d'Antoni Sesé*. Barcelona, 1937.

UGT. *Acords del Ple Extraordinari del Comitè Nacional*. 27/30-X 27-30/X/1937. València. Barcelona, 1937.

UNIÓ GENERAL DE TREBALLADORS. Comarcal del Segrià. *Al Comitè Politic Local d'Esquerra Republicana de Catalunya, CNT, UGT. El PSU de Catalunya opina sobre problemes fonamentals de la situació i ofereixen la seva voluntat d'intel·ligència en el Front Popular Antifeixista*. PSUC-IC. Radi Lleida. 11-XII-1937.

UNIÓ GENERAL DE TREBALLADORS. FEDERACIÓ LOCAL DE LLEIDA: Informe del Comitè Local davant el Ple de Juntes Directives celebrat el 24 d'agost del 1937. Lleida, 1937.

UNIÓ GENERAL DE TRABAJADORES. Federación Española de las Industrias Fabril, Textil y anexos: *Memoria de la decisión de la destitución de la Comisión Ejecutiva de la Unión General de Trabajadores y fundamentos para elegir la que le ha sucedido*. Barcelona, 1937.

2.5 Llibres

Documentos históricos. El pueblo español en la lucha por su libertad. Programa de unidad de acción entre UGT-CNT. Barcelona, 1938.

2.5.1 Altres opuscles

MUNI, G.: *Las jornadas de mayo*. Exemplar fotocopiats (Biblioteca de l'Abadia de Montserrat).

OLLIVIER, Marcel: *Le Geèpèou en Espagne. Les journeés sanglantes de Barcelone*. Exemplar fotocopiats (Biblioteca de l'Abadia Montserrat).

2.6 Articles

PLANETES, Xavier: «Els excursionistes d'ahir. Batallons Pirenencs». *Juliol* núm. 106, X-1938.

2.7 Butlletins oficials

Butlletí del Departament d'Agricultura (1936-37).

Butlletí Mensual d'Estadística. Servei Central d'Estadística.

Departament de Presidència. Generalitat de Catalunya (1936-37).

Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya (1936-37).

Butlletí Trimestral de la Conselleria d'Economia (X-1936).

2.8 Llibres d'actes, actes, memòries i altres documents

2.8.1 Llibres d'actes i de registre d'afiliats

Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya. Delegació Tarragona. (20-IX-1936/13-IX-1937).

- Comissió Executiva Nacional de la UGT d'Espanya. (1936-1939).
- Comitè Comarcal de l'Alt Camp. Valls. (4-X-1936/3-I-1937).
- Comitè Comarcal d'Anoia. Igualada. (11-III-1937/20-X-1937).
- Defensa Marítima. Tarragona. (20-IX-1936/27-X-1938).
- Delegats de Control i d'Obra de la Secció de Paletes i Manobres del Sindicat de l'Indústria de l'Edificació de Barcelona. (28-XI-1936/27-X-1938).
- Federació Comarcal de Sindicats de Tarragona (7-IX-1937/30-X-1938).
- FETE de Tarragona. (1937/1938).
- Federació Local de Barcelona. 2 vols. (8-VIII-1936/12-I-1937), i 17-V-1937/25-I-1938).
- Federació Local d'Igualada. (11-II-1937/15-VI-1938).
- Federació Local de Valls. (3-IX-1936/18-V-1937).
- Federació Regional Catalana de Treballadors de la Terra (4-II-1937/30-X-1938).
- Junta Directiva de la Unió General d'Obrers del Transport Mecànic de Barcelona i el seu radi. (5-V-1936/20-II-1937).
- Junta del Sindicat del Transport de Catalunya (Secció Autobusos R). (25-VIII-1937/15-VI-1938).
- Llibre de registre de socis del Sindicat de Dibuixants Professionals. (IV/XII-1936).
- Llibre de registre de socis del Sindicat Fabril, Tèxtil i Annexos de Barcelona. 2 vols (1924/V-1936).
- Sindicat de l'Art Fabril i Tèxtil de Valls. (14-XI-1935/26-IV-1938).
- Sindicat de Manobres i Peons. Barcelona. 2 vols. (14-IX-1929/24-XII-1937).
- Sindicat d'Obrers Flequers La Espiga. Reunions de la Junta. 2 vols. (6-V-1932/2.II-1937 i 5-VI-1937/16-I-1939).
- Sindicat Obrer de la Indústria Tèxtil. Torredembarra. (4-IX-1936/2-VII-1938).
- Sindicat Obrer de Sant Feliu del Llobregat. (1-IV-1936/8-III-1937).
- Sindicat del ram de la Pell. Valls. (XI-1936/1938).
- Sindicat del Vestit de Reus (8-IX-1936/23-XI-1937).
- Societat d'Obrers i Empleats de la Junta d'Obres del Port de Tarragona (21-IX-1936/29-VI-1937).
- OTAE (Organització Telefònica Comarcal). Tarragona. (25-XI-1936/14-XI-1938).
- Unió de Detallistes de Reus. (1936).

2.8.2 Actes

Acta de la Asamblea de los obreros de los talleres Nuevo Vulcano pertenecientes a la Unión General de Trabajadores que se celebró el día 9 de abril de 1937 en el local del PSU de la calle de la Alegria nº 26.

Acta de l'assemblea de constitució de la Federació Comarcal del Baix Camp. Reus, 21-III-1937.

Acta de l'Assemblea d'Estudiants celebrada a l'Institut el dia 18 de març de 1937. Lleida, 22-III-1937.

Acta de la Junta Directiva de la Federació Regional de la Indústria de l'Edificació. Barcelona, 26-XI-1936.

Acta del Ple de Comarcals, celebrat a Barcelona en el domicili social de la UGT. Diputació 277 pel Secretariat Regional de Catalunya, el dia 5 de novembre de 1937.

Acta del Ple Ordinari de Sindicats de Barcelona de la Unió General de Treballadors que té lloc en aquesta data al local de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat, passeig de Pi i Margall 58 de Barcelona. s/d [XII/I-1936/37?].

Acta del pleno de Delegados de la Federación Local de Sindicatos de Barcelona de la Unión General de Trabajadores, celebrada el día 16 de mayo del 1937.

Acta del Pleno de delegados del Transporte de Cataluña celebrado el dia 11 de octubre de 1936.

Acta de la reunió del Comitè Regional celebrada el dia 18 de novembre de 1936. Barcelona.

Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya, celebrada a Barcelona, els dies 10 i 11 de desembre de 1938.

Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya, celebrada a Tàrraga, els dies 9 i 10 de novembre del 1938.

Acta de la reunió ordinària del Comitè de Catalunya de la UGT, celebrada a Tarragona els dies 8 i 9 d'octubre de 1938.

Acta de la reunión del Comité Ejecutivo [del Transport de Barcelona] el día 13 de los corrientes. Barcelona, 14-XI-1936.

Acta del Segundo Congreso Extraordinario de la Federación Catalana de Trabajadores de Agua, Gas y Electricidad (UGT) celebrado en Barcelona. 12-XII-1936.

Actes de Congrès Extraordinari del Sindicat del Transport de Catalunya - UGT celebrat el març de 1937.

Actes del Comitè Regional de la Federació Regional Metal·lúrgica. (10-VII-1937/3-VIII-1938).

Acta de la reunió del Comitè Regional de la Federació Catalana d'Indústries Químiques celebrada el 7 d'agost de 1937.

Actes i material dels Comitès d'Enllaç UGT-CNT (1936-1938).

2.8.3 Memòries, informes i dictàmens

2.8.3.1 De la UGT

Dictamen de la Comissió Revisora de Comptes del Secretariat davant del III Congrés. Barcelona, 15-XI-1937.

Informe sobre el «Caso Asens». Barcelona, 14-I-1938.

Informe que el Comité de la Federación presenta a las secciones con referencia al desfalco de dos millones de pesetas realizado por los compañeros Gil y Prat. Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat. Barcelona, XII-1937.

Informe de la Federació Local de la Unió General de Treballadors. Sallent, 25-V-1937.

Informe que presenta el Comitè Provincial de la FETE de la seva gestió. Lleida, X-1937.

Informe que presenta la ponencia como resultado de las investigaciones llevadas a cabo por la misma [respecte a l'afer dels «dos milions»]. Federació Catalana de Treballadors d'Aigua, Gas i Electricitat, s/d.

Memòria i balanç de caixa de la Federació Local de Sindicats de Manresa. Gràgica UGT. Manresa, 1937.

Memòria del Comitè Local de Lleida. (VIII-1937).

Memòria del III Congrés del Secretariat de Catalunya de la UGT. (X-1937).

2.8.3.2 De la CNT

Informe que el Sindicato de la Enseñanza presenta a la Federación Local de Sindicatos Únicos. Barcelona, 12-VIII-1938.

Congreso Regional de Campesinos de Cataluña (IX-1936).

Memoria del Primer Congreso Regional de Sindicatos de la Industria de la Edificación, Madera y Decoración de Cataluña celebrado en Barcelona los días 26, 27 y 28 de Junio de 1937. Barcelona, Pradial de 1937.

2.8.4 Altres

Fons Josep Del Barrio. CEHI/B. Caixes 1-4.

Secció Fulls Volanters. AMH/B. (1936-1939).

3) FONTS SECUNDÀRIES

3.1 Llibres

A. Div.: *Catalunya i la Guerra Civil (1936-1939)*. Cicle de conferències fet al CIC de Terrassa, curs 1986-87. Barcelona, 1988.

ADIN, Josep Lluís: *Col·lectivitzacions al Baix Llobregat (1936-1939)*. Centre d'Estudis del Baix Llobregat. Barcelona, 1989.

AISA, Javier/ARBELOA, V.M.: *Historia de la UGT*. Madrid, 1975.

AJUNTAMENT D'OLOI: *La Guerra Civil a Olot*. Olot, 1986.

ALBA, Víctor (introducció i selecció): *La revolución española en la práctica. Documentos del POUM*. Barcelona, 1977.

— *El marxisme català. 1919-1939*. 4 vols. Barcelona, 1977.

ALBERT, Esteve: *La Guerra Civil a Canyamans (1936-1939)*. Argenton, 1989.

ALCARAZ, Ricard: *La Unió Socialista de Catalunya*. Barcelona, 1987.

ALMENDROS, Joaquín: *El PSUC en la Guerra Civil*. Barcelona, 1976.

AMAT, Jordi: *República i Guerra Civil a Calella, 1931-1939*. Mataró, 1994.

ANGLADA, Albert: *L'esclat d'odi que va dividir un poble. Història de la república i la Guerra Civil a Sant Quirze de Besora (1931-1939)*. Sant Quirze de Besora, 1992.

ARNABAT, Ramon: *La gent i el seu temps. Història de Santa Margarida i els Monjos. De la fil·loxera a la Guerra Civil, 1890-1990*. Santa Margarida i els Monjos, 1993.

ARNAU, Roger (Josep BENET): *Marxisme català i qüestió nacional catalana, 1930-1936*. París, 1974.

BALCELLS, Albert: «El socialismo en Cataluña hasta la Guerra Civil». Dins *Anales de Historia*, núm. 3. Madrid, 1988.

— *Justícia i presons després de maig de 1937 a Catalunya. Els intents regularitzadors del conseller Bosch Gimpera*. Barcelona, 1989.

— *El problema agrari a Catalunya, 1890-1936. La qüestió rabassaire*. Barcelona, 1968.

BALLESTER, David: *Marginalitats i hegemònies: L'UGT de Catalunya (1888-1936)*. Barcelona, 1996.

BARRULL, Jaume: *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-36)*. Barcelona, 1986.

BASSAS, Antoni: *Guerra Civil a Vic. Dietari 1936-1939*. Barcelona, 1991.

BENAU, Josep: *La República y la Guerra Civil. Sabadell, 1931-1939*. Sabadell, 1986.

— i altres: *Història de Terrassa*. Terrassa, 1987.

- BENAVIDES, Manuel: *La Guerra y la revolución en Cataluña*. Mèxic, 1978.
- BERNILS, Josep M.: *La Guerra Civil a Figueres*. Figueres, 1986.
- BOIXAREU, Ramon: *La revolució i la Guerra Civil a la Pobla (1936-1939)*. La Pobla de Segur, 1986.
- BOLLOTEN, Burnett: «Los partidos de izquierda en la Guerra Civil». Dins R. Carr (ed.): *Estudios sobre la Guerra Civil*. Pàgs. 163-198. Barcelona, 1974.
- *La revolución española. Sus orígenes, la izquierda y la lucha por el poder durante la Guerra Civil, 1936-1939*. Barcelona, 1980.
- BONAMUSA, Francesc: *Andreu Nin y el movimiento comunista en España (1930-1937)*. Barcelona, 1977.
- /GABRIEL, Pere; MARTÍN RAMOS, José Luis; TERMES, Josep: *Història gràfica del moviment obrer a Catalunya*. Barcelona, 1989.
- BRADEMAS, John: *Anarcosindicalismo y revolución en España, 1930-1937*. Barcelona, 1974.
- BROUE, Pierre: *La revolución española*. Barcelona, 1977.
- /TEMINE: *La Revolución y la Guerra de España*. s/d, 1974.
- BUESO, Adolfo: *Recuerdos de un cenetista*. Vol. II. Barcelona, 1978.
- CAIRETA, Eugeni: *La Guerra Civil a Santa Coloma de Farners*. Santa Coloma de Farners, 1991.
- CAMINAL, Miquel: *Joan Comorera*. 3 vols. Barcelona, 1984.
- CAMÓS, Joan: *L'Hospitalet, la història de tots nosaltres, 1930-1936*. Barcelona, 1986.
- CAMPILLO, Maria/CENTELLES, Esther: *La premsa a Barcelona, 1936-1939*. Barcelona, 1979.
- CARBONELL, Joan Anton: *Molins de Rei: vida social i política (1868-1936)*. Barcelona, 1991.
- CARRERAS, Montserrat/RUIZ, Helena: *La república i la Guerra Civil a Santa Coloma de Gramanet*. Barcelona, 1986.
- CASAS, Ferran: *Valls: La Guerra Civil (Quan no hi havia pau ni treva)*. Valls, 1982.
- CASTERAS, Ramón: *Las JSUC ante la guerra y la revolución. (1936-1939)*. Barcelona, 1977.
- CASTILLO, Santiago/ALONSO Luis E.: *Proletarios de cuello blanco. La Federación Española de Trabajadores del Crédito y las Finanzas (1930-1936)*. Madrid, 1994.
- CENTRE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS DE GIRONA: *La Guerra Civil a les comarques gironines*. Jornades d'estudi commemoratives del cinquantenari. 3 i 4 d'abril del 1986. Girona, 1986.
- CIRICI, Alexandre: *El temps barrat*. Barcelona, 1973.
- COLOMÉ, Josep/SOLER, Raimon: *Revolució i Guerra a Vilafranca (1936-1939)*. Vilafranca del Penedès, 1986.

- COLOMER, Margarida: *Guerra Civil i Revolució a Argentona (1936-39)*. — *La problemàtica de la reraguarda*. Barcelona, 1990.
- CONTRERAS, Manuel: *El PSOE en la II República: Organización e ideología*. Madrid, 1981.
- CRUELLES, Manuel: *La societat catalana durant la Guerra Civil*. Barcelona, 1978.
- *Els fets de maig. Barcelona 1937*. Barcelona, 1970.
- *De les milícies a l'Exèrcit Popular a Catalunya*. Barcelona, 1974.
- FERNÁNDEZ JURADO, Ramon: *Memòries d'un militant obrer, 1930-1942*. Barcelona, 1987.
- FERRER, J./LLADONOSA, M.: «Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona, 1903-1939. El CADCI». Dins BALLELLS, A. (coord.): *Teoría y práctica del movimiento obrero*. Pàgs. 281-329. València, 1977.
- FERRER SANXIS, Miquel: *L'evolució del pensament polític català, 1923-1939*. Barcelona, 1982.
- FLORES, Pedro: *Las luchas sociales en el Alto Llobregat y Cardoner*. Barcelona, 1981.
- FONTQUIERNI, Enriqueta/RIBALTA, Mariona: *L'ensenyament a Catalunya durant la Guerra Civil*. Barcelona, 1982.
- FUNDACIÓN LARGO CABALLERO: *100 años de Historia de la UGT, 1888-1988*. Fundación Largo Caballero. Madrid, 1978.
- FUNDACIÓN PABLO IGLESIAS: *Fuentes para el estudio de la UGT*. Madrid, 1988.
- *Archivos de Guerra Civil PSOE y UGT*. Madrid, 1988.
- *Catálogo de publicaciones periódicas*. Madrid, 1984.
- *Cien años de socialismo en España*. Bibliografía. Madrid, 1979.
- *Catálogos de los Archivos y Documentación de particulares* 2 vols. Madrid, 1992.
- FUNDACIÓN SALVADOR SEGUÍ: «Las relaciones UGT-CNT». *Cuadernos de la Guerra Civil* núm. 6. Madrid, 1984.
- GAJA, Esteve: *La Guerra Civil a Manlleu*. Manlleu, 1979.
- GARCIA OLIVER, Juan: *El eco de los pasos*. Barcelona, 1978.
- GARRIGA, Joan: *La Garriga durant la Guerra Civil*. Barcelona, 1979.
- *Revolta y Guerra Civil a la Garriga (Vallès Oriental), 1936-1939*. Argentona, 1986.
- /HOMS, Josep/LEDESMA, Joaquim: *Granollers, 1936-1939: Conflicte revolucionari i bèl·lic. I El marc demogràfic i econòmic. Revolució i guerra*. Barcelona, 1989.
- GAVALDÀ, Antoni: *L'associacionisme agrari a Catalunya. El model de la Societat Agrícola de Valls 1888-1988*. Vol. II. Valls, 1989.

- GIMENO, Manuel: *Revolució, guerra i repressió al Pallars (1936-1939)*. Barcelona, 1987.
- CALVET, J.: *Salàs de Pallàs. 1936-1939. Tres anys dins la història d'un poble*. Lleida, 1987.
- GIRALT, Emili: *Bibliografia dels moviments socials a Catalunya, País Valencià i les Illes*. Barcelona, 1972.
- BALCELLS, Albert/ TERMES, Josep: *Els moviments socials a Catalunya, el País Valencià i les Illes. Cronologia*. Barcelona, 1978.
- GORDILLO Courcieres, José Luis: *La columna Bayo*. Madrid, 1987.
- GRUP DE COL·LABORADORS DEL MUSEU DE RUBÍ: *Rubí durant la Guerra (1936-1939)*. Rubí, 1989.
- GUTIERREZ, Gregorio/TARDÀ, Joan: «La Segona República i la Guerra Civil a Cornellà». Dins AAVV: *Història de Cornellà*. Cornellà, 1986.
- HUERTAS CLAVERIA, Josep M.: *Obrers a Catalunya*. Barcelona, 1982.
- JULIÀ, Santos: *La izquierda del PSOE (1935-1939)*. Madrid, 1977.
- JULIÁN, I.: *Les organitzacions sindicals de dibuixants a l'època de la Guerra Civil a Barcelona*. Comunicacions presentades a la ponència III Poder Polític i Aparells de l'Estat, 1931-1936. Col·loqui Internacional II República Espanyola. Barcelona, 1981.
- LARGO CABALLERO, Francisco: *Mis recuerdos*. Mèxic, 1976.
- *Escritos de la República*. Edició, estudi preliminar i notes de Santos Julià. Madrid, 1985.
- *Largo Caballero denuncia. La traición del PCE. Texto del discurso pronunciado en Madrid el 17 de octubre de 1937*. Buenos Aires, 1937.
- *Presente y futuro de la UGT*. Madrid, 1925.
- LLADONOSA, Manuel: «El CADCI». Dins A. Balcells (Ed.): *Teoría y práctica del movimiento obrero en España, 1900-1936*. València, 1977.
- MALEFAKIS, Edward: *Reforma agraria y revolución campesina en la España del siglo XX*. Barcelona, 1980.
- MANCEBO, M.ª Fernanda/VIVÓ, Josep: «Análisis temático de la prensa de las Asociaciones Estudiantiles (Publicaciones de la UFEH y la FNEC)». Dins ARÓSTEGUI, Julio (coord.): *Historia y memoria de la Guerra Civil. Encuentro en Castilla-León*. Vol. III. Pàgs. 259-278. Valladolid, 1988.
- MANTÉ, Marta: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años treinta*. Mataró, 1977.
- MARQUÈS, Jaume: *Història de l'organització Sindical tèxtil «El Radium»*. Barcelona, 1989.
- MARTÍN RAMOS, José Luis: *Els orígens del Partit Socialista Unificat de Catalunya*. Barcelona, 1977.

- MARTOS, Ramon/OLLER, Toni: *Ripollet. 1931-1945. II República y franquisme*. Badalona, 1987.
- MASSOT, Josep: *El desembarcament de Bayo a Mallorca. Agost-setembre de 1936*. Barcelona, 1987.
- MATES, Josep: *La Revolució i la Guerra Civil a la Bisbal*. La Bisbal, 1990.
- MIRAVITLLES, Jaume: *Gent que he conegut*. Barcelona, 1980.
- MOLAS, Isidre: *El sistema de partits en Catalunya*. Barcelona, 1974.
- MONJO, Anna/ VEGA, Carme: *Història d'una indústria catalana col·lectivitzada. Els treballadors i la Guerra Civil*. Barcelona, 1986.
- MONTAÑA, Daniel/RAFORT, Josep: *La Guerra Civil al Berguedà, 1936-1939*. Barcelona, 1991.
- PAGÈS, Pelai: *La Guerra Civil espanyola a Catalunya (1936-1939)*. Barcelona, 1987.
- PAYNE, Stanley: *La Revolución española*. Barcelona, 1977.
- PEIRÓ, Joan: *Escrits, 1917-1939*. Tria i introducció a càrrec de Pere Gabriel. Barcelona, 1975.
- PEIRATS, José: *La CNT en la revolución española*. Tolosa, 1971.
- PÉREZ BARÓ, Albert: *Trenta mesos de col·lectivisme a Catalunya*. Barcelona, 1970.
- PONAMARIOVA, L. V.: *La formación del PSUC*. Barcelona, 1977.
- PONS, Josep: *Revolució i guerra a la Granada del Penedès, 1936-1939*. Barcelona, 1993.
- PRATS, Francesc: *La ciutat de Tremp durant la Segona República i la Guerra Civil, 1931-38*. Barcelona, 1990.
- PUJADAS, Xavier: *Tortosa, 1936-1939*. Tortosa, 1988.
- PUJAL, Ramon: *Torelló, 1931-1975*. Torelló, 1993.
- REDERO, Manuel: «La implantación de la UGT en la II República (1931-1936)». Dins Aróstegui, Julio (coord.): *Historia y memoria de la Guerra Civil. Encuentro en Castilla-León*. Vol. I. Pàgs. 171-193. Valladolid, 1988.
- *Estudios de historia de la UGT*. Salamanca, 1992.
- ROIG, Montserrat: *Rafael Vidiella: l'aventura de la revolució*. Barcelona, 1976.
- ROSAL, Amaro del: *Historia de la UGT de España. 1901-1937*. 2 vols. Madrid, 1977.
- SALICRÚ, Manuel: *Crònica del temps de Guerra a Mataró (1936-1939)*. Mataró, 1989.
- SÁNCHEZ, Miquel: *La Segona República i la Guerra Civil a Cerdanyola (1931-1939)*. Barcelona, 1993.
- SANS ORENGA, M.: *Els treballadors mercantils dins el moviment obrer català*. Barcelona, 1975.

- SEMPRÚN-MAURA, Jorge: *Revolución y contrarevolución en Cataluña*. Barcelona, 1975.
- SERRA, Jaume: *El moviment obrer al Bages i al Berguedà durant la Segona República*. Manresa, 1988.
- TAVERA, Susanna/VEGA, Eulàlia: «L'afiliació sindical a la CRT de Catalunya». Dins *Congrés Internacional Revolució i Socialisme*. Pàgs. 343-363. Barcelona, 1989.
- *Solidaridad Obrera. El fer-se i desfer-se d'un diari anarcosindicalista (1915-1939)*. Barcelona, 1992.
- TERMENS, Miquel: *Revolució i Guerra Civil a Igualada (1936-1939)*. Barcelona, 1991.
- TERMES, Josep: «De la Revolució de 1868 fins a la Guerra Civil». Dins P. Vilar (dir): *Història de Catalunya*. Vol. VI. Barcelona, 1987.
- TORRENT, Joan/TASIS, Rafael: *Història de la premsa catalana*. II vols. Barcelona, 1966.
- TOGLIATTI, Palmiro: *Escritos sobre la Guerra Civil*. Barcelona, 1980.
- TUÑÓN DE LARA, M.: *Historia del socialismo español*. IV Vol. Barcelona, 1989.
- UCELAY DA CAL, Enric: *Socialistas y comunistas en Cataluña durante la Guerra Civil: un ensayo de interpretación*. Dins «Socialismo y Guerra Civil». *Anales de Historia* núm. 2. Madrid, 1987.
- *La Catalunya populista: Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-39)*. Barcelona, 1982.
- UNIVERSITAT DE TARRAGONA: «Recerques a l'Archivo Histórico Nacional de Salamanca». *Quaderns d'Història Contemporània. Extra Revolució i Guerra Civil*. Tarragona, 1983.
- VILLARROYA, Joan: *Revolució i Guerra Civil a Badalona*. Badalona, 1985.

3.2 Articles

- A. Div.: «La Guerra Civil a les comarques gironines, 1936-1939». *Quaderns del Cercle* núm. 2. Jornades d'Estudi: 3 i 4 d'abril de 1986. Girona, 1986.
- ARÓSTEGUI, Julio: «El sindicalismo socialista en la Guerra Civil». *Claridad* núm. 16. XI/XII-1986. Pàg. 49-62.
- ARAGÓ, Narcís J.: «Guerra Civil i premsa a Girona: Història d'una destrucció». *Annals del periodisme català* núm. 10. Barcelona, I/III-1987.
- BONAMUSA, Francesc: *Hacia la unidad de socialistas y comunistas*. Dins «Socialistas y comunistas en Cataluña (1869-1936)». *Historia 16* núm. 30. Pàgs. 56-62. Madrid, 1978.

— «Els Fets de Maig». *Documents*. Barcelona, 1977.

BRICALL, Josep M.: «Ideologies i programes econòmics a Catalunya durant la Guerra Civil (1936-1939)». *Recerques* núm. 1. Barcelona, 1970. Pàgs. 239-270.

— «La transició al socialisme durant la Guerra Civil». *L'Avenç* núm. 42. Pàgs. 8-11.

CAMINAL, Miquel: «Catalanisme i revolució democràtica en la biografia i el pensament polític de Joan Comorera». *Perspectiva social* núm. 20-21. Pàgs. 27-49 i 5-41.

CAUSA, Carles: «El procés de formació del PSUC. Els esglaons de la unificació». *Nous Horitzons* núm. 32. Barcelona, 1976.

CIRICI, Alexandre: «Els estudiants i la cultura a l'època de la República». *L'Avenç* núm. 38 (V-1984). Pàgs. 12-13.

CORNELLA, Pere: «La UGT a les comarques gironines durant la Guerra Civil». *Separata de la Revista de Girona*. Girona, 1984.

— «La premsa gironina en el context de la guerra». *Revista de Girona* núm. 116, V/VI-1986.

CUCÓ, Alfons: «Contribución a un estudio cuantitativo de la CNT». *Saitabi* núm. XX. València, 1970.

DURGAN, Andrew: «Els comunistes dissidents i els sindicats a la Catalunya republicana». *L'Avenç* núm. 142. Pàgs. 22-28. Barcelona, XI-1990.

— «Sindicalismo y marxismo en Cataluña, 1931-36. Hacia la fundación de la FOUS». *Historia Social* núm. 8. Pàgs. 29-45. València, 1990.

FARRÉ, Ramon: «En el XXX aniversari del Partit Socialista Unificat de Catalunya». *Nous Horitzons* núm. 8. Mèxic, 1966.

FERRERONS, R./GASCÓN, A.: «Les milícies pirinenques, nacionalisme armat». *L'Avenç* núm. 91. III-1986. Pàgs. 20-29.

GABRIEL, Pere: «Sindicalismo y sindicatos socialistas en Catalunya. La UGT, 1888-1938». *Historia Social* núm. 8. Pàgs. 47-71. València, 1990.

— «La població obrera catalana, una població industrial?». *Estudios de Historia Social* núm. 32-33. Madrid, 1985.

GUARNER, Vicenç: «El Front d'Aragó». *Documents*. Barcelona, 1977.

HUERTAS, J. M./EABRE, J.: «Conversa: Josep del Barrio». *L'Avenç* núm. 27. Pàgs. 21-26. Barcelona, maig 1980.

— «Conversa: Josep Soler Vidal». *L'Avenç* núm. 30. Pàgs. 21-26. Barcelona, setembre 1980.

IVERN, M. Dolors/UCELAY, E.: *Nacionalisme radical i marxisme*. Comunicació I Col·loqui Recerques. Barcelona, 1974.

MANENT, Albert: «Carles Balaguer, oficial de les Milícies Pirinenques». *Serra d'Or*, II-1976. Pàgs. 33-35.

MARTÍN RAMOS, José Luis: *El PSOE y Catalunya. Aproximación a la historia de un fracaso*. Comunicació I Col·loqui Recerques. Barcelona, 1974.

MOIX, Josep: «El PSU i la guerra nacional revolucionària». *Nous Horitzons* núm. 9. Mèxic, 1967.

REDERO, Manuel: *La transformación del sindicalismo: la UGT*. «Historia 16». *La Guerra Civil*, vol. I. *Esperanzas y decepciones*. Madrid, 1986.

RIERA, Vicenç: «La premsa en esclatar la guerra». *Annals del periodisme català* núm. 12. Barcelona, VII/IX-1987.

RODÉS, Jesús M.: «Rafael Vidiella ens parla de la seva història». *Arreu* núm. 3. 8-XI-1976. Pàgs. 24-30.

SEIDMAN, Michael: «Hacia una historia de la resistencia proletaria al trabajo: París y Barcelona durante el Frente Popular y la Revolución Española». *Historia Social* núm. 3. València, 1989. Pàgs. 33-59.

SOLÉ BARBERÀ, Josep: «La fundació del PSUC». *Documents* núm. 12. Barcelona, 1977.

SOLER, Ramon: *Les transformacions revolucionàries i la política: el cas de Vilafranca del Penedès*. II Col·loqui Internacional sobre la Guerra Civil Espanyola. CEHI. Barcelona, 1986.

UCELAY DA CAL, Enric: «Els nacionalistes catalans al PSUC». *Arreu* núm. 1. Abril, 1977.

VALLES, Sergi: «Moix, una vida al servei dels treballadors». *Nous Horitzons* núm. 27, 1973.

VIDIELLA, Rafael: «Com va néixer el Partit Socialista Unificat de Catalunya». *Nous Horitzons* núm. 8. Mèxic, 1966.

3.3 Tesis doctorals, tesines i treballs de tercer cicle

BALLESTER, David: *Marginalitats i hegemonies: la UGT de Catalunya (1922-39)*. Tesi doctoral. Departament d'Història Moderna i Contemporània. UAB, 1995.

DURGAN, Andrew: *Dissident communism in Catalonia, 1930-1936*. Queen Mary College. University of London, X-1988. Tesi doctoral.

IBARZ, Jordi: *Sindicalisme i relacions laborals dels estibadors del Port de Barcelona durant la II República (1930-1936)*. Tesina de llicenciatura. Departament d'Història Contemporània. UB, VI-1994.

MAYAYO, Andreu: *La Conca de Barberà, 1890-1939. De la crisi agrària a la Guerra Civil*. Tesina de llicenciatura. UB, 1983.

SANMARTÍ, Josep: *El Partit Català Proletari i el Partit Comunista de Catalunya en la constitució del PSUC (1933-1936)*. Tesina de llicenciatura. UB.

SOLDEVILA, Josep: *La Unió Socialista de Catalunya i la Federació Catalana del PSOE en la constitució del PSUC (1933-36)*. Tesina de llicenciatura. UB.

TAVERA, Susanna: *La ideologia política del anarcosindicalisme catalán a través de su propaganda (1930-1936)*. Tesi doctoral. UB, 1980.

ULIVI, Stefania: *Storia del Partito Obrero de Unificación Marxista in Spagna del 1934 al 1937*. Tesi di laurea. Università degli studi di Roma «La Sapienza». Facoltà di Lettere e Filosofia. Roma, 1985-1986.

VEGA, Eulàlia: *La CNT i el sindicalisme d'oposició, 1930-1936*. III vol. Tesi doctoral. UB, 1986.

ELS ANYS DE LA GUERRA. LA UGT DE CATALUNYA (1936-1939) és un documentat estudi basat en fonts primàries, la majoria inèdites, que analitza l'evolució de la UGT catalana en particular i del sindicalisme marxista i nacionalista en general durant un període tan transcendent com va ser la Guerra Civil.

En aquells anys —i per primer cop en la seva història— la UGT catalana va esdevenir una ferma alternativa sindical a la tradicional hegemonia anarcosindicalista, encarnada per la CNT. En esdevenir l'eix on van confluïr nombroses opcions sindicals no anarquistes, la minúscula UGT del principi de 1936 es va transformar en una organització de masses que va enquadrar gairebé mig milió d'afiliats i que tenia àmplies responsabilitats en els àmbits econòmic, polític i fins i tot militar.

L'obra analitza l'espectacular creixement ugetista i la vida de l'organització durant el període bèl·lic. I posa en relleu tant les difícils condicions del moment històric —amb una guerra i una revolució social en marxa— com les relacions que va mantenir la UGT de Catalunya amb altres formacions polítiques i sindicals (PSUC, POUM, CNT, UGT d'Espanya, sindicats nacionalistes) que van emmarcar-la durant uns anys en què l'ugetisme va tenir un protagonisme innegable en la història de Catalunya.

ISBN: 84-8300-658-8

9 788483 006580